

1-6

Continuation of the ...

Edid

Genia

Biblioteca Stajre

Vol 102

428

Handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is faint and difficult to decipher but appears to include the words "No. 102" and "Bible for 1842".

ANDREAE PIQUERII

ARCHIATRI

MEDICINA VETUS, ET NOVA

Postremis curis retractata, & aucta
AD USUM SCHOLAE VALENTINAE.

EDITIO QUINTA.

MATRITI.

Apud JOACHIMUM IBARRAM, C. R. M. Typographum
Anno reparatae salutis CIO. DCCLXXVI.

CUM PRIVILEGIO.

ANDREAE PIGURII
ARCHIATRI
Medici, fama quidem ac nomine multi, re
autem ac opere perpauci. Oportet enim, qui-
cumque Medicinae scientiam copulam sibi
verè comparare volet, horum eum compo-
tem fieri, naturae, doctrinae, loci studiis
apti, institutionis à puero, amici laboris,
ac temporis. Enim vero primum omnium
Natura opus est. Natura namque repug-
nante, irrita sunt omnia.

Hipp. Lex. num. 1. Charter. tom. 2. p. 145.

Certissima omnium erit iudicatrix sola expe-
rientia, quam qui relinquunt, atque aliun-
dè ratiocinantur, non solum falluntur, sed
etiam tractationis utilitatem subvertunt.

Galen. de Simpl. Medic. facultat. lib. 1. cap. 40.
Charter. tom. 13. pag. 29.

Apud JOACHIMUM IBERAM, C. R. M. Typographum
Anno reparatione salutis CIO. DCCCLXXVI.

CUM PRIVILEGIO.

INDEX

TRACTATUM, ET CAPITUM.

TRACTATUS I. DE URINIS.

- C**APUT I. Quid, & quotuplex sit Urina, pag.1.
CAPUT II. De coloribus Urinarum, pag.7.
CAPUT III. De Sedimento Urinarum, pag.12.
CAPUT IV. Hippocratica doctrina de Urinis expenditur,
& explicatur, pag.16.

TRACTATUS II. DE PULSIBUS.

- CAPUT I. De Essentia pulsus, pag.23.
CAPUT II. De Differentiis pulsuum, pag.26.
CAPUT III. Doctrina Galeni de Pulsibus expenditur, & explicatur, pag.28.

PHARMACIA GALENICO-CHIMICA.

- CAPUT I. De Methodo medendi, pag.36.
CAPUT II. De Indicationibus, pag.38.
CAPUT III. De Remediorum viribus, & scopis, pag.42.
CAPUT IV. De Alterantibus medicamentis, pag.45.
CAPUT V. De Cephalicis, pag.50.
CAPUT VI. De Expectorantibus, pag.54.
CAPUT VII. De Stomachicis, pag.60.
CAPUT VIII. De Hepaticis, & splenicis, pag.62.
CAPUT IX. De Hystericis, & nephriticis, pag.65.
CAPUT X. De Medicamentis purgantibus, pag.71.
CAPUT XI. De Emeticis, pag.84.
CAPUT XII. De Diureticis, pag.90.
CAPUT XIII. De Sudoriferis, & diaphoreticis, pag.93.
CAPUT XIV. De Clysteribus, pag.96.
CAPUT XV. De Anodinis, & vesicantibus, pag.101.
CAPUT XVI. De Venae sectione, pag.106.

TRACTATUS IV. DE FEBRIBUS.

- CAPUT I. Quid sit febris, exponitur, pag. 116.
- CAPUT II. De differentiis febrium, pag. 118.
- CAPUT III. De Febre messenterica, pag. 120.
- CAPUT IV. De Febribus intermittentibus, pag. 127.
- CAPUT V. De Febribus ardentibus, pag. 140.
- CAPUT VI. De Febre synocho, pag. 147.
- CAPUT VII. De Febre maligna, pag. 141.
- CAPUT VIII. De Febre semitertiana, pag. 156.
- CAPUT IX. De Variolis, pag. 157.
- CAPUT X. De Febre hectica, pag. 164.
- CAPUT XI. De Febre diaria, pag. 169.

Monita practica ex Medicina Vetere & Nova deducta, & in formam aphorismorum disposita, pag. 172.

PHARMACIA GALENICO-CHIMICA.

- CAPUT I. De Methodo medendi, pag. 36.
- CAPUT II. De Indicationibus, pag. 38.
- CAPUT III. De Remediis simplicibus, & scopis, pag. 41.
- CAPUT IV. De Alembicis medicamentis, pag. 45.
- CAPUT V. De Cephalicis, pag. 50.
- CAPUT VI. De Resolventibus, pag. 54.
- CAPUT VII. De Stomachicis, pag. 60.
- CAPUT VIII. De Hepaticis, & splenicis, pag. 65.
- CAPUT IX. De Vesicis, & nephriticis, pag. 68.
- CAPUT X. De Medicamentis purgantibus, pag. 71.
- CAPUT XI. De Vesicis, pag. 81.
- CAPUT XII. De Diureticis, pag. 90.
- CAPUT XIII. De Sudoriferis, & diaphoreticis, pag. 95.
- CAPUT XIV. De Clysteribus, pag. 96.
- CAPUT XV. De Anodinis, & vesicantibus, pag. 101.
- CAPUT XVI. De Vanae sectione, pag. 106.

DE MEDICINAE STUDIO

recte instituendo.

PRAEFATIO.

Medicinam esse mundo coevam, certissimum est; nam cum homines ob primi Parentis lapsum morbis affligi coeperint, & Deus Optimus Maximus pro summa, qua pollet beneficentia, his damnis remedia apposuerit, nemini dubium esse potest, quin antiquissimi homines mundo coevi pro suis aegritudinibus tollendis ea sumerent medicamina, quae, experientia duce, sibi esse consentanea judicarent. Quae autem fuerint fata Medicinae ab antiquissimis his temporibus usque ad Magnum Hippocratem, sub densissimis tenebris latet, nam graeca gens, fabularum feracissima, ea omnia sub figmentis Apollinis, AEsculapii, aliorumque similium involvere voluit. Qui tamen fuerint usus in Medicina exercenda, qui ritus, quae leges sub iis temporibus, quae communiter heroica nominantur, colligere licet ex Herodoto, Homero, Sanchoniatone, aliisque vetustissimis Scriptoribus, quos si videre non lubet, saltem Daniele Clericum, Auctorem longe celeberrimum, aequum erit consulere; aut si quae ad Medicinam spectant, ex Sacris Scripturis, purissimae veritatis fontibus, magis arrideat deducere, utile erit Calmetum, ea opportunè tractantem, inspicere, aut ex Valesii nostri Philosophia Sacra, ea quae ad hanc rem faciunt, pronò ore libare. Nam licet id ad Medicinam faciendam parum conducere videatur, tamen ad decus artis, & Medici honorem, & dignitatem conferre, nemo negaverit. Hinc dissertissimus Verulamius aptissimè scribit, Historiam Litterariam adeo necessariam esse: *Ut si ea deficiat,*

mm-

mundi historia similis sit statuae Poliphemi, eruto oculo, cum ea pars imaginis desit, quae ingenium, & indolem personae maximè referat. (a) Si igitur homini, rerum non ignaro, prodest, historiam suae gentis ex antiquitate eruere, quid ni ortum, progressus, mutationes, & eventa scientiae, cui quisque se dicaverit, cognoscere non oporteat?

Sub magno Hippocrate, qui floruit Olympiade octuagesima, 460. annis ante Christum natum, medicina maxima coepit incrementa, nam iis temporibus, referente Galeno, tres scholae Medicae erant longè celeberrimae, scilicèt, in Insula Coo, in Rhodo, & in Cnido. Vir iste summus, ea omnia colligens, quae in his Scholis publice legebantur, eisque addens, quae, proprio Marte experiundo, adquisierat, tunc demum absolutissimum medicinae opus conflavit, quod nunc sub solo Hippocratis nomine communiter circumfertur. Hinc apparet, opera, quae sub Hippocratis nomine vulgo leguntur, non omnia esse ab hoc sapientissimo sene composita, sed partim ab ipso, partim ab ejus discipulis, aut filiis, partim denique ex his, quae ex supradictis Scholis assumpserat, esse consarcinata. Attamen indubitatum prorsus est, libros Aphorismorum, Prognosticorum, & Epidemiorum primum & tertium esse ab ipso Hippocrate compositos; ut attentò stilo, brevitate, methodo, ordine, & soliditate doctrinae, facile appareat, hos omnes ab uno eodemque Auctore manasse. Inter caeteros vero libros, qui Hippocrati tribuuntur, quinam ab ipso vere sint compositi, necne? Viri doctissimi certant, & adhuc sub iudice lis est. Quisque tamen hanc rem optimè tractatam inveniet apud Erotianum, Galenum, Mercurialem, Lemosium, & Clericum. Nosque etiam, in Praefatione ad Hippo-

(a) Verulam. de Augm. scient. lib. 2. cap. 2. cap. 4. pag. 49.

pocratis Prognostica, abunde discussimus. Ex Hippocratis aetate usque ad Galenum, quo spatio fluxerunt circiter quingenti anni, Medicina floruit Hippocratica, nam celebriores Medici, paucis exceptis, illius viri sententiam sunt amplexi. Post Galenum, florere coepit Medicina ab eo instituta, ac licet Medici inter Graecos essent clarissimi, ferè omnes tamen in Galeni placita descenderunt. Dum vero saeculo Ecclesiae quinto, infelici omine contigit, tum ut barbarae Nationes totam inundarent Europam, tum ut Arabes Imperium suum statuerent in variis Orbis terrae Regionibus, inde factum, ut Medicina in maximum venerit decrementum. Erat tunc temporis in Alexandria Schola medica toto Orbe celebratissima, quemadmodum ex Ammiano Marcelino colligere licet; eamque Imperatores Mahometani funditus everterunt, ut ex Albufaragio constat. Necessè igitur fuit, ut, extincta Graecorum Medicina, inter Arabestantum haec scientia sedem suam figeret. Ac licet dubitari nequeat, quin celebratissimos Auctores inter Arabes inveniamus, tamen ea fuit illius gentis conditio, ut quae Graeci per observationes rectè statutas fundaverant, philosophicis commentis, sophisticisque ratiociniis conspurcaverint. Et quod majoris est momenti, sequentibus saeculis maximos habuit sectatores, qui nihil aliud in votis habuerunt, nisi ut ea quae statuerent, Arabum auctoritate firmarent. Ita per plura tempora jacuit Medicina Graecorum, donec incipiente saeculo decimo sexto, Medici Galli praesertim, & Itali, quos postmodum sequuti sunt Hispani, eam postliminio revocarunt. Sic Ballonius, Duretus, Alpinus, Lomius, Vallesius, Esteve Valentinus, Arabum jugo excusso, Hippocratis Medicinam iterum restituerunt. Fatendum tamen est, per haec tempora, Paracelsi, aliorumque Chemicorum imposturas, Graecae Me-

di-

dicinae progressus maximè retardasse, nam ea gens, Turcarum more, ut suum statueret in Medicina Imperium, Graecos omnes intrepidè trucidavit. Ventum tandem est ad felicissima nostra saecula, quibus viri, omni ex parte clarissimi, Medicam artem omni ope, & consilio ad pristinum splendorem restituere conantur.

Sicut historia Civilis nedum facta jejune referre debet, sed etiam consilia, quibus homines ad ea facienda excitabantur, eodem modo historia litteraria expostulat, ut non solum insignes, quas aliqua scientia, cursu temporum, subierit mutationes, enarrentur, sed ea etiam doctrinae pars proponatur, quae cuilibet tempori congrueret. Eam ergo opinandi rationem, quam plures amplectuntur, sectam appellare Latini Auctores solent. Tres in antiquitate sectae celebres in Medicina floruisse ex Celso, & Galeno didicimus, nempe Empyricam, Methodicam, & Dogmaticam. Empyricae sectae addicti, ad omnia, quae in Medicina faciebant, experientia unicè dirigebantur, neque philosophiae, neque anatomiae curiosae, neque causarum nimis diligenti investigationi studentes. Methodici satis diligentes erant in historiis morborum consignandis, nihil tamen nisi strictum, & laxum pro causa eorum admittebant, unde in curatione, in nihil aliud intendebant animum, nisi ut laxarent quod erat strictum, & stringerent quod erat laxum. Dogmatici seu rationales dicti sunt illi, qui experientiam cum ratione conjungentes, nedum observationes in Medicina faciendae, sed & causarum investigationem omni ope inquirebant. Medicina dogmatica varia etiam accepit nomina, juxta diversos ejusdem sectatores, aut diversas opinandi rationes, in diversis temporibus, unde alia Galenica, alia Arabica, alia Chimica, alia Pneumatica, alia demum Mechanica appellari consuevit.

Experientiam esse praecipuum in Medicina fundamentum, nemo sanae mentis negaverit. Artem experientia fecit, exemplo monstrante viam, inquit Manilius de Astronomia loquens, & quidem rectè, nam per ea quae sensibus sunt obvia, in aliarum rerum, sensus eodem modo afficientium, cognitionem, nedum in Medicina, sed in omnibus scientiis naturalibus, homines venerunt. Cum vero experientia minime viro sapienti digna sit, si cum ratione non conjungatur, consequens est, ut utramque viam rationis scilicet, & experientiae in Medicina facienda tenendam esse, omnes consentiant. Cum tamen ad experientiam rationalem adipiscendam plurima requirantur, quae Tyrones animadvertere debent, operae pretium duximus, pro faciliiori eorum institutione, ea nunc breviter atque dilucide enucleare.

Ante omnia distinguere oportet experientiam ab experimento, nam hoc est opus naturae, seu ejusdem effectus sensibus perceptibilis, illa vero est cognitio rationalis ex experimentorum sufficienti numero adunata. Cum vero effectus naturales, nostris sensibus obvii, sedulo attenteque inspicere & notari debeant, & haec inspectio *observatio* soleat appellari, hinc apparet experimenta nobis non aliter innotescere, quam per sedulo attenteque factas observationes. Cum igitur unum, aut alterum experimentum, ad stabilendam rationalem cognitionem, quam *experientiam* nominavimus, non sufficiat, consequens est, ut plures, & rectè statutae observationes ad experientiam consequendam requirantur. Operae pretium ergo est, ut elaboremus quam maxime in statuendis ritè, & rectè observationibus, ut inde eam demum experientiam nos habere credamus, quae ad Medicinam faciendam necessaria meritò judicatur. Falluntur itaque, aliosque fallunt, qui longam annorum seriem

enumerantes, ea sola ratione se expertos autumant, nam temporis cursu major factorum numerus obviam fit sensibus, si tamen ea facta indebitè observentur, nihil aliud majori aetate consequuntur, nisi ut errores, exemplorum malè intellectorum numero foveantur. Optimè praeterea de ipsis cecinit Poeta Venusinus inquiens, tales homines, nihil rectum ducere, nisi quod sibi placeat, & turpe putare, quae imberbes didicere, senes perdenda fateri. Ut igitur observationes rectè instituantur, necesse est observatorem vitare debere omnes errores, qui in exercitio sensuum committi solent, quod facilè consequetur, si logicae regulis fuerit instructus, eaque attentè animadverterit, quae inter Graecos Sextus Empyricus, & inter Neotericos Mallebranchius ea de re abundè tractarunt. Oportet etiam ut omnis iudicii praecipitatio, tum praeconceptae opiniones prorsus evellantur, nam iis in intellectu existentibus, homo non de his rebus, quae videt, & tangit, sed de iis, quae prius concepit, iudicare solet. Interim experimenta, & facta naturae, diversis rationibus combinari debent, videndumque num constanter in omnibus temporibus eadem eveniant, num pro diversitate temporis, aetatis, constitutionis anni, aliarumque rerum similium, effectus observabiles sint diversi. Ea omnia acutissimo ingenio, acerrimoque iudicio perscrutatus magnus Hippocrates observationes scripsit aeternum duraturas. Et rei gerendae difficultatem agnoscens Philosophiae Experimentalis sedulus propagator Robertus Boyleus, post infinita propemodum tentata experimenta, tum demum propriam cognoscens imbecillitatem, tractatum scripsit, aureis litteris dignum: *de infida experimentorum successu*. Videant igitur Tyrones, quae fides adhibenda sit hominibus illis, qui in Medicina facienda consenuerunt, & continuo crepant suam experientiam,

cum nec logicam, nec criticam, nec rationis criteria, vel ex ipso adhuc limine salutaverint, adeo ut ipsis, siquid boni unquam in praxi effecerint, occinere quisque possit vulgare adagium: *Atheniensium inconsulta temeritas*. Hoc sollicitè animadvertentes sapientissimi Medici Uratislavienses, tractatum ediderunt de *Experientia*, quem Tyronibus eximie commendo, tamquam adeo utilem, ut nihil supra.

Quoad rationis usum in Medicina facienda, id semper curandum, ut ab experientia numquam sejungatur. Constat ex philosophicis, id quod *rationem* appellamus in homine, ratiocinium quoddam esse ex pluribus compositum propositionibus, quarum primae, quae antecedentia vocantur, tamquam fundamenta sunt, ut ex ipsis eruatur alia, quae consequens dicitur. Igitur, ut ratiocinia in Medicina rectè disposita sint, necesse est, ut propositiones, quae antecedentia dicuntur, experientia fulciantur, & propositio, quae tamquam consequens ex ipsis deducitur, etiam eidem conveniat, adeo ut quidquid Medicus ratiocinando deducat, quocumque demum modo id efficiat, si experientiae non cohaereat, aut ipsi opponatur, prorsus vanum, & incongruum sit. Aptissimè ad hanc rem Baglivius inquit: "Medicus naturae minister, & interpret, quidquid » meditetur & faciat, si naturae non obtemperat, naturae » non imperat." Atque naturae optemperare nihil aliud est, quam ejus opera experiundo cognoscere, ejusque motus in omnibus imitari. Hinc sequitur, hypotheses omnes, quae speciosis Philosophorum innituntur speculationibus, veluti Arabum, Cartesii, Neutoni, Chymicorum, aliorumque hujus farinae hominum nihil aliud esse, quam verba otiosorum senum ad fallendos imperitos juvenes. Naturam non esse abstrahendam, sed secandam, neque excogitandum esse, sed inveniendum, quid natura faciat, aut fe-

rat, jam scitissime animadvertit Verulamius. Ea quae Philosophi, tum veteres, tum Neoterici citra experientiam statuunt, hypotheses sunt, & commenta, quae facile delet dies: ratiocinia quae in experientia fundantur, natura ipsa confirmat. Debet igitur Medicus, ad ratiocinium rectè dirigendum in praxi, plurimas, & recte institutas observationes, tamquam antecedentia assumere, indeque consequens naturae consentaneum deducere, atque hoc modo procedendo non facile errabit. Exempli gratia: Videt aegrum febricula leni & ad superficiem corporis parum accedente laborantem, pertinacissima vigilia, & dolore capitis afflictatum, paucissimo somno eoque turbulento, gaudentem, cum pulsu interim parvo, & denso. Haec omnia facta ponens tamquam antecedentia, rectè deducet tamquam consequens, aegrum delirio laboraturum, nam nullibi unquam omnes isti effectus apparuerunt, quin aegri in phrenitidem proni fierent. Si vero cognoscere velit hunc morbum per hypothetica ratiocinia, quatenus iudicet sanguinem his aut illis abundare particulis, per hos, aut illos transire canaliculos, frequenter errabit, quoniam ista ignota sunt Medico, & merè supposita, non autem probata, atque adeo singulis centum annis consenescent, & in ruinam abeunt. Eodem modo inspicit aegrotum, quem nudius tertius febris cum rigore corripuit, & vomitu bilis amarissimae, quae per duodecim aut circiter horas duravit, cum cardialgia, & anxietate, quo transacto spatio, sudor per universum corpus apparuit, remissit febris, donec penitus evanesceret. Sequenti die, salva fuerunt omnia. Tertio autem ab invasione, iterum redit febris cum vomitu, & cardialgia, & lypotimiis, quae subinde aegrum nimium oppressere, donec febris cessaret. Medicus experientia instructus, facile agnoscit, hunc morbum esse febrem

tertianam; & quidem perniciosam, & acutissimam, & periculo plenam. Unde nulla interjecta mora corticem peruvianum praescribit, & aegrum à morbo liberat. Si haec gubernaret per hypothesim, qua statueret, bilem prius esse praeparandam, purgandam postmodum, accessiones febris ex foco putredinis dimanare, atque adeo ventilationem necessario praecire debere quaecumque alia remedia, toto coelo aberraret, & inter vanas Medici speculationes aeger interim periret. Hoc argumentum, quod est totius verae Medicinae cardo, pro dignitate tractavit Boerahavius in Oratione de *Honore Medici servitute*, quod omnium Medicorum animis vellem alte esset impressum. Hippocrates, qui haec omnia accuratissimè novit, & alii Graeci ejus vestigia sequentes, in eo maximè elaborarunt, ut historias morborum exactissimas efficerent, quibus naturae facta in qualibet aegritudine diligentissime ipso ordine, quo ea observabant, annotare tentarunt, propterea quicumque similes historias legerit, eo ipso tempore aegros inspicere, sibi videbitur, adeo enim accuratae sunt, ut non tam imagines, quam naturae ipsius opera videantur. Hinc Hallen in sua Synopsi Medicinae practicae, postquam historiam peripneumoniae ex Caelio Aureliano proposuit, tunc demum admiratus exclamavit: *En accurata morbi descriptio, erubescant Moderni.* Jam antea clarissimi Viri Sydenhamius & Freindius cum querela notaverant, Recentiorum Medicorum libros, licet speciosis rebus feracissimos: ob harum historiarum morborum defectum, & nimiam hypothesium amplitudinem, parvae esse, in Medicina fovenda, utilitatis. Vellem tamen, ut Tyrones hac de re legerent dissertissimam Nenterii praefationem de *AEgrotata Medicina*, & *Criticas reflexiones* Domini le Franzois, Auctoris Galli, qui hoc ipsum, quod statuimus, longè latèque probarunt.

Er-

Ergo ex tribus sectis superius memoratis, empyrica caeteris est praefenda, non ea tamen, quae nomen tantum experientiae praesert, sed illa, quae experimenta, recta ratione disposita, & cum ipsa juncta, tanquam sua fundamenta agnoscit. Sub hoc sensu empyrica secta est verè dogmatica, quoniam dogma in Medicina id est, quod experientia rationali stabilitur; atque ea ratiocinandi libido, quae hypothesebus philosophicis innititur, non dogma, sed sophisma reverè est, neque dogmatica, sed sophisticata est ea medendi ars, quae nullo alio fundamento stabilitur quam philosophorum systematibus, vanisque speculationibus.

Quid igitur? Neque Botanica, neque Anatomia, neque Physica utiles erunt in Medicina exercenda? Minimè. Utilissima sunt haec omnia, si rectè adhibeantur; rectè autem adhibentur, si secundum experientiam, non secundum hypotheses tractentur. Igitur Botanica ad Medicinam utilis ea est, quae docet vires plantarum ad curandos morbos. Quae vero tradit earumdem plantarum historiam, ad Physicam pertinet. Quaecumque de principiis plantarum constituentibus, philosophicè traduntur, ad hypotheses referenda sunt. Ulterius scire convenit, plantarum principia, earumque vires, plurimis modis innotescere, scilicet, per experimenta chimica, & practica, & per systemata philosophica. Quae nobis per experimenta chimica constant, non satis certos nos efficiunt de viribus medicamentorum, prout ad corpus humanum referri debent, nam adhuc exploratum non est per experimenta, quid sal efficiat in homine, quid sulphur, quid reliqua Chimica principia corpori applicata; imò Robertus Boileus longo rerum usu didicit, & in tractatu, cui titulus est: *Chimista scepticus* latissimè docuit, non certo constare, an ipsa principia, quae per analysim chemicam ex medicamentis educuntur, in ipsis praex-

titerint. Igitur omni opera innitendum est, ut plantarum vires, aliorumque medicamentorum, quatenus ad curandos morbosdeservire valent, sedulò examinentur, & per experimenta practica saepius tentata, hoc studium ulterius promoveatur, nam fatendum est, nullam esse Medicinae partem adeo mutilam, & mancam, quam ea, quae de virtutibus medicamentorum in curandis morbis, tractat. Nullus est Medicus, qui sibi magna non polliceatur ex hoc aut illo remedio. Nullus est nebulo, qui hanc, aut illam herbam non jactet, tamquam praesentaneum ad morbos curandos remedium, & quod magis mirandum, ferè nullus est Auctor, quantumvis gravis in Medica Arte, qui hoc, aut illud medicamentum tamquam specificum non proponat. Relinquo Chemicorum promissa, & vanas suorum remediorum exaggerationes, quia nemo est, vel mediocriter in praxi medica instructus, qui eos fallacissimos esse non agnoscat. Attamen in his omnibus, effectus promissis non respondent, unde apud cordatos viros magna circa has res est diffidentia, & oporteret quam maximè, ut nemo unquam alias traderet medicamentorum virtutes, nisi eas, quas certo, & indubitanter exploratas haberet, & unus Jungerus, quod noverim, hucusque Materiam Medicam ea critice scripsit, ut in viribus remediorum assignandis falsa à veris separaverit. Nuperrime autem Lieutaudus in Gallia, & Tessarus in Italia hanc spartam ornarunt, ut infra videbimus. Utile igitur esse poterit Medico, historias plantarum exactissimè à Neotericis descriptas retinere, & ea, quae de ipsarum principiis per analysim tradita sunt, cognoscere, quia sic magna parte physicae instructus erit, sed caveat, ne propterea se magnum Medicum putet, nisi interim earundem plantarum vires, indubitanter exploratas, prout ad curandos morbos pertinent, agnoverit, nam si hoc de-

fi-

ficiat, ut omnibus ferè Botanicis deficere solet, similis mihi videbitur militi plurimis diversisque armis onusto, pugnare tamen nescio propter ignorationem usus, & fortasse etiam propter instrumentorum vel inertiam, vel non cognitam utilitatem.

Circa res anatomicas dubitandum non est, quin earum notitiâ utilis esse possit Medico, & certo modo necessaria ad cognoscendam partem in morbis affectam, indeque manantia symptomata. Hoc studium ab omni retro antiquitate excultum est, nam Hippocratis tempore jam floruisse, ex ejus libris abunde patet. Postmodum Erasistratum, aliosque illorum temporum Medicos corpora disecuisse, certissime constat. Celsum etiam inter Latinos anatomica scientia instructum esse, nemo est, qui negare ausit. Nec solum Galenus hanc Medicinae partem amplissimè excoluit, ut constat ex ejus libris *de Usu partium, & de locis affectis*, sed etiam Rufus Ephesius omnes humani corporis partes anatomicè descripsit, & mira solertia explanavit. Inter Arabes non omnino jacuit anatomiae studium, nam ut caeteros omittam, Avicena antequam de morbis tractatum faciat, prius partis, ubi morbus existit, anatomicam descriptionem praemittit. Videndus est hac de re Goeliche, qui anatomiae historiam à suis initiis usque ad nostra tempora, satis accuratè scriptam, reliquit. His autem ultimis saeculis plurimi solertissimi viri in rebus anatomicis insudarunt, eorumque laboribus aliqua de novo patefacta creduntur, priscis Medicis non integrè cognita. Quidquid tamen de hoc sit, dubitari nequit, quin saeculo decimosexto, ante Harveum, celebratissimi viri floruerint Eustachius, & Vesalius, ex quibus Neoterici plurima mutuati sunt, quae tamquam nova tradiderunt. Qui in his rebus ulterius edoceri cupiat, adeat Hallerum, qui hoc argumentum longè,

lateque discussit. Interim notare oportet, post tot tam decantatos nostro hoc saeculo anatomiae progressus, praxim medicam inde paucum, aut nullum incrementum accepisse, fortassè, quia inter anatomicos alii in rebus minutissimis, nullius, aut saltem incogniti usus, investigandis laborarunt: alii ea habuerunt tamquam explorata, quae longe distant ab experientia: alii denique hypotheses excogitarunt, quibus naturae opera adaptare intenderunt, non autem, ut par erat, sua ratiocinia ex ipsis naturae operibus, benè, attenteque examinatis, deduxerunt. Igitur mihi compertum est, inter desiderata collocari debere quamplurima, quae hodie à Recentioribus anatomicis tamquam certissima nobis offeruntur. Ex his omnibus deducimus, anatomicas exercitationes, quae sensibiles corporis partes demonstrant, eaque omnia patefaciunt, quae in dubium verti nequeunt, utilissimas esse, & fortassè necessarias medicinae promovendae; eas vero, in quibus nobis traduntur, quae non satis explorata sunt, quae insensibilia, quae minutissima, quae hipotetica, curiositati potius pascendae, quam Medico instruendo, conducere arbitramur. Hinc aptissime inquit Celsus: "Rationalem quidem puto Medici-

" nam esse debere; instrui vero, ab evidentibus causis, ob-

" curis omnibus, non à cogitatione artificis, sed ab ipsa

" arte rejectis. Incidere autem vivorum corpora, & cru-

" dele, & supervacuum est, mortuorum vero discentibus

" necessarium, nam positum, & ordinem nos docent. (a)"

Pro coronide tantum restat, ut Tyrones animadvertant, anatomicas cadaverum dissectiones ad situm, & ordinem partium corporis cognoscendos, plurimum conferre, ad causas vero morborum indagandas, non maximè faciendas

C

es-

(a) Cels. de Re Med. lib. 1. Praef. pag. 20.

esse. Si causa morbi, cujus vi homo moritur, sensibilis est, ut lapis, tumor, ulcus, & alia hujusmodi, per cadaverum inspectiones rimari potest; si vero causa morbi fuerit subtilissima, ut frequenter fieri solet, tunc cadaverum apertio ad eam investigandam nihil facit, quia sensus omnes fugit. Uno verbo, si morbus fuerit partium organicarum, seu, ut Medici nunc loqui amant, extiterit in solidis, tunc, aperto cadavere, saltem vestigia innotescunt; si vero extiterit in partibus fluidis, quae fuerit causa morbi agnoscere non potest, atque ea solum apparent, quae mors nova, & mutata induxit, quae observatio maximi est momenti, ut neque Skenchii, neque Boneti, neque etiam Morgagni aliorumque similium hac de re observationibus nimium fidamus, quas nihilominus, cum his cautionibus, quandoque utiles esse censemus.

Circa physicae usum in medicina faciendâ, nulli dubitamus eam, quae in Scholis communiter Aristotelica dicitur, non solum esse inutilem, sed fortassè noxiam, nam nihil aliud habet, quam nomen & speciem physicae, benè autem inspecta, metaphysica est, multis intricatissimis quaestionibus, ad rem nihil facientibus, referta, quibus homines vanissimis replentur ideis, & ad vera naturae opera indaganda inhabiles efficiuntur. *Nimium altercando, veritas amittitur*, inquit Publius Syrus: at, quid aliud quaeso sunt physicae scholarum quaestiones, quam impetuosae altercationes, numquam terminandae? Igitur nullam aliam physicam Medicinae congruere, censemus, quam experimentalem, quia ea sola est, quae naturae opera per experimenta & observationes investigare docet; & circa ejus usum ea ipsa volumus notanda, quae de experientia, in medicina faciendâ, diximus observari debere. Si ergo Medicus Physica Experimentalis exactè fuerit instructus, eamque

que debito iudicio in Medicinam transferre noverit, maximo eidem auxilio esse posse, non diffitemur. Id autem volumus sciant Tyrones, physicam, quae sub Cartesii, Newtoni, Gassendi, aliorumque similium auspiciis, circumfertur, à Medicinae arte prorsus esse ablegandam, quia hypothetica est, non experimentalis, sic quae Keilius, Freindius, Meadius per hypothesim Newtoni explicare contendunt, in Medicina nihil prosunt, licet aliqua eorumdem Auctorum scripta, quae praxi experimentali fundata sunt, non omnino spernenda iudicemus. Idem censemus de pluribus aliis Auctoribus, suis hypothesibus addictis, qui magis damnum, quam utilitatem Tyronibus adducere possunt, licet plures videamus, qui eos, nimium patienter, ne dicam stulte, mirantur. Etiam advertere oportet, inter Scriptores Physicae Experimentalis quosdam esse, qui naturam in se ipsa inspicientes, ejus opera, prout sensibus observabilia, sedulò, attenteque rimantur: alios vero, qui, certo instrumentorum noviter inventorum apparatu, res physicas investigare contendunt. Ex his autem priores longe esse anteposendos posterioribus, non dubitamus, quia illi constantem, perpetuum, & immutabilem naturae operandi modum perscrutantur, hi vero, ipsam naturam cum respectu ad illa instrumenta operantem, inquirunt.

Solum restat, ut de usu auctoritatis in medicina faciendae breviter agamus. Igitur Auctores esse consulendos, nemo sanae mentis negaverit; nam nemo unquam sapiens nascitur, atque adeo omnes indigent Magistris. Cum ad faciendam medicinam experientia necessaria sit cum ratione conjuncta, nullique liceat, per se ipsum satis experiri, nec viribus propriae mentis fidere, facile apparet, ad Auctores eos debere Tyrones confugere, qui in medicina faciendae longo usu fuerunt exercitati, nobisque observa-

tiones indubitatae fidei reliquerunt, ut conjungentes proprias lucubrationes cum illis, quae ipsi tradiderunt, ex omnibus bene collectis intellectus noster uberiori penu, & copia rerum necessariarum ad artem exercendam, abundet. Hinc deducitur, non quoscumque Auctores esse indiscriminatim admittendos, sed eos tantum, qui Medicinam per experientiam promovere tentarunt, nihilque statuere, quod probè non fuerit cognitum, intenderunt. Igitur in Medicina facienda, & caeteris communicanda, alii perfectionis illum gradum assecuti sunt, qui maxime eos commendabiles facit, tum propter utilitatem, tum ob suorum scriptorum praestantiam; alii mediocritatem tantum attigerunt, seu medendi scientiam spectes, seu scribendi normam; alii denique, adeo insulsè, & vanè de medicis rebus tractarunt, ut nihil aliud ab eorum lectione speres, quam vanam temporis jacturam. Igitur operae pretium est, Tyrones Auctores dignoscere, eorum utilitatem probè percipere, & inter eos, quinam vanissimi, aut inutiles sint, exacte scrutari, ut tempus omne in illis legendis insumant, ex quibus certum fructum, solidamque doctrinam uberrimè educere possint. In eorum ergo gratiam nunc praecipuos Auctores Medicos percurramus, (omnes namque investigare, praeterquamquod nimis laboriosum esset, Tyronibus grave & injucundum fore, nulli dubitamus) & cras nostram subijcere non gravabimur, licet aliter judicandi licentiam cuilibet relinquamus, nam omnes Scriptores laudare, adulationis, aut ignorantiae speciem praesefert; eos etiam juventuti proponere sine discrimine, idem est, ac si puerum in nundinis sineres, ut optima quaeque seligeret inter pauca bona plurimis saepe pessimis mercimoniis immixta.

Ut igitur claritate & brevitate, Medicae Artis Scriptores percurramus, clariores & fama bene, vel male parta
ubi-

ubique cognitos proponemus, prout pertinent ad tres celebriores Medicinae aetates. Primum igitur trademus Scriptores Graecos, & Latinos; qui floruerunt usque ad Barbarorum saecula. Deindè Arabum tempora lustrabimus. Tandem Scriptores, post renatas in Occidente litteras, examini subjiciemus.

Inter Graecos Scriptores, primo numeramus HIPPOCRATEM, in Insula COO natum. Fuit in Medicina exactissimus observator, & hypothesium contemptor acerrimus. Scripsit ea tantum, quae solis experimentis certissimis ipsi constabant. Proinde justo titulo *Medicinae Parens dicitur*. Historias morborum adeo plenè, & accuratè descripsit, ut nihil supra. Uno verbo, omnia Hippocratis opera optima sunt, & Tyrones sedulò ipsa legere, ac perpetuo volvere debent, si velint in praxi proficere, quia ex ejus lectione discent, morborum Historias exactas, & simplices confingere; eorum cognitionem habebunt ex observatione fidelium earum rerum, quae in aegris contingunt, & denique nihil certi, in medica praxi, statui posse agnoscent, nisi illud quod observando didicerint. Proinde nullus est Auctor, qui cum ipso Hippocrate possit comparari. Quoad ejus scripta sciendum est, ut jam diximus, plures libros simul collectos sub Hippocratis nomine circumferri, qui reverà legitimi non sunt, quod jam adnotavit Soranus, antiquus vitae Hippocratis Scriptor, & postmodum advertit Galenus, & in ultimis saeculis docuerunt Hieronymus Mercurialis, Daniel Clericus, Schulzius, Lemosius, aliique docti viri, qui in examinandis Hippocratis libris legitimis insudarunt, nosque etiam post tantorum virorum labores, nostram operam in ea re aliàs impendimus. Igitur ex attenta Hippocratis lectione colligimus, libros Aphorismorum, seu saltem sententias in eis contentas, librum primum & tertium Epi-
de-

demiorum, & Prognosticorum, & de aëre, aquis, & locis debere tantum adnumerari inter certos, & indubitatos Hippocratis libros; caeteros, qui Hippocratis nomine inscribuntur, judicamus spureos. Fatendum tamen est, inter reliquos libros esse aliquos magni pretii, & summa aestimatione dignos, ut *de Victus ratione in acutis*, *de Morbis*, *Coacae praenotiones*, & alii similes, qui à Martiano summè laudantur, quia etsi non sint Hippocratis, continent nihilominus veram Hippocratis doctrinam, & fortasse compositi sunt ab ejus filiis, ut monet Galenus, vel à Medicis Hippocrate posterioribus & ejus scholam profitentibus. Quidquid sit, abundè constat, tales libros continere doctrinam utilissimam, & observationes constanter stabilitas; unde moneo Tyrones, ut continuè eos evolvant, quia, ut Duretus advertit, *plus utilitatis* sequitur ex Hippocratis lectione uno die, quam ex omnibus pragmaticis uno saeculo. Certissime tenendum est, sententiarum ordinem in Aphorismis Hippocratis, quem nunc videmus, ab eo non fuisse elaboratum, sed post ejus obitum aliquis compilator collectionem, quam nunc habemus, composuit, ideoque nihil mirum, quod in libris Aphorismorum intrusae fuerint aliquae sententiae ab Hippocratis doctrina alienae.

ARETAEUS Cappadociae in Asia Minore natus, in certum est quo tempore vixerit; conjicere tamen possumus fuisse, vel coetaneum, vel paulò posteriorem Galeno, quia cum hic mentionem faciat de Scriptoribus omnibus ipso anterioribus, de Aretaeo habuit altum silentium. Graecè scripsit Aretaeus libros de Morbis acutis & chronicis, eorumque curationes, & Hippocratis fuit imitator, adeo, ut integras sententias hippocraticas in Aretaeo reperiamus. Historias morborum nemo melius post Hippo-

cratem descripsit, quam Aretaeus. Debent igitur Medici continuò ipsum legere, & morbos describere simplicitate, brevitate, exactitudine, & observatione fidelissima, sicut descripsit Aretaeus.

Sequitur CAELIUS AURELIANUS Methodicorum sectator, cujus patria Sicca Africae Civitas esse creditur; attamen, quia Graecorum Medicinam secutus est, & in observando fuit exactissimus, ipsum inter Graecos numeramus. Incertum, quo tempore vixerit: antiquissimum tamen esse colligitur ex ejus operibus. Scripsit de Morbis acutis, & chronicis, & dignus est, qui continuo legatur, quia Historias morborum exactissimas, more Hippocratis, composuit. Unicum invenio vitium, quod scilicèt stilo utatur barbaro, & in quibusdam locis obscurissimo: nihilominus cum sit Auctor ad praxim utilissimus, praemanibus continuò habendum censeo.

CORNELIUS CELSUS Romae, imperante Tiberio, scripsit stilo elegantissimo libros octo *de Medicina*, in quibus hippocraticam doctrinam promovet, & sequitur. Auctor est optimus, solidis observationibus abundans, & Chyrurgiae peritissimus. Legendus est continuo, praesertim ejus praefatio, quae est opus absolutissimum, & iudicio plenum.

GALENUS PERGAMI in Asia Minori natus circa annum centesimum trigesimum post Christum natum, Romae Medicinam professus, imperantibus Marco Aurelio, & Antonino. Habuit Galenus ingenium acre, faecundam imaginationem, & intellectum perspicacem: instructus fuit omni scientia veterum Philosophorum, & Medicorum; & vir fuit incomparabilis eruditionis; in quibusdam scriptis imitatus est Hippocratem, & alios Graecos, praesertim in observationibus aliquorum morborum, quos recenset in libris

bris de *Locis affectis*, de *Crisibus*, de *Methodo medendi ad Glauconem*, & aliis locis. Scripsit plura volumina, in quibus sparsim reperiuntur consilia practica ad aegrorum sanitatem conducentia, atque adeo vere dici potest, quod nullus est Galeni liber, ex quo aliquid utile ad praxim deduci non possit. Verum fatendum, Auctorem esse longis ratiocinationibus importunum, & suae imaginationi, ejusque faecunditati plus tribuere, quam debuit. Corrupt etiam bona consilia practica cum miscela suae theoriae hypotheticae, & nihil est, quod non reducat ad elementa, qualitates, facultates, aliaque scholae peripateticae principia. Propterea Galenus minimè comparari debet cum Hippocrate, Aretaeo, Aureliano, & Celso, quia eis est multo inferior in observationibus, licèt eruditione eos omnes longissimè superet. Monendi igitur sunt Tyrones, ut legant Galenum in suis fontibus, & sedulo in ipso distinguant, quae observatione stabilita sunt, ab iis, quae hypothesi fundantur, & hoc modo Galeni lectio proficere poterit. Denique in formandis morborum historiis imitentur Tyrones Hippocratem, & Aretaeum, sed non Galenum: ab eo tamen sedulo accipiant praecepta quaedam practica magni usus in Medicina facienda, & in ejus operibus seorsim sparsa. Videant Tyrones, si lubet, praefationem nostram ad Hippocratis Prognostica, ubi omnia haec longè discutiuntur.

Inter Auctores Latinos praeter Celsum jam memoratum floruit sub imperio Claudii Caesaris SCRIBONIUS LARGUS, qui librum de Compositione medicamentorum conscripsit, eumque amplissimis Commentariis Rhodius illustravit. Medicamenta, quae ab hoc Auctore traduntur, nihil speciale habent, nisi immodicas quandoque laudes quibus ornantur, in ipsis tamen videmus, nimiam

credulitatem circa medicamentorum vires apud quosdam Medicos viguisse. Id tamen commodi ex hujus Scriptoris lectione deduci potest, quod qualis fuerit illorum temporum medicina per eum cognoscamus, & quod simplicia medicamenta, interdum efficaciora esse, quam composita, judicaverit, sic enim Callixtum suum, cui opus dirigit, alloquitur: "Initium à capite faciemus... dantes
 "operam, ut simplicia primò ponamus, interdum enim
 "haec efficaciora sunt quam ex pluribus composita me-
 "dicamenta."

Imperante Caracalla, floruit QUINTUS SERENUS SAMONICUS, qui versu heroico medicamenta tradidit singulis corporis partibus, earumque morbis sanandis acomodata; sed mille superstitionibus plenum est hoc opusculum, quod cum eruditissimis notis illustraverit Robertus Keuchenius, videre numquam pigeat, tum propter aliquam, licet tenuem, utilitatem, tum ut medicinae facies, qualis per illa tempora fuerit, innotescat. Singulare tamen monitum, & verissimum, ab hoc Auctore adductum, dum loquitur de ventre molliendo, Tyronibus, proponere non gravabor, ita enim de Medicis sui temporis, quibus Medicamenta componere in usu erat, quemadmodum usus apud nostrates obtinuit ut id munus Pharmacopolis tantum concedatur, sic aptissimè scribit.

*Multos praeterea Medici componere succos
 Assuerunt: praetiosa tamen cum veneris emptum
 Falleris, frustra que immensa nomismata fundes;
 Quin age, & in tenui certam cognosce salutem.*

Reliquos Latinos Scriptores illorum temporum inter Auctores infimi subselii numerare licet, quorum ta-

men notitiam, si Tyrones desiderent, satis pro captu suo invenient in Bibliotheca Frabricii. Nunc redeamus ad Graecos. Saeculo Ecclesiae quarto, imperante Juliano Apostata, floruit ORIBASIUS, qui ejusdem Imperatoris jussu, quaecumque sparsim ab aliis Medicis usque ad illa tempora scripta erant, in unum volumen congegessit, quod propterea *Collectanea* appellavit; & licet aliqua hujus Auctoris scripta deperdita sint, ea tamen quae nunc restant nobis exhibent compendium praecipuarum rerum, & Auctorum, qui ante ipsum extiterunt. Scriptor hic legi debet à Medicis, quippe plurima continet scitu digna, & de omnibus Medicinae partibus abundè tractat. Fatendum tamen est, eo tempore Medicinam in maximum decrementum abiisse, quemadmodum & caeteras litteras; nam Oribasius verus Compilator fuit, immodicè credulus, nimius medicamentorum laudator, in Historiis Morborum tradendis neque diligens neque accuratus, in remediorum formulis, saepe inutilibus, magnam operam impendit. Praeter *Collectanea* scripsit etiam novem synopseos libros ad Eustatium filium, quibus omnem ferè Medicinam in compendium redegit. Opus sane exile, in quo morbi describuntur à capite ad calcem; atque hic primus est inter antiquos Medicos, ni fallor, qui methodum sibi comparavit tractandi de Morbis, qui caput infestant, postmodum de iis qui thoracem occupant, tum demum de his etiam, qui ventrem, & artus molestare solent, quam methodum ex illis temporibus usque ad nostra viguisse videmus, magno tamen Artis Medicae detrimento, nam certo & determinato numero morborum, cavitates, ut vocant, infestantium, tractatus Medicinae complentur, cum re vera omittantur aliae quamplu-

plurimae aegritudines, quarum notitia Medico summè est necessaria. Credunt nihilominus quamplures docti homines, sub his, qui hac methodo describuntur, morbis alios quoscumque comprehendi, cum videant maxima signorum copia eos inter se convenire; attamen cum probè sciamus inter se satis differre, ut distinctam naturam habeant, optandum esset, ut omnes nunc morbi plenissimè describerentur, uti ab Hippocrate factum conspiciamus. Aretaeus, & Celius Aurelianus methodi superioris propositae vestigia dederunt; Oribasius verò primus fuit, qui eam ad suum apicem perduxit, nosque in Praxi edocenda, ad commodiorem formam redactam, maturo consilio sequuti.

Eodem saeculo floruit AETIUS, qui, ut ex ejus operibus colligitur, fuit Christianus, attamen superstitiosus. In morbis describendis Auctor est mediocris, in medicamentorum farragine abundantissimus. Id speciale habet, quòd plurium Medicorum antiquorum fragmenta nobis conservet, quibus omninò careremus, nisi ejus diligentia & studio conservata essent. Habet praeterea aliquas observationes, non omninò spernendas, praesertim in morbis pectoris tractandis, & in demonstranda vi aëris ad morbos producendos.

Sequitur PAULUS, qui à loco natali, AEGineta dicitur. Hic ab aliquibus simia Galeni appellatur, quoniam eum per omnia sequitur, ejusque opus veluti Galeni compendium haberi potest. Nihilominus in aliquibus rebus consulendus est, praesertim in his, quae de dolore colico tradit, quippe longa oratione demonstrat, suo tempore per Italiam viguisse hujus mali constitutionem qua aegri ferè omnes in epilepsiam & motus convulsivos adigebantur, quodque magis notandum, non per

communia anticolica medicamenta, sed per nimis refrigerantia, sanabantur.

Non longè ab iis, temporum ratione, distat ALEXANDER TRALLIANUS Graecorum sui temporis, tum doctrinae ubertate, tum inventorum novitate celebratissimus. In Historiis morborum describendis parcus est, in curationibus tamen instituendis satis accuratus. Galenum ut plurimum sequitur, ab eo nihilominus aliquando recedit. Hunc Auctorem legere debent, qui in arte velint proficere, nam aliquorum morborum curationes optimè instituit.

Tempore Gratiani floruit THEODORUS PRISCIANUS, qui aliquot scripsit libros ad medicinam spectantes, & fuit ejusdem Imperatoris Archiater. In libris, quibus agit de Morbis internis humani corporis, & *logicos* appellat, de pleuritide tractat, cui in hac parte Commentarios edidit utilissimos DANIEL TRILLERUS, vir eruditissimus, & de re medica optimè meritis. Relinquo PALLADIUM, qui Commentarios scripsit commendatione dignos in librum sextum epidemiorum Hippocratis, THEOPHILUM PROTOSPATARIUM, qui doctrinam de urinis ab Hippocrate, & Galeno traditam in compendium redegit, & ACTUARIUM, Graecorum ultimum, qui tempore Andronici Palaeologi senioris circa annum Christi 1300. seu, ut alii volunt, anno 1100. floruit. Huic Auctori injuriosus est Boheravius, de eo enim ita scripsit: *Desinit hic Graeca Schola, nam ea quae Actuarius, & alii habent, nescio an commendare ausim.* Certè scripsit Actuarius quamplurima commendatione dignissima praesertim libros duos de Actionibus, & Affectibus, ac de Nutritione spiritus animalis, in iis enim demonstrat existentiam animae rationalis, prout à Medicis

Catholicis statuitur, & ab omnibus statui debet, simulque morbos, & affectiones spirituum animalium optimè describit. FREINDIUS in Auctoribus laudandis parcissimus, Scriptorem hunc pluribus aliis Graecis superiorem agnoscit, in eoque multa inquit occurrere, lectu dignissima, & curationem palpitationis cordis, morbi alioquin saevissimi, maximè commendat.

Accedimus jam ad secundam Medicinae aetatem, saecula scilicèt barbara, quibus ferè omninò extinctis litteris simul cum Romano Imperio, in magnum venit Medicina decrementum, ea enim apud Arabes tantùm excolebatur, paucis Graecis exceptis, de quibus superius mentionem fecimus. Arabum Medicorum id vitium generale fuit, scilicèt, nedum Medicinam, sed & Physicam, & omnes scientias naturales, non experimentis & observationibus, sed fictis principiis, arbitrariis imaginationibus, & perpetuis sophismatis tractare. Aristotelem, summum Philosophum, mirum quantum corruerunt, unde eorum Philosophia licèt Aristotelica dicatur, quam maximè ab Aristotele distat, ut optimè notavit vir magni iudicii, & Scholae Valentinae decus, Ludovicus Vives, dum agit de causis corruptarum artium. Imaginabant sibi Arabes quaedam axiomata, quae non in recta ratione, sed in fictis principiis ab eorum credulitate nimia, & ignorantia nascentibus, fundata erant, ipsisque in more fuit medicinae, & physicae exactam cognitionem, non ex naturae penu, sed ex falsis axiomatibus deducere. Hinc de ipsis loquens Trillerus, vir iudicio pollens, & in Historia Medica versatissimus, sic optimè scribit: "Dum vanis speculationibus, & superstitionibus nimium addicti essent, factum est, ut plus
"imaginationis oculis cernerent, quam corporis, & hinc
" plu-

„plura fingerent, quam observarent.” (a) Verum cum nullus sit Auctor adeo ineptus, ut in ipso aliquid saltem boni non reperiatur, proinde operae pretium est, eorum praecipuos percurrere, ut Tyrones sciant, quid in ipsis eligere, quid vitare debeant. Inter Arabes Medicos primum locum occupat RHAZES, inter cujus scripta palmam praeferunt tractatus *de Peste*, & liber nonus ad Regem Almanzorem, in iis enim observationibus potius, quam ratiociniis procedit. Neque ejus tractatus *de Variolis* est omninò contemnendus: Auctor hic aquae frigidae copiam in peste, febribus putridis, aliisque morbis liberius, quam Graeci, propinavit.

AVICENA grande, & molestum opus consarcinavit, in quo, quae prius à Galeno, Oribasio, Paulo, Aetio, & Alexandro scripta erant, veluti in compendium redacta reperiuntur, non tamen pura, sed barbaris locutionibus, & Arabicis figmentis conspurcata. Aliquos tamen morbos, licèt paucos, exactissimè describit, variolas enim, & morbillos, & morbum *Mirach* (ita affectionem hippocondriacam appellat) adeo graphicè, verèque depingit, ut inter Recentiores nemo ipsum, neque Sydenhamio excepto, superaverit.

HALI ABAS Scriptor est inter Arabes satis elegans, & in dicendo liber. Si pulchritudinem operis, & scribendi normam desideres, Ali Abatem: sin praecepta practica, Rhazen, praeferas.

Inter Hispanos Arabes, AVERROES, & AVENZOAR, numerantur. Hic spretis ratiociniis, & vanis theoriis, ad experientiam se contulit, & proprias tradit observationes non contemnendas, qua ratione, meo quidem

(a) Triller, *de Pleurit. cap. 5. pag. 41.*

dem iudicio, est inter omnes Scriptores Arabes meritò commendandus. Ille verò è contrario, nam in libro, quem scripsit, cum titulo *Colliget*, subtilitatibus philosophicis mirum, quantum abundat, practicis observationibus ubique destituitur, & certè Arabicae Philosophiae, corruptaeque progressus per Hispaniam nostram, ipsi praecipuè debentur.

Post memoratos Arabes Auctores praecipuos, suo ordine memorandi veniunt eorum praecipui sectatores, quos ne nimium oratio nostra excrescat, breviter percurremus. Igitur CONSTANTINUS Africanus Monachus Benedictinus, & Medicus, cum fructu legi potest, quippe aliqua ex Hippocrate, & Galeno, quamplurima verò ex Arabibus, brevitate, & concinna methodo scripsit. Nimis longus, & profusus est ARNALDUS VILLANOVANUS, Medicus suo saeculo famigeratissimus, licèt in dicendo liber, & acris quandoque fuerit, ac in Religionem, & vitam Monasticam injurius. Plurima scripsit, quae praxim illorum temporum nobis monstrant, non magnum tamen fructum ex his deduci, quicumque attente legerit, facillè agnoscet. Arabum Medicorum Commentatores sunt multi: qui eorum vero methodum in disputando, fingendo, cavillationibus utendo, sequuti, sunt innumerari. In priorum classe collocare oportet MATTHAEUM de GRADIBUS, JOANNEM ARCULANUM, JOANNEM de TORNAMIRA, GENTILEM de FULGINEO, JACOBUM FOROLIVIENSEM, aliosque quamplures, inter quos palmam certè praeripit PETRUS MICHAEL DE HEREDIA Professor Complutensis, nam licèt negari nequeat, Auctorem hunc, in Avicena, interpretando, infinitis propemodum involvi Scholae quaestionibus, quisquiliis, vanissimisque argu-

men-

mentationibus, quibus magna ex parte opus suum repletum est, tamen fateri oportet, ex Hippocrate, & Galeno, propriisque observationibus, praecepta practica immiscuisse adeò utilia, ut caeteros omnes Avicенаe Commentatores longissimis intervallis pro sese reliquerit. In aliorum classe recensendi sunt quotquot rem medicam quaestionibus theoreticis, inutilibusque ratiociniis, & figmentis tractare consuerunt; & quod magis mirandum, adeo per ultima saecula invaluit Arabicae Scholae usus, ut plures Auctores non infimae notae, qui Hippocratem, & Galenum, sibi tamquam duces in medendo habuerunt, in disputationes & tricas Arabicas nimia subtilitate videntes, ipsam Hippocratis, & Galeni doctrinam adduxerint.

Venio jam ad tertiam Medicinae aetatem, in qua post renatas litteras, Auctores maximae notae floruerunt, quos nunc attingam, non servato perfecto Chronologiae ordine, sed prout utilitate, aut alia perfectione sese commendaverint; inter eos autem primo loco collocamus LOMMIUM, qui scripsit Historias morborum adeo accuratè, ut nihil supra. Soleo Lommiium cum Aretaeo, melioribusque Graecis comparare, & moneo Tyrones, ut ipsum diurna, nocturnaue manu versent. Scripsit tractatum de Febribus curandis, in quo, juxta veram hippocraticam doctrinam, utilissima tradit praecepta ad febrium curationes. Composuit etiam Commentarios in Cornelii Celsi librum primum de Medicina, dignos qui legantur. Uno verbo Lommius est Auctor nulli secundus, & floruit circa medium saeculi decimi sexti.

Sequitur NICOLAUS PISO, qui de morbis omnibus tractavit, proponens essentiam morborum, causas,

sig-

signa, & prognostica, adeo accurate, ut nihil exactius haberi possit. Curationes aegritudinum, quas hic Auctor tradit, non sunt contemnendae, sed tamen multo exactiores, & meliores reperiuntur apud aliquos Neotericos: nihilominus Auctor est maximae notae, & summae utilitatis.

CAROLUS PISO, filius Nicolai Pisonis scripsit *Observationes de Morbis à colluvie serosa oriundis*. Hic liber adeo utilis est ad praxim, ut nemo (meo iudicio) eo carere possit, nam sive spectes observationum exactitudinem, sive methodum in ratiocinando, seu sagacitatem in inveniendis morborum causis, seu denique accuratam diligentiam in notandis initiis, & progressibus morborum, nihil potest reperiri perfectius. Moneo Tyrones, ut hunc librum legant, memoria teneant, ipsumque prae manibus perpetuo habeant, nam incredibilis utilitatis esse poterit. Vixerunt Pisones circa finem saeculi 16. & initia 17.

PROSPER MARTIANUS circa eadem tempora scripsit *Annotationes ad Hippocratis opera*, & mentem Graeci senis in universum (ut opinor) nemo melius explicuit; propterea liber Martiani est utilissimus, & ad praxim necessarius.

Sub initiis saeculi decimisexti floruit LUDOVICUS DURETUS, in Galliis, quem, omnium Medicorum doctissimum, post Galenum natum, vocat Heurnius. (a) Ego autem iudico, profunditate doctrinae, & medendi scientia, Duretum nemini esse secundum. De eo Boheravius ita loquitur: "Habemus hic (sermonem facit de Commentariis Dureti in Coacas) Tesaurum inaeimabilem, sparsa enim Hippocratis reducit ad unum locum, & Du-

E

" re-

(a) Heurn. *Comm. in Hip. iusjurand.* pag. 160.

”reti Commentario certè minus carere quisquam potest,
 ”quam Galeni laboribus, hoc enim habet egregium,
 ”quod obscura Hippocratis loca explanaverit, utriusque
 ”enim linguae, Latinae scilicèt, & Graecae gnarus erat,
 ”& manuscripta legerat, unde quasi alter Hippocrates ex-
 ”plicat Hippocratem (a).” HOLLERIUS, & JACO-
 TIUS, etiam in Coacis illustrandis insudarunt, optimè
 quidem, & utiliter, non ita tamen feliciter, ac Duretus.

JOANNES FERNELIUS Gallus, vir acerrimi in-
 genii, & optimi iudicii, nihil habet quod non sit egre-
 gium, ejus tamen libri de *Abditis rerum causis*, in na-
 turae operibus scrutandis, & causis naturalibus invenien-
 dis, minimè inferiores sunt omnibus iis speculationibus,
 quibus hodie Neoterici naturae arcana intelligere glo-
 riantur.

GUILLELMUS BALLONIUS, masculam Medici-
 nam verè professus, ad accuratae praxeos exercitium adeo
 utilis, ut cum Medicis Graecis comparari possit.

MAURITIUS CORDAEUS, etiam Gallus, librum
 primum Hippocratis de *Morbis mulierum* amplissimis
 Commentariis illustravit, in quibus ea, quae ad mulie-
 rum purgamenta spectant, nemo hucusque verius, me-
 liusque tractavit.

PROSPER ALPINUS librum scripsit de *Praesagien-
 da vita & morte aegrotantium*, quo nemo carere potest,
 qui morborum acutorum symptomata, exitus, crises, mu-
 tationes, omniaque in iis naturae conamina velit in-
 telligere. Scripsit etiam *Medicinam methodicam* certe lau-
 dandam; & cum apud Aegyptios diu versaretur Aegyp-
 tio-

(a) Boherav. *Method. Stud. Medic.* | Amsterdam de 1751.
 part. 10. tom. 2. pag. 674. edicion de |

tiorum edidit *medicinam*, qua multis, novisque curandi modis artem locupletavit.

Circa medium saeculi decimisexti floruit SENNER-TUS in Germania, vir magni ingenii, multigenae eruditionis, & in veterum placitis adeo versatus, ut ejus opera veluti totius antiquitatis compendium haberi possint. Chemicorum tunc nascentium dogmata discussit, & Paracelsum, hominem fanaticum, & superstitiosum, scriptis persecutus est, utpote agirtae, & circumforanei mores exprimentem. Fuit RIVERIUS Sennerti transcriptor, non tamen in omnibus ipsum sequutus, nam Riverius plures omissit morbos, qui à Sennerto describuntur; hic etiam omnium veterum dogmata in suas partes traxit, at ille Galeni vestigiis unice innixus. Hinc factum est, ut plenitudo, & cacochimia duo sint generalia principia, quibus tota Riverii praxis stabilitur, nam nullus est morbus, in quo venam secandam, & purgationem exercendam non consulat. Est etiam Riverius in remediis praescribendis largissimus, nam eodem tempore multas medicamentorum formulas consarcinare solet. In curatione phrenitidis videas aegrum, à capite ad calcem, unguentis, epithematis, aliisque hujusmodi medicamentis adeo obrutum, ut horrendum tibi monstrum videatur. Si morbus aliquis ex natura sua diutius moram traxerit, tunc nihil est, quod non tentet. In quartana, exempli gratia, prius sanguinem mittit, & purgat, postmodum si morbus durat (durat autem, quoniam ex propria natura longissimus est) iterum, & tertio purgat, quo factò, perseverante morbo, ad diuretica, & diaphoretica, tum in forma apozematis, tum pilularum transit, nullumque ferè est medicamenti genus, quod non tentare audeat. Quid tum? Quartana, quae sibi relicta,

est omnium febrium securissima, improsperae curationis vi, in scirrum immedicabilem, dolores colicos vehementissimos, imò, & in saevissimam pleuritidem facillè transit. Id unice Riverium, pluresque alios sui aevi Auctores excusare potest, quod scilicet in Galeni verba juraverint, usque adedò, ut mallent (Massaria praeunte) cum Galeno errare, quam cum reliquis veritatem dicere. Propterea dum Tyrones videant Auctores illius temporis, Galenum perpetuò sequentes, Hippocratis tamen, Aretaei, Celsi, aliorumque Graecorum scripta, non nisi cursim delibantes, eos minime audiant, multoque minus sibi tamquam duces suos ad praxeos exercitium assumant.

VALLESIUS, Professor Complutensis, verè totius Medicinae decus & ornamentum, plurima scripsit commendatione dignissima. Attamen, nullibi magis ejus scientia in medendo elucet, quam in Commentariis, quos scripsit ad libros Epidemiorum Hippocratis, ibi enim veluti Magister loquitur, & Medici quamplurimi, inter exteras nationes, hoc Vallesii opus miris laudibus extulerunt. Perpetuò igitur Auctor hic manibus terendus, & nocturna diurnaque manu versandus.

Eodem tempore vixit CHRISTOPHORUS VEGA in Academia Complutensi Professor, cujus eximia opera summam laudem mererentur, nisi rerum Galeni fuisset sectator acerrimus. Si igitur Medici sciant, ejus laboribus uti, magnum inde proventum deducturos, non diffitemur.

LUDOVICUS MERCATUS Medicinam publicè docuit Pinciae Vaccaeorum, & libros composuit tanta doctrinae ubertate, & sententiarum copia commendabiles, ut meritò inter Auctores maximae notae numerari debeat.

beat. Ejus libri *de Morbis mulierum* utilissimam, & praestantissimam continent medendi doctrinam.

Per haec tempora Valentiae Edetanorum Medicinam profitebantur duo clarissima hujus Facultatis lumina, aliqua tamen inter ipsos temporis differentia, nam ESTEVE, qui Commentarios edidit eruditissimos in secundum Epidemiorum Hippocratis librum, viguit circa medium saeculi decimisexti; at JACOBUS SEGARRA, qui Commentarios edidit elegantissimos in libros Galeni *de Differentiis, & causis symptomatum*, floruit sub initium saeculi decimiseptimi. Duo hi Auctores, sententiarum gravitate, & practicis documentis, quibus maximè pollent, summè utiles Tyronibus esse possunt. Relinquo plurimos alios Auctores horum temporum, tum nostros, tum externos, quippe, non Bibliothecam scribimus, sed delectum eorum tantum facimus, qui praestantia, & utilitate sunt prae caeteris aliis commendabiles.

Saeculis proximè elapsis duo nova systemata caput extulerunt, Chemicorum, scilicèt, & Mechanicorum. Inter Chemicos excellit PARACELsus homo loquacissimus, & vanissimus: agirta potius, quam Medicus. Ejus vestigia sequutus est HELMONTIUS, qui utilis esse poterit propter aliqua inventa chimica, & propter quaedam theoremata, quae in quibusdam ejus tractatibus praesertim in eo, cui titulus: *Actio regiminis*, inveniuntur. Sed nihilominus Auctor est legendus cum cautela, quia est loquax, obscurus, hypothesis chimicae caecus sectator, & naturae opera nec imitatus est, nec agnovit. QUERCETANUS, MINSICH, MUSITANUS, aliique hujusmodi, chimici systematis sectatores, possunt esse utiles propter medicamenta praeparata seu composita, quae in ipsis reperiuntur, dummodo ampullas, &

sex-

sexquipedalia verba, quae in eorum laudibus, & virtutibus extollendis perpetuò projiciunt, sedulò quivis vitare contendat, & omnino spernere. Attamen ad cognoscendos morbos, ad praedicendum, & ad indicationes rectè dirigendas in eorum curatione, sunt inutiles, & fortasè noxii.

ETMULLERUS fuit sectator systematis chimici, & compilator celebris, ad praxim veram parum utilis. Comparari potest opus Medicum Etmulleri cum acervo magno, in quo reperiuntur paleae, pulvis, triticum, sterco-ra, nam ex infinitis ferè Auctoribus plura desumit, & omnia simul miscet, sine electione. Aliqua tamen, licèt pauca, notatu digna, in hoc Auctore reperiuntur, inter quae ejus dissertatio: *Parva magnorum morborum initia*, caeteris palmam praeripit.

MANGETUS edidit multos, magnae molis, sed parvae utilitatis libros. Id tamen in ampla ejus bibliotheca spectandum, quod aliquot scriptores, alibi frustra quae-sitos, integros conservet. Desiderandum nihilominus, ut Auctorum collectores non farraginem, sed scriptorum delectum severiori critice procuderent.

Qui notitias diversarum rerum vagas quaerunt, & informes, ac rebus solidis non delectantur, citatos Auctores, aliosque hujusmodi in scriptis suis imitantur; unde videant Tyrones, ubi novum librum in lucem editum sciunt, an contineat praxim, & theoriam juxta systema Chemicorum, vel juxta DOLAEI, ETMULLERI, & similium Auctorum doctrinam, eumque tunc, si legere juvat, legant cum cautione.

Tamquam regula certissima & infallibilis habenda, eos Scriptores, qui res suas non stabiliunt observationibus certis, more Hippocratis, & aliorum Graeorum, nec

naturam sequuntur in suis operibus, nec Historias morborum simpliciter, & exacte describunt, sed omnia ad suas hypotheses, & cavillationes detorquent, atque non proponunt, quid natura facit, sed quid ipsi cogitant, naturam posse facere; eos, inquam, Scriptores penitus esse rejiciendos, & tamquam hostes humani generis ex Medicorum manibus avellendos: atque, ut eos quilibet cognoscat, videat, si more Hippocratis, Aretaei, Lommii, Pisonis, aliorumque similium tractant de Morbis, in quo casu optimi erunt; quod si more Helmontii, & Chemicorum, de Morbis tractent, improbi sunt.

Accedo jam ad Neotericos Mechanismi sectatores. LAURENTIUS BELLINUS quorundam morborum historias more Hippocratico descripsit, & venae sectionis utilitatem & effectus, necnon pulsum, urinarum, & februm differentias, mechanicè explicuit; attamen, magis systematibus, quam observationibus ejus dogmata fulciuntur.

BERGERUS tractatum scripsit de *Natura humana*, in quo, stilo elegantissimo, constitutionem hominis mechanicam more saeculi describit; de rebus autem practicis non tractavit.

GEORGIUS BAGLIVIVS plura scripsit non contemnenda, sed inter ejus opera excellunt duo libri de *Praxi Medica*, qui Medicos ad verum studium Hippocraticum sequendum summoperè excitant. Ejusdem Auctoris *tractatus de Usu, & Abusu vesicantium* optimus est, & verè praxi conformis. *Tractatus de Fibra motrice, & morbosa* plura continent notatu digna, sed non sunt laudandi, sicut libri de *Praxi Medica*; nam motus fibrarum, earumque morbos, hypotheticè tractavit, & minime fecit ipse, quod aliis suasit. De *Febribus mesentericis* egit, sed

sed non parvo medicae artis detrimento, nam inde factum, ut Medici, novitate harum febrium allekti, quam plurimas febres ardentes, & malignas pro mesentericis habeant, magno aegrorum periculo. Uno verbo: tumultuariè scripsit Baglivius, nec omnia ejus dogmata sunt indiscriminatim admittenda.

JOANNES MARIA LANCISSIUS, Medicus Romanus, & Clementis Undecimi Pontificis Maximi per plures annos Archiaterus, plura scripsit utilissima, & curiosissima, inter quae praecipuè numerandus est tractatus de *Noxis paludum effluviis*, qui est opus omnibus numeris absolutum. Scripsit etiam elegantissimum tractatum de subitaneis mortibus, & plura alia opuscula lectu dignissima. Dissimulandum tamen non est, hunc Auctorem aliqua ex hypothesi magis quam observatione scripsisse, more saeculi

LUCAS TOZZI, non scripsit more Mechanicorum, sed Chemicorum, & in eo laude dignus non est; sed tamen meretur legi, quia de *Praxi Medica* aliqua scripsit utilia, & in remediorum electione excelluit. Commentaria composuit in omnes libros Aphorismorum Hippocratis, satis commendabilia, & Auctor esset à Tyronibus expectendus, si non fuisset fermentationum sectator, & venae sectionis impugnator acerrimus.

JOANNES BAPTISTA BIANCHIUS scripsit Historiam hepaticam, in qua morbos omnes à bile procedentes more Graecorum describit, propterea opus est utilissimum, nullumque Auctorem vidi, qui de pleuritide, ejusque variis speciebus, copiosius tractaverit. At tamen in rebus merè theoreticis multum temporis insumit, ejusque labores aeternum durarent, nisi magna ex parte hypotheticis fulcirentur principiis.

JOANNES FREIND plura scripsit curiosa. Ejus emmenologia, seu tractatus de *Fluxu menstruo*, secundum mechanismum explicat plura ad fluxum mensium pertinentia, ejusque periodum, & naturam intelligendam. Scripsit etiam Historiam Medicinæ à Galeni tempore usque ad initium saeculi decimisexti, in qua brevissimè complectitur ea omnia, quae Medici Galeno posteriores de morborum curatione statuerunt, unde utilissima, & curiosissima adducit, & digna, ut ab omnibus aestimentur. Scripsit etiam commentarios in primum, & tertium librum Epidemiorum Hippocratis, non contemnendos. Historia tamen Medicinæ caetera ejus scripta longè antecellit. Id minimè in hoc Auctore placet, quod omnia velit (ne quidem chemicis operationibus exceptis) in partes Newtoni trahere, & novis hujus temporis theoriis nimium delectetur. Hinc ejus scripta ad theoriam potius, quam praxim promovendam, conducunt.

SYDENHAMIUS observationes scripsit medicas cum hippocraticis comparandas. Hunc Auctorem in observando imitentur Tyrones, hunc in progressibus morborum notandis sequantur. Eum denique nocturna, diurnaue manu versent, si velint in praxi proficere.

PHILIPPUS HECQUETUS, acerrimus Mechanismi propugnator, plura scripsit non contemnenda. Unicum est in eo vitium, quod omnia, scilicèt, tribuit solidis, & humoribus fere nihil, cum certum sit vitia solidarum partium à fluidis vitiatis pendere; propterea legendus est, sed non imitandus. Ejus tractatus *de Purganda Medicina à curarum sordibus* egregius est, & ad praxim utilis. Verum omnia hic Auctor, impetu quodam arreptus, scripsit.

ARCHIBALDUS PITCARNIUS theoriam, & praxim

xim brevissime juxta Mechanismum tractavit, & geometricis legibus omnia humani corporis phaenomena subjecit; dignus est, ut legatur, sed non ut imitetur, quia ratiociniis plus fundatur, quam veris observationibus.

JOSEPHUS REGA, Professor Lovaniensis, Aphorismos edidit, in quibus juxta Mechanismi leges plura docet non contemnenda, sed theoriae potius quam praxi promovendae accommodata.

FRANCISCUS TORTI, Medicus Mutinensis, tractatum edidit de Febribus intermittentibus perniciosis, exactissimum, & ab omnibus aestimandum. Molestus est hic Scriptor longis ratiociniis, & inutilibus circumlocutionibus; quapropter utilitatem Medicinae induceret, quisquis ex hoc Auctore ea tantum exciperet, quae praxi conveniunt. De eadem re, & de variolis, & morbillis melius adhuc egit WERLOFF, qui more Graecorum rem tractavit.

FRIDERICUS HOFFMANUS Auctor est commendabilis ob copiosam, quam continet, doctrinam, quia de omnibus ferè Medicinae partibus tractavit; ad res practicas magis prodest, quam theoreticas, & observationi fuit addictus, atque magis commendabilis esset, si non profusus in longis ratiocinationibus foret, nam per inutiles praefationes, & orationes nimis longas, molestus redditur. Ego, si fas esset, HOFFMANUM collocarem inter Medicos mediocres. Quia si veras observationes & ad praxim utiles ab infinita philosophandi prurigine separemus, vix tertiam ejus operum partem efficient. Id etiam vitii habet, quod omnia laudet, omnia vituperet, neque scire quisquam possit, quid ex hujus Auctoris mente faciendum. Exempli gratia, dum *de aqua* tractat, eam facit remedium universale; postmodum de vino agens, idem

idem efficit omnium medicamentorum pretiosissimum. Auctores antiquos passim damnat, ex his tamen, si quid solidi continet, semper deducit. Sunt qui hunc Auctorem ad sidera extollunt, sed quisque abundet sensu suo. Id certum, neminem eum cum bona critice legere, qui superius dicta vera esse non fateatur.

RICARDUS MORTONUS exactissimus fuit observator, atque ejus tractatus de *Phthysi* optimus est, & hujus morbi historiam, causas, & curationem perfecte & complete proposuit. Tractatus de *Febribus ejusdem Mortoni*, & de *variolis*, & *morbillis* sunt incomparabiles, & unicum est in eo vitium, quod scilicet, cortici peruviano plus virium & virtutis tribuit, quam re vera conveniat. Praeterea, calidis medicamentis, & sudorificis, in variolis, & morbis acutis intempestivè utitur, in iisque rebus non est sequendus: de caetero vellem, ut Medici Mortonum perpetuò in manibus haberent.

BERNARDINUS RAMAZZINI plura scripsit non contemnenda praesertim ejus *Epidemicæ constitutiones* sunt utiles. Tractatus de *Morbis Artificum* utilis est ad praxim. Hic Auctor fuit eruditissimus, atque ejus lectio dulcis est propter ornatum, quod sua investit ratiocinia. Attamen fermentationum sectator cum fuerit, plura immiscet minimè approbanda.

JOANNES ASTRUC scripsit duos libros de *Morbis venereis*, in quibus historiam morbi gallici, ejus causas, & curationem tam perfecte describit, ut nihil possit reperiri exactius. Aliqua tamen adducit, ad theoriam tanti morbi, & historiam temporum ejus originis, spectantia, quae non facile approbari possunt.

GEORGIUS HERNESTUS STHALIUS, acerrimus Mechanismi impugnator, plura scripsit, licet non omnia

ad manus nostras pervenerint. Ex his quae de ipso habemus, habemus autem satis multa, colligimus, Sthaliū fuisse excellentissimum Chemicum, sed mediocrem Medicum, & parū Anatomicum. Legenda ergo sunt ejus scripta, praesertim chimica, sed obscuritas, & morositas hujus Auctoris plurimos homines emunctae naris à lectione deterrent.

JUNQUERUS, discipulus STHALLII, de rebus practicis cum judicio scripsit; propterea ejus opera optima sunt, si theoriam excipias, in qua non solum res vanissimas circa naturam comprehendit, sed, & formales haereses continet in tractatu de *Generatione*. Id magnopere in hoc Auctore exosculor, quod Materiam Medicam vera critice indagaverit, neque medicamentorum vires ullas approbat, nisi eas experientia confirmatas sciat. Utinam in hac parte omnes Medicos haberet imitatores!

HALLEN, Medicus Anglus, promptuarium exhibet valdè commodum Tyronibus, qui optima consilia celebriorum Auctorum, & remedia selectiora brevi methodo describit. Id in hoc Auctore mihi displicet, quod, observationes practicas ex Etmullero, aliisque Neotericis desumat, Hippocratem autem, Galenum, caeterosque tum Graecos, tum Arabes Medicos omninò ferè omittat: certeque foret hoc opusculum multo magis utile, si Medicinae Principum regulas practicas, potius quam multas Etmulleri naenias, juventuti traderet.

HERMANUS BOHERAHAVIUS, Medicorum nostri saeculi Coriphaeus, summam laudem ex eo potissimum adeptus, quod nostri temporis Professores, à recta mendendi via devios, postliminio revocavit, hippocraticam medicinam ferè omninò jacentem suscitavit, & observationibus fidis artem locupletavit. Vir fuit subtilis ingenii,

optimi iudicii, & lectionis immensae; atque fateri oportet, hoc saeculo maximam mutationem, eamque magna ex parte utilem, attulisse Medicinae. Inter ejus orationes commendandae prae caeteris sunt de *Honore Medici servitute*; de *adquirendo certo in physicis*; de *commendando studio Hippocratico*. Ejus chimia opus est absolutissimum, seu diligentiam spectes in observandis naturae operibus, seu in chemicarum operationum processibus annotandis, solertiam. *Aphorismi de cognoscendis, & curandis morbis*, methodo facili, brevi, & clara tradunt morborum Historias, & curationem, ita tamen ut multum à Graecis scriptoribus distet, hi enim simplici, pura, ratiociniis philosophicis non obscurata methodo morborum historias literis consignarunt; at Boerhavius in aphorismis mechanismum saepe immiscuit, qui sane utpote systematicus cum veris observationibus raro cohaeret. Ejus *institutiones Medicae* ea omnia comprehendunt, quae ultimis his saeculis circa nova inventa anatomica circumferuntur. Hunc Auctorem, qui alia quamplurima scripsit commendatione dignissima, legant Tyrones, & venerentur. Attamen sciant oportet, duo esse in Boerhavii scriptis consideranda, observationes, scilicet, & ratiocinia. Si observationes spectes, nihil exactius: si ratiocinia, more saeculi multum habent pulchritudinis, utilitatis parum; negari enim nequit, quin plurima Boerhavii themata, aut incerta sint, aut non sat firmis fundamentis statuta. Hallerus ejus discipulus aliqua confutavit à Praeceptore inconcusse admissa. Sic, quae de inflammationibus affert, & vasis arteriarum lateralibus, inania esse satis constat. Pariter inter anatomica plura admittit, tamquam certè inventa, quae Hallerus ipse verè collocat inter desiderata. Adeo potens est saeculi cujusvis ingenium, ut homines quantum-

vis

vis eruditos, gloriae cupiditate allectos, ad se trahat. Ita benè multa in Boerahavio sunt, quae confirmatione egent, & hypothesi potius, quam veris observationibus fulciuntur, atque sperandum est, ut ex his multa in lucem clariorem dies protrahat, & longioris aevi diligentia.

GERARDUS VANSWIETENIUS, BOERAHAVII per plures annos Auditor, commentarios edidit in ejus Aphorismos de cognoscendis, & curandis morbis, verae Medicinae sapientia refertos. In iis inveniunt Tyrones quidquid solidum, & utile ab antiquitate circa morborum indolem, & curationem, dictum, interimque novas nostrorum saeculorum observationes longo usu probatas in usum practicum, & veterum illustrationem adducit. Ea omnia complectitur stilo puro, gravi, perspicuo, adeò, ut ejus lectio utilis Tyronibus esse possit. Id unicè hunc Auctorem minus memorabilem reddet, quod ob Boerahavii adhaesionem nimiam pluribus rebus saeculi non benè discussis, teneatur saepissimè, mentem Auctoris explicando, commentationes efficere longas, quae ad Theoriam magis, quam praxim inclinant. Verum quidem est, optimum hunc, & sapientissimum Virum, id agnoscentem, tali arte se gerere, ut Theorias illas, quantum possit, vel physicis, vel medicis observationibus immisceat, quae totam rem ornant, & illustrent.

JOANNES GORTERUS, etiam BOERAHAVII discipulus, plura scripsit non contemnenda, inter quae ejus dissertatio de *Actione viventium particulari: & Medicina hippocratica* palmam praeripiunt. Auctor est eximius, verae Medicinae assecla, idque unum ipsi non faveat, quod theoreticis nostri temporis conclusionibus nimium delectetur, usque adeò ut aliquos Hippocratis Aphorismos ea sola ratione rejiciat, quod rebus neotericorum,
aut

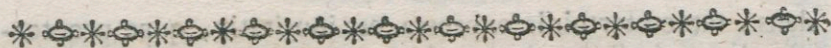
aut opponantur, aut non convenient. Si haec ab hoc Auctore demantur, caetera quae proxim pertinent, Tyronibus maximè utilia esse possunt.

ALBERTUS HALLERUS, Boerahavii discipulus, vir est eruditissimus, immensae lectionis, in omnibus medicinae partibus versatissimus, verum in rebus anatomicis discutiendis, praecipuam operam collocavit. Plurima scripsit, tum ad suas orbi litterario communicandas lucubrations, tum ad Boerahavium illustrandum; sed in omnibus ejus scriptis elucet maximè ingenium, labor, diligentia, & studium improbum. Rebus practicis parum delectatur, unde Tyronibus ad omnia, qua latè patent, medicinae ornamenta utilis est, res tamen ad proxim spectantes, ex aliis jam memoratis Boerahavii discipulis, melius deducunt. Interim fatendum, hunc Scriptorem orbi litterario communicare quandoque celebriorum practico-
rum scripta, quae propriis praefationibus ornare solet. Sic historia morborum Uratislaviensium, ad res practicas utilissima, ejus auspiciis in lucem prodit.

Hucusque egimus de Auctoribus ad proxim praecipue spectantibus, pauca nunc afferemus de his, qui circa Pharmaciam, & Anatomiam versantur. Igitur Heisteri compendium anatomicum, pro usu Tyronum, in hac parte sufficere poterit, quoniam hypothese omnia rejecta, res anatomicas breviter, & perspicue describit. Pro pharmacia, quatenus ad morborum curationem conducit, summe utilis est Geofrojus, Junquerus, qui si attentè legantur, sufficere possunt, quoad usum medicamentorum simplicium; quoad composita vero medicamenta Pharmacopea universalis Lemerii, extemporanea Fuller, & Joannis Batei, pro Tyronibus sufficere possunt, quoniam medicamina continent selectiora, & prae caeteris aliis,

usu

usu probata. Sed hîc minimè reticendum, novissime editam Medicinæ Synopsim ab insigni viro *Lieutaud* elaboratam, quæ duas partes continet, quarum prima omnes morbos, altera omnia medicamenta enumerat. Comendanda est hæc synopsis Tyronibus, quia pars prior de morbis, seclusa omni theoria, dilucide & historice tractat: pars posterior medicamentorum tum simplicium tum compositorum vires in examen revocat, pluraque fabulosa nec bene examinata ad trutinam reducendo abjicit. Ac licet non dubitemus quin naevos aliquos reperturi sint in eo opere emunctæ naris homines, tamen laudem multam ex eó Auctorem reportaturum minime inficiamur, optandumque esset, ut qui de rebus medicis tractare incumbunt, ejus vestigia præmerent. Inter Italos *Tessari* hanc spartam ornare aggressus medicamentorum omnium vires severiori critice persequitur. Utilis quidem labor, si nimia brevitate Auctor obscurus non redderetur. Prodiit haud dudum memoratu dignum opus domini *De Sauvages*, ubi infinitus penè morborum & symptomatum numerus in classes, prout in plantis ab hodiernis botanicis fit, redigitur. Multa sunt in eo opere notatu digna, multa systematica, plura ulterioribus observationibus confirmanda. Laudamus magnam viri solertiam laboremque improbum; sed methodus minime arridet, quippe ut classes compleat botanicorum more, non aegritudines tantum, sed causas, phænomena, symptomata, pro veris & primariis morbis saepe usurpat. An ea methodus in aegris curandis exoptatum effectum sortitura? Viderint practici. Qui longiorem de Auctoribus tractationem desideret, adeat Boerhavi-um, & ejus illustratorem Hallerum in libro cujus titulus: *Methodus discendi Medicinam.*

TRACTATUS I.

DE URINIS.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex sit urina.

I **C**UM occulta internorum morborum conditio non nisi per externa signa queat facile adipisci, atque debitus humorum motus, & ordo per particulas ab eisdem separatas cognosci possit, idcirco mos fuit à Medicinæ initio inter Medicos, aegrorum suorum urinas inspicere, ut juxta diversam earum naturam distinctam arguerent morborum rationem; atque licet inter Neotericos aliqui inutile esse Medicis urinas inspicere, asservuerint, imò & ipsis indecorosum judicaverint, tamen qui rectè per observationes morborum aegros curare voluerit, attentè debet, & urinas, & alvi excrementa sedulò considerare: nam licet urina non ita fidum sit signum, & certum, ut sit prorsus infallibile, tamen signum est aliquando curiosè notandum ad rectè in aliquibus morbis praesagiendum.

2 Veteres Medici Galeni, & Arabum doctrinae adhaerentes, sic urinam diffiniunt: *Serum humorum à renibus attractum, indeque per ureteres in vesicam transcolatum, ut utile fiat sanguis animalibus nutrimentum.* Verum haec definitio explicat partes, per quas urina expellitur, & finem quem natura in ejus evacuatione intendit, potius quam ipsius urinae naturam. Neoterici sic urinam explicant: *Liquidum lymphaticum, & serosum, salibus, & sulphure repletum, & à natura in animalis commodum per vesicam evacuatam.* Haec urinae explicatio licet exactior sit quam anteceden-

A

dens,

dens, tamen terminis expressa est inusitatis, quae propterea aliqua indiget declaratione. Liquidum urinae dicitur lymphaticum, quod idem est ac aqueum, quia major urinae pars aquea est. Additur *serosum*, quia urina non est mera aqua, sed portio fluidior humorum nostri corporis nedum ex aqua, sed ex subtilioribus eorundem humorum particulis cum ipsa permixtis constituta, quae ut distingatur à pura aqua, *serum* dicitur. Omne illud quod linguam pungit, *sal* à Neotericis appellatur, non quidem propriè, sed per similitudinem cum sale communi qui linguam vehementer pungit. Cum vero in urina reperiantur particulae pungentes, & stimulum in lingua, & ore excitantes, propterea dicitur urinam esse serum salibus repletum. Quaecumque materia inflammationem concipere apta, & foetori acquirendo idonea, dicitur à Recentioribus *sulphur*, propter similitudinem cum sulphure communi, quod maximè foetidum, & inflammabile est. Cum verò in urina plures reperiantur particulae foetorem, & inflammationem facilè concipientes, inde fit, ut sulphure constare dicatur. Denique cum aquea humorum portio salibus & sulphure repleta, seu, quod idem est, serum particulis impuris, & à naturali humorum vitalium constitutione alienis, calore partium primum sit in putredinem, inde fit ut à natura extra corpus expellatur. Quatenam vero sint partes illae per quas fit expulsio urinae, non omninò compertum est. Veteres plurimi, & ex Recentioribus non pauci crediderunt, urinam duci cum sanguine ad renes, indeque per ureteres & vesicam expelli; verum diverso modo id fieri asseruerunt; nam Galenico-Arabes facultate renum attractrice fieri autumant. Recentiores vero hanc attractionem negantes in varias abiire sententias, nam Chymici à fermento renibus implantato urinae secretionem fieri contendebant: mechanismi autem sectatores multum inter se discrepant, nam ipsorum aliqui certos poros determinata figura praeditos in renibus statuunt cum particulis urinam componentibus exactè congruentes, unde fit ut sanguine lege circulationis per arterias emulgentes in renes delabente, particulas urinae ibidem unicè deponat,

quo.

quoniam ipsis recipiendis pori solum adaptantur, reliqua sanguinis pars, utpotè minus proportionata figurae pororum atque adedè per ipsos transgredi inepta, ad cursum suum per corpus peragendum progreditur. Alii vero, quibus istae pororum conformationes minimè placent, probare contendunt, urinae secretionem in renibus fieri per pressionem sanguinis, per arterias delabentis, per proportionem vasorum laterialium ex ultimis arteriarum ramusculis prodeuntium, ac denique per specialem renum structuram huic operi destinata adedè, ut his omnibus simul concurrentibus, urinae secretio necessario fieri debeat. Verum quis non videt haec omnia mera esse figmenta in mente Auctorum elaborata, & à naturae operibus multum aliena? Intendunt homines sciendi nimium cupidi intelligere ea, quae natura sub densissimis tenebris occulta esse voluit, cumque ipsis deficient lumina quae sola praestare natura apta nata est, inde pro suo arbitrio supponunt non quae revera sunt, sed quae si essent, ipsorum menti satisfaciendae apta forent.

3 Ex antiquissimis Medicis Hippocrates non uno tantum in loco statuit, urinae secretionem fieri partim recta via ex ventriculo, & hypochondriis ad vesicam; partim vero à toto corpore in renes fluere, ut inde per ureteres ad vesicam deducta expellatur. Hanc Hippocratis doctrinam pluribus argumentis probat Marcianus, eamque Praxi Medicae congruere innegabile est. Inter Recentiores plures sunt qui urinam recto tramite duci ex ventriculo in vesicam crediderunt, verum inter ipsos longe caeteros superavit tum argumentorum pondere, tum experimentorum numero celebris Morinus, uti apparet ex dissertatione quam Parisiensi Academiae anno 1701. obtulit. Ego autem ut multum verosimile judico, urinae secretionem utraque via fieri, partim scilicèt ex ventriculo in vesicam per primam regionem, & per ductus soli naturae cognitos, partim vero per renes & ureteres. Inter argumenta quae ad probandum transitum urinae ex ventriculo recto tramite in vesicam adducuntur, duo tantum Tyronibus proponenda duximus, caetera in Auctoribus citatis legenda relinquentes. Primum est quod sumitur ex usu quorundam

alimentorum, & potuum, nam ex esu asparragorum citissimè olet urina; neque fieri potest, ut tanta celeritate asparragi vertantur in chilum, postmodum in sanguinem, ac tandem serum ex his conflatum per renes transeat, ut urinam constituat. Similitèr quotidie videmus aquas quorundam fontium, praesertim mineralium, adeò celeriter transire ex ventriculo in vesicam, ut nullo modo tanta brevitate fieri possit per renes. Secundum argumentum deducitur ex usu cantharidum, nam ipsis assumptis, citissimè laeditur vesica; ac emulsiones, lac, aliaque similia diluentia, quae ad temperandum ardorem à cantharidibus inductum praescribuntur, suum effectum illico praestant, quin longam renum viam transgredi teneantur, per quam longa mora virtutem amitterent. Ex his igitur concludendum est, urinam partim duci recta via ex ventriculo in vesicam, partim vero ex sanguine & toto corpore per renes expurgari. Hinc deducitur observatio magni momenti in praxi, nam in morbis ventriculi, hypochondriorum, aliorumque viscerum primae regionis, certum indicium dat urina earum aegritudinum, quae ipsa molestant.

4 Sed quomodo fertur urina in vesicam, an attractione, an pressione, an denique proportionem pororum cum particulis? Id hominibus nimium curiosis investigandum relinquimus. Sufficiat nunc innuere, urinae secretionem simul fieri posse pressione, & attractione; quid enim vetat, quominus ventriculus undique sese constringendo aqueam alimentorum portionem premat versus partes illi subjectas? Quid etiam vetat, quominus vesica attrahat ad se aquae portionem à ventriculo, & partibus ei subjectis compressam? adde evaporationem & translocationem mirificam partium ventris attractionem maxime juvare. Idem quod dicimus de ventriculo, intelligendum est de caeteris corporis partibus, quatenus premendo serum humorum, & attrahentibus ipsum renibus, postmodum sequitur expulsio. Dicet fortasse aliquis eas attractiones esse ignorantiae asilum. Fatemur ingenue ignorare nos, quomodo fiant hae, aliaque similes naturae operationes, sed quocumque modo efficiantur, id certum est,

naturam aqueam humorum substantiam per vesicam educere, hancque operationem sensibus nostris perceptibilem, & observabilem ex parte vesicae, vocamus attractionem, qua voce significamus effectum nobis conspicuum, licet modus quo fit, sit incognitus. Sentimus nos ipsum quod Newtoniani inter Neotericos Philosophos minimè erubescunt docere, scilicèt attractionem universale esse rerum principium, quo natura sua opera mirabiliter exereet. Quidquid sit de hac attractione, abunde nobis constat, quamcumque aliam hypotesim à Recentioribus excogitatam ad urinae secretionem explicandam, verbis magnificis, magnisque ampullis esse propositam, sed à veritate etiam scimus procul abesse.

5 Circa differentias urinarum agnoscendas, advertant Tyrones non modo esse inspiciendas in ordine ad naturam communem, sed etiam particularem, ut perfectior fiat cognitio. Sic ratione suae texturae (modum substantiae vocant Galenici) vel est tenuis, crassa, aut mediocris; hinc urina, quae respectu unius individui est mediocris, tenuis est aut crassa respectu alterius, & contra, quod nascitur ex diversitate naturae, & temperamentorum cujuscumque individui, unde genericè statui non potest, quatenam sit tenuis, aut crassa, cum hoc potissimum à peculiari cujuscumque natura desumatur; nihilominus dici potest, urinam mediocrem esse eam, quam quisque mingit dum omninò est secundum naturam; tenuis igitur erit quae limpida instar aquae apparet, magis, vel minus, prout magis, vel minus tenuis fuerit; & crassa, quae similis est liquori turbido, caenoso, faeculento, &c.

6 Tenuis igitur urina juxta morborum diversitatem, in quibus apparere solet, diversa etiam indicat; nam si appareat in principio februm acutarum, aut morbum capitis citò venturum, aut aegrum in deterius ire demonstrat. Est ratio, quia talis urina indicat febriles, impurasque particulas adeò humoribus implicari, ut ulla vi queant quovis modo ab ipsis separari, unde tenax morborum cruditas oritur; hinc fit, ut vel istae particulae humoribus mixtae suas exerant tragoedias in capite, delirium, soporem, aliudve symptoma inducentes, quod saepissimè accidit; aut alibi affixae symptomata

februm exasperent, sanguinisque & humorum agitationem promoveant. Si in histericis appareat, instantis paroxismi est certum indicium, eis enim solemne est, aliquibus horis ante paroxismi invasionem, urinam instar aquae limpidae è rupibus scaturientis ejicere; simili modo in scorbuticis, gallicis, & hypocondriacis talis urina eos magis quam par est, molestari demonstrat.

7 Si urina tenuis mingatur, & postmodum fiat crassa, albicans, turbida, & veluti caenosa, signum est pravae digestionis alimentorum in ventriculo, & consequenter multorum flatuum exinde nascentium, proinde tales urinae tempore hyemis familiares sunt scorbuticis, histericis, ventriculo debilibus, & hominibus studiosis, quos omnes, praeterquam quod malè digerunt, molesti flatu solent vehementer ingruere. At haec omnia intelligenda sunt de urina tenui, quae fit à causis internis, & à peculiari viscerum dispositione; saepissimè enim à rebus externis, earumque abusu procedit urinae tenuitas, quin significet ea, quae fuere proposita; sic à magna, & immodica aquae communis assumptione, sicut à largo vini albi potu urinae solent tenues apparere. Praeterea in aquis thermalibus experimur, statim ab earum sump-tione urinas tenues, imò & tenuissimas mingi.

8 Urina crassa semper indicat, in febribus potissimum, multam salium in corpore redundantium, aut copiosam impuritatium in eo existentium multitudinem; si autem fuerit immodice crassa instar urinae jumentorum, praesentem, vel futurum capitis dolorem demonstrat, juxta illud Hippocratis: *Quibus in febre urinae crassae sunt veluti jumentorum, in eis dolor capitis aut adest, aut aderit.* (a) Urina crassa, turbida, & variis arenulis saturata in declinationibus febrium bonum indicat, significat enim impuras humorum particulas à corpore per urinas expurgari. In febribus tertianis, aliisque intermit-tentibus frequentissimae sunt tales urinae; fieri ergo solent à salibus diversi generis in corpore hospitantibus, & febrilibus impuritatibus in eo existentibus. De crassis urinis sic ex vero

(a) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 70.

loquutus est Galenus: *Nonnullae igitur urinae perturbatae diutissime manent, nonnullae cito sedimentum crassum consequuntur, ac tardum morbi solutionem fore significant; quae caeterae non resident, viribus constantibus longum fore morbum, prostratis vero aegrum interiturum praenunciant.* (a).

9 Circa causas urinarum tenuium, & crassarum non est cur in eis immoremur, quia juxta morborum diversitatem diversae esse solent earum causae; generaliter tamen fiunt urinae tenues instar aquae, propter defectum aliquarum particularum, & salium in ipsa naturaliter innatantium, sive istae particulae deficient, quia in aliis partibus stagent & ad urinae vias non perveniant, ut accidit in affectibus convulsivis: sive ab humorum consortio non separentur, ut accidit in febribus acutis: sive in lymphâ diutius detentae, & à nimia ejus copia immodicè dilutae non patefiant, ut accidit in scorbuticis, & hystericis: seu denique in evaporatione & transcolatione, ob obstructas vias nec satis pervias id solum transmittatur, quod fluidissimum, tenuissimumque est. Urinae crassae tales fiunt à nimia copia particularum, salium, aut impuritatum humorum, quae impuritates, & particulae diversae naturae esse solent, juxta diversitatem morborum, in quibus apparent.

C A P U T I I.

De coloribus urinarum.

10 **N**ihil in urina inspiciendum majori attentione, quam color, ex ejus enim natura, & varietate deducunt Medici tum ad aegros sanandos praecepta, tum ad praesagiendum in morbis indicia; verum ante omnia notandum est, urinarum colores non à qualitibus physicis, ut aliquibus Antiquis visum est, provenire, sed juxta ea quae superius diximus, ab ordine, & connexionione, qua partes urinae mutuo combinantur, & connectuntur. Ex ea enim conne-

(a) Galen. Comment. in lib. 4. Aphor. Hipp. sent. 70.

xione oritur, ut radii lucis hoc, vel illo modo reflectantur, & colores hii, aut illi nascantur. Urinarum colores alii sunt secundum naturam hominibus sanis convenientes, & alii praeter naturam ipsis aegrotantibus familiares. Colores naturales urinae sunt color subpallidus, subrufus, subflavus, id est, modicè pallidus, rufus, aut flavus. Color pallidus urinarum similis est vino albo tenui, seu paleis maturis; color rufus similis est auro, & flavus croco.

11 Dum ergo dicti colores apparent, non semper sunt naturales respectu cujusque individui, licet dicantur absolute naturales, quia si aliquis, v. g. fuerit temperamento biliosus, & urinam subpallidam excreverit, certè haec non erit ei naturalis, quia ejus naturae non competit, licet naturalis absolute censeatur; propterea urina subpallida naturalis est naturis parum calidis, subrufa naturis mediocriter calidis, & subflava calidissimis. Crediderunt Antiqui urinas has naturales tingi, suumque accipere colorem à bile, eò quod viderint bilem in vesica similem cum illis servare colorem. Neoterici autem urinas naturales suum colorem accipere statuunt à copia salium ammoniacalium, & aliquibus globulis in sanguine hospitantibus, & per urinam excretis, quod plurima juxta ipsos probant: primo, teterrimus, & fracidus urinae odor: secundo, maxima particularum urinae subtilitas, & penetratio, ex urina enim elicitur spiritus adeò volatilis, ut diaphoresim moveat, coagulationem dissolvat, apoplexias sanet, &c. Haec tamen dissentio parvi est momenti, nam particulas in urina calidas, subtiles, inflammationi, & putredini pronas, seu bilem nomines, seu sulphur cum sale permixtum, perinde est, nihilque ex hac diversitate immutatur, seu spectes morborum cognitionem, seu prognosim. Consultius tamen est retinere cum veteribus *bilis* nomen.

12 Colores praeternaturales (praeter pallidum, rubrum, & flavum, cum propriae naturae non congruunt) sunt color albus, rubicundus, viridis, lividus, & niger. Color albus in urina saepissimè oriri solet à nimia humorum faeculentia, ac depravata alimenti in sanguinem conversione, sicut ab alimentorum in ventriculo praepostera digestionem, quia quando ali-

alimentoꝝ partes in ventriculo malè subactæ in partium consortium feruntur, nequeunt ibidem eis facilè adaptari, unde plures remanent, quæ per urinã à natura amandantur, propterea similes urinae familiares esse solent Veneri, Baccho, & gulæ nimium indulgentibus, & quibus propter ventriculi languorem, vel alimentoꝝ perniciem pravè fit alimentoꝝ coctio & digestio. Idcirco si tales urinae appareant in principiis morborum, pravam humorum crassorum colluviem stagnare demonstrant, ac primam alimentoꝝ digestionem extra naturæ institutum in corpore celebrari. Si autem in declinationibus febrium apparere incipiant tales urinae, crism moliri naturam per eas partes significant.

13 Accidit aliquando ut urina alba fiat à pure, cum scilicèt præcessit aliqua inflammatio in jecore, renibus, aut aliis partibus, eaque in suppurationem versa, pus excernitur per urinam, eam albam reddens. Cognoscitur pus in urina ex inflammatione antecedenti, ulcere, aut aliis, ex quibus pus generari potest, quia si hæc prius præcesserint, & postmodum urina alba excernatur, signum est eam urinam tingi à pure; quod si præter dicta, acrimonia inter mingendum accedat, certissimum signum est puris per urinam excreti; alii addunt pus in urinis cognosci, quia semper fundum matulae petat, non ita crassi humores, sed cum ipse id serio in empiematicis observaverim, infidum signum esse deprehendi. Tandem solent urinae albae fieri ab ichoribus quibusdam cum ipsa permixtis, eamque tingentibus, qui solent potissimum apparere in mulieribus gallica lue infectis, & gonorrhæa laborantibus, quod cognoscitur ex ipsa relatione aëgroantis se gallico morbo affectum esse dicentis. Adde, ex morbis diuturnis renum & vesicae urinam albam reddi, malo ut plurimum omine, ut in commentariis ad Hippocratis Prognostica monstravimus.

14 Color rubicundus urinarum Antiquis credebatur fieri à sanguine in majori, vel minori copia, prout color magis, vel minus rubicundus esset. Nos tamen fatemur interdum ita esse, potissimum in febribus sinochis, & quibus aliquo vase rupto sanguis excernitur per urinam, verum hoc mani-

festè cognoscitur ex ipso sanguine, qui clarè conspicitur in ipsa urina; sed cum in febribus acutis ab inflammatoria sanguinis diatesi nascentibus, ac in mesentericis à pravo humorum apparatu in mesenterio ortis, sicut etiam in tertianis intermittentibus urinae rubrae appareant, eaque rubedo non fiat à sanguine, proinde videndum est quid significant, & unde procedant tales urinae. Dum igitur Medicus urinam rubram videat, statim inspiciat linguam, quae si fuerit sicca, aspera, nigra, & febris aliquo modo ardens, tunc signum est urinae rubedinem ab alchalicis salibus, sulphureisque particulis nimis calidis, & exaltatis provenire, ac interim sanguinem inflammatoria dispositione esse affectum. At si sub urina rubra lingua fuerit alba, spurca, & viscida muccedine plena, tunc *plerumque* signum est urinae rubedinem à salibus acris, & muriaticis in ipsa existentibus nasci; quapropter in tertianis intermittentibus, in febribus mesentericis, ac tandem in scorbuticis, hypochondriacis, & hydropticis (in quibus solent aliquando tales urinae apparere) si quis experiri velit, quod de urina rubra diximus, ipsa refrigerata post duodecim horas à mictione plus, vel minus, panno subtili eam percolet, & trajiciat, quo facto videbit in panno remanere innumeros sales rubicundos instar laterum pulveratorum, à quibus provenit urinae rubedo. Hinc miserè errant aliqui, dum visa urina rubicunda, eandem à nimio sanguinis ardore semper proficisci judicantes, statim clamant pro venae sectione exercenda, ac nihil aliud certè faciunt sanguinem mittendo in similibus casibus, quam febres satis laeves, & morbos citò curabiles, reddere inexpugnabiles, & acutos, ac febres facile solubiles, in chronicas, difficile curabiles, & hecticas lethales convertere. Haec urinae, & linguae connexio in morbis modo jam explicato clarè deducitur ex illa Hippocratis doctrina: *Lingua lotium significat, &c.* (a) Diximus *plerumque*, quoniam aliquando urinae rubrae cum lingua alba, & viscida, etiam significant sanguinis inflammationem, quod per caetera signa cognoscere oportet, nam si

(a) Hipp. lib. 6. Epid. sect. 5. sent. 14.

urina fuerit rubra, & aeger in delirium proclivis, aut convulsione prehensus, aut aliis quibuscumque affectionibus inflammatoriis, licet lingua alba sit & spurca, nihilominus inflammationem significat.

15 Urinas virides, & lividas adhuc paucis licuit observare in praxi, crediderim propterea ipse similes urinas rarissime apparere; verum si aliquando appareant urinae virides in principiis morborum acutorum summam significant acidi humoris, praesertim melancholici, exaltationem, ac nimias proinde effervescentias in corpore ab ipso acido inductas, propterea perniciosae esse solent, & aegrum malè se habere significant. Similiter urina livida magnam significat sanguinis exolutionem, proindeque ut plurimum est lethalis, proprium enim est coloris lividi in quacumque corporis parte existat mortem significare, juxta illud magni Hippocratis 2. Prognosticorum, sententia 8. dicentis: *Si ungues, ac digiti lividi fiant, expectanda mors continuè est*; quod confirmat 4. Aphorismorum, sententia 47. ubi ait: *Excretiones in febribus non intermittentibus, lividae, cruentae, foetidae, & biliosae, omnes malae, &c.* Urinae ergo lividae sunt adeo perniciosae, vel quia significant extinctionem caloris nativi, vel humorum diathesim viribus vitae alienam.

16 Tandem urinae nigrae non adeo infrequentes sunt in praxi, ac à partibus tartareis, & faeculentis (vulgo ab humore melancholico) tinguntur, propterea illis naturis, quibus tales particulae redundant, familiares sunt, & interdum utiles; si mulieribus supprimantur menstrua, & hominibus haemorrhoides, ac postmodum urinae nigrae reddantur, indicant tunc faeculentas sanguinis partes, quas per uterum in mulieribus, & per haemorrhoides in hominibus natura solita erat evacuare; per urinas excerni, quapropter tales urinae utiles esse solent. Urina nigra in hypochondriacis, & ictericis cum duritie dextri, aut sinistri hypochondrii lethalis est ut plurimum, sin minus longum fore morbum significat. Si urina nigra appareat in principiis morborum acutorum, magnam significat adustionem, proindeque morbum nimis acutum, vel lethalem fore demonstrat; si autem appareat in

declinatione, crism per illam partem significat, & aliquando bonum signum est. Denique si aegro nimis lacessito urina appareat nigra, & perlucida, mortis jam jam advenientis certissimum signum est, quia nigrae excretiones, & lucidae fiunt ab attra bile, quam vocant exquisita, quae semper in aegris mali ominis est juxta illud Divini Senis praeceptum: *Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis supernè, vel infernè exeat, lethalis* (a).

CAPUT III.

De sedimento urinarum.

17 **I**nspicitur in urinis, naturalibus potissimum, sedimentum, quoddam album, seu nubecula quaedam instar velleris lanæ, in fundo matulae ut plurimum residens, ex quo signa coctionis à Medicis desumuntur. Hoc sedimentum in sanis portionem crudam chili esse, in aegris verò febre putrida laborantibus, non solum portionem chili crudam, sed & portionem humoris putrescentis in foco crediderunt Antiqui, proindeque coctionem incipere judicabant dum tale sedimentum in febribus inciperet apparere; coctionem autem perfectam esse dicebant dum sedimentum esset album, leve, aequale, & in fundo matulae. Ut haec autem melius intelligant Tyrones, scire oportet, hoc urinae sedimentum quandoque existere in suprema urinarum superficie, quod tunc nubes dicitur: quandoque in media aquei liquoris parte, & Graecè aeneorema, Latinè suspensum nominatur: aliquando, imò & frequentissime existit in fundo matulae, & sedimentum appellatur.

18 Nunc autem ex qua materia sedimentum fiat, & quid significet, breviter exponamus. Arabes Medici sedimentum in hominibus sanis docent fieri ex portione chili cruda, quae non conversa in sanguinem virtute hepatis, cum aquea ejus portione secedit, & cum urina expellitur; in aegris vero fe-

(a) Hipp. lib. 4. Apor. sent. 22.

febri praesertim putrida laborantibus, nedum ex portione chili cruda jam dicta effici sedimentum statuunt, verum etiam ex portione humoris (ut ipsi loquuntur) putrescentis in foco, hoc est, ex portione illius humoris calidi, qui praecipuum dat fomitem febri putridae. Haec sententia, si recte intelligatur, & commodè explicetur, non est omninò aspernanda, imò Tyronum captui accommodata, & Praxi Medicae satis congruens. Igitur sedimentum in sanis portionem chili crudam esse, hoc modo intelligere oportet. Cum liquor aqueus recta via ex ventriculo in vesicam per primam regionem progreditur, secum arripit & adducit aliquam portionem alimenti, quae communiter pars est tenuior & vaporosa alimentorum, atque dicitur portio cruda, quoniam majori elaboratione indigeret, ut esset perfectè cotta; inde fit, ut si pluribus ingestis alimentis, & plurimo etiam assumpto potu aliquis pauco transacto tempore ad mingendum excitetur, prima urina paucum, aut nullum habet sedimentum, idque crudum ac crassum est, caeterae vero urinae, quae progrediente ulterius coctione ventriculi, ejiciuntur, sedimentum habent magis coctum, & copiosum. Ea pars humorum aquea, quae in tota corporis superficie, ejusque vasis minimis existit, dum ad renes progreditur pro urina efformanda, secum defert portionem alimenti non satis apti ad partium nutritionem. Cum vero febres omnes putridae fomitem suum habere debeant (seu hic fomes cum vera inflammatione, seu tantum cum aestuatione, & calore nimium aucto jungatur) vel in prima regione, vel in caeteris quibuscumque corporis partibus, talisque fomes igneae sit naturae, inde fit, ut vis coquendi alimentum maxime minuatur, humoresque nimia agitatione commoti perturbentur, unde accidit, ut incipientibus his febribus sedimentum paucum, aut prorsus nullum appareat, non quod materia sedimenti non reperiatur in urina, sed quoniam partes alimenti cum portione aquea mixti, propter nimiam agitationem, caliditatem, & perturbationem cum caeteris partibus urinae confunduntur, neque ab illis separantur; progressu vero temporis natura coctionem alimenti iterum sus-

cipiente, ac humorum perturbatione aliquatenus correcta, sedimentum incipit apparere, quod propterea dicitur in aegris constitui ex portione alimenti cruda, & ex humore in putredinem prono.

19 Cum vero inspectio urinarum praecipuè à Medicis fiat, ut per ipsas signa coctionis, & cruditatis humorum in morbis cognoscere valeant, propterea, quid per coctionem, & cruditatem intelligamus, explicare oportet. Humores nostri corporis, seu sint alibiles, hoc est, ad alendum corpus proportionati, seu sint excrementitii, hoc est, etsi ad nutritionem inepti, ad alios tamen usus naturae congruentes destinati, si suam indolem, quantitatem, & qualitates naturae ordini consentaneas servent, cocti dicuntur; si vero à natura recedant, tum quantitate, tum qualitate, tum ordine, crudi appellantur. Igitur incipientibus morbis acutis à putredine ortis, seu cum ipsa conjunctis, summa adest humorum cruditas, quoniam tenue illud, atque subtilissimum igneae naturae principium, quod omnes febres procreat, maximam inducit in humoribus disgregationem, aestuationem, & recessum à statu naturali, unde eos maxime crudos reddit: progressu vero temporis, & increcente morbo, cum natura nullo non momento nitatur, humores ad statum sibi convenientem reducere, hinc fit, ut in aegritudinis augmento aliqua jam appareant in excretis signa coctionis. Quod si natura suo robore humorum vitium corrigendo ulterius progrediatur, in statu morborum perfectam coctionem in humoribus observamus, hoc est, perfectam eorum restitutionem ad statum naturae omninò congruentem. Hinc deducitur, quod si in excretis signa coctionis appareant, & haec ulterius procedente morbo non augeantur, aegrum, vel moriturum, vel longo tempore laboraturum indicium est juxta illud magni Hippocratis: *Coctiones celeritatem, & securitatem judicii ostendunt, cruda enim & incocta, & in pravos abscessus conversa, aut acrisias, aut labores, aut morbi longitudinem, aut mortem, aut morbi reversionem significant* (a). Propterea rectè dixit Gale-
nus:

(a) Hipp. lib. i. Epid. sect. 2. sent. 18.

nus: se neminem unquam pereuntem vidisse cum bonis signis coctionis. Deducitur etiam, symptomata maxime esse observanda simul cum humorum coctione, nam si haec incipiat apparere & ulterius progrediatur, ut diximus, atque symptomata sint prorsus morbo convenientia & appropriata, licet gravia, & vehementia fuerint, tunc de aegro semper bene sperandum; contra, si coctionis signa incipiant apparere, nec ulterius rectè progrediantur, ac symptomata pejora sint, & graviora quam pro morbi ratione, & naturae viribus oportet, tunc aegrum, vel moriturum, vel longo tempore laboraturum significant. Haec omnia tamen ita intelligenda sunt, ut in morbis tantum à putredine procedentibus vera esse sciamus, nam si malignitas aliqua specialis tunc vigeat, cum signis coctionis humorum moritur aeger, quoniam vitium praeternaturale malignitatis non tam in humoribus, quam in spiritibus suam tragoediam exerit. Significant ergo sedimenta, quae in urinis apparent, coctionem, vel cruditatem hoc modo: si sedimentum fuerit colore album, superficie laeve, & in fundo matulae extiterit, tunc significat bonam coctionem, quoniam in homine perfecte sano in quo coctio exactissima est, sedimentum propositas habet conditiones; quod si non extiterit in fundo matulae, neque fuerit laeve, sed divulgum, neque colore album, tunc cruditatem significat majorem, vel minorem, prout res istae magis, vel minus recedunt à sedimento sanorum. Haec omnia sequenti capite uberius exponuntur.

20 Solent interdum urinae quaedam oleosae apparere, quae si sint in aegris febre acuta laborantibus, signum est colliquationis carniū, ac pinguedinis, & consequenter febris colliquantis; si autem in homine sano, febre, aut alio morbo gravi minimè affecto appareant, morbi gallici indicium esse solent; si in urina hominis acutè febricitantis appareat in superficie pinguedo, instar telae aranearum, aut saevi liquati, signum est magnae colliquationis, & gravissimi morbi; si autem talis pinguedo in hominibus sanis appareat, tunc pravum signum non est; quia in his non significat liquationem, sed potius quoddam sulphur rancidum, &

cras-

crassum in corpore redundare, & per urinas excretum, sub forma pinguedinis apparere, idcirco in hypochondriacis, & scorbuticis similes urinas, absque ullo aegri detrimento, non semel observavi. Solent etiam in urina apparere carunculae, & veluti capilli, quae in hominibus aegrotantibus renum vitium significant, potissimum eorum exulcerationem, juxta illud magni Hippocratis 4. Aphorismorum, sententia 77. dicentis: *Quibus cum urina crassa carunculae parvae, ac veluti capilli una exeunt, iis à renibus excernitur.* Verum si haec filamenta, seu capilli, alba fuerint, & homo non aegrotaverit, tunc significant, aut pollutionem nocturnam, aut gonorrhaeam veram; si autem haec filamenta fuerint rubra, concretionem sanguinis in partibus internis indicant, & mixtum cruentum fortè superventurum demonstrant.

CAPUT IV.

*Hippocratica doctrina de urinis expenditur,
& explicatur.*

Hippocratis doctrinam de urinis tamquam verissimam, & praxi medicae congruam Tyronibus proponendam duximus, utpotè ad morborum naturam cognoscendam apprime necessariam. Galenus sparsim in suis libris plurima scripsit de urinis non contemnenda. Postea Teophilus, qui Protospatarius dicitur, & vixit saeculo Christi quinto, in compendium redegit, quae ab Hippocrate, & Galeno de urinis scripta sunt. Demum Actuarius ultimus Graecorum tractatum amplissimum de urinis nobis reliquit, dignum certe, qui legatur ab omnibus medicam artem ritè exercere volentibus. Verum cum Hippocrates omnium Medicorum Praeceptor, & Princeps doctrinam de urinis tradiderit, brevitate, utilitate, & veritate adeò commendandam, ut nihil supra, propterea eam Tyronibus tamquam normam certam proponimus, hortantes, ut ipsam memoriae commendent, neque umquam eam oblivioni tradant.

Urinam autem copia potui respondentem reddere oportet, semper aequalem, & quam maxime effusam, & ad paulò crassius inclinantiem, quam quod potu sumptum est. (a)

Loquitur Hippocrates de urina, quae in statu naturali mingitur ab homine sano, quae conditiones habere debet in textu propositas, scilicèt, quod potui quantitate respondeat, & semper sit similis, & una vice magna copia effundatur, & paulò crassior sit, quam potus assumptus. Si his conditionibus adjungas colorem debitum cum sedimento proportionato, optimas habebis conditiones urinae perfectissimae.

Si verò fuerit aquosa, & copiosior, quam pro eo, quod bibi imperatum est, significat hominem non obedire, sed copiosiore potu uti, aut non posse renutrirì, quandiu talem urinam faciunt. (b)

Inquit Hippocrates in hoc textu, urinam copiosioreni ipso potu, & summe dilutam, indicare hominem non recta uti victus ratione, unde urinam ejicit copiosam, & crudam. Haec omnia intelligenda sunt de homine alioquin sano, nam si aegrotet, diversa significatio ab hujusmodi urinis deducitur. Unde quid significet urina aquea & copiosa in aegris videamus.

Cum caput immoderatus incaluerit, copiosa urina redditur. Liqueatur enim in eo pituita; liquescens autem partim quidem ad nares, partim ad os, partim etiam per venas, quae ad pudendum ducunt, secedit. (c)

Igitur in affectionibus catharrosis, de quibus in praesenti textu loquitur Hippocrates, saepissimè contingit, ut ca-

C

pi-

(a) Hipp. Praediçt. lib. 2. cap. 4. Chart. tom. 8. pag. 813.

(b) Hipp. loc. cit.

(c) Hippoc. de Morb. lib. 2. cap. 1. Chart. tom. 7. pag. 550.

pite calido, urina copiosa, & aquea ejiciatur. Eam affectionem Medicus colligere poterit partim ex relatione aegrotantis, partim vero ex signis, quae catharrum praesentem demonstrant. Simile quid accidit illis hominibus, qui caput studiis, nocturnis lucubrationibus, & vigiliis nimis calefaciunt, quibus omnibus nullum praesidium praestantius est, quam pediluvia ex aqua simplici, aut cum lactuca decocta.

Epilepticis urinae praeter morem tenues & crudeae, si repletio nulla adsit, de instante casu admonent, &c. (a)

Hac sententia admonemur, eos qui proni sunt ad epilepsiam, facile in ipsam incidere, si urinam ejiciant tenuem & crudam, idque non proveniat à repletione. Admonemur etiam hystericas foeminas, si urinam aqueam & crudam magna copia ejiciant, paroxysmum jam proximum spectare debere, quod in quibuscumque aliis morbis convulsivis ut plurimum eodem modo accidere solet.

At vero urina cruda jam diu sic reddita, si caetera sint salutaria, abcessum denunciat cum dolore, idque in partibus, quae infra sunt diaphragmate. (b)

Certa est haec sententia prout jacet, nihilque aliud requiritur, nisi ut Tyrones advertant verba illa, *si caetera sint salutaria*, nam urina tenuis & cruda, quae longo tempore perseverat, tunc solum abcessum sub diaphragmate venturum significat, cum non adsunt signa lethalia, imò potius dominantur in aegro signa salubria.

In longis febris, exiguis, & erraticis urinae tenues mendo emissae, liosae. (c)

Hac

(a) Hipp. Coac. Praenot. lib. 2. cap. 3. sent. 55. Duret. pag. 522.

(b) Hipp. loc. cit. sent. 24. Duret.

pag. 507.

(c) Hipp. loc. cit. Duret. pag. 520.

Hac sententia docet Hippocrates cognoscendum esse fontem febris longae, exiguae, & erraticae esse in liene, atque adeo medicamenta spleni congruentia tali feбри sanandae esse opportuna.

Quibus urinae pellucidae, & albae sunt, malae, maxime vero si in phreniticis appareant. (a)

Nullum siquidem vidi (inquit Galenus) in quo talis apparisset urina, phreniticum servatum, melius enim esset, si quemadmodum totus biliosus morbus est, ita urinae quoque apparerent biliosae; aquosae vero urinae, ejusmodi enim sunt pellucidae albae, maximam ostendunt cruditatem, & praeterea totius bilis flavae motum sursum in caput factum esse denuntiant. (b) Caetera quae de urina alba pellucida phreniticorum scire expedit, in Praxi videnda. (c)

Quibus per febres urinae turbatae quales jumentorum, his dolor capitis vel adest, vel aderit. (d)

Quoniam Hippocrates in hac sententia de crassis urinis loquitur, comprehendamus nunc in ejus explicatione ea omnia, quae circa urinas crassas oportet ut Tyrones intelligant. Igitur ex urinis crassis, quaedam diutissimè turbatae manent, nonnullae autem, licet crassae mingantur, sedimentum relinquunt crassum statim, quae tardam morbi solutionem significant. Aliae urinae crassae sunt, quae neque statim, neque longo post tempore sedimentum relinquunt, imò potius in tota sua substantia perpetuo turbatae manent. Hae si vires constant, longum fore morbum denunciant, si tamen earum imbecillitas adsit, aegri mortem denotant. Haec doctrina, quae desumpta est ex Galeno (e), certissima est in

C 2

pra-

(a) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 72. | pag. 18.

(b) Galen. Comm. in lib. 4. Aphor. Hippocr. text. 72. | (d) Hipp. 4. Aphorism. sent. 70.

(c) Vide Prax. Med. lib. 1. cap. 1. | (e) Galen. Comm. in lib. 4. Aphor. Hipp. sent. 70.

praxi. Si vero urina crassa fiat in febribus, sitque veluti jumentorum, certe etiam significat capitis dolorem, aut praesentem, aut venturum, quoniam talis urina multum calorem, multumque flatuosum spiritum dominari in corpore demonstrat. Quod si cum tali urina aliquod signum in febre appareat malignum, nedum capitis dolorem, sed & convulsionem, & mortem significat.

Urina illa optima est, in qua per totum morbi decursum sedimentum est album, laeve, aequale, & residet in fundo; haec nimirum securitatem, brevemque morbum significat. Quod si aliquid horum deest, ut modo pura sit, modo album laeveque in ipsa fuerit sedimentum, longiorem morbum, & minus securum ostendit. (a)

In hac sententia habent Tyrones optimi sedimenti notas, quippè album debet esse, laeve, aequale, & in fundo matulae residere, atque eo magis crudum morbum significat, quò ab his conditionibus magis recedit.

Si verò paulatim stridat urina, aut medicamenti hominem opus habere significat, aut morbum aliquem circa vesicam habere. (b)

Stridere urinam, inquit Hippocrates, urinam mingere paulatim, & impellendo, eodem modo quò alvus in tenesmo excernere solet, seu id fiat cum dolore, seu sine illo. Cum igitur urina sic dejicitur, duo significat, aut hominem indigere medicamento purganti, aut morbum aliquem adesse in vesica, vel partibus ei proximis. Contingit aliquando ut ventre nimis repleto urina paulatim emittatur, quod malum, medicamento ventrem exonerante, facile evanescit. Cognoscitur ex ventris repletionem procedere urinae paucitatem, partim ex relatione aegrotantis, partim vero ex aliis signis concurrentibus; nam si homo alioquin sanus cibo, & potu nimium

(a) Hipp. *Prognost. sect. 2. sent. 26.* | *Chart. tom. 8. pag. 813.*

(b) Hipp. *Praediçt. lib. 2. cap. 4.*

mium se ingurgitaverit, & postea in mejendo difficultatem quamdam senserit, medicamento leniente sanabitur, quod in pueris gulae nimium indulgentibus familiare esse solet. Si vero urina paulatim mingatur, idque non fiat à ventris repletionem, tunc morbum aliquem circa vesicam adesse necesse est. Morbus autem vesicae, vel partium ei vicinarum potest esse proprius, & peculiaris ipsis partibus, vel fieri propter transmutationem, seu humorum metastasim ex partibus superioribus in regionem vesicae, idque sedulò animadvertere debent Tyrones, nam si partes urinae primario laborent, curatio instituenda est, sin autem per metastasim, tunc curatio eo dirigi debet, ut partes primario laborantes corrigantur, urinae autem vitium paucis, aut nullis remediis attingatur. Morbi autem, qui per metastasim in urinae vias transgrediuntur, sunt dolores colici & iliaci, affectio flatulenta, quae nunc hypochondriaca dicitur, melancholia per consensum stomachi, & hypochondriorum, haemorroides seu inflammatae, seu fluentes, & alii hujusmodi, quibus addi potest terminatio quarundam febrium continuarum epidemice grassantium, quae fit transmissio humoris febris in vesicam. In his omnibus attente observandum, num mutatio morbi in partes urinae fiat cum commodo aegrotantis, necne? nam si primo modo fiat, nihil agendum, quoad urinae morbum; si verò secundo modo accidat, tunc curatio magna cautela instituenda est.

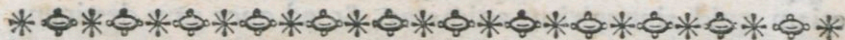
At sanguinem mingere, raro quidem, & sine febre, ac dolore, nihil mali significat, sed lassitudinum solutio fit. Si vero saepius mingat, & aliquid ex his accesserit, malum est; verum praedicere oportet sive cum dolore mingatur, sive cum febre, fore, ut insuper pus mingat. (a)

Haec sententia verissima est in praxi, & prout jacet est intelligenda, hac unice facta distinctione, scilicet non esse idem sanguinem mingere, ac urinam ejicere sanguineam, nam
dum

(a) Hipp. Praedict. lib. 2. cap. 4. | Chart. tom. 8. pag. 813.

dum sanguis mingitur, si urina aliquo tempore servetur, sanguinem in fundo vasis deponit, dum verò sanguineum liquidum mingitur, licet urina longo tempore servetur, nihil ad fundum projicit, sed potius totus urinae liquor semper permanet sanguineus. Hac facta distinctione textus Hippocratis intelligendus est de urina, in qua vere sanguis ejicitur, non autem de urina mere sanguinea. Si igitur sanguis mingatur, idque non saepius fiat, sed raro, neque tunc febris adsit, neque dolor, significat per renes plenitudinem expurgari, qua evacuatione lassitudo tollitur; quod si sanguis cum febre, aut dolore excernatur, tunc scire oportet urinam purulentam postmodum esse mingendam. De urina mere sanguinea, seu sanguinis colorem exactè referente, aliter sentiendum, nam si diutius perseveraverit, pravam sanguificationem significat, eamque ex male affectis hypochondriis provenire. Videndus Marcianus, qui Hippocratis mentem hac de re optimè explicavit. (a)

(a) Marcian. *Comment. in Aphor.* | *Prædict. sect. i. vers. 138.*
Hipp. sect. 4. sent. 75. & in lib. 2.

TRACTATUS II.

DE PULSIBUS.

CAPUT I.

De essentia Pulsus.

I Nter signa, tum statum sanum, tum morbosum demonstrantia, rectè enumeratur pulsus. Galenus libro quarto *de Differentiis Pulsuum* capite secundo longe persequitur omnes pulsus diffinitiones, quae à Medicis ipso anterioribus traditae fuerunt, & postquam eas discussit, & longo sermone declaravit, tum demum suam pulsuum diffinitionem his verbis proposuit: *Actio praecipue cordis, deinde arteriarum, quae dilatatione, & compressione inveniuntur à facultate vitali, ut caloris nativi mediocritas conservetur, & generentur in cerebro spiritus animales.* Haec Galeni diffinitio, seu potius descriptio pulsuum exactissima est, nam sub se comprehendit essentiam rei, ejusque causam efficientem, instrumentalem, & finalem. Igitur pulsus essentialiter est actio cordis, & arteriarum, non quaelibet, sed illa tantum, quae duplici opposito constituitur motu, scilicèt dilatatione, & compressione. Causa efficiens horum motuum est facultas vitalis, hoc est, vis vitae, quae in corde, & arteriis praesertim effulget. Ipsum cor, & arteriae sunt causae instrumentales pulsuum, hoc est, sunt instrumenta, quibus facultas vitalis exercet actionem pulsificam. Denique causa finalis pulsuum consistit in conservatione mediocritatis caloris nativi, & in generatione spirituum animalium in cerebro, quia isti sunt fines quos natura intendit per actionem pulsus. Si igitur Tyrones ex physiologicis intelligant, quid sit calor natus ex mente Galeni, & in quo consistat ejus mediocritas, si sciant etiam

etiam quid sint spiritus animales, & ad quos usus destinentur; si denique ex anatomicis calleant structuram cordis, & arteriarum, invenient certe diffinitionem pulsuum à Galeno adductam, esse omnibus numeris absolutam.

2 Recentiores vero, licet conveniant cum Galeno in essentia pulsus constituenda, sicut etiam in instrumentis, quibus dilatationis & constrictionis motus peraguntur, non tamen aequè congruunt in causa finali stabilienda, nam eos motus fieri statuunt non ad mediocritatem caloris nativi conservandam, sed ad efficiendam, & promovendam sanguinis circulationem, in qua, & vitam, & calorem nativum, & hominis conservationem consistere diffiniunt. Verum id velim Tyrones notent, Galenum, ejusque sectatores minime inter se dissentire quoad causas finales pulsuum, imò unanimi consensu statuere, mediocritatem caloris nativi conservari per moderatam refrigerationem inductam praecipue ab aëre, nam à nimia frigiditate calor vincitur, atque si nulla adsit frigiditas, omninò suffocatur. Contrà Neoterici in his assignandis adeò vagantur, ut summa inter ipsos discordia appareat. Alii namque circulationem sanguinis unius horae spatio plusquam sexagies celebrari, alii trigintaquatuor vicibus unius horae spatio absolvi credunt, alii ter tantum unius horae spatio, & septuagies & bis intra vigintiquatuor horarum terminum sanguinis circulum peragi credunt. Neque in eo tantum homines isti variant, sed in assignanda sanguinis quantitate, quae singulis dilatationibus cordis in ejus ventriculos ingreditur, mire inter se distant. Ne quid memorem de summa ipsorum Auctorum discrepantia in his legibus stabiliendis, quas sanguis in sua circulatione peragenda observare creditur. Michellotus suas posuit regulas, eas impugnavit Robinsonius; hunc vicissim destruere conatus est Morgagnus, eosque omnes novissime Senacus nimis acerbè persequitur. Quid igitur faciendum in tanta opinionum varietate? Mihi credant Tyrones, & in Medicina perpetuo ante oculos habeamus magni Hippocratis effatum: nihil temere affirmandum, nihil contemnendum; sequamur igitur nunc Galeni diffinitionem, quae simpliciter nobis naturae opera de-

demonstrat, & circa Neotericorum hac de re opiniones iudicium nostrum suspendamus, donec meliora dies. Sed quoniam respiratio magnam affinitatem habet cum pulsu, aliqua nunc de ea Tyronibus proponamus. Igitur in respiratione thorax duplici motu dilatationis & contractionis movetur, ut dilatatione aërem trahat, & contractione expellat. Propterea ad diversos motus peragendos diversis etiam gaudet instrumentis, nam certi musculi cum diaphragmate thoracem elevant in dilatatione, atque alii ipsis oppositi per actionem contrariam operantur in contractione. Hos omnes musculos, eorumque situm, & operandi modum facile quisque poterit ex anatomicis intelligere. Quid secum deferat aër ad vitam sustinendam adeò necessarium, ut ne quidem momento temporis vivere homo possit sine respiratione, omninò adhuc incompertum est. Galenus propter frigiditatem necessarium esse aërem statuebat; ex Neotericis aliqui nitrum quoddam finxerunt in aëre necessarium ad sanguinis circulum promovendum; alii autem non nitrum, sed vim elasticam in eo reperiendam, judicarunt esse necessariam ad vitam hominis conservandam, sed figmenta haec jam penitus obsoleta sunt, neque refutatione indigent. Nos igitur censemus respirationem propter duos usus esse à natura institutam; primò ad sustinendum commercium inter spiritum vivificum corporis humani qui in corde & cerebro potissimum residet, & spiritum in aëre existentem, qui à Coelo & Astris ipsi communicatus necessarius est sustentandae plantarum, & animalium vitae; secundò propter attemperationem nimii caloris in corde & sanguine accensi, nam per certissima constat experimenta, aërem plus justo calidum ad respirationem non deservire, imò aliquando vehementem, & subitam suffocationem inducere. Igitur pulsus, & respiratio in unum, eundemque finem collimant, scilicèt in mutuam communicationem interni, & externi spiritus, atque in moderatam attemperationem nimii caloris nostri corporis.

CAPUT II.

De differentiis Pulsuum.

3 **N**ihil utilius in praxi, quam omnes pulsuum differentias praescire, earumque praesagia; adeò enim invaluit usus apud nostrates Medicos pulsuum pertractandi in morbis, ut nullus sit etsi exiguus, in quo aegri non cupiant pulsuum à Medicis explorari; ac licet ab antiquissimis Medicis non ita fuerit in usu, à nostris tamen propter maximam, quae exinde sequitur utilitatem, sedulò pertractatur. Tot differentias tradidit Galenus, ut plures libros eis adnumerandis insumpserit, cujus vestigia sequentes plures ex antiquis Medicis multas, ne dicam innumeras, & certè incomprehensibiles pulsuum differentias tradiderunt; at contra eos insurgit Joannes Baptista Montanus asserens: impostores esse eos, qui plusquam sex differentias pulsuum in praxi agnoscunt. Nos tamen ordinem naturae insequentes eas tantum differentias pulsuum trademus, quae in praxi quotidie observantur, & Tyronibus captu faciles fiunt. Sunt ergo pulsus magnus, & parvus; celer, & tardus; vehemens, & languidus; durus, & mollis; frequens, & rarus; aequalis, & inaequalis. Pulsus magnus tria debet habere, ut sit absolutè magnus, id est, debet esse longus, latus, & altus, sicut pulsus parvus debet esse brevis, angustus, & humilis. Cognoscitur pulsus magnus cum, applicata manu, arteria extenditur quoad longitudinem ad tres, vel plures digitos, & quoad latitudinem adimplet omnem pulsam digitorum, quoad altitudinem tandem gibbosa apparet arteria. Contra, cognoscitur pulsus parvus, cum arteria penes longitudinem ad unum tantum digitum extenditur, penes latitudinem digitorum pulsam parum implet, & adeò humilis est, ut in altum fere nequeat elevari. Haec intelligenda sunt comparatione facta ad pulsuum mediocrem, sive ad pulsuum ejusdem hominis, dum sanus esset, pluribus enim commune est pulsuum ex natura sua parvum & humilem

lem in statu sanitatis habere, ut pueris, & foeminis familiare.

4 Pulsus celer ille dicitur, in quo arteria celeriter & concitatè movetur, tardus verò dum arteria nimis tardè, & lentè decurrit. Pulsus vehemens est qui violenter ferit, & impellit tactum, languidus qui tactui remissè, imbecilliter, & citra violentiam occurrit; ideò ad cognoscendum pulsum vehementem necessum est manum fortiter applicare, nam cum hic viribus robustis semper fiat, tangentis manum, etsi fortiter comprimentem, facile impellit. Pulsus durus ille dicitur, in quo arteria veluti rigida, & tensa instar corii tactui sese offert, mollis verò dicitur in quo arteria suavis, & quasi carnea tactui apparet. Pulsus frequens est ille, in quo arteria inter utrumque motum parum quiescit; rarus ille, in quo arteria multum detinetur in quiete. Aequalis est ille, cujus pulsationes proportionem servant adinvicem; inaequalis est ille, cujus pulsationes aut ordinem, aut proportionem non servant. Explicatis differentiis pulsum aliqua nunc dicenda ad praxim pertinentia ex ipsa pulsum cognitione desumpta. Licet pulsus magnus à virium robore fere semper procedat, tamen interdum fallax esse solet, saepè enim accidit, ut cum pulsu magno aegri citò moriantur, potissimum in morbis pectoris dum magna adest spirandi difficultas, qua instante cum pulsu magno suffocantur aegri, sic accidit aliquando in pleuritide, asthmate, peripneumonia, &c. Similiter licet pulsus parvus vires debiles frequenter supponat, tamen aliquibus morbis est adeò familiaris, ut saepè appareat aegro satis robusto, sic in magnis, vehementissimisque partium internarum doloribus pulsus parvi fiunt propter impeditum arteriae motum, ob nimiam tensionem toto membranoso sistemati à parte dolente communicatam, quapropter ne terreantur Tyrones in praxi, si doloribus incipientibus pulsus parvi statim fiant. Eodem modo in iis, qui ventriculo debiles sunt, pulsus parvi fieri solent ob magnum stomachi cum corde consensum. Nec pulsus celer confundendus est cum frequenti, facile enim distinguuntur, quia pulsus celer semper fit viribus robustis existentibus, pulsus autem frequens ipsis debilibus, quapropter

ter celeritas illa, quae apparere videtur in moribundis impulsu, non est celeritas, sed frequentia.

5 Tandem restat, ut aliquas peculiare differentias pulsum in praxi quotidie occurrentes, breviter percurramus. Pulsus intermittens est ille, in quo arteria post duas, aut tres pulsationes in totum quiescit, ac postmodum iterum pulsans post duas, aut tres secundo quiescit, & sic deinceps. Fatalis est talis pulsus in morbis acutis, asserit enim Galenus nullum vidisse servatum ex his, qui pulsum intermittentem habuerunt, quod quotidie experiuntur Medici in morbis acutis; verum in morbis chronicis apparet aliquando absque ullo periculo, potissimum in pueris, & senibus, in quibus talis pulsus adesse solet sine imminente discrimine. Pulsus formicans est ille, qui adeo exigue pulsatur, ut motum formicae aemuletur; familiaris est morti jam proximis, quia à viribus nimis prostratis procedit. Pulsus intercurrentes seu intercidens est creber cui inter aliquot pulsationes una immiscetur crebritatem intercidens seu interrumpens, quae subinde variis repetitionibus post aliquot ictus frequentes intercedit. Familiaris est peripneumoniacis exitaliter affectis, atque ardentibus quibusdam febribus sat periculosus. (a)

C A P U T III.

Doctrina Galeni de Pulsibus expenditur, & explicatur.

6 **H**ippocrates pauca de Pulsibus scripsit. Medici autem qui post Hippocratem usque ad Galeni tempora floruerunt, de pulsibus multa tradiderunt, quae temporum perierunt transcurso, qualia sunt Erasistrati, & Archigenis scripta, quos Galenus longa oratione saepe reprehendit, neque de eorum placitis quidquam nobis notum esset, nisi Gale-

(a) Galen. lib. i. de Different. puls. | cap. 4 & 5.
cap. II. & de Praesag. ex puls. lib. II.

leni diligentia plura essent eorum conservata fragmenta. Galenus vero tam longe de pulsibus tractavit, ut sexdecim libros de ipsis conscripserit. In ejus tractatibus de Pulsibus plura certe sunt notatu dignissima, plura etiam scitu necessaria, plurima demum adeò subtiliter exagitata, ut ad Philosophiam potius, quam ad Medicinam pertinere videantur. Cum tamen Galenus ipse viderit, doctrinam de pulsibus nimis longa, & difficili oratione tractasse, in gratiam Tyronum in compendium redegit ea omnia, quae sparsim in longis tractatibus posuerat & praxi Medicae congruentia esse poterant. At Recentiores pauca notatu digna hucusque attulere de pulsibus, nam Bellinus, qui hac de re caeteros excelluit, rationes potius suo systemati congruas, quam observationes ex naturae penu deductas affert. Propterea Galeni vestigia sequentes, ea quae in libro *de Pulsibus ad Tyrones* adduxit, tamquam praxi utilia sedulò persequamur.

Sanè frequenter tangenda arteria est, praesertim hominis integra sanitate praediti, atque vacui omnis vehementis motus, jam vero, & caeteris in statibus. (a)

Omnis pulsus differentia, quae à statu sano recedit, cognoscenda est per recessum ab illa mediocritate motus, quae humanae naturae in universum competit. Cum vero in quolibet homine determinato peculiaris adsit idiosincrasia, vi cujus mediocritas motus in illo determinatur, necesse est, ut Medicus quantum fieri possit, nedum naturam communem agnoscat, sed etiam particularem, & uniuscujusque propriam & per arteriae tactum id statu sanitatis intelligat, qualis sit in unoquoque mediocritas, ut sic melius assequi recessum ab illa mediocritate in quolibet individuo valeat.

Viri mulieribus pulsum ferè habent longè tum majorem, tum vehementiorem, paulò tardiorem, satisque rariorem. (b)

Ve-

(a) Galen. *de Pulsib. ad Tyron. cap.* | (b) Galen. *loc. cit.*

9. Chart. tom. 8. pag. 4.

Veritas hujus sententiae observatione comprobatur, & fortassè pulsus in viris vehementiores sunt quam in foeminis propter majus virium robur, & rariores quoniam usus & finis pulsus in viris completur per magnitudinem, & vehementiam; in mulieribus vero per majorem celeritatem.

Calidi natura multo habent majorem celeritatem, crebriorem, vehementiorem non item multo. Graciliores majorem, rario-remque multo, vehementiorem paulò. (a)

Loquitur hic Galenus de his, quae communiter contingunt, namque homines nimium calidi graciles esse solent, pulsumque habent aliquantulum celerem, attamen non nimium vehementem, quia in ipsis robur facultatis, seu, ut Neoterici loqui amant, fibrarum vis non nimis valida est. Hinc advertere oportet, non esse idem fibrarum tensam, ac robustam, nam si siccitas vigeat, fibra tensa est, & quandoque cum ea tensione debilis, unde in praxi videmus homines biliosos, & graciles pulsum aliquantulum tensum habere, non tamen vehementem. Multo magis id experimur in his, qui ob durtiem ventris marcescunt, in quibus pulsus tensus, & vibratus est cum magna debilitate.

Porrò pro aetatibus hoc pacto immutantur. Infantis pulsus creberrimus est; rarissimus senis; omnes, qui inter hos intercedunt, proportionem servant, prout, vel ad puerum, vel ad senem, proprius accedant, celerrimus item pueri pulsus, senis tardissimus. (b)

Quae refert in hoc textu Galenus, certa quidem sunt, & practicis observationibus congrua, eorum tamen rationem reddere haud facile. Crediderim ipse spiritum subtilissimum, quo corporeae operationes *instrumentaliter* efficiuntur, circa initia sui motus summè esse mobilem, & vivificum, atque adeò ad celeres motus peragendos apprimè proportionatum;

cum

(a) Galen. *loc. cit.*

(b) Galen. *loc. cit.*

cum vero aetatum progressu magnas subeat mutationes, quibus vis ejus vivifica minuitur, tum propter dissipationem, tum propter consumptionem & exsiccationem nativae humiditatis, inde fit, ut accedente senectute, tardiores fiant motus, ad modum quo in arboribus observamus, quae, dum tenerae sunt & suae origini proximae, multum virtutis elasticae possident, ipsis autem ob senectutem marcescentibus, languidos, & fere nullos habent motus.

Praegnantium majores, crebriores, celerioresque pulsus sunt. Praeterea nihil mutatur. (a)

Non male Galenus statuit, pulsus praegnantium majores, & celeriores esse, quoniam gravida mulier non sibi soli respirat, & pulsat, sed etiam haec efficit propter foetum. (b)

Jam somni etiam sunt, si quid aliud, secundum naturam, qui & ipsi variant pulsus, dum incipiunt, minores, languidiores, tardiores, varioresque reddunt.... Qui expergiscuntur, è vestigio pulsus magnos, vehementes, celeres, crebros, & cum quadam vibratione habent: qui mox mediocritatem assequuntur. (c)

Mireris certè Galeni industriam in pulsuum differentiis annotandis, quippè ea, quae de somni pulsu affert, certissima sunt. Mireris etiam, dum observationes tradit de pulsibus, qui respondent cuicumque temperamento, sicut de his, qui apparent in exercitiis, in balneo tum calido, tum frigido, in diversis anni tempestatibus, in naturae mutationibus ex obesitate in gracilitatem, aliisque hujusmodi hominis statibus, quorum pulsus, prout cuicumque confert, graphicè verèque describit. Nec omittit pulsus mutationes, quae ex cibo, & vino procedunt, quemadmodum alterationes, quae animi passionibus, ira videlicèt, laetitia, tristitia, & timore contingunt;

(a) Galen. *loc. cit.*

Chart. tom. 8. pag. 211.

(b) Galen. *de Caus. Puls. lib. 3. cap. 8.*

(c) Galen. *loc. cit.*

gunt; quae omnia Tyrones in Galeno ipso videre, dum ipsis per otium liceat, oportet.

Dolor, qui quidem variat pulsus, (variat autem ingens, aut qui principes partes tenet, ut etiam inflammatio) dum parvus est, atque initio, pulsum edit majorem, vehementiorem, celeriore, crebriorem. Auctus verò jam, & admodum validus, ut etiam vitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. (a)

In omni dolore excitatur natura ad avertendam causam, unde aucto naturae conamine, augetur etiam pulsus, & magnitudinem, ac vehementiam acquirit; si vero ejus conatus irriti fiant, & causa doloris naturam gravare pergat, tunc pulsus parvi, & languidi fiunt. Ex hac Galeni doctrina duo deducuntur in praxi praecepta Tyronibus utilissima. Primum est, in quocumque dolore, si pulsus ex magnitudine in parvitatem transeant, aegri vires maximè debilitari; quod si ab initio doloris jam pulsus parvi fiant, unum ex duobus significat, aut partem summe sensibilem laborare, quale os ventriculi esse solet, aut materiam aliquam malignam esse causam doloris. Secundum est, has pulsus mutationes, quae in dolore contingunt, reperiri etiam in quacumque alia molestia nimis sensibili, ut in anxietate, inquietudine, aliisque similibus, in quibus supradicta omnia verificantur in praxi.

Inflammatio habet omnis communem pulsum, veluti serrantem; ut alia pars attolli arteriae, alia non videatur, quum illa scilicet videatur durior. Habet etiam vibrationis aliquid hic pulsus, ac celer quidem, & creber est, non perpetuò magnus tamen. At singulis est suus proprius. (b)

Igitur in omni inflammatione pulsus est durus, & veluti serrantem

(a) Galen. loc. cit.

(b) Galen. de Pulsib. ad Tyron. cap.

12. Chart. tom. 8. pag. 8.

ratus varius tamen quoad magnitudinem, & parvitatem, nam in quibusdam inflammationibus magnus esse solet, in aliis autem parvus; celeritatem vero in omnibus habet inflammationibus. Jocantur quidam, quoniam pulsum serratiliem nullibi existere credunt, sed falluntur, quoniam nemo est vel in praxi mediocriter versatus, vel naturae operibus attentus, qui talem pulsum frequenter non videat in pleuritide, peripneumonia, aliisque quarundam partium internarum inflammationibus.

Pleuriticorum celer pulsus est, & creber, nec admodum magnus, videtur etiam vebemens esse..... Simili modo illa inaequalitatis species, quae serrantis imaginem praebet, in primis pleuritis proprium est signum, si remissa est, mollis, & probe maturandae, si verò magna, difficilis, & admodum crudae pleuritis. (a)

Pulchra quidem praecepta proponit Galenus in explicatione hujus sententiae, (b) etenim magna pleuritis cruditas ex pulsu multum serratili deducitur, si verò haec pleuritis nimium cruda cum viribus debilibus jungatur, mortem inducit, si autem cum facultate fortiori, aut morbum longum, aut in supurationem vertendum demonstrat. Rursus si procedente pleuritide, pulsus in magnam crebritatem, aut frequentiam, mutetur, signum est syncopis, aut peripneumoniae venturae; si verò morbo crudo existente, neque sputo procedente secundum rationem, pulsus in tarditatem veniant, delirium, aut soporem venturum indicant.

Peripneumonicorum magnus est pulsus, & languidus, mollisque, velut lethargicorum pulsus, nisi quatenus praepollet inaequalitate..... Lethargicorum pulsus similis peripneumonicorum est magnitudine, imbecillitate, mollitie; sed eo est tardior, rariorque, ac minus inaequalis, intermittens potius quam intercurrentis. (c)

E

Pe-

(a) Galen. loc. cit.

(b) Galen. de Caus. Puls. lib. 4. cap.

8. Chart. tom. 8. pag. 224.

(c) Galen. loc. cit.

Peripneumonia quandoque aliquid pleuritidis admixtum habet, tumque non pulsus absolutè molles, sed minus duros, quam in pleuritide facit. Pulsus lethargicorum in hoc textu adè accuratè à Galeno describuntur, ut nihil supra. Notare tantum hic convenit, in omni peripneumonia semper aliquid comatosum adesse, si vero parum comatis adest, pulsus crebri sunt, si verò in magnum soporem morbus vergat, tunc pulsus tardi fiunt.

Phreniticorum parvus pulsus est, (rarissimè autem conspectus est magnus esse) & contentus est modicè, durus, & nervosus est, valde est celer, & creber; habet praeterea non nihil undosi, interdumque vel subtretere tibi videbitur, interdum etiam praecisus cum convulsione quadam. (a)

Quos Galenus in phrenitide vocat pulsus duros, & nervosos, Coelius Aurelianus densos appellabat. Igitur incipiente phrenitide tria haec necessario contingunt, vigilia pertinax cum dolore capitis; pulsus parvi, celeres, nervosi, densi; & febris acuta cum paucò calore, seu ut loquitur Coelius Aurelianus, febris difficilè ad superficiem corporis ascendens.

Orthopnoea acuta inaequalem, & inordinatum pulsum habet, & nonnihil deficientem: quae mediocriter est gravis, crebrum: quae violentissima, tardum, & deficientem: quae jam perimit hominem, crebrum, & languidum. (b)

Orthopnoeam Graeci dicebant eam affectionem, in qua aegrotantes non nisi erecta cervice respirare possunt, quae dum vehementissima est, pulsus reddit tardos, quod velim Tyrones notent, ne in pectoris morbis fallantur, nec bonum pulsum videntes, aegrum jam morti proximum falsa spe deludant.

Sto-

(a) Galen. *loc. cit.*(b) Galen. *de Puls. ad Tyron. cap.*12. *Charl. tom. 8. pag. 13.*

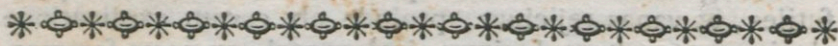
Stomachus inflammatus ita mutat pulsum, ut corporis nervosi, diximus, pulsum solere.... Si vellicationes, vomitus, nauseae, singultus, aut languor in ipso, non solum parvum, & languidum efficiunt pulsum, interim etiam modicè celerem, verum & admodum crebrum. (a)

Igitur stomachi inflammatio pulsum efficit similem pulsui phreniticorum. Languor vero, vomitus, singultus, aliaque hujusmodi oris ventriculi symptomata, pulsum parvum.

Supererat nunc Tyronibus proponere alias pulsus differentias, quae in Medicorum libris, Galeni praesertim traduntur. Verum cum non satis observatione constant, imò, & sint gravissimi Auctores qui eas differentias, tamquam fuitiles, & vanas rejiciunt, proinde ab earum explicatione abstinere consultum duximus, imò negari non posse fatemur. Galenum plurima, quae de pulsum differentiis tradidit, ingenio potius Philosophico, quam observatione Medica fuisse assecutum. Non tamen silentio praetereunda est doctrina Francisci Solano de Luque, quae non modo in Hispania, sed & caeteris regionibus multum inclaruit. Tria in opere Solani *Lapis lidos Apollinis* inscripto pro Tyronum usu distinguere expedit: doctrinam practicam: observationes de pulsibus: remedia. In doctrina practica id maximè commendandum, quod morborum acutorum curationes naturae praecipuè relinquendas saepè inculcat, atque ejus in ea re monita optima essent, nisi quibusdam theoriis fortasse ineptis fulcirentur. Observationes de pulsibus sunt quidem laudandae, sed non perpetuo sequendae, tum quod non sint haecenus satis stabiles ut regulas efficiant communes & generalibus naturae legibus congruentes, cum maxime quia vereor dum de pulsu intermittenti loquitur, ut crisis per alvum demonstratore, ne intermittentem pulsum cum intercurrente confundat, hunc enim Galenus crisis interdum esse praenuntium jam pridem monuit. Taceo pulsum dicrotum, hoc est, bis pulsantem non semper antecedere, nec perpetuo narium haer-

(a) Galen. loc. cit.

morrhagias comitari ut quivis in arte expertus agnoscit, atque eum quem vocat *incidium*, sudoris ex Solano praenuntium, esse ipsum quem Galenus undosum appellabat. Remedia Solanus aliqua in occulto reliquit; ea tamen Gutierrez ejus discipulus in opere *Idioma de la Naturaleza* inscripto vulgavit, ex quibus aliqua sunt non contemnenda, alia nimis laudibus exaltata. De caetero Solanus Auctor est laude dignus, & utinam Medici ejus consilia de observandi naturam necessitate prae oculis haberent; nec dubito hujus Auctoris opus immortale futurum, nisi plura in eo immiscuisset vulgarem potius & ineptam eruditionem, quam veram solidamque doctrinam continentia.

PHARMACIA
GALENICO-CHYMICA
AD TYRONES.

CAPUT I.

De methodo medendi.

I Methodus medendi est via rationalis qua Medicus mentem suam dirigit ad curationem morborum efficiendam. Duo tantum sunt principia, quibus Medicus dirigitur in morbis curandis, scilicet experientia, & ratio, ea tamen lege, ut experientia primum praecipuumque debeat obtinere locum, & ratio ipsi experientiae debeat subijci. Experientia est cognitio rationalis ex experimentis & observationibus deducta, quapropter si observationes & experimenta fiunt exactè, uti fieri debent, experientia prorsus in-

infallibilis est; quod si Medici quandoque inter se dissideant, & quilibet pro se stare experientiam asseveret, credendum est ipsorum aliquem in experiundo non fuisse exactum, quod cum frequenter contingat inter Medicinæ Professores, proinde curare debent quam maximè Tyrones, ut experimenta & observationes recte, & accuratè exerçant, ut inde veram consequantur experientiam. Quae igitur sint advertenda in exercitio sensuum ad debitas observationes adipiscendas, quae etiam vitanda & cavenda, longè exposuimus in Logica, & in Praefatione ad Hippocratis Prognosticum, quam lingua vernacula edidimus. Ratio, quae alterum est fundamentum methodi medendi, non debet esse Philosophica, neque geometrica, hoc est, neque vulgaris Philosophiae principiis stabilita, neque geometricis demonstrationibus fundata, nam haec omnia ad ornatum potius, & ad mentem aliquo modo illustrandam conducunt, quam ad morbos sanandos; propterea ad medicinam faciendam requiritur ratiocinatio ex ipsa experientia, tamquam fundamento, deducta, adeò ut quaecumque rationes quantumvis subtiles fuerint, si cum experientia non cohaereant, vel ab ipsa dissentiant, prorsus inutiles, & vanae censendae sint. Medendi methodus dividi solet in universalem, & particularem. Dicitur methodus universalis, quae regulas in universum praescribit ad omnes morbos sanandos; particularis ea est, quae circa morbos in particulari versatur. In methodo universali certae proponuntur regulae, quae tamquam axiomata habentur. Sic dicitur in universum, omnem morbum esse tollendum, contraria contrariis debere curari, aliaque hujusmodi proponuntur, quae parvi sunt momenti ad medicinam, nam ipsis lipis, & tonsoribus lumine naturae patent, & prorsus inutilia axiomata, vanaque sunt. Quis enim est, qui nesciat, calida frigidis, frigida calidis amoveri? Quis adeò rudis est, ut morbum auferendum esse non judicet? His accedit, quod methodus medendi semper circa particularia versatur, ex ipsis autem particularibus probè observatione notatis, generales deducuntur notiones experientiae congruae, & ad medendum utiles. Exempli gratia, nostra methodus medendi semper

per versatur circa Petrum, Joannem, vel Franciscum in particulari, attamen in natura humana quaedam sunt leges, quae ipsi universaliter conveniunt, ut cibos concoquere ad nutritionem, excrementa expellere, salivam spuere, lacrymas effundere, aliaque hujusmodi, quae exacte in quolibet homine particulari notata, deserviunt ad regulam generalem efficiendam; sunt aliae leges speciales naturae in quolibet individuo, quae ipsi adeo peculiariter inhaerent, ut in aliis non reperiantur. Hae igitur leges particulares ad methodum specialem tantum conducunt, at cognitio aliarum legum naturae universalium ad methodum medendi generalem maxime confert.

CAPUT II.

De Indicationibus.

Indicatio in Scholis communiter diffinitur: *Comprehensio rei juvantis, simul cum comprehensione nocentis, sine experientia, & analogismo.* Haec diffinitio nedum pessima est, sed medicinae progressibus omnino opposita, nam quae comprehensio rei juvantis, & nocentis esse potest in Medico sine experientia, & analogismo, cum potius omnia quae Medicus in exercitio artis solide cognoscit, ab experientia necessario manare debeant? Imò si tota praxis, quoad curationem attinet morborum, in indicationibus rectè instituendis innititur, quid quaeso distinguet Medicum juvenem à sene, expertum ab inexperto? Certè, si ea diffinitio valet, Medicus experientia destitutus indicationes aequa rectitudine instituet, ac Medicus longa annorum serie in artis exercitio versatus, quo nihil potest absurdius excogitari. Accedit, quod quaecumque ab Hippocrate dicta sunt, & solidis experimentis stabilita, in Medica arte prorsus inutilia forent ad indicationes rectè dirigendas, si indicatio experientiam excludere debeat. Concludendum igitur est, indicationis ideam, quae in proposita diffinitione comprehenditur, esse falsam, verae medicinae adversam, ipsiusque progressibus

oppositam. Quid tamen Medicos impulerit, ut eam in Scholis fere communi consensu acceperint, paucis attingam. Indicatio à Graecis *Endeixis* dicitur, cujus vocis nec mentio quidem fit in universis magni Hippocratis operibus, neque de indicationibus ulla mentio *habetur* in Medicis Graecis Galeno antiquioribus. Galenus vero, magni ingenii vir, cum Romam temporibus Adriani appulisset, & Medicorum tunc in Urbè aeterna degentium sibi invidiam comparasset, summa gloriæ cupiditate inductus, adversus eos strenue pugnare coepit. Cum vero per illud tempus Medici fere omnes (paucis methodicis exceptis) experientiam pro fundamento Medicinae haberent, idque negare non posset Galenus, modum sibi finxit, quo Medicos tunc vigentes oppugnaret, invenitque novam indicationum doctrinam, ipsis prorsus incognitam. Intendit igitur Galenus Medicum debere comprehendere res juvantes, atque nocentes in morbis per meram Philosophiam, seclusa omni experientia. Sic statuit lumine naturae constare axioma illud: omnem morbum esse tollendum, seu postulare sui ablationem, sicut & contraria contrariis esse tollenda, calida frigidis, & frigida calidis esse oppugnanda, aliaque hujusmodi in antecedenti capite proposita. Sed quid insulsius excogitari potest? Nam haec omnia, quae Galenus per meram Philosophiam vult adipisci, certè per solam experientiam homini innotescunt; nam unde scirent unquam homines, contraria contrariis, & frigida calidis esse tollenda, nisi id experiundo didicissent? Neque ignem urere, neque aquam refrigerare unquam novissent, nisi ipsis per varia tentata experimenta notum esset? Igitur ea, quae Galenus axiomata vocat Philosophica, regulae sunt experimentales, ab experientia scilicet universali, constanti, perpetua, & immutabili, deductae. Et quid utilitatis, quaeso, nobis adducerent haec axiomata, etiam si essent philosophica, cum circa res juvantes, & nocentes in morbis particularibus nihil edoceant? Qui igitur Galeni librum legere voluerit *de optima secta ad Thrasibulum*, & libros *Methodi Medendi ad Hieronem*, & libellum *de Praecognitione ad Posthumum*, facile cognosceret, Galenum non ex-

animi sententia, neque veritatis amore impulsam, eam tradidisse doctrinam de indicationibus tam longè discussam, sed potius novitatis, & gloriae impetu eam tractationem composuisse. Igitur indicatio, prout Tyronum instructioni congruit, diffinienda est: *Comprehensio rei juvantis, simul cum comprehensione nocentis, ab experientia, & ratiocinio.* Fundamentum verae indicationis debet esse experientia, & ratiocinium cum experientia conjunctum. Igitur Tyrones, ad indicationes recte instituendas, ante omnia morbum debent agnoscere, ipsius causam quantum fieri possit inquirere, aegrotantis naturam, temperamentum, mores, actiones attentè observare, anni constitutionem, aetatem patientis, ejusque consuetudines inquirere, hisque omnibus per experimenta sedulò instituta animadvertens, tum demum indicationes recte instituent, atque adedò quid juvare, quid nocere aegro possit, optimè invenient. Hinc deducitur, ratiocinium requisitum ad indicationem non debere esse Philosophicum, sed experimentale, hoc est, non debere inniti principiis Philosophicis, sed fundamentis ab experientia deductis, quemadmodum longè explicuimus in Praefatione ad Librum Prognosticorum Hippocratis, quam Tyronibus legendam, si per otium liceat, maxime commendamus.

3 Quod ad differentias indicationum attinet, mihi credant Tyrones, Galeni asseclas in his afferendis nimis longos esse, cum revera quaecumque de his tradunt, nimis generalia sint, & praxeos exercitio prorsus inutilia. Quid enim, quaeso, conferre potest, agnoscere indicationem aliam esse genericam, aliam specificam, aliam conservatoriam, aliam curativam, caeteraque hujusmodi à Sennerto, ejusque transcriptore Riverio tam longè discussa? Quid etiam sibi volunt ea, quae de indicantibus, eorumque conditionibus, & ea omnia quae de indicatis, indicantibus, & contra coindicantibus, ab ipsis auctoribus traduntur, quam tempus, rem pretiosissimam inutiliter consumere? Ea igitur Tyrones prorsus ejiciant, ipsaque, autument, verba esse otiosorum senum ad imperitos juvenes. Igitur una tantum est indicationis idea, scilicet cognitio rei, quae juvare potest ad salutem, tum conservandam,

tum acquirendam. Haec cognitio semper versatur circa particularia, quia experimenta, quibus innititur, ex rebus particularibus semper deducuntur, scilicet ex morbo determinato, ex tempore anni certo, ex subjecto particulari, &c. Quod si in mente Medici cognitio adsit applicata multitudini hominum, ea certè ex observationibus particularibus conflata est. Si vero in praxi quaedam occurrant facienda, quae inter se videantur opponi, tunc urgentiori succurrendum esse, re minus urgenti non neglecta, quantum fieri possit, ipsa ratio naturalis apertissimè dicat. Exempli gratia, sit aeger difficultate respirandi adeò correptus, ut fere suffocari videatur, simulque languore ventriculi adeò maximè laboret, ut à quacumque evacuatione pronus sit in synopem. Tunc Medicus debet sanguinem mittere, ut imminuentem suffocationem avertat, quae urgentissima est, simulque languorem ventriculi non spernat in mittendo sanguine, quod efficiet paucam sanguinis quantitatem educendo, ipsamque evacuationem alternis vicibus, & roboratis viribus, si opus fuerit, repetendo. Cum vero quaecumque res, ut benè dispositae sint, debitum ordinem in agendo postulent, proinde in morborum curationibus sedulò attendere oportet, quid prius, quid posterius agendum conveniat, & quanam operatio antecedens, quanam consequens esse debeat. Exempli gratia, si simul adsit necessitas mittendi sanguinem & expurgandi humores, prius debet Medicus sanguinem mittere, quam expurgare. Haec omnia, aliaque huiusmodi, quae in praxi frequenter occurrunt, ipsa experientia duce cognoscuntur, nec aliter umquam agnosci possunt; unde omnis doctrina de indicationibus nusquam est à rationali experientia separanda.

CAPUT III.

De Remediorum Viribus, & Scopis.

4 **A**Nte omnia, oportet, Tyrones animadvertant, omnium remediorum maximum ad tollendos morbos esse ipsam *Naturam*, quae vera est, ex Hippocrate, aegritudinum medicatrix; eo enim ordine & constitutione à Sapientissimo Creatore constituta est, ut in seipsa habeat principia requisita ad actionem sui conservatricem eliciendam; cum verò conservatio fieri nequeat absque expulsionem illarum rerum, quae ipsam destruere valent, idcirco natura in seipsa continet eam vim, quae ad morbos, eorumque causas tollendas requiritur. Inde sequitur, ut ipsa natura vias habeat sibi proprias, nobis autem incognitas, ad rerum noxiarum expulsionem moliendam: habet etiam motus sibi congruos, & speciales ad quemcumque morbum eliminandum. Igitur maximum remedium erit naturam relinquere, ut juxta leges sibi proprias morborum curationem aggrediatur, ipsius motus minimè turbare, ejus actiones salutiferas quantum fieri possit, promovere, neque eam umquam à suo tramite divertere. Hac methodo usi sunt omnès Medicinæ Principes in aegris tractandis adeò, ut nullum umquam medicamentum praescripserint, quin prius naturae operibus fovendis aptum esse cogoverint, probè scientes, nullum medicamentum ex se vim habere aliquam, nisi à natura regatur, vel ad opera congrua dirigatur. Hoc esse maximum in Medicina arcanum, scilicet naturam per omnia sequi & imitari, plures viri docti non immeritò statuerunt, eaque semper Tyronibus via est calcanda, ut maximam curationis spem in naturae viribus, ipsiusque operationibus rectè institutis, collocare intendant.

5 Quod ad medicamentorum vires attinet scire oportet, eam Medicinæ partem, quae de his tractat, & Pharmaceutica dicitur, esse fallacissimam, & nugis ac erroribus plenam,

nam, solent enim Auctores sua medicamina tantis extollere laudibus, ut si ipsis credere fas esset, liceret etiam credere homines numquam esse morituros; propterea caveant Tyrones, ne nimium fidant remediorum virtutibus, sed ea tantum seligant, quae usu, & experientia constiterit, eas habere vires, quae ipsis tribuuntur. Ex hac medicamentorum incertitudine natum est, ut aliqui viri doctissimi, qui prius fuerunt fictis remediorum virtutibus delusi, tum demum ea tantum elegerint, quae experientia suffragante, utilia esse cognoverint. Consuli possunt hac de re Hoffmannus, Jungerius, Hecquetus, Charteuserius, & novissimè Tessari, & Lieutaud qui in medicamentis eligendis severa critice, multisque cautelis adhibitis, processere. Scire etiam Tyrones oportet, medicamenta simplicia, caeteris paribus, compositis semper esse praefenda, quippè natura simplicissimè semper operatur: & inter composita ea praeferrì debent, quae minus composita sint. Denique scire necessè est, medicamenta non operari tantum per calorem, & frigiditatem, aliasque qualitates, quemadmodum Galenici, & Arabes crediderunt: neque per salia, & olea, aliaque chymicorum principia, ut ipsi intendunt, sed etiam per quamdam vim specialem, unicuique rei propriam, & ingenitam, & à Creatore Sapientissimo communicatam, qua effectus suos in humano corpore exercent, neque alia via, nisi per usum & experientiam haec vis potest nobis esse nota. Igitur in hac compendiosa Pharmacia, quam Tyronibus tradere instituimus, ea proponemus remedia, quae in Auctoribus reperiuntur ut de his Tyrones notitiam habeant; *attamen non omnia aequè probamus sed pauca tantum*, eaque indicabimus, ut ipsis magis fidere possint.

6 Scopus remediorum est finis ille, quem Medicus sibi proponit in eorum administratione. Hic finis nullo modo consequi potest, nisi quatuor hae observentur conditiones, scilicet quantitas, qualitas, occasio, & utendi modus. 1. Quantitas, seu dosis medicamentorum, cum certò in quolibet homine statui non possit, longo practicorum studio, ac sedula, maturaque observatione solummodo potest adipisci; id-

tamen certum est, medicamenta in minima dosi exhibita esse inefficacia, quia eorum virtus morbi virtutem non superat; in immodica dosi praescripta esse noxia, quia & morbi, & naturae limites excedunt, quare debent moderata dosi praescribi, ut sint utilia. 2. Advertenda est in medicamentorum praescriptione eorundem natura, an scilicet sint acria, subtilia, spirituosa, anodina, calida, frigida, &c. 3. Sedulò inquirenda est debita praescribendorum remediorum occasio, si enim tempore debito non propinentur, vel inutilia, vel noxia fient, proindè occasionem utpote velocissimam, & nimis fugacem omni artis ingenio quaerant Tyrones, aliter enim malè consulent nomini suo, & aegrorum saluti; ideò Hipp. 1. Aph. sent. 1. *Occasio praeceps*. 4. Attentè inspiciendus est modus utendi, an scilicet praescribenda sint medicamenta in forma solida, liquida, apozematis, aut potionis, &c. si enim medicamenta rectè non praescribantur in schedulis, praeterquamquod aegris fient incommoda, peritis Pharmacopoeis risui erunt. 5. Videndum est, ut quantum possibile sit, ea praescribantur medicamenta, quae aegris fuerint gratiora, tenetur namque Medicus, ut ait Celsus aegros curare citò, tutò, & jucundè. 6. Antequam medicamenta exhibeantur, omni cura investiganda aegrotantis natura, temperamentum, aetas, anni tempus, morbus ejusque causae tum occasionales, cum efficientes, & minima quaecumque aegris prius dederint fomitem ad aegrotandum, & denuo ipsis jam morbo afflictis supervenerint, aliter enim mille committentur errores in remediorum administratione; minima enim in morbis, quantumvis minima, semper in Medicorum contemplatione sunt maxima, ac ex rebus ita minimis basis curationis quandoque desumitur.

CAPUT IV.

De Alterantibus medicamentis.

7 **A**lterantia medicamenta sunt quae absque humorum evacuatione vitia morbosa emendant. Cum vero causae morborum occasionales, obstructio nempe & diathesis in vitia morbosa transeant, consequens est ut alterantia medicamina ea debeant corrigere, dum morbum in partibus solidis necessario haerentem simul avertere intendunt. Jam vero cum vitia morbosa obstructionis & diathesis, simulque morborum ab his nascentium plurima sint, ut in pathologia monstravimus, necesse etiam est alterantium medicaminum genera plura esse debere; sed in Tyronum gratiam commode in tres classes distribuuntur, cum scilicet corrigunt pituitosum vitium, biliosum, melancholicum.

8 Vitium in obstructionibus maximè familiare est nimia crassities, lentor, & coagulatio, quando minimae scilicet humorum particulae adinvicem adeò cohaerent, & consociantur, ut in grumos veluti videantur abire; magis, vel minus, prout fuerit major, vel minor coagulatio. Medicamenta ergò dissolventia pituitam crassam, ut creditur, attenuantia sunt radices quinque aperitivae, enulae, brioniae, eringii, valerianae. Folia centaur. minor. absinth. menth. salv. camaedrios; gummi ammoniacum, lignum sanctum, radix chinae, salsaparrill. item sales fixi praedictarum plantarum, ut sal absinth. centaur. minor. gentianae, genist. Prodest etiam camphora, & ex ea parata remedia, spiritus succin. sal. ammoniac. Ex regno animali spirit. c. c. urinae, sal volatile viperarum, c. c. ac denique omnia diaphoretica de quibus infra.

9 Haec medicamenta (adhibitis specificis infra proponendis) conveniunt in apoplexia à crassitie, & lentore pituitae, in catharro suffocativo ab eadem causa, in asthmate, pleuritide à coagulatione & stagnatione lymphae. Conveniunt

pariter in febribus malignis cum coagulatione, in febribus lymphaticis, messentericis, cachexia, chlorosi, omnibusque morbis in quibus indicatio adest attenuandi, dissolvendi, liquandi, & liberum motum humoribus tribuendi. Proinde sequentes formulae sunt ad dictos usus accommodatae.

R. *Rasur. ligni sancti*. ℥. s. *rad. chin. sals. parrill.* anà. ℥. j. *infund. in aquae font.* ℔. iiij. *stent in infusione per 24. horas sub cineribus calidis, postea coque ad mediae partis consumptionem.*

R. *Rad. enul. apii. petrosel. anà.* ℥. j. *brioniae,* ℥. s. *fol. absinth. manip. j. cortic. citr.* ℥. s. *cinnam.* ℥. iiij. *fiat decoct. ab ℔. j. s. pro tribus dosibus, cuilibet adde salis tart.* ℥. j. *sal. ammon. gr. iiij. me.*

R. *Pulv. c. c. pp. antimon. diaph. anà.* ℥. j. *sal. volat. c. c. gr. vj. me. fiat pulvis summend. duabus dosibus.*

R. *Gummi ammon. ℥. j. antimon. diaph. ℥. s. sal. ammon. gr. iiij. fiant pill. pro duabus, aut tribus dosibus.*

10 In horum medicamentorum praescriptione videndum est, an aeger humoribus crassis refertus, sit temperamenti biliosi, & viscerum intemperie calida gaudeat, ut nostro climati familiare est, nam si ita sit, dicta humorum crassities, lentor, & coagulatio non à frigiditate, ut vulgus credit, sed ab immodico viscerum, & sanguinis aestu procedunt, nihil enim fluida corporis humani citius coagulat, quam immodicus calor, in quo casu formulae superius positae inutiles sunt, & noxiae, quia eorum medicamentorum nimis calidorum ratione, calida viscerum intemperie aucta, pituita in dies magis concrevit, ac novis morbis producendis fit apta, propterea in eo casu ad lentorem, & coagulationem lymphae impediendam, diluentibus, & temperantibus est utendum.

11 Post medicamenta attenuantia, sequuntur medicamenta coagulantia, incrassantia, diluentia, bilem tenuem (bilis enim crassa ad melancholiam refertur aut ad ipsam proximè

accedit) praeprantia. Radices acetos. gram. tarax. cichor. plantag. Fol. endiv. semperv. major. portul. cichorii, acetos. Flores violar. rosar. nimp. buglos. Hordeum, quatuor semina frigida majora, & minora, sal prunel. spirit. sulphur. sal. nitr. sirup. acetositat. citri. rosar. violar. endiv. succus limon. aurantior. citri, amygdalata, hordeata, & alia quamplurima ab Auctoribus longè descripta, quibus meritò adduntur opiata, & narcotica, quae ritè praescripta, bilis fervorem, & sanguinis dissolutionem coercent. Ex his ergo medicamentis, plures formulae deduci possunt utiles ad febres ardentes, malignas cum dissolutione, aliosque morbos à bile aestuante, indeque nata sanguinis dissolutione productos.

R. Radic. gramin. fragar. cichor. anà. ℥. j. fol. endiv. & portul. anà. manip. j. 4. semin. frigidior. major. anà. ℥. j. hord. pug. j. fiat decoctio secundum artem ad ℔. ij. pro iiij. dosibus, cuilibet adde sirup. acetositat. citr. ℥. j. me. Vel

R. Radic. fragar. taraxac. acetos. anà. ℥. j. fol. semperv. major. manip. j. flor. cord. & nimp. anà. pug. j. 4. semin. frig. major. anà. ℥. j. fiat decoct. ad ℔. ij. pro iiij. dosibus, cuilibet adde succi limon. ℥. j. sacchar. q. s.

R. Pulv. c. c. p. ℥. j. spirit. nitr. gs. vj. laud. liq. Sidenb. gs. ix. sirup. de nimphea ℥. ij. aquae hord. ℥. iiij. m. pro duabus dosibus.

R. Amygd. dulc. excorticatar. & in aqua rosar. prius infusar. par. vj. 4. semin. frigid. maj. anà. ℥. j. contundantur in mortario marmoreo, sensim affund. aquae hord. q. s. extrahatur emulsio, cui adde sal prunel. ℥. j. m.

12 Licet Tenech in cap. de Emulsionib. optimè advertat, acida non esse emulsionibus miscenda, quia lactescentem substantiam coagulant, tamen salem prunellae ipse praescribit, quia ab eo talis effectus non procedit, imò emulsionibus ad-

admixtus saepe prodest. Hic notandum, nullum in natura rerum inveniri remedium ad bilem temperandam, humores diluendos, febres fugandas, acrimoniam quaecumque corrigendam aliosque id genus usus praestantissimos quam aqua simplicissima affatim, pro virium ratione, sed methodicè hausta, eam enim seu nive refrigeratam, seu naturali frigiditate prout ex fontibus manat largiter assumptam incredibili efficacia morbos plurimos absque aliorum medicamentorum interventu foeliciter depellere experti asseveramus.

13 Humorem melancholicum corrigunt, & praeparant, rad. bugl. ering. apii. brusc. Fol. cetherac. fumar. melys. borrag. Cortic. cappar. fraxin. tamarisc. sambuc. passulae, cappar. poma redol. grana kermes, flor. genistae, borrag. buglos. calendul. camomil: sirup. de pom. fumar. capill. vener. borrag: sal tamarisci, fraxini, stipit. favar: cremor tart. terra foliat. tartar. vitriolat. tinct. tartar. tartar. nitratus Minsinch. oculi cancr. marg. pp. c. c. ustum, aliaque absorbentia, tartarea, & oleosa, ut oleum essenziale juniper. lavendul. cinnamom. &c. conferunt etiam martialia ritè praescripta.

R. *Sal mart. ʒ. ij. infund. & coque in ℥. ij. aquae ad consumpt. ʒ. partis. Dosis ʒ. ij. singulis diebus matutinis boris.*

14 Interim sedulò notandum an melancholia, ut continuo fit, usta cum viscerum calida intemperie jungatur, sub eo enim casu nec conferunt martialia, nec oleosa superius adducta, sed potius diluentia, temperantia, & absorbentia; quare specificè prosunt serum lactis, imò & lac asinum, c. c. calcinatum, mater. perlar. crystal. mont. aliaque testacea, & absorbentia; idcirco cum in scorbuticis, hypochondriacis, ac histericis talis humor redundet cum intemperie viscerum calida, eis proinde conveniunt, ac mirificè prosunt. Aliqua hic expedit praecepta practica in medium adducere. Primum: nullum esse humorem in humano cor-
po

porè absolutè frigidum; quippè omnes viribus vitalibus generantur, quae semper conjunctum habent calorem; hinc humores viscosi, & crassi, quos pituitosos appellant, vel aliquid calidi admixtum habent, vel à tali viscerum dispositione generantur, quae cum immodico calore conjungitur. Hac de causa olea, quae chimici essentialia vocant; prorsus ableganda sunt in praxi medica, neque umquam praescribenda, nisi in casibus forte desperatis, & in minima dosi. Similiter, decoctum lignorum supra praescriptum, in morbo gallico, & in affectibus arthriticis, nunc malè rheumaticis appellatis, non nisi magna cautela praescribendum, quia calidum est, & humores nimium agitat, unde nedum crassos non attenuat, sed & crassiores reddit. Praescribi igitur tantum debet, sedata prius inflammatione, & calore temperato per venae sectiones, per usum lactis, & medicamentorum diluentium. Haec omnia intelligenda etiam sunt de remediis, quae diaphoretica dicuntur, & inter attenuantia recensentur, quippè numquam, nisi cautelis apposis praescribenda. Secundum monitum est, alterantia medicamenta, quae etiam praeparantia dicuntur, alia esse generica, illa scilicèt, quae superius proposuimus, alia specifica, seu propria, quae nedum generale humorum vitium corrigunt, sed speciale. Scire igitur convenit, dum humores calefiunt, & inflammantur, non uno, eodemque modo id fieri, sed aliter in erysipelate, aliter in phlegmone, aliter in herpete, multò aliter in cancro, & sic de aliis. Similiter bilis uno modo peccat in ictero, alio in febre ardenti, diverso ab his in cholera morbo, & sic de reliquis. Pariter, humor pituitosus habet in leucophlegmatia diversam indolem ab humore pituitoso chlorosis, & sic de aliis. Humores melancholici in scorbuto specialem habent naturam, nulli alteri morbo propriam; at diversa est indoles ejusdem humoris ad producendam maniam ab illa, quae melancholiam inducit. Oportet ergo ut Tyrones generalibus alterantibus non acquiescant, sed ipsis semper misceant specialia. Exempli gratia, in scorbuto, qui morbus calidus est, conveniunt medicamenta, quae prohibe praeparanda adduximus, ipsis tamen miscenda sunt anti-

scorbutica, nasturtium scilicet aquaticum, becabunga, &c. Tertium monitum est, ut alterantia semper praecedant evacuantia, quippè humores prius concoquere oportet, & deinde à corpore eliminare, juxta naturae legem, quae eo modo semper operatur in commodum aegrotantium. Denique advertere oportet, curationes chronicorum morborum alterantibus potius quam purgantibus esse absolvendas, quippè natura tales morbos, magis humorum correctione, quam excretionem curat; & in horum medicamentum praescriptione, leviora, & dulciora caeteris sunt semper praeferrenda, atque adeò martialia, & reliqua medicamenta ex metallis, & mineralibus deprompta post usum aliorum medicamentorum fibras laxantium, humores emollientium, & aperientium vias, praescribi solent. Sed Tyrones monere volumus numquam nisi in extremis morbis metallica remedia aegris exhibenda; sunt enim à natura prorsus aliena neque vi ulla possunt superari ejusque constitutioni accommodari, quin potius si assumpta non expellantur, tamquam corpora noxia multas atque periculosas turbas excitant. Ferrum omnium metallorum mitissimum nisi debitis cautelis exhibeatur saepe nocet. Igitur remedia alterantia ex metallis deprompta non omnino è foro Medico ableganda, sed non nisi urgentibus casibus magnisque cautelis sunt praescribenda, neque Chemicorum & Pharmacopolarum promissis hac de re facillè fidendum.

CAPUT V.

De Cephalicis.

15 **A**lterantia specifica quae, ut jam diximus, non communia vitia morbosa sed particularia corrigunt, nomina accipiunt aut à partibus corporis, quorum morbosas affectiones emendare creduntur, aut ex speciali vi qua humores alterando, naturae opitulantur. Hinc *cephalica*, quae capiti, *hepatica* jecori, *hysterica* utero medentur, &c. nominari consueverunt. Nimis anxie inquirunt

systematum amatores quâ vi talia medicamenta operantur, atque in nulla alia re magis nugantur, qui naturam violenter extorquere & ad sensus suos trahere laborant. Sed nobis sufficit, per observationes fideles constituisse tale medicamentum talem virtutem ad tollendos morbos habere, ut sub his morbis eo medicamine naturam juvemus. Quis hæctenus scit quomodo, qua vi Kina febres tollit? Nemo utique, cum omnia quae hac de re scripta sunt partim inania, partim ad futilia deliramenta sint traducenda. Sufficit nobis scire Kinam ritè praescriptam tertianas febres certo abigere, ut aegris eo morbo affectis succurramus. Non improbamus analyses medicamentorum, nec experimenta quae à Botanicis & aliis naturae scrutatoribus ad vires medicamentorum indagandas in medium adducuntur. Laudamus labores, sed volumus ne facilè quae in his vident homines, statim ad corpus humanum transferant, multi enim hic committuntur errores, ut ea omnia, seclusis practicis observationibus, quae sunt totius verae medicinae cardo & fundamentum, in pompam potius, aut historiae naturalis incrementum, quam veram aegrorum sanationem abeant. Capiti ergo prodesse creduntur certa medicamentorum genera, aut ob salia volatilia partesve subtiles & spirituosas quibus constituuntur, aut occulta vi cerebro specialiter commoda. Talia sunt

Pulv. marchion. à ℥. j. ad ℥. j. pulv. de gutteta sine aromatib. à ℥. j. ad ℥. j. pulv. ungu. alces, cranii human. & rad. valerian. à ℥. j. ad ℥. j. spirit. fulig. à gs. vj. ad ℥. j. aqua meliss. spirit. à ℥. j. ad ℥. ij. sal volat. viper. c. c. cran. human. à gr. iiij. ad x. tinct. succin. à gs. vj. ad ℥. j. elix. proprietat. Helmont. à gs. vj. ad ℥. s. spirit. volat. sal. ammon. à gs. vj. ad ℥. j. spirit. corn. cerv. succinat. à gs. vj. ad ℥. j. oleum essential. cariophill. lavendul. ror. marin. à gs. iiij. ad viij. spirit. sinapi, à gs. vj. ad ℥. j. sirup. flor. tunicae ab ℥. s. ad ℥. j. sirup. betonic. peoniae ab ℥. j. ad ℥. ij. aqua flor. tiliae ab ℥. j.

ad ℥. ij. aqua lilior. convul. ab ℥. j. ad ℥. ij. sterc. pavon.
 à ℥. s. ad ℥. j. cinabar. nativ. spirit. sanguin. human. à
 ℥. s. ad ℥. j. aqua hirund. ab ℥. s. ad ℥. j. guttae angli-
 cae à gutt. 4. ad 15. & aureae la Mothe à guttis 6. ad
 30. aqua theriacal. à ℥. j. ad ℥. ij.

R. Spirit. c. c. succinat. ℥. j. aquae theriacal. ℥. j. es-
 sent. castor. gs. vj. sirup. peon. ℥. j. aquae flor. til. ℥. j.
 ij. m.

R. Spirit. fulig. & sang. human. anà. ℥. s. tinct. suc-
 cin. gs. vj. sal. volat. cran. human. gr. iiij. sirup. betonic. ℥.
 j. aquae salv. ℥. ij. m.

R. Pulv. march. ℥. j. spirit. sal. ammon. gs. xij. essent.
 castor. gs. iiij. sirup. peon. ℥. j. aquae flor. til. ℥. j. ij. m.

Haec omnia medicamenta conferunt in paroxismo epi-
 lepsiae, sicut in apoplexia; ad utriusque tamen praecautio-
 nem

R. Conserv. flor. anth. ℥. ij. conf. alcherm. incompl. ℥.
 s. succin. alb. pp. ℥. ij. pulv. rad. zedoar. & lign. visc.
 quercini anà. ℥. s. spirit. bux. ℥. s. cum sirup. cort. citr.
 fiat elect. dosis ℥. j. mane, & vesperi, accedente potis-
 simum plenilunio.

R. Stercor. pavon. & ung. alc. pulv. anà. ℥. iiij. cina-
 bar. nativ. gr. iv. sacch. albi q. s. fiat pulv. praescriba-
 tur cum aqua salv. aut decoct. the, vel caphe. Vel

R. Cortic. peruv. ℥. vj. radic. serpent. virg. pulv. ℥. ij.
 cum s. q. sirup. peoniae fiat elect.

Hoc electuarium caeteris anteponendum remediis in
 praeservatione epilepsiae judicat Thomas Fuller, atque
 per duos, vel tres menses vult esse continuandum. Dosis
 sit ℥. i. mane, & vesperi in adultis, in pueris ℥. s.

morbis capitis à viscida, concretaque lymphâ procedentibus, unde prodesse dicuntur in doloribus capitis à causa frigida, ut vocant, in lethargo, catalepsi, comate, aliisque affectibus soporosis, item in vertigine, epilepsia, & aliis. Sed fidendum non est remediis ex craneo humano desumptis, craneum enim hominum in sarcophagis, non in officinis prostare debet. Nunc circa medicamenta cephalica dicam quod sentio. Quae superius adduximus medicamina, spiritus agitando atque movendo extemporaneam interdum opem adferre non dubitamus, sed speciali vi caput respicere minimè credimus, imò & saepius assumpta nocere experti asseveramus, cum caput perpetuo calorem nimium foveat, tum ob igneam vim spirituum cerebri, cum maximè quia ob valida ossium integumenta parum difflatur. Igitur capiti succurrendum juxta vitia spirituum in eo tamquam uberrimo fonte existentium. Si enim nimia sit eorum copia, orgasmus, agitatio, venae sectiones non quidem larga manu celebratae, pedum balneationes, ciborum abstinencia, exercitationes, aquae frigidae usus, & alia id genus curationem absolvent. Purgationes per cathartica semper noxiae deprehenduntur, sunt enim omnia cathartica capiti infensa, sed per os, nares, aures, aut palatum expurgatio non vi, sed lente & suaviter instituta mirificè cerebrum ab excrementorum copia liberat. Contra: si spirituum penuria, ataxia, imbecillitas adsint, juscula restaurantia, quies, somnus pro remedio sunt. Dum vero diathesis spiritus vitiat, medicamenta eam corrigentia praescribenda, ut si sit scorbutica, atrabiliaris, venerea, herpetica, &c. propriis quaecumque auxiliis sit oppugnanda. In universum omnibus capitis aegritudinibus confert locum mutare, aërem frigidum purum, non inquinatum inspirare, animi pathemata fugere, ruri ad tempus degere, animum quantum liceat recreare, cibos potusque ad mensuram cuique naturae congruam assumere. Qui haec omnia pro re nata dirigere sciet, veris cephalicis aegros juvabit.

CAPUT VI.

De Expectorantibus.

17 **E**xpectorantia sunt, quae materiam morbosam in pectore haerentem per laringem expellunt. Alia sunt calida in asthmate, orthophnoea, tussi, convenientia; alia frigida in calidis pectoris morbis opportuna.

Medicamenta morbis frigidis pectoris utilia sunt oleum essential. anis. ad gs. vj. tinct. sulph. ad gs. viij. lac, aut magisterium sulphuris ad gr. x. flor. benjoin. ad gr. vj. tinct. ex vitriol. antim. ad gs. vj. sperma cet. ad ʒ. j. gumm. ammon. ad ʒ. j. balsam. sulph. anisat. ad gs. viij. balsam. sulph. therebent. ad ʒ. s. decoct. fol. tabac. ad ʒ. j. mille pedum pp. pulv. ad ʒ. j. succus raphan. cum sacchar. ad ʒ. ij. conferunt etiam byssopus, tusilag. marrub. passul. ficus pingues, & alia mucilaginosae: sirup. tusilag. viol. jujubar. capill. vener. ad ʒ. ij. sirup. de althaea Fernel. ad ʒ. j. sirup. de peto Quercet. ad ʒ. j. s. mixtura camphorata Tachenii, item pill. pectoral. Men-sich. & alia ab Auctoribus longè descripta. Tyronibus aliquas proponam formulas, ex dictis medicamentis deductas.

R. Gumm. amm. & spermat. cet. anà. ʒ. j. sumat. in jusculo.

R. Magisterii sulphur. gr. vj. spirit. anis. ʒ. s. sirup. tusilag. ʒ. ij. aquae byssop. ʒ. iij. m.

R. Radic. enul. ʒ. j. ireos flor. ʒ. s. fol. marrub. tusilag. pulmonar. anà. manip. j. heder. terrest. veronic. anà. manip. s. passul. expurg. ʒ. iij. fiat decoctum pectoral. ad ʒ. ij. calidè sorbilletur.

R. *Mille ped. num.* 120. *contusis sensim affund. in mortar. aquae puleg.* ℥. vj. *in liquor. fortiter expresso dissolv. gumm. amm.* ℥. iij. *colatur. adde tinct. benzoin.* ℥. ij. *m. Dosis cochlear. j. cum haust. decoct. praescript.*

R. *Gumm. ammon. colat.* ℥. j. *croc. flor. benzoin. anà.* ℥. s. *ol. ror. marin. gs. vj. balsam. peruvian. q. s. fiant pill. Dosis iij. ter in die.*

R. *Millep. pp.* ℥. iij. *gumm. ammon. colat.* ℥. j. *flor. benzoin. ℥. s. pulv. croc. balsam. peruvian. anà. gr. xv. balsam. sulphur. q. s. fiant pillulae, & dentur iij. ter in die.*

18. Multa alia adsunt apud Auctores medicamenta pectoralia, quae hic, ne nimis longus sim, non appono. Pillulae balsamic. Ricard. Morton. pill. antiasthmat. Palacios, Lohoch Lucatell. Decoct. Gall. veter. ex Riverio, & alia quae in Auctoribus ad nauseam offeruntur.

19. Nota sirupos pectorales ut violar. tusilag. & alios in usu esse apud hodiernos Medicos ad sensim lambendum, unde lambitivi appellantur, ad quem finem utuntur mulierculae tabellis saccharatis, saccharo rosat. & aliis hujusmodi, quibus aegros saginant, & inferciunt, non curant; quia tamen clarissimos in medicina viros de hoc dissentientes video, eorum idcirco verba apponam, ut quisque in praxi distinguat, quid verum sit, aut falsum, noxium aut opportunum.

20. Añi judicant saccharata utilia esse pectoris morbis, sic Quercetanus de saccharo ait, esse de specie salis ad dissolvendum apti, ipsumque propterea commendat in calculis infringendis, in quam opinionem accedit Heredia tract. de *Calcul. ren.* Similiter Auctor tractatus de *Viribus medicament.* cap. de *Expectorantib.* de saccharo ait: *Atque saccharum saltem in pauciori dōsi, licet enim hoc à quibusdam improbetur, certum tamen est, illud esse sal rectificatum, nec balsamo nostro naturali aded perniciosum, ut nonnulli opinantur.* Contra autem Joannes Doleus in *Enciclopaedia Medica*, cap. de *Phtis.*

Pnthis. de saccharatis loquens ait: *Sunt in cortice mel, & in nucleo fel.* De Leboe Silvius vehementer reprehendit Medicos qui aegros, dum de tussi conquaeruntur, conserva rosarum, & saccharatis inferciunt, quibus ut ipse ait, non modo non abstergitur, & sanatur pulmo, sed potius pituita aucta, viscida materia in dies glutinosior evadit.

21 Tandem " in insula Sancti Thomae (ait Fuller) sub aequatore molunt cannas saccharinas, & quod superest expresso succo objiciunt porcis, qui inde in tam miram teneritudinem pinguescunt, ut de bonitate cum capis hispanicis certent, denturque ventriculis invalidis. Unde colligere est, quod si saccharum, ea vi & facultate polleat, ut suillarem, omnium ferè carniū, tenacissimam, ad tantam teneritudinem adducat, eadem prorsus ratione corruptelam, & sphacelum in pulmonibus accelerabit, cum ipsi sint mollis, ac spongiosae substantiae, & stipticis, adstringentibusque conserventur." Haec ille. Nos tamen Tyrones monemus ut *ne quid nimis*, ac mediam in hisce viam pergant, sirupi enim lambitivi, aliaque hujusmodi saccharata moderatè sumpta in morbis pectoris prosunt quatenus suavi illo rore fibras laringis madefaciendo, tussim, & expectorationem moliuntur. Ut tamen dulcia non adedò noxia esse, ut plures statuunt, quisque cognoscere possit, videre sufficiat dissertationem *de sacchari usu* in supplementis ad Hoffmanum appositam.

22 In tussi, & repletionem pulmonum à materia acri, ut in destillationibus salsis, & aliis confert sequens decoctum.

R. *Hord. mund. rad. alth. simpb. anà. 3. ij. Glyzirisae rasae, & contusae, jujubar. passul. purgat. anà. 3. s. fol. tussilag. capill. vener. scabios. anà. manip. j. coq. in aquae commun. lb. iv. ad tertiae partis consumptionem.*

R. *Amyg. dulc. excorticat. pari. vj. semin. 4. frigidior. major. anà. 3. j. semin. alth. & papaver. alb. anà. 3. j. semin. bombac. 3. ij. cum aqua hord. extrahatur emulsio.*

23 Postquam his medicamentis materia crassa in pectore contenta satis evacuata est, ad opiata tamquam ad sacram anchoram confugiendum, sola enim haec destillationes similes foeliciter curant.

R. *Succ. liquirit.* ʒ. j. *mirrh.* ʒ. s. *laud. opiat.* gr. decem, *fiant. pil. quadraginta*, ex quibus sumantur quatuor, *singulis noctibus, hora somni.*

R. *Succ. cinoglos.* ℥. j. s. *coque dum inclarescat*, & *cum sacc. alb.* ℥. j. s. *fiat sirupus.* Ex eo sumantur duo *cochlearia bis in die, optimè enim fluxiones acres sedare solet.*

24 Multi timent laudano opiato, ac cinaglosso propter vim soporiferam, ipse tamen dicam cum Sylvio: *Vellem non esse Medicus, si opiata non haberem.* Si ergo in moderata dosi praescribantur, vix eis par est in medicina remedium, de quo videatur Etmull. *de vi opii diaphoret.*

In sputo sanguinis conferunt *sal saturn.* à gr. ij. ad iiij. *croc. mart. adstring.* ad ʒ. j. *coral. pp.* ad ʒ. j. *tinct. lapid. hemat.* ad gs. 20. *aqua arterial.* ad ʒ. j. *tinct. coral.* ad ʒ. j. *sirup. coral.* ad ʒ. j. *aqua urtic. plantag. rosar.* ad ʒ. iiij. *sirup. de simp.* *Fernel.* ad ʒ. j. *sirup. mirrill.* ad ʒ. ij. quibus omnibus longè antecellit *cortex peruv. semel*, & iterum exhibitus experimento *Richard. Morton.* ac *decoct. contra sputum sanguin.* *Junken.* sicut etiam *decoctum vulnerarium*, quod in omni sanguinis eruptione est praestantissimum. Licet herbae vulner. plures ab aliquibus assignentur, sequentes tamen caeteris praestant: *Alchimil. sanicul. veronica, Pirola, virga aur. angelic. flor. hiperic.* Eodem ergo modo fit *harum decoctum*, sicut herbae the, leve namque harum *berbarum pugillum in ʒ. viij. aut x. aquae communis pa-*
rum

rum coquitur, ac postmodum sorbillando calidè assumitur.

25 In phthisi dictum decoctum lacti caprillo, aut asinino maritatum, omnem paginam adimplet, nam licet multa phthi-
sificis remedia ab auctoribus praescribantur, ut tinctur. anti-
phthi- sic. Etmull. balsam. Lucatel. pulv. Hali pharmacop. au-
gust. balsamum sulphur. therebintinat. & alia, tamen talis
est hujus morbi saevitia, ut soli lacti cum decocto vulnera-
rio cedat, quapropter errant Medici, dum prius phthisi-
cos variis remediis saginant, ac denique lac, cum jam pro-
futurum non est, praescribunt, quod si propinaretur in
principio, fortasse prodesset.

In pleuritide specificè prosunt pulv. *sang. hirc. pp. ad 3. j. pulv. mandib. lucii pisc. & dent. apr. ad 3. j. anti-
mon. diaphoret. ad 3. j. ol. lini sine igne extract. ad 3. ij. sperma ceti ad 3. j. in juscule.* Item pomum *Querce-
tan. cujus descriptio est apud Riverium, cap. de Pleu-
ritid.* Praeterea *fuligo camini à Dolaeo magnis laudi-
bus exaltata. Nitrum similiter purificatum;* atque ex
vegetabilibus *card. bened. & Mariae, praecipuè tamen
flor. papav. rheas, quorum decoct. pro potu ordinario
per totum morbi decursum mirè prodest.* Cavendum ta-
men, ne sub initiis morbi fortiora dissolventia, qualia
sunt sanguis hirci pp. & alia praescribantur, nam febre
eorum ratione adaucta, nova symptomata subindè exur-
gunt.

26 Satis ergò est sub initiis pulv. dentis apri, aut alium
similem propinare, ac postmodum morbo jam inducias dan-
te ad alia devenire. Medicamentum ergo omnia longè ante-
cellens sunt duo vesicantia tibiis admota, de quo infra. In-
ter Auctores antiquos, qui de pleuritide rectè tractarunt vi-
dere convenit Coelium Aurelianum, & Theodorum Priscia-
num; inter Neotericos Trillerum, qui methodum pleuriti-
dem

dem curandi praescribit longè excellentissimam. Inter medicamenta pectoralia praescripta, fuligo camini, à Dolaeo tantoperè decantata, nihil prodest, neque quidquam prodest sanguis hirci ab Helmoncio adeò laudatus, neque credidi unquam mandibulam luci piscis, & dentem apri, quidquam in pleuritide valere, neque etiam pomum Quercetani. Igitur selectiora medicamenta in morbis frigidis pectoris sunt vulneraria, & expressio millepedum; in morbis calidis, si sint acuti, decoctum hordei, quod superius pro tussi adduximus; si sint chronici, lac, & vulneraria temperata omnem adimplent paginam. Verum de omnibus medicamentis pectoris morbis convenientibus tenere oportet, prodesse tantum dum tales morbi leves sunt: dum vero fortes, & radicati, parum ab his omnibus sperandum, quia nullum hucusque agnoscimus certae, & eximiae virtutis remedium pro his tollendis.

27 Adde morbos pectoris, quos frigidos vocant, ut asthma, catharrum, tussim à materia crassa, non esse reipsa cum frigiditate, sed magno calore conjunctos, ut pectoralia medicamina calida (ne ipsis Mortoni pillulis exceptis) noxia sint. Ergo demulcentia ut althaeam, symphitum, passulas, amygdalas, & ex his parata remedia: leniter attenuantia, ut liquiritiam, tussilaginem, haederam terrestrem & leviora vulneraria, additis, pro re nata, hordeo aut avena in decoctis pro morbis calidis: & pulvere millepedum, aut spermate cete juxta artis regulas pro morbis, ut vocant, frigidis, morbis pectoris prae caeterisdeservire credimus. Id non omittendum hemoptoicos, phthisicos, astmaticos multa remediorum congerie adeo non levare, ut exinde in pejus ruant; atque Tyrones intelligant hujusmodi aegros bono regimine, aëris mutatione, interdum sanari, sin minus his praesidiis, praepostera medicatione exclusa, diutius trahere.

CAPUT VII.

De Stomachicis.

28 **S**tomachica dicuntur medicamenta, quae stomachi officia in coquendis, & digerendis alimentis juvare creduntur. Ea omnia fermè sunt calida, spiritiosa, roborantia, quia praedictas stomachi actiones calore fovendi multis ab hinc saeculis apud Medicos statutum est. Sed an reipsa dentur medicamina vi propria & speciali stomachum ad cibos coquendos, & digerendos juvantia sub dubio relinquimus; vidimus enim non semel languentem stomachum aqua frigida mirifice roborari, & calidis remediis in pejus ruere. Quae igitur medicamenta pro stomacho fovendo in usu esse solent sunt sequentia.

Conf. alcherm. ad ʒ. j. aqua melis. composit. ad ʒ. ij. aqua theriacal. Crol. ad ʒ. j. aqua mastichin. composit. ad ʒ. j. aqua lactinos. cinnamom. & menth. ad ʒ. iij. eleosachar. cinnam. & cort. citr. ad ʒ. s. essent. anis. menth. cort. citr. & cinnam. ad ʒs. iij. sirup. de cortic. citr. flor. tunic. menth. sin. acid. ad ʒ. ij. aqua menth. meliss. ad ʒ. iij. Pulv. stomachic. Quercet. ad ʒ. ij. elixir propriet. Paracel. ad ʒs. xv. balsam. peruv. ad ʒ. s. sal absinth. ad ʒ. j. Ex vegetabilibus absinth. menth. calam. aromat. cortic. citr. arant. Conferunt etiam elixir vitriol. Mensich. vinum ex cineribus absinth. paratum. Item ambra in ovo sorbili ad drachm. j. & alia ex quibus fieri possunt potiones pil. decoct. electuar. & aliae mendicamentor. formulae pro Medici intentione, modo quo in superioribus dictum est.

29 Conveniunt ergo dicta medicamenta in languore ventri-

tri-

tricoli cum cruditate acida, in qua specificè prodest sal ammoniacum ad scrup. j. in vino absinth. maritatum ex observatione Etmull. in lienteria, caeliaca passione, cholera morbo, & vomitu cui specificè prodest cortex peruvianus cum laudano liquido Sydenham. Verum est advertendum ventriculi languores, & cruditates acidas non rarò ab immodico viscerum aestu procedere, ut accidit biliosis, & hypochondriacis, in quo casu fugienda sunt supraddicta medicamenta, quia nimis volatilia, & acria, & ad alia stomachica blandiora, cum temperantibus mixta transeundum, pro quo fine specificè prodest, rhabarbarum masticatum ad plures dies, cremor tartari, spirit. sal. dulc. vinum absinth. & reliqua diluentia, temperantia, ac aperientia. Item absorbentia temperantibus mixta pro eo fine conducunt, similiter emulsionem ex seminibus frigidis, & semine anisi paratae. Est etiam advertendum inter medicamenta stomachica non infimum obtinere locum medicamenta externa, ut oleum absinth. nucis moschat. cariophil. balsam. catholic. cataplasmata ex vino generoso, pane tosto & trito, addito cinnamomo, aut pulvere restrictivo magistrali, ut nostris mulierculis in usu est. Sequens emplastr. aliis praefero.

R. Gum. tacamac. colat. ʒ. vij. pulv. cinnamom. ʒ. j. ol. essent. carioph. gr. iij. balsam. peruv. ʒ. s. fit ex arte emplastr. pro stomacho.

R. Mastich. q. s. ol. anis. gr. vj. fiat emplastr. &c.

30 Inter medicamenta stomachica selectiora celebrantur hodie elixirium Garusi, & proprietatis Stoughton, quae re ipsa ab aliis elixiriis usitatis parum discrepant, ut laudes quibus nova haec extolluntur, circulatorium quid sapiant, certoque noverimus in pluribus aegris nocuisse. Praestat ergo decoctum amarum, itemque vinum, quod optimum stomachicum est quandoque solum, quandoque aqua, quandoque herbis amaricantibus mixtum; idque perpetuo tenendum, numquam calidiora stomachica convenire, ut spiritus, tincturas, olea essentialia, aliaque hujusmodi, quia
ni-

nimis calefaciendo laedunt. Mihi autem observatione constat in cruditatibus nidorosis recentibus nihil magis conferre quam aquam simplicem frigidam: in longis & fermè in habitum versis ipsam aquam cui mixtus sit liquor ex nitro & marte compositus. Notare hic oportet, omnia stomachica medicamenta quantumvis valida non aequè conferre pro stomacho roborando ac bonam diaetam, cujus regimen in tali casu videre possunt Tyrones apud Cornelium Celsum, ejusque Commentatorem optimum, Lomium.

CAPUT VIII.

De Hepaticis, & Splenicis.

31 **H**epatica vocantur medicamenta quae hepar respicere creduntur, vel quod viscus hoc roborando, vel bilem corrigendo magnam opem in pluribus morbis praesent. Igitur dari remedia jecur vi speciali roborantia non omnino certum est, at plura esse quae bilem corrigunt, nemo vel mediocriter in medendo exercitatus ibit inficias. Ac licet bilis morbose in quavis corporis parte generari possit, cum tamen ejus effectus potissimum in hepate partibusque vicinis patefiant, propterea quaecumque bili opponuntur remedia, sub hepaticorum classe comprehenduntur.

32 Hepatica vulgo dividuntur in calida, & frigida. Calida utilia sunt in obstructionibus, scirro, ictero, & aliis hepatis morbis; frigida utilia sunt in eisdem morbis, dum viscerum intemperie calida junguntur. Nos ergo omnia hepatica consideramus prout bilem respiciunt, nam si bilis est nimis subtilis, principiisque activis impraegnata, conferunt hepatica frigida, *ut sal prunel. ad drachm. j. spirit. sal. ad scrupul. s. acidum limonum ad unc. ij. decoctum tamarindor. ad unc. iij. decoct. radic. fragar. cichor. taraxaci, fumariae & flor. nimb. & alia diluentia, ut serum lactis, emulsiones, & similia*, quae utilia sunt in febribus ardentibus, inflammationis, & aliis in quibus nimis effraenata bilis est subjuganda.

da. Videnda quæ de incrassantibus, temperantibus, & diluentibus diximus.

33 Si autem bilis fuerit crassa, iners, vappida principii activis destituta, uno verbo, pituita & cruditatibus implicata, ut in ictero, cachexia, hydrope, obstructione, scirro, conferunt ea omnia quæ salibus lixivialibus sunt imprægnata, ut *absinib. chelidon. maj. centaur. minus, gentiana, marrubium, præcipuè tamen rhabarb. quod ab aliquibus idè anima hepatis appellatur, & aloes, nam sua amaritudine bili valdè analogæ, eidem principia activa restituit.* Verum attentè notandum, non rarò accidere, ut bilis crassa, & iners, cum immodico sanguinis, aut viscerum aestu jungatur, ut videre est in hypochondriacis, ventriculo debilibus, & aliis; in quo casu fugienda sunt nimis calida medicamenta, & suprædictis mixtis cum diluentibus est utendum, pro quo fine præcipuè conferunt aquæ acidulæ, aut thermales; at sciant Tyrones aquas acidulas utiles esse his, qui sicco & squalido sunt corpore, ac quibus bilis excedens vappida, & iners cum intemperie viscerum calida juncta est, ac denique quibus salvis pulmonibus, pectore, & nervis, humores acres, calidi, biliosi, redundant, & fibræ ferè jam arefactæ præ siccitate crispantur. Thermae verò magis conferunt, quibus acidi humores exuperant, corpus magis laxum est, & non ita viscerum intemperie calida gaudent, de quo consuli possunt Hoffm. & Manget. Bibliothec. Pharmaceutico-Medic. tom. I. pag. 162. ubi hæc omnia longissimè traduntur. Ex medicamentis propositis fieri possunt pro re nata variæ medicamentorum formulæ ut supra in attenuantibus attulimus; sed sirupus ex succis mercurialis, borraginis, taraxaci, & similium ex arte paratis certe utilis nobis pluries visus est.

34 Splenica medicamenta ea dicuntur, quæ morbis lienis sunt accommodata. Verum notatu dignum, rarò prædictos morbos adesse, sine depravata ventriculi digestionem & coctionem quia si hic in suo opere malè se gerat, crassæ, ac terrestres particulae, acidique succi exinde proveniunt, qui in liene, & hepate, tum propter vasorum angustiam; tum propter vicinitatem cum stomacho, stagnantes, prædictis mor-

morbis viam sternunt, propterea non rarò accidit affecto
 liene, hepar similiter affici, & contra. Sunt ergò splenica
 medicamenta ea omnia, quae ad crassos calidosque humo-
 res attenuandos & corrigendos superius adducta sunt, scilicet
 martialia, oleosa, absorbentia, & aperitiva, quae cum
 cautionibus ibidem propositis oblata in morbis splenis om-
 nem paginam adimplent. Insuper aquae minerales acidulae,
 aut thermales pro aegrorum varietate, ut supra dictum est,
 in morbis splenis unicum solent esse remedium. Huc perti-
 nent medicamenta antiscorbutica, quae sale volatili acri,
 succos austero-acidos in scorbutico quandoque regnantes, ener-
 vant; talia sunt *succus, aut spiritus cochleariae, becabungae,*
nasturtii utriusque, cherefolii, raphani, trifolii fibrini, & alia,
 in quorum praescriptione notandum, eis non esse nimis, &
 incautè utendum in scorbutico, nimio viscerum calore con-
 juncto, nostris popularibus frequentiori, exindè enim magis
 laborare scorbuticos observavimus, imò & in tali specie
 scorbuti omnibus remediis frustra tentatis, lac asinum per
 menses, & annum, cum moderata dictorum succorum quan-
 titate exhibitum, mirè prodest, caeteraque antecellit reme-
 dia. In scorbutico autem non nimis calido ubi viscera non
 valde aestuant audacter conveniunt, aut succi, aut decocta
 dictarum herbarum, adhibitis aliquibus absorbentibus, item
 decoctum summitatum abietis, & pini aliaque in libris Me-
 dicorum passim obvia. Sed in morbis chronicis hepatis, &
 lienis, quibus perpetuum est tum demum vitia stomachi con-
 jungi attente inspiciendum, num malum à stomacho fomi-
 tem acceperit, an contra, ut Medicorum suppetiae ei fe-
 rantur parti à qua damnum primo oritur.

CAPUT IX.

De Hystericis, & Nephriticis.

35 **H**ysterica medicamenta sunt quae uterum respiciunt:

Ex his alia sunt generica, quae uteri morbis opponuntur dum in his generalia humorum vitia contemplantur, ut cum bile, melancholia, pituita aliisque id genus vitii infestatur: alia sunt specialia quae utero deservire vi propria creduntur. Priora ex superius dictis deducenda; posteriora sunt aqua melis, spirituosa, spirit. c. c. succinatus, oleum essent. juniper. sal volatil. c. c. aqua lactinosa cinnamomi, elixir propriet. sin. acid. tinct. myrrh. tinct. castor. tinct. croc. tinct. succin. assa foetida, galbanum, sirup. capill. vener. artemiss. menth. sine acido, sal jovis; aqua naphae, melis. & alia medicamenta volatilia, spirituosa, & absorbentia, quibus merito adduntur opiata, & cortex chinae chinae, qui semel, & iterum exhibitus hystericos paroxismos mirifice sedat. In forti paroxismo ubi motus convulsivi praesertim adsunt.

R. *Assae foetid. castor. laud. opiat. anà. gr. j. fiant pil. 4. sumantur una dosi.* Vel

R. *Conf. alchem. incompl. & pulv. matr. perl. pp. anà. ʒ. s. tinct. castor. ʒ. s. laudan. liquid. Sydenham. gr. x. sirup. capill. vener. ʒ. ij. aquae naph. ʒ. iij. pr. duabus dosibus.*

R. *Moschi gr. viij. pulv. crystal. mont. pp. & sacchari alb. anà. ʒ. j. balsam. peruvian. q. s. fiant pil. pro 4. dosibus.*

36 Pillulae istae adducuntur à Solenandro, Fuller, & aliis, pro quarum praescriptione notandum; aromata naribus admota hystericas mulieres adeò commovere, ut in ve-

hementes paroxismos eas adducant ; contra, foetida naribus admota paroxismos hystericos sanare expertum est. Verum, aromatica medicamenta intus assumpta hystericas affectiones saepissimè sanant, atque ut majori certitudine in his praescribendis procedant Tyrónes, notandum, alias esse hystericas foeminas sicci corporis, cujus fibrae rigidae, & tensae ad motus spasmodicos concipiendos sunt aptae, in quibus similiter sanguis nimis rutilans, & spirituosus spasmodicas oscillationes, & hystericos paroxismos producit. In his pròsunt succinata, castoreum, & medicamenta similia cum opiatis maritata ; aliae autem sunt hystericæ fibra laxa, sanguine vappido, & parum turgescenti praeditae, in quibus aromata absorbentibus mixta summè pròsunt, ut ipse sedulò observavi.

37 Praeterea in omnibus hystericis genericè notandum, plus prodesse diaetam, quam pharmaciam, quod verum similiter est in hypochondriacis, uterque enim morbus flagellum, & opprobrium Medicorum vulgo appellatur. Insuper est advertendum, inter evacuationes nullam esse magis noxiam hystericis, quam purgationem ex observatione Sydenhamii, ac nullam esse magis utilem quam sanguinis eruptionem per hemorroydes, aut uterum, arte, vel sponte productam ex Hipp. consilio. Deindè advertant Tyrones, an hystericæ viscerum intemperie calida gaudeant, nam si ita sit, abstinendum à nimis calidis medicamentis, quae paroxismum tollunt, alium fortiorem subindè productura, & venae sectionibus, decoctis temperantibus, & absorbentibus medicamentis sunt tractandae. Circa aquas minerales, & martialia idem dicendum, quod in affectione hypochondriaca superius diximus, at si limatura martis cruda praescribatur attendendum est, an post ejus usum ructus nidorosi, & veluti alliacei surgant, ac spontanea alvi laxatio cum egestionem foecum nigricantium sequatur, haec enim signa foelicis operationis sunt, atque ulterius continuandum suadent. Sin minus, abstinere consultum est.

38 In mensium suppressione conferunt omnia aperientia, tartarea, & martialia jam satis superius recensita ; specificè

verò prosunt sabina, crocus, myrrha, & ex his parata remedia, item tinctura castorei, angelica, artemis. melis. ex quibus sequentes formulae, aut aliae fieri possunt.

R. Gumm. ammon. acet. solut. ʒ. j. tinct. croc. & castor anà. ʒs. vj. extract. panchimagog. Crol. ʒ. s. trochisc. de myrrh. ʒ. j. ol. succin. q. s. fiant pil. de quibus capiat aegra aliquot, singulis quatuor, vel quinque diebus. Tempore igitur intermedio assumat sequens infus.

R. Rad. angelic. zedoar. anà. ʒ. j. folior. matricar. sabin. anà. manip. j. baccarum juniper. recent. ʒ. s. cinnamom. ʒ. iiij. croci ʒ. j. sal. tart. ʒ. s. infund. in vini albi veter. mensur. j. Dosis ʒ. iv. singulis diebus.

R. Borac. ʒ. s. mirrh. gr. xvj. cinnam. ʒ. s. m. fiat pulvis tribus dosibus propinandus.

Si ergo dictis medicamentis menses non obediunt,

R. Distamn. cretic. aristoloch. utriusq. & trochischor. de myrrh. anà. ʒ. s. sirup. capill. vener. & artemis. anà. ʒ. j. aquae sabin. ʒ. iiij. m. fiat potio tribus vicibus sumenda.

R. Sal artemis. ʒ. ij. borac. venet. tartar. vitriol. anà. ʒ. s. croc. ʒ. j. olei essent. sabin. succin. anà. ʒs. iiij. m. fiat pulvis pro 4. dosibus.

39 Haec medicamina tantum conferunt cum menses ex imbecillitate uteri, aut tenaci obstructione non profluunt, quinimo sub hoc casu ab iis abstinendum, si foemina calidior sit, viscera aestuent, aut occulta febricula, ut fieri solet, morbum committetur. Praestat tunc restaurantibus, diluentibus, balneationibus menstrua provocare, optimamque dietam praescribere, & negotium tempori & naturae committere. At cum menses mulieribus ex pluribus diversisque causis

profluere desinant, eas attente considerent Tyrones, neque remedia proposita sine multa praemeditatione praescribant; quinimo generaliter tenendum sanguinis evacuationem menstruam paucis aut nullis remediis esse tractandam, satis enim constat nulla esse medicamenta, quae directè habeant virtutem ad menses movendos, quare quae superius praescripsimus, indirectè tantum id efficiunt, quatenus uterum respicientia sanguinem in eo exagitant, ejusque fibras irritant ad expulsionem: atque inter tot medicamina huic usui destinata, praeferuntur caeteris myrrha, sabina, artemisia, dictamnium creticum, & aristolochia, quae raro propinare oportet, & non nisi magna cautela, quippè tam longè abest, ut communiter menses moveant, ut potius ipsos remorentur, & sua acrimonia inflammationes, & convulsiones inducant. Praestat potius hoc opus naturae, & tempori relinquere, & mulieres mensium suppressione laborantes venae sectione, & medicamentis quam mollissimis tractare.

40 Nephritica medicamenta ea dicuntur, quae morbis renum sanandis sunt opportuna, propterea non sunt cum diutericis confundenda, haec enim serosos humores ex toto corpore per urinae vias expurgant, illa autem solum renum morbis sunt accommodata, atque pro morborum renum diversitate sunt omninò distincta.

41 Calculum in primis expellunt, & infringunt sal stipit. favar. parietar. genist. succus raphan. limon. betulae, semen hiperici, cortex rad. fraxin. lapis judaicus, lincis, nephriticus, lignum nephriticum, testae ovar. calcinat. lumbrici, millepedes in vino albo infusi, & expressi, borax. & omnia ex therebenth. composit. sirup. de alth. Fernel. de mucilag. Matthaei de Gradi. aqua cicér. imperial. &c. nuclei persicorum, pulv. ossium mespilorum, virga aurea, oleum amygdal. dulc. sine igne extr. & alia quam plurima medicamenta, quae ad infringendos calculos, & arenulas detergendas commendantur.

42 Decoctum nephriticum Foresti nedum ad calculos, sed ad urinae ardores utile.

R. *Semin. malv. alth. anà.* ʒ. ij. *cicer. rubr.* ʒ. iij. 4. *sem. frig. maj. anà.* ʒ. ij. *bord. mund.* ʒ. ij. *caric. ping.* num. ix. *rad. liq.* ʒ. vj. *coq. in aquae simpl.* lb. iij. *ad med. part. consump.* Dos. ʒ. iij. *singulis duabus, vel tritus horis.*

R. *Rad. alth. liquir. anà.* ʒ. vj. *fol. malv. manip. j.* *caric. ping. dactil. anà. num.* vj. *semin. viol.* ʒ. j. *coq. in s. q. aquae bord.*

R. *Sal. stip. favar. & pariet. anà.* ʒ. s. *pulv. rad. ononid. & virg. aur. anà.* ʒ. j. *ol. amygd. dulc. sin. ign. extract.* ʒ. iij. *spirit. baccar. junip. gs. iv.* *sirup. de alth. Fernel.* ʒ. ij. *aquae cicer. imper.* ʒ. iv. m.

R. *Rad. apii, saxifrag. anà.* ʒ. ij. *rad. virg. aur.* ʒ. j. *ocul. cancr. pp.* ʒ. j. *tart. vitriol. lap. prunel. anà.* ʒ. ij. *cremor. tart.* ʒ. iv. *ol. junip. gs. iv. m. fiat pulvis praescribendus cum haustu sequentis decoct.*

R. *Rad. alth.* ʒ. j. s. *glycirh.* ʒ. s. *herb. virg. aur. manip. ij.* *alth. parietar. anà. manip. j.* *ficum num. iv.* *baccar. junip. semin. petrosel. bardan. milii sol. anà.* ʒ. j. *coq. in vini albi lb. iij. ad lb. ij. pro quatuor dosibus colatur. adde sirup. de alth. Fernel.* ʒ. j. *pro qualibet dosi.*

43 Ante horum medicamentorum praescriptionem notandum, non esse adhibenda pro calculis minuendis acria diuretica, nec nimis fortia medicamenta, quia cum fibrae renum à calculi asperitate crispentur, & contrahantur, horum medicamentorum nimis acrium adventu magis, ac magis tenduntur, & convelluntur, undè aucta praeternaturali fibrarum crispatura, dolores acerbissimi excitantur, & calculus, propter inversam partium figuram à nimia fibrarum tensione ortam, non solum non expellitur, sed & fortius ibidem impingitur. Quapropter in principio doloris nephritici, nec acria purgantia, nec clisteres acres, nec fortia me-
di-

dicamenta conveniunt, sed emollientia, laxantia, & fibrarum crispaturam corrigentia.

44 Decocta, quae nunc à nobis pro calculis adducta sunt, ad urinae ardores temperandos mirè prosunt, quibus nihilominus addi potest emulsio arabica Fuller.

R. Gum. arabic. ℥. j. coq. in aquae bord. ℔. ij. ad solut. cum hac solutione, & semin. malv. papaver. alb. amygd. dulc. excorticat. anà. ℥. s. fiat emulsio secund. art. cui adde sacchar. satur. gr. xvj. sirup. alth. Fernel. ℥. iij. m.

45 Notare oportet urinae ardores in senibus aded frequentes, non tam ab immodico eorum calore, quam primae coctionis defectu provenire, quatenus languescens natura & cum ea ventriculus, alimenta rectè subigere nequeunt, quae in mucos, & excrementa ut plurimum abeunt; haec postmodum diuturna mora acrimoniam contrahunt, & ad urinae vias adducta urinae ardores excitant, quod jam agnovit Hippocr. 6. Aphor. sent. 44. ubi febrem pro ardore urinae commendat. Et Galenus in Comm. ejusd. sententiae latè id explicat. Idcirco Heredia in Comm. Histor. Apoll. pag. 193. haec scribit: *Quibus aciditas in excrementis abundat, caveant urinae ardorem, quod symptoma omnes practici ad urinae salsedinem sine lite reducunt, ut, ignorata causa, aegros sine curatione relinquant.* Quapropter fugienda sunt in dicto casu medicamenta nimis temperantia, & frigida, ac obtundentia, quippè ventriculum debilitando, inversa prima coctione & digestionem, nedum ardorem urinae non corrigunt, sed & aegros in dies ad pejora damna praecipitant; conferunt potius pro eo fine stomachica blandiora, quibus prima alimentorum coctione correctà, urinae ardores sensim, minuuntur

46 Haecenus medicamina pro calculis comminuendis & expellendis in practicum libris prostantia attulimus, sed eos effectus producere non adhuc vidimus, nec ut opinor, aliquis unquam vidit. Igitur ad impediendam calculorum ge-
-ib
ne-

nerationem, & genitorum comminutionem confert omnem corporis incalescentiam vitare, aqua simplici frigida humectari, alimenta tenuis succi sub pauca copia assumere, vitam denique temperatissimam & ab omni penitus excessu alienam transigere. Caetera quaecumque sine his, naeniae sunt. Fatemur nihilominus esse aliqua medicamina renes respicientia, quae ipsis roborandis, & depurandis inserviunt, quorum virtus ex accidenti in calculo maximè prodest, inter quae omnibus meo iudicio praeferenda sunt species illa buxi, quae à Graecis Agallocum dicitur: & herba ab ipsis Parthenon appellata, à Latinis Matricaria, etenim praescriptis venae sectionibus in calculo, sicut *emulsione arabica*, aliisque diluentibus, quae necessario antecedere debent quaecumque alia remedia, decoctum supradictarum herbarum in hoc morbo prodest.

CAPUT X.

De Medicamentis purgantibus.

47 **M**edicamentum purgans est: *Quod corpori exterius aut interius applicatum materiam morbosam per intestinum rectum evacuat.* Purgatio est: *Excretio per alvum eorum, quae ex corpore per intestina fluere possunt.* Licet medicamentum purgans propriè comprehendat quodlibet medicamentum quovis modo corpus ab impuritatibus liberans, ut diuretica, sternutatoria, emetica, &c. tamen usus obtinuit, ut sub eo nomine ea quae per intestina evacuant, intelligerentur, atque in eo sensu in diffinitione verbum illud, *per alvum*, apposuimus. Purgantia dividuntur: 1. ab effectu, undè alia benigna, alia fortia, de quibus rectè loquitur Galen. lib. 3. simpl. cap. 24. 2. à modo actionis, undè alia sunt quae primas tantum vias expurgant, *lenientia* dicta: alia quae ex toto corpore fluida expellere faciunt, & propriè cathartica appellantur. 3. à loco, undè alia sunt, quae interius applicata effectum suum producant; alia

alia quae exterius adhibita mirificè purgant, ut unguent. de arthanith. imò solo visu, & odore purgantium plures purgatos fuisse commemorant Auctores plurimi quos citat, & adducit Auctor. *tract. de Virib. Medic. pag. 254.* Praecipuè dividi solent purgantia in cholagoga, phlegmagoga, melanagoga, & hydragoga. Cholagoga dici solent, quae bilem expurgant, ut rhabarb. aloès, &c. Phlegmagoga, quae pituitam, ut agaricus, turbith, &c. Melanagoga, quae humorem melancholicum, ut folia senae. Hydragoga, quae serosos humores evacuant, ut tamarindi, cassia, sal cathart. scamonium, &c. Hanc medicamentorum purgantium divisionem, postquam per plurima saecula in medicina pluris habita est; nostris temporibus ex Neotericis quamplures inutilem censuerunt, quòd, quocumque adhibito purganti medicamento, quilibet humor indifferenter ejiciatur. At recentiores alii, qui non tam vanis hypothesis, quam sedula observatione, morborum curationi incumbunt, curiose animadvertunt, dicta medicamenta non eum solum, quem veteres dixere, humorem evacuare, sed ipsum praecipuè, licet aliis adjunctum, v. g. Cholagoga licet praecipuè bilem, tamen alios simul cum ipsa protrudunt humores, sic testatur Fredericus DEXKERS *Exercitationib. Pract. pag. 122.* Manget. *Biblioth. Pharm. pag. 172. tom. 2.* Auctor *tract. de Virib. Medic. pag. 248.* Fuller pag. 293. Undè licet non ita strictè credendum sit, solum dictos humores evacuare, ut crediderunt veteres, nec pluribus etiàm Neotericis fidendum est, qui huic potius quam alteri humori expellendo conferre negant, quapropter Tyrones, in morbis in quibus bilis excedit, eligant prae caeteris ad purgandum, cholagoga; in humoribus serosis, hydragoga, &c.

480. Dividunt aliqui ulterius purgantia in *eradicativa*, & *minorativa*. Priora vocant, quae materiam morborum in totum evacuant; alia vero dicunt esse ea, quae tantum materiam morbificam minuunt, non autem integrè educunt. Verum haec divisio vana est, & aegrorum saluti perniciosissima, quippè ab scholasticis conficta nullatenus experientiae conformis videtur imò, Medici eam sequentes audaciores sunt, quam

quam oportet, in purgantibus praescribendis circa morborum initia, falsa decepti opinione, quod causam morbi eo modo minuere valeant. Cum igitur nullus sit morbus acutus, qui non aliquid acre, & inflammatorium secum afferat, quod natura per leges coctionis subjugando vincat, hinc fit, ut purgantia, quaecumque fuerint, initiis morborum adhibita nedum non minuere, sed morbum sua acrimonia, & irritatione augere debeant, imò coctionem turbando naturam destruere. Quod ergò Medicos hucusque fefellit, ut crederent medicamenta purgantia minuere posse vim morbi, in principiis adhibita, id fuit, quoniam medicamento praescripto viderunt, aegrotum aliquas efficere dejectiones humoris. Sed quid quaeso insulsius excogitari potest? Nonne homo sanus, si purgans medicamen accipiat, idem efficit? Quis est qui nesciat, purgantia medicamina humores bonos, & sibi obedientes liquare, eos autem, qui eorum virtuti resistunt, intus relinquere? Ex conferentia igitur, & tolerantia dignoscenda est utilitas purgantis, minimè ex numero, & quantitate dejectionum. Adde, quod *producta*, ut vocant, morbosa educunt saepe purgantia, non morborum causas, quod bene notent Tyrones, ne in iis praescribendis faciles sint & audaces, ut nebulones & circumforanei, qui multa damna iis medicamentis inconsultò praescriptis & sanis & aegrotis inducunt.

49. Circa modum, quo hujusmodi medicamenta propriè cathartica operantur in corpore, plures sunt Auctorum opiniones, nam ex antiquissimis Asclepiades, ejusque asseclae, medicamenta purgantia non humores praeeistentes trahere, sed ipsos potius in putredinem vertere, & naturae molestos reddere, tenuerunt. Verum praeterquamquod haec opinio satis refellitur à Galen. lib. de Purg. Med. Facul. cap. 1. impugnatur satis apud omnes ferè Auctores, eò quod tam cita humorum in putredinem conversio à leni purgantii quandoque exhibitò, sit incredibilis. Postmodum Laurentius Joubertus cathartica per antipathiam operari credidit, quatenus medicamento in corpore existenti, humores veluti fugientes expelluntur. Sed hujus opinionis error, vel

ipsis Tyronibus innotescit, eamque propterea sententiam relinquo tanquam refutatione prorsus indignam. Galenus, ejusque sectatores per magnetismum operari asseruerunt, quatenus medicamenta à calore ventriculi subacta, & in actum reducta, vim humorum attractricem eis connaturalem excercentia, ipsos etsi à longinquis partibus instar magnetis attrahunt, & ad intestina, ac ventriculum facultate expultrice ejectis, facile foras exploduntur. Ex Neotericis aliqui judicarunt, purgantia medicamenta operari inita fermentatione in succis primae regionis, aut in sanguine, qua partes inutiles ab utilibus separantur, & per stimulum ab ipsis cathartici inductum excluduntur. Ita ferè omnes Chymici cum Etmuller. Uvilis. & aliis asseruerunt. Verum postquam Archibaldus Pitcarnius in Instit. Physico-Mathem. Hecquet, & alii nostri temporis Medici ad oculum, ut ajunt, ostenderunt non esse in humano corpore principia ad fermentationem requisita, hancque proinde reperiri non posse, eam opinionem penitus spreverunt, & aliam subinde ex naturae fortasse fontibus plenius deductam, ejusdemque operibus magis congruam tradiderunt.

50 Citati ergò Auctores judicant, medicamenta propriè purgantia, cathartica dicta (nam lenientia, & eccoprotica, quae primam tantum regionem expurgant, lubricando, laxando, & leviter stimulando agere lippis, & tonsoribus notum est) in solidis, & liquidis agendo operari; in solidis, quatenus ea irritando, pungendo, stimulando, motus oscillationis, & vibrationis augment, & ad expellendum quidquid dispositum est, excitant, ac commovent. In liquidis quatenus ea exagitando, movendo, attenuando, ad inutilium particularum separationem citius peragendam, quasi cogunt; hinc, aucto ratione cathartici totius solidorum, ac liquidorum systematis motu, totum similiter corpus turbatur, & commovetur, & ab adhibito purganti dolores in ventre, & capite, caloris auctio, pulsus celeritas, & alia contingunt. Sed dices, quare omnia purgantia humores ad intestina, & non in alias partes avocant? Respondent, id ex mechanice, qua corpus constructum est, facile deduci, quippè cum cathar-

thartica ventriculum, & intestina potius quam caeteras partes pervadant, ea proinde magis irritant, & stimulando motum eorum peristalticum plus commovent, undè cum liquida eo velociùs, & majori copia currant, ubi major est oscillatio, ut explicat Bagliv. tract. de Fibr. Motr. cap. 8. ideò currentibus liquidis, purganti exhibito, majori copia ad intestina, particulas ibidem impuras relinquunt, quae motus peristaltici ope foras avocantur. Iterum dices undè provenit, ut cholagoga bilem potius, quam reliquos humores evacuent, &c? Respondent, id provenire à diversa textura medicamenti purgantis, & obedientia, vel tenacitate humoris excernendi. Sic biliosi humores cum facilè mobiles sint, medicamenti illis expurgantur, quae salibus alcholino-volatilebus potissimum constant, contra pituitosi humores medicamenta postulant, quae suis partibus viscoso-tenacibus, & resinosis in solida magis impingant, & eos ad excretiones excitent, &c. undè temerè negandum non est cholagoga, melanagoga, hydragoga, & alia huic potius, quam alteri humori expellendo non conferre. Qui plura de his velit legat Zuingerum Instit. Med. tom. 1. pag. 278. Fatendum nihilominus est, supradicta haec omnia nimis generalia esse, ac leges tantum communes humani corporis attingere, non tamen proprias, & speciales, quae in usu purgantium medicamentorum observantur. Nam quis non videt, plura esse remedia irritationem in intestinis inducentia, & liquida commoventia juxta mechanicae leges, quin tamen sint purgantia? Imò in colicis doloribus adest acre irritans intestina, & humorum affluxum ibi plusquam par est, provocans, cum tamen ab hac irritatione minimè alvi fluxus sequatur: ergo aliquid aliud requiritur in medicamento purganti, praeter irritationem, ad humores educendos. Adde praedicta ratio- cinia ex hypotesi esse deducta, neque quidquam aliud continent quam hominum variè nutantium figmenta. Occultum enim & hactenus prorsus incognitum quomodo cathartica effectus suos exerant. Neque necesse est id scire ad ea praescribenda, cum satis sit ex observationibus novisse quos, quibus, & quando purgare sit necesse.

51 Quia verò interdum in praxi oportet, medicamenta lenitiva ad primas vias expurgandas offerre, ea idcirco primum trademus, & deinde vera cathartica examinabimus. Medicamenta ergò, quae in officinis pro eo usu prostant, sunt:

Manna ab ℥. ij. ad ℥. iij. rhabarb. à ʒ. s. ad ʒ. j. pulpae tamarind. ab ℥. j. ad ℥. iij. cassia ab ℥. j. ad ℥. iij. folia senae à ʒ. ij. ad ʒ. vj. sirup. aur. ex ror. majal. ad ℥. iij. sirup. de cichor. cum rháb. ad ℥. ij. ex quib. fieri possunt diversae formulae.

R. Tamarind. ℥. s. fol. sen. ʒ. ij. rhei ʒ. j. coque in s. q. aquae ad ℥. iij. in colatur. dissolv. mann. & sirup. rosar. solut. anà. ℥. s. m.

Huc pertinet ptisana laxans Regia dicta, cujus haec est descriptio.

R. Seri lact. depurat. ℔. vj. folior. sen. ℥. ij. cinnamom. & sal. tart. anà. ʒ. ij. infundant. per 4. boras, dein leviter bulliant, col. & servet. ad usum.

52 Praescribitur ptisana pro una dosi ad uncias v. aut vj, non modò semel, sed quandoque, bis in die, si opus sit, ut defectus virtutis suppleatur per quantitatem; propinari solet in casu, quo necessarium sit purgare, ac propter virium imbecillitatem, id aliis medicamentis magis efficacibus fieri non potest. Quibus amara, & ingrata medicamenta non placent, ut foeminis commune est, fieri potest potio sine rhabarb. & sena.

R. Decoct. tamarind. & sirup. aur. ex ror. maj. anà. ℥. ij. cremor. tart. ʒ. j. aquae lacticosae cinnam. q. s. ad gratum saporem me.

53 Pro eodem fine confert potio angelica ex manna in
aqua

aqua soluto, ut videri potest apud Palacios pag. 647. Pro eadem intentione in usu sunt apud pharmacopolas pillulae ex aloe, cinnamomo, & diagridio, vulgo *stomachicae* aut usuales dictae, quae unius drachmae quantitate assumptae mirè quandoque purgant.

54 Haec medicamenta conferunt in omni casu, in quo vasa primae regionis sint à sordibus liberanda, proinde non ita stricta praeparatione indigent, sicut verè cathartica.

55 Purgantia propria, quae in officinis pro Medicorum usu habentur, vel sunt sub forma solida, vel liquida; in forma solida, continentur pillulae, pulveres, boli, electuar. &c. in forma liquida, potiones, apozemata, & alia. Pillulae ergò, quae fraequentius in officinis existunt, sunt *pill. de tribus*, *pill. de duob.* *pill. angelic.* *de succino Craton.* *caephalic.* *Carol.* *Musitan.* *familiares ejusdem*, *pill. de fumar.* *arthritic.* *opticae*, sive *lucis major.* *pill. bermodactil.* *agreg. de rhabarb. aureae*, *pill. sine quib. esse nolo Nicolai*, *pill. foetid.* *chochbiae minor.* *de agaric.* *de lapid. lazul.* *alephangin.* *catholic.* *arabic.* quarum omnium dosis est à scrup. ij. ad drachm. j. seu ad scrup. iv. demptis *pill. catholic.* & *de lapid. lazul.*, quae à scrup. s. ad scrup. j. vel ad summum ad drachm. s. praescribuntur.

56 Licet has omnes pillulas, aliquibus tantum exceptis, superfluas esse plures asserant, eo quod omnium purgantia eadem sint, tamen interdum, data occasione, omnes prodesse certum est, cum non solum purgationis effectus, sed alios quandoque desideremus, qui non quibuslibet pillulis perficiuntur. Sic in morbis capitis specificè prosunt. *pill. de succin. Crat.* & *caephal. Carol.* *Musitan.* In morbis infimi ventris, praesertim obstructionibus lienis, hepatis, &c. conferunt *pill. famil. Musitan.* *Tartareae Bontii*, aut *Cachecticae Quercetani*, & sic de reliquis. Deaurari solent pill. pro Medici arbitrio, vel ut visui fiant gratiores, vel ut earum amaritudo aliquo modo obscuretur.

R. *Mass. pill. angelic.* ʒ. j. *tart. solub.* ʒ. s. *diagr. gr.* vj. *cum liquor. idoneo fiant pill. & deaurant.*

R.

R. *Mass. pill. cochiar. minor. & angelicar. anà. ℥. ij. scamon. sulphurat. gr. iv. fiant pill. & deaurent.*

R. *Mass. pill. catholicar. ℥. j. fiant pill. & deaurent.*

Pillulae panchimagogae ad omnes simul humores excludendos, sic parantur.

R. *Agaric. albissim. rhabarb. elect. anà. ʒ. s. extract. bellebor. ℥. s. resin. jalap. scamon. sulphurat. anà. gr. vj. cremor. tart. ℥. j. cum liquore idoneo fiant pill. pro duabus dosib.*

Ad serosos humores potenter educendos

R. *Gutt. gambae gr. x. ol. junip. confect. mitridat. q. s. ut forment. pill.*

57 Pillulae istae, ait Fuller, inasuetis vomitiones duas, aut tres solent excitare; postquam verò vis vomitiva infringitur, adeò vehementer educunt humores serosos, ut saepius 12. aut 15. sedes merè aquosae ex earum usu profluxerint, quare eas in hydropicis maximè commendat, atque adeò inter hidragoga purgantia meritò enumerat.

R. *Mass. pill. tart. Quercet. ʒ. j. cremor. tart. ℥. j. diagrid. gr. vj. fiant pillulae, & deaurent.*

Ad purgandos humores melancholicos sunt utilissimae, atque inter melanagoga recensentur.

R. *Gumm. amm. acet. solut. & traject. aloes succotrin. anà. ʒ. s. turbit. gumos. ℥. j. agaric. ℥. ij. resinae scamon. gr. iv. cum liq. idon. fiant. pill. pro duabus dosib.*

Phlegmagogae sunt, ad pituitosos humores educendos.

R.

R. *Mass. pill. cachecticar. Quercet. ʒ. j. mercur. dulc. gr. xvj. resin. jalap. gr. iv. fiant pill. pro duabus dosib.*

58 Optimae sunt ad purgandos humores crassos in lue venerea. In forma pulveris in usu est pulvis Cornachini, seu de tribus, sic praescribitur.

R. *Pulv. Cornachin. ʒ. ij.*

Componitur hic pulvis ex aequalibus partibus *antimonii diaphoret. cremor. tartar. & scamon sulphurat.* ac maxima ejus dosis est ad scrupulos duos, atque tot laudibus ab ejus Auctore Marco Cornachino, qui de ejus viribus librum integrum conscripsit, extollitur, ut aliud par ei non sit in medicina remedium. Verum fama est, pulveris Cornachini usum Romae fuisse damnatum sub poena damnationis ad triremes. Ex consilio nihilominus Georg. Bagliv. in morbis capitis per consensum ventris, utilissimus est. Fides sit penes Auctorem.

59 Pillulae exhibendae sunt sub noctem hora somni duabus, aut tribus horis à coena, atque eis assumptis probè dormiendum, quippè hora consueta stimulando expergefacerè solent. In sthomacho debilibus curandum est, ut recentes, si fieri possit, assumantur, si enim nimis siccae sint, solent immutatae per alvum ejici, & minorem praestant effectum. Praeterea usus pillularum notabant antiqui utiliores esse, quam potiones ad purgandos humores ex parte distant, quòd in ventriculo diutius detentae majorem operationem facere posse creduntur.

60 Potiones purgantes fieri solent apud nostrates Medicos ex rhabarbaro, foliis senae, manna, sale cathartico, & aliis, additis sirupo rosar. solutiv. Reg. Philippi, Princip. aureo composito, flor. persic. de rhamn. cathar. Potio cholagoga.

R. *Rhabarb. ʒ. j. tartar. solub. ʒ. s. infundant. in seri lact. depurat. ʒ. iv. colaturae adde sirup. rosar. solutiv. ʒ. ij. me. Vel*

R. *Rhabarb. ʒ. j. crystall. tartar. ʒ. s. infund. in aquae*

en-

endiv. ℥. iv. *in colatur. dissolv. mann. elect.* ℥. j. *in expressione dilue sirup. Reg. Philipp.* ℥. ij. *me.*

Potio phlegmagoga.

R. Agar. elect. ℥. j. *turbith. gumm.* ℥. s. *tart. vitriolat.* ℥. j. *infund. in aquae melis.* ℥. iv. *colatur. adde sirup. flor. persic.* ℥. ij. *aquae lacticos. cinnam. q. s. ad gratum saporem me.*

Potio melanogoga.

R. Fol. sen. ℥. iij. *sal. tartar.* ℥. j. *infund. & leviter coque in aquae borrag.* ℥. iv. *colaturae adde extract. hel-lebor.* ℥. s. *sirup. Princip.* ℥. ij. *me.*

Potio hydragoga.

R. Rhabar. ℥. j. *infund. in aquae menth.* ℥. v. *colat. add. sal. Anglic.* ℥. s. *sirup. rosar. solut.* ℥. j. *me.*

61 Ad omnes humores simul purgandos, conferunt praecipuè *electuarium panchimagogum Zuvelferi*, *extract. panchimagog.* *Crol.* & alia. Dictae ergò potiones sufficient pro usu Tyronum; qui plura medicamenta desideret, sequentia in suis Auctoribus inveniet, eaque hic enumerò, ut Tyrones facilius, ac minori labore ad usum habere possint; non appono, quia non pharmaciam întegram, sed levem tantum notitiam medicamentorum nimis usitatorum colligo. Inter cholagoga excellunt *sirup. de colocinthide Silvii Deleboe* ex pulpa colocinthid. in aqua tartarisat. cum succo gli-zirrhis. & sacchar. compositus. *Sirup. diacartham. Zuvelfer.* in sua Pharm. Aug. *Spirit. vitae aureus Rulandi*, adeò ab Auctore in suis curationibus laudatus, ex pulpa colocinthid. ac gumm. tragacanth. arabic. rhabarb. & cinnamomo, cum spiritu vini, & vino malvatico compositus; videri potest ejus

des-

descriptio apud DEKKERS. Inter melanagoga excellunt *electaur. melanagog. Zuelfer.* in animadversionib. in Pharmacop. August. *sirup. de sena* ejusdem in Pharmac. Reg. *Extract. melanagog. Quercet.* cujus descript. habetur apud Mang. Bibl. Pharm. tom. i. pag. 894. Pillul. tart. Quercet. apud Schroder.

62 Inter phlegmagoga praestant *extract. phlegmagogum Quercetan. pillulae catholic. familiares Hadriani Mynsic. &c.* Inter hydragoga *electuarium hydragogum Silv. Deleboe. hydragogum Zuelf.* Pharmacop. Reg. pag. 839. & alia hydragoga ejusdem Auctoris, item *pill. hydragogae Hadriani Mynsic. &c.* Tinctura cathartica Caroli Musitani, quae in officinis parata est, optimum est purgans. Praescribitur ad drach. j. Item ex solis sirupis purgantibus cum aqua appropriat. praescriptis, institui solent à nostris Medicis potiones catharticae, quae sat foelices producunt effectus. Inter simplicia radix & resina jalapae, scammonium, guttagamba potenter humores aqueos purgant. Sed sub moderatissimis dosibus exhibenda quoniam drastica sunt. Sic radix jalapae in pulverem redacta ad gr. viij. resina jalapae ad gr. iiij. scammonium ad gr. viij. ipsum tamen in diagridium conversum ad gr. xij. gutta gamb. ad gr. iiij. praescribi solent.

63 In medicamentis purgantibus, miscere solebant antiqui aromatica, vel alia correctiva; at Neoterici diversa purgantibus addunt, ut ipsa corrigant, sic cum eis miscent sal. tartar. card. bened. absinth. tartar. vitriolat. tart. solubil., qui partes resinosas ac viscoso-tenaces purgantium, ex eorum mente, solubiles reddunt, & ad suos effectus foelicis, & facilius producendos aptiores, ut ita ne stomacho, & intestinis tenaciter haereant, & superpurgationes inducant, idcirco dicti sales pillul. aut potionibus purgantium frequenter misceri solent.

64 Haec omnia medicamenta, si recta methodo non praescribantur, nedum fient inefficacia, sed maximè noxia, & nihil Medicum magis honorari facit apud vulgus, quam cathartorum recta exhibendi methodus; sicut contra, ut innuit Hipp. lib. de Medic. *Turpis est calamitas, adhibito purganti, hominem occidere.* Proinde quibus, & quomo-

do praescribenda sint, breviter innuam. Primò advertere oportet, maximum esse errorem credere, cacochimiam esse objectum purgationis adeò, ut ipsa praesente, purgans medicamentum exhiberi possit. Neque satis exaggerari potest, quantum damni attulerit aegrotantibus perniciosa haec scholarum doctrina, cum ea Tyrones procliviores plusquam decet propinationi purgantium reddiderit. Quid tamen in hac re credendum sit, breviter exponemus. Cacochimia, ut Graeca vox sonat, est pravi humoris redundantia, seu ut nunc dicitur, vitium humoris qualitate peccantis. Igitur veneranda antiquitas asserebat, medicamenta purgantia nunquam esse praescribenda, nisi praesente cacochimia, non tamen praecipiebat, ut semper, & praecisè existente cacochimia; praescriberentur. Haec lex tanquam generalissima ab ipsis observabatur, ut in cacochimia tum demum propinarentur purgantia, cum natura id postulaverit, & monstraverit tempus opportunum ea praescribendi. Dicebant ulterius, naturam constantissima lege & immutabili, humores utiliter excernere in omni morborum, tum acutorum, tum chronicorum specie, perfecta prius coctione, atque adeò ea solum praecedente, purgantia esse adhibenda, quod praeceptum non modò in morbis acutis, sed etiam in chronicis districtè observandum, ex antiquitatis mente, censeo. Undè errant quidam Medici, & maximo aegrorum periculo errant, qui titulo obstructionum tollendarum, neque humoribus praeparatis, neque coctis, perpetuò purgant, & morbos prorsus incurabiles reddunt. Si humores pravi ab aliqua internarum partium diatesi, & intemperie procedant, purgando frequenter, nihil aliud efficiunt, quam laterem lavare, & partes morbo oppressas magis offendere; notum enim est cacochimiam saepissime morborum effectus esse non causam, atque adeo cathartica per necessariam naturae irritationem, & virus quod omnia in se continent, eductis, ut vocant, *productis* morboris, causam intus producentem deterioris conditionis reddunt. Igitur in morbis chronicis plus prodest, vitium pravorum humorum generativum emendare, & corrigere per alterantia, tum generica, tum speci-

fica, quam repetitis purgantibus naturam importunè fatigare. Legant Tyrones aureum Hippocratis lib. *de Medicinis Purgantibus*, & ediscent ab hujusmodi remediis consultò abstinere. Secundò scire convenit, purgantium medicamentorum quantitatem variam esse debere pro diversitate aetatis, sexus, temperamenti, &c. adeò ut pueris, senibus, foeminis, & naturis delicatis semper leviora purgantia, & parca manu, sint praescribenda. Tertiò advertere oportet, quibus morbis conveniat purgatio, pro quo legant Tyrones Hippocratem Auctorem fidissimum, & naturam veri magistrum semper sequantur; innuere tantum sufficiat, in inflammationibus internis, & febribus acutis, in principiis non conferre, ut deducitur ex Hipp. vulgari illa doctrina 4. acut. text. 22. *Quicumque ea, quae inflammantur, medicamento statim in initiis solvere conantur, hi non solum ab intensa, inflammataque parte nihil adimunt, cum non cedat, obsequaturque, quae adhuc cruda est affectio, &c.* quod nos longius explicamus tract. de Febribus. Quartò praemittenda sunt alterantia purgantibus, tum ut mediis illis, impuritates à sanguine separentur, & ad obediendum purganti, veluti corrigantur, quod significat divinus Senex 1. Aphor. sent. 22. per verba illa: *Costa medicari oportet, non cruda, &c.* tum ut viae, per quas humores purgandi sunt, apertiores, & magis aptae reddantur, unde in magnis, & inveteratis ventris obstructionibus, prius aperientia, & praeparantia offerenda sunt, quibus viae lubricae fiant, postmodum si necesse sit, adhibenda purgantia. Similiter in magnis, & vehementibus partium internarum doloribus, praesertim convulsivis, ut colica hysterica, convulsiva, illiaca passione, & aliis, non sunt exhibenda purgantia, nisi prius emollientia, & laxantia praecedant, nam cum viae, & cavitates intestinorum, ob nimiam fibrarum tensionem, & crispaturam, quasi occlusae sint adeò, ut nec flatus erumpere queant, si oleosis, emollientibus, & similibus prius non laxentur, medicamento purgantis ratione magis crispantur, ac nedum humores non excernuntur, sed & dolores nimis augentur, idque significavit, Hipp. per illud: *Corpora dum quis purgare*

voluerit, oportet fluida facere. (a) Quintò, quaerendum est tempus opportunum ad catharticum exhibendum, ac licet quodlibet anni tempus, necessitate urgente ac morbo id postulante, ad ipsum propinandum commodum sit, tamen ver, & autumnus caeteris temporibus praestant, ut ait Cœsus noster: *Quibus venae sectio, aut medicatio convenit, his verè venam secare, aut medicari oportet;* (b) propterea in cane, & aestate minus convenire purgationes docet; *In cane, & ante canem difficiles sunt medicationes.* (c) Hominibus sanis non sunt exhibenda purgantia: *Corpora enim sana difficile ferunt medicationes,* ex Hipp. (d) Excipiendi tamen sunt sani illi homines, qui integram sanitatem non adipiscuntur, sed in statu quem vocant, neutro, videntur constituti, ut gallici, hypochondriaci, hystericae, & alii; quibus adduntur illi, qui à morbo liberati, integrè non convalescunt, propter aliquas fortasse morbi reliquias, quae medicamento extrahendae sunt, aliter namque: *Quae relinquuntur in morbis post judicationem, recidivas facere consueverunt.* (e) Dicti ergò homines purgandi sunt, tempore potissimum veris, ne in morbos incidant; melius enim est, morbos praecavere, quam ipsos curare. Ergo cum tot tantaque sint discrimina in purgantium usu, satius erit ab his abstinere, neque ea nisi urgentibus casibus propinare, ac perpetuo praedic-
tis cautionibus id efficere,

CAPUT XI.

De Emeticis.

65 **E**Metica medicamenta, seu vomitoria sunt: quae, *contenta ventriculi sursum in os per gulam projicere faciunt.* Est igitur vomitus: *Motus ventriculi ad liqui-*

(a) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 9.

(b) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 47.

(c) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 5.

(d) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 37.

(e) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 12.

da in eo contenta per os expellenda. Mirum est, adè in his nostris regionibus ex Medicorum usu exolevisse emetica medicamenta, ut penè jam de ipsis actum esset, si clarissimorum quorundam in re medica virorum studio, ac opera, non fuissent iterum noviter exsuscitata; mirum inquam cum tempore Hippocratis solemne esset, vomitoria medicamenta bis in mense pro praecautione assumere, eaque tam serio diversis locis divinus Senex commendet, ut lib. 1. de Dieta, lib. 1. de Morb. mul. & alibi. Praeterea cum plures incurabiles morbi per alia remedia, omnibus jam frustra tentatis, unius emetici exhibitione foeliciter quandoque expellantur, nescio equidem an vulgi ignari petulantia, an Medicorum assentatione nimia, ex medicinae ordine, in praxi sint collapsa? Propterea ut Tyronibus pateat, ea saepissimè rectè exhibita aliquorum morborum curationem adimplere, sicut praeposterè propinata, innumera mala producere, selectiora ac securiora emetica describam, quibus conferant, aut non, aperiam.

66 Medicamenta emetica, vel sunt suavia & benigna, vel fortia ac violenta. Prima sunt quaecumque magna quantitate assumpta, quae ventriculum immodicè gravando, ad expulsionem per superiora sollicitant: sic accidit in aqua calida magna copia sumpta, hydraelaëo, cerevisia, & aliis; vel ea quae ventriculum immodicè laxando, lubricando faciunt, ut contenta, minima arrepta occasione, facilè in superiora ferantur, & vomitus excitetur. Hac ratione vomitum provocant oleosa & pingua, ut oleum amygdal. dulcium sine igne extractum, quod ad uncias duas exhibitum blandè vomitum excitat. Huc pertinent etiam quaecumque externa, quae vomitus producere solent, ut penna oleo illita faucibus admota, digiti in gulam intrusi, & alia, quibus, irritatis nerveis fibris aëssophagi, & faucium, ad vomendum ventriculus cogitur. Ad hanc suavium emeticorum classem revocantur motus corporis inordinati, & inasueti, ut navigatio, vectio in rhaeda, & alii: ac actus imaginationis, quibus adè quandoque ventriculus commovetur, ut in stupendis vomitionis actus adigatur.

67 Secunda sunt, quae vellicando, irritando, aut fibras ventriculi nerveas, plus quam par est, commovendo, vomitum cient. Talia sunt ex regno vegetabili, tinctura nicotianae ex foliis vulgaris nicotianae ope spiritus vini rectificati parata. Dosis à drachm. ij. ad ij. succus recens expressus raphan. qui nisi intra vhoram integram sumatur, vires amittit, ab uncia j. ad ij. raphani semin. ad unciam semis. anethi semina. ad unciam semis. verum haec nauseam diurnam post se relinquere solent. Helleborus albus ad gr. vj. fortissimum est vomitorium, non ita helleborus niger ad drachm. semis. radix asari in substantia ad drachm. j. in decoct. ad unc. iij. folia gratiolae ad scrup. ij. sedi vermicular. ad drachm. semis. Gutt. gamandr. (aliis gummi guttae) à gr. vj. ad xij. Verum praedicta medicamenta in usu non sunt apud Medicos, vel ob nimis fortia, vel ob inefficacia, atque raro à cordatoribus Medicis praescribuntur. Est ergo in vegetantium classe emeticum, caeteris vel ex ipso minerali regno desumptis, excellentius, radix scilicet hipecachuanæ, Hispanis *Vējuquillo*, ab omnibus aliò nomine *radix dissenterica*, dicta, eo quod in dissenteris adhibeatur, nec solum in dissenteria, verum & omni sanguinis fluxu cum mastiche, & balsamo judaico, ac Compaibae prodesse creditur. Qui hujus radicis originem, & analisim desiderat, legat Petrum Pomet in sua aromatum historia, Nicolaum Lemerii in Universal. Histor. medicam. simplic. Jacob. Mang. Biblioth. Pharm. tom. 2. pag. 1143. Praescribitur haec radix ad drachm. j. in juscule, aut alio liquore idoneo. Ex regno animali credunt aliqui ungues humanos, eorumque rasuram vomitum commovere: ita Zuinger. tom. 1. pag. 527. Verum ipse cum Mang. tom. 1. pag. 811. crederem, id potius nausea, quam speciali virtute praestare. Ex regno minerali plura desumuntur vomitoria apud Auctores Chymicos longè recensita.

Aqua benedicta Rulandi seu vinum emeticum ab 3. s. ad ij. Oxisaccharum Angeli Salae à 3. ij. ad 3. vj. Mercurius vitae (vel mortis) in substantia à gr. ij. ad iv. in infuso ad gr. vj. Gilla Theophrastr. seu sal. vo-

mitivum vitriol. à ℥. s. ad ʒ. s. Tartar. emeticus à gr. iv. ad vj. Vitrum antimon. à gr. j. ad iij. Vitriol. alb. à ℥. s. ad ℥. ij. Viride aeris à g. semis. ad gr. ij. Turpethum mineral. à gr. ij. ad vj. Ex quibus sequentes formulae deduci possunt.

R. *Aquae tepidae* ℔. ij. *ol. amygd. dulc. sin. igne extract.* ʒ. ij. *me. pro haustu.*

R. *Pulv. bipeccachuan.* ʒ. j. *sumatur in jusculo.*

R. *Tart. emetic. gr. iv. sumantur in haustu aquae commun.*

R. *Aquae bened. Ruland.* ʒ. ij.

R. *Sal. vitriol. ℥. s. dissolv. in aquae* ʒ. iij.

R. *Mercur. vit. gr. iv. conserv. rosar. q. s. fiat bolus.*

R. *Rad. asar. ʒ. iij. agaric. alb. ʒ. j. semin. urtic. ʒ. ij. flor. genist. pug. j. fiat decoct. in aqua bord. ad ʒ. viij. colat. exhibeat. &c.*

68 Hic obiter monendi sunt Tyrones, ut quantum possibile sit, ab emeticis mineralibus fortioribus abstineant, in hac potissimum regione, quia non nisi summa violentia purgant, antimonialia praesertim (si tartarum emeticum excipias qui sat tuto vomitum excitat) à quibus abstinendum enixè rogat. Fuller. pag. 90. Tench cap. de Emetic. Fridericus DEKKERS pag. 92. Satis ergò sunt ad omnes indicationes vomendi implendas *radix dissenterica, oleum amygd. dulc. in jusculo aut aqua tepida, aqua benedicta Ruland. & tart. emetic.*

69 Circa modum, quo operantur hujusmodi medicamenta, satis vulgaris est opinio Galenicorum asserentium, fieri per facultatem expultricem irritatam, qua ventriculus quidquid sibi noxium est, expellit, ea tamen lege, ut irritatio, quae ad vomitum requiritur, fieri debeat in orificio superiori ventriculi, sicut ad alvi fluxum excitandum, oportet, ut irritatio fiat, vel in fundo ventriculi, vel intestinis. Neoterici circa emeticorum operationem, non nisi systemata nimis

mis generalia adducunt, neque quidquam tradunt notatu dignum, quod observationibus practicis innitatur, propterea ab ejus opinionibus tradendis supersedendum duximus. Igitur Galeni doctrina circa emeticorum operationem vera est, ipsique solum addendum, quod in medicamentis emeticis specialis adest particularum diathesis, nobis *a priori* incognita, quae ex se capax est irritandi officium superius ventriculi, & ipsum ad inversos motus adigendi.

70 Tandem solum restat, proposita emeticorum operatione, ut quibus conveniant, & in quo morbo, explicemus. Omnibus febribus intermittentibus convenire, omnes ferè Auctores Neoterici cum Hippocrat. & Galeno testantur, imò multiplici experimento constat, solius interdum emetici exhibitione, omnibus frustra tentatis, fuisse integrè sanatas, quod longius ostendimus tractatu de Febribus. In febribus acutis, ubi pravi praesertim humores in primis viis redundant, adèdè necessarium judicat emeticum Sydenhamius, ut nisi maturè adhibeatur, in sentinam quamplurimum malorum, ut ejus verbis utar, pag. 57. sint abituri. Verum obiter notandum in pluribus acutis febribus propter sanguinis orgasmum, & ipsius acres particulas in ventriculo immorantes, vomitus aliquando excitari, unde judicantes plures Medici eo ducendum, quo natura vergat, ex doctrina divini Senis, ob pravè detortam eam sententiam, emetica exhibent, quibus miseri aegri, quousque animam evomant, vomere non desinunt, quapropter sedulò animadvertendum, in his febribus eos vomitus à sanguine nimis aestuante productos, potius venae sectionem, quam aliud quidpiam indicare. Idem dicendum de Pleuritide, quae licet à vomitu frequenter incipiat, vomitorium non indicat, imò venae sectiones moderatè praescriptas, quod de omnibus inflammationibus intelligendum velim.

71 In apoplexia, pituitosa praesertim, & fortia cathartica, & vehementiora emetica praescribenda, quippè omni opera incumbendum, ut fibrae profundo illo somno consopitae, validè expergefiant, & motum suum ferè deperditum iterum excerceant, imò nostrates Medici, foelici quan-

doque eventu, emetica, & cathartica mixta, simul pro haustu propinant, ut vel per vomitum, vel alvi fluxum, à somno adeò molesto excitentur. Insuper sat apud Auctores practicos videre possunt Tyrones, quibus morbis emetica conveniant; innuere tantum sufficiat, in omnibus morbis à repletionem ventriculi, vel depravata coctione & digestionem nascentibus, praestantius non esse remedium, ut praeter alios latè explicat Galen. in Method. med. ad Glaucon. contra autem cane pejus, & angue fugienda in phthisi, hectica essentiali, hydrope, angina, quidquid Riverius pro ea curanda laudet *aquam benedictam Rulandi*, cap. prop. de Ang. & aliis hujusmodi. Praeterea nec conveniunt emetica gravidis, puerperis, hernia affectis, nec hominibus valdè carnosus, nec his qui angusto sunt pectore; his enim omnibus insigne detrimentum ex vomitu sequi solet, quod plures, ob vanas quorundam Medicorum hypotheses, ne dicam audaciam, miserè lugent. Aptiores ergò sunt ad vomendum graciles, natura biliosi, stomacho robusto praediti, ad vomendum assueti, quibus pectus amplum, & latum est, aliique similes, qui minus vomendi illo conatu molestantur, quae omnia ex solidissima Hippocrat. magni doctrina desumpta, à multis Auctoribus, quos hic brevitatis gratia non adduxi, sedulo recensentur. Id pro coronide dicendum restat, tam purgantia, quam emetica matutino tempore esse praescribenda, excepta apoplexia, aliove urgenti casu, quo, qualibet hora, ipsa necesse sit propinare. Adhibito autem purganti aeger sinendus est, donec duabus aut tribus horis transactis jusculum assumat. In emetico autem observandum, ut eo adhibito dum aeger vomere incipit, aut aqua tepida, aut jusculum ei praescribatur, quousque iterum evomens, aut aqua tepida, aut jusculo iterum diluatur, idque toties repetendum, donec actus vomitionis cessaverint.

CAPUT XII.

De Diureticis.

72 **D**iuretica ea dicuntur medicamenta, quae aquosos humores per urinas expurgant. Alia sunt propria, ea scilicet, quae humores fundendo, liquando, & solvendo, ac fibras renum stimulando urinas cient. Alia impropria, quae vel serosos humores augendo, diluendo, partesque laxando, aut alio quovis modo, urinas movent. Inter improprie diuretica enumerandae veniunt emulsiones, aperientia medicamenta, laxantia, & nephritica, de quibus superius loquuti sumus. Proprie diuretica sunt *radic. apii, erisimbrioniae, ononid. petrosel. raphan. virg. aur. saxifrag. Fol. veronic. heder. terrestr. chaerefol. urtic. nasturc. matricariae, quae in renum affectibus, omnes longè superat. Flor. bellid. viol. genist. Semen hiper. violar. millii sol. bacc. juniper. alkekeng. amygd. amar. Nuclei persicor. gumm. ammoniac. succin. therebent. & ex ea parata remedia. Lapis percar. ocul. cancr. lumbrici terrestr. pp. aselli seu milleped. pp.* Cantharides vesicae specialiter infensae creduntur, eis proinde non nisi summa cautela utendum, ac non nisi in casu desperato omnibus jam frustra tentatis, sunt praescribendae, & quidem mixtae illis medicamentis, quae ejus acrimoniam coercere valeant.

R. *Cantharid. pulv. ℥. j. infund. in vin. Rhenan. ℥. iij. (vel si mavis in vino albo, aut spirit. vini) stent in infusione per aliquot dies, deindè per chart. bibul. filtrentur. Excolatur. cochlear. j. septem aliis vini cochlearibus mixtum exhibeatur.*

73 Inter diuretica pariter numerantur, *spirit. sal. nitri vitriol. & sulphur. cremor. tart. tinct. tartar. spirit. vitrioli dul-*

dulcis, spiritus therebentinae, sal stipit. favar. succini, pulv. scorpionum, bufonum, & alia quae superius adducta sunt ad humores pituitosos praeparandos, ex quibus variae fieri possunt remediorum formulae. Inter ea quae ab Auctoribus adducuntur, praestant aqua antinephritica Minsich in armamentar. Medico Chymic. pag. 328. aqua seu essentia nephritica Joann. Zuvelfer. Pharmacop. Reg. pag. 897. Decoctum nephriticum Forest. supra descriptum. Decoct. diuretic. Full. Pharmacop. extempor. pag. 40. Optimus est pulvis diureticus Rolfincii.

R. *Ocul. cancr. pp. sang. hirc. pp. anà. 3. j. s. lapid. judaic. nephrit. anà. 3. j. ocul. lucii pisc. semin. mil. sol. anà. ʒ. ij. crystal. tart. ʒ. s. sal. ʒ. j. me. fiat pulvis.*

74 Dicta medicamenta conferunt in pluribus morbis chronicis, in quibus materia crassa est attenuanda, viae reserandae, & serositates à corpore extrudendae, cum hoc discrimine, ut si aeger fuerit temperamenti biliosi, viscerum intemperie calida gaudeat, aut febre cum atrophia comitetur, fugienda sunt nimis calida, & moderatè calidis aperientibus, cum diluentibus mixtis utendum est. Proindè in usu sunt in hydropè, cui praeter alia specificè prodest Vincentoxicum ex observatione Nenter pag. 264. & Mang. Bibl. Pharm. tom. 1. pag. 732. & flores liliorum pallidorum in formam conservae cum melle, mense Majo collecti, qui non modo per urinas, sed per alvum potentissimè aquas educunt. Dosis cochleare unum, aut duo, superbibendo haustulum aquae graminis, aut alterius similis. In ictero etiam conveniunt, cui praeter dicta specificè prodest *aqua ex albo albi*, ex albumine ovi cum aqua florum camomill. parata, ejus descriptio habetur apud clarissimum Lucam Tozzi cap. de Icter.

75 Insuper in febribus intermittentibus eradicatu difficillibus, adeò commendantur à Riverio, ut febres, quas caetera medicamenta sanare non potuerunt, ex ejus mente,

decoctum diureticum saepissimè curet. Sed Auctor hic fermè nihil naturae, sed omnia remediòrum farragini tribuit. Similiter ulcera, & obstructiones partis gibbae hepatis per urinas curari docuit Galenus lib. 13. Method. medend. cap. 15. Praeterea in empyematicis, aliisque pectoris morbis, convenire diuretica docuit Hipp. & experientia confirmare videtur, eò quod disuria asthmae superveniens utilis sit, & ab omnibus practicis celebretur. Verum non omnia diuretica morbis pectoris sunt appropriata, praesertim acida, quae thoraci sunt inimica; imò non modo pectoris morbis, sed & aliis quibuslibet securius praescribuntur prae reliquis vegetantia in nostro praecipuè climate, de quo dicere possumus, quod Baglivius de suis Romanis agens de bile, pag. 274. plus scilicet in curatione morborum prodesse remedia ex vegetabilibus desumpta, quam omnia quaecumque inventa, ex chymiae furnis deprompta, quod sedulò notent, qui arcana pro quolibet, etsi minimo morbo, statim jactant, & ore pleno vociferant. Nec opus est in praesenti vias, per quas ex pectore ducuntur humores ad urinas, explicare, quia praeterquamquod cultri Anatomici aciem fugiunt (quidquid in contrarium velint aliqui) eas optimè natura scit, & per vias soli ipsi notas, dictos humores expellit. Tandem in diureticis adhibendis, memoria tenendum est, quod diximus cap. de Nephriticis, & cum cautelis ibi appositis praescribantur, hoc unicum addendo, in ulcere scilicet renum, & vesicae, nullo modo esse adhibenda, quippè ut optimè notat Galen. humor educendus non est per partem affectam.

76 Ex dictis facilè deducunt, qui occulta naturae opera intelligere gloriantur, diureticorum operandi modum, non uno enim, & eodem modo operantur, sed diverso; alia enim diuresim movent, aqueos humores suppeditando, & acres liquidorum sales diluendo, ut emulsiones, aperientia frigida, & similia; alia, serum sanguinis praecipitando, ut acidum limonum, spiritus vitrioli, &c. quaedam sanguinem fundendo, & solvendo, ut cantharides, millepedes, & alia; quaedam laxando fibras crispatas, ut oleum amygd. dulcium

sine igne extractum, & alia emollientia; quaedam denique crassos humores attenuando, & fibris naturalem robur inducendo, diuretica sunt, ut radix petroselini, & alia aperientia non nimis calida, & sic de reliquis. Verum haec omnia, si ut facile dicuntur, pari facilitate probari accuratè possent, ambabus ulnis amplecteremur; sed cum ex hominum arbitrio, non ex Naturae praescripto educta sint, merito de his dubitamus, atque divisionem diureticorum in propria, & in impropria quam superius adduximus, non ex animi sententia, sed ex mente communi Auctorum obtulimus: nos enim credimus nulla esse medicamenta verè, & propriè diuretica, hoc est, quae ex se virtutem habeant urinas movendi, nam id experientia non constat, neque videmus applicatis medicamentis diureticis, certo sequi effectum, quem admodum in purgantibus, quapropter per accidens, ut dicitur, operationem suam exercent, atque adeo improprie tantum sunt diuretica.

C A P U T XIII.

De Sudoriferis, & Diaphoreticis.

77 **N**ON sunt confundenda sudorifera cum diaphoreticis, haec enim sunt quae perspirationem insensibilem augent: illa verò, quae madorem sensibilem per cutim exhalare faciunt. Diaphoretica sunt ea omnia quae calorem corporis augent, dummodo cutem atque corporis superficiem non occludant neque constringant, ut exercitationes, equitationes, balnea, & id genus alia; sed nimium calida & spirituosa medicamenta interius assumpta, ut spiritus, essentiae &c, tam longè abest ut transpirationem augeant, ut potius prohibeant, corpus enim & viscera calefaciendo cutim siccant, partes solidas urunt, & ad halitus liberè emittendos ineptiores reddunt. Videndus Sanctorius in statica medicina, qui omnium optimè transpirationis leges persequutus, quamquam non omnia quae ab eo traduntur

indiscriminatim sint recipienda, cum transpirationi nimium tribuat, & aliqua hypothese, plurima theoria, non veris observationibus, fulciantur.

78 Medicamenta, quae sudores movere creduntur, sunt praecipue: *radic. angelic. contrabieru. chinae, imperatoriae, viperinae, valerianae, zedoariae, enulae. Fol. card. benedict. scabiosae, scordii, cochleariae, centaurae minoris. Flores calendulae, papaver. rneas, borraginis, buglossae. Lignum guajacum, sassafras, juniperi, salsaparrilla. Rasura eboris, c. c. pulvis mandibulae lucii piscis, pulvis Unicornu, sanguinis hirci pp. lapis bezoardicus orientalis, & occidentalis, Bezoardicum animale, antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale, camphora, aqua theriacal. Crol. sal volatile viperarum, cornu cervi, urinae, sal ammoniacum, spiritus fuliginis, c. c. salis ammoniaci, sang. humani, urinae, & alia volatilia, spirituosae, subtilia, attenuantia in superioribus jam satis repetita. Decoctum sacrum Fuller. pag. 55. optimum sudoriferum est.*

R. *Rad. serpentar. virginian. contus. ʒ. vj. coq. in aquae font. lb. j. ad lb. s. col. & magmati residuo affunde de novo aquae lb. j. rursum coque (sub medium coctionis addendo coccinel. ʒ. s.) ad lb. s. col. iterum: utrasque colaturas misce, iisque dissolv. calide, & clausè mellis ʒ. j. cola, & serva.*

79 Hoc decoctum, in febribus malignis cum coagulatione, dyarrrhaea praesertim symptomatica stipatis, caetera quaecumque antecellit.

R. *Antimon. diaphoret. ʒ. j. spirit. c. c. grs. viij. camphor. gr. ij. sirup. papaver. rubr. ʒ. j. aquae card. bened. ʒ. iij.*

80 Plures aliae fieri possunt ex dictis medicamentis formulae, jam sat superius adductae, & infra tract. de Febrib. lon-

longius adducendae, utiles, ut creditur, in omnibus morbis à nimia humorum concretione nascentibus, quibus natura per sudores solita est expurgari. Verum in principiis acutorum morborum, in inflammatoria scilicet sanguinis diatesi, cane pejus, & angue fugienda sunt, ut longius ostendimus tractatu de Febris. Sed observare licet, haec omnia supra adducta sudorifera, quantumvis larga dosi exhibeantur, saepissimè sudores non movere, imò eorum calore, & sanguine magis coagulato, ut supra probavimus, & fibris magis tensis & induratis, viae eliciendo sudori occluduntur, quod nostris regionibus, ut plurimum accidit; conveniunt potius popularibus nostris levia sudorifera, quae aut partes laxando, cutisque poros aperiendo, aut acres liquidorum particulas obtundendo, & diluendo, aut liquida versus circumferentiam ablegando, sudores movent, qualia sunt balnea, frictiones, decoctum theae, aut papaver. rubr. calide sorbillatum: imò ex largo aquae frigidae haustu, sudores copiosissimos cum levamine patientum observamus, quos, omnibus jam dictis volatilibus medicamentis, assequi fortassè non potuimus.

81 Tandem, sciendum est, bezoardicum animale praescribi pro una dosi ad scrup. j. mineral. ad scrupul. s. utrumque lapidem bezoardicum ad gr. vj. reliquorum verò sudoriferorum dosis jam satis ex superioribus innotescit. Circa operationem medicamentorum sudorificorum idem dicendum est, quod de diureticis, nam medicamenta, vi propria & speciali sudorem moventia, nulla dantur, & omnia quae in hoc capite proposita sunt sudorifica, improprie tantum, & per accidens talia dicenda sunt.

R. Jure carnis ariet. & capon. ʒ. iij. vini optimi ʒ. iij. pan. tritic. exsiccat. & piper. ʒ. s. extoll. avor. ana. ʒ. ii. mc. fat enema.

83 Hoc enema in angina, dum segrum nihil, nisi magno suffocationis periculo deglutire valeat: in apoplexia, per hanc linguam, aut alia quomodolibet morbis, tepidum injiciendum.

CAPUT XIV.

De Clysteribus.

82 **C**lysteri est: *Medicamentum per sedem injectum ad deponendas potissimum intestinorum impuritates, aliosque usus institutum.* Liquor per siphonem injectus, sursum aliquo modo fertur, donec ipse irritans, motum intestinorum naturalem auget, & excitat ea, ut ipsum simul cum excrementis expellant. Nec solum ex intestinis evacuant, sed ex toto etiam corpore, ut longè probat Galen. & experientia confirmat, lequidem in apoplexia, nephritide, angina, & aliis morbis plurimum juvare solent. Non modo ad deponenda primae regionis excrementa, verum ad alterandum, imò & ad nutriendum saepissimè juvant. Judicamus igitur particulas alibiles minimas intestinis clysteris ope communicatas, exindè sub vaporum forma sanguini, & partibus solidis communicari easque nutrire; eodem modo quodum quis nimis famelicus est, & debilis, jusculo solum assumpto, plurimum roboratur, antequam id in chilum converti possit, per particulas scilicet minimas, ex ventriculo in sanguinem transmissas, & partibus corporis translatas ad citam refectioem.

Enema nutriens.

R. *Furis carnis ariet. & capon. ℥. iv. vini optim. ℥. ij. pan. tritic. exsicc. & pulv. ℥. s. vitell. ovor. num. ij. me. fiat enema.*

83 Hoc enema in angina, dum aegri nihil, nisi magno suffocationis periculo deglutire valent: in apoplexia, paralisi linguae, aut aliis hujusmodi morbis, tepidum injiciendum,

dum, & quantum fieri possit, in intestinis retinendum; imò pauca quantitate praescribi debet, ut diutius servetur, & repetendum est, prout necessitas postulaverit.

Enema commune.

R. *Decoct. herbar. emollient. lb. j. olei commun. & mell. anà. ℥. j. sal. ʒ. ij. me.*

84 Hic clyster à mulierculis ut plurimum elaborari solet in quolibet casu, quo intestina sint à faecibus depuranda. Addi potest, si majori stimulo opus est, benedicta laxativa, confectio de bacc. lauri ad uncias duas, oleum absinth. ac rutaceum ad unc. ij. s.

R. *Decoct. capit. & intestinor. vervec. lb. j. ol. amygdal. dulc. ℥. ij. pulp. cass. ℥. j. me. pro enemate. Calidum administretur. Vel*

R. *Herb. malv. pariet. mercurial. anà. manip. j. flor. camomill. pug. j. fiat decoct. pro enemate. ad lb. j. cui adde ol. lin. ℥. ij. sacchar. rubr. parum, me.*

85 Haec enemata conferunt in dolore ileo, colico, nephritico, aliisque morbis, in quibus acris materia demulcenda, fibrae laxandae, & flatus expellendi. Si dolor nimium urgeat, eis addi potest laudanum liquidum ad grs. xvj. Si simul in animo sit, emollire, laxare, & humores educere, addi possunt pulpa cassiae, benedict. laxativa, vel mercurial. & alia hujusmodi.

Clyster carminativus.

R. *Flor. camomil. baccar. laur. anà. ℥. s. semin. fenicul. anis. anà. ʒ. j. herb. absinth. manipul. j. coq. ad lb. j. in vino, adde ol. absinth. ℥. j. me.*

86 Hoc enema commendatur in hypochondriaca, & hysterica affectione, ad flatus expellendos, in colica flatulenta, & aliis. Sedulo nota, an colica sit convulsiva cum nimia scilicet tensione intestinorum, & messenterii conjuncta, nam in tali specie colicae carminantia, & purgantia aegros in mortem ducunt, aucta magis eorum ratione praeternaturali fibrarum crispatura; praescribenda potius tunc sunt laxantia, emollientia, & anodina, quae dicto morbo specificè occurrunt. Nec, dum Medici tensiones hypochondriorum, & ventris in febris, aliisque morbis inspiciunt, statim confugiant ad carminativa, id à flatibus provenire judicantes, quippè aliquando fit à materia acri fibras pungente, easque praeter modum crispante, unde totius abdominis tensio subsequitur.

Enema apoplecticum.

R. Rad. *pirethr.* ℥. s. herb. *rut. manip.* ij. *pulpae colocinthid.* (in nodulo) ℥. s. coq. ad ℔. j. colat. adde vini *emetic.* ℥. ij. me.

87 Ad omnes soporosos affectus optimum est. Quod si propter musculi sphincteris paralism, ac motum deperditum, ut saepè accidit, parum detineatur, iterum, & iterum est repetendum.

Enema è 4. oleis Fuller.

R. Ol. *lin. ol. camomil. anà.* ℥. vj. *ol. scorp.* ℥. ij. *ol. therebent.* ℥. ij. me.

88 Ad calculum, & arenulas in ipso doloris nephritici paroxismo pellendas optimum, & nulli secundum medicamentum.

Enema dulce.

R. *Lact. vaccin. recent.* ℥. vj. *mell. optim.* ℥. ij. me.

Enema amarum.

R. Rad. serpent. virginian. contus. ʒ. j. pulpae colocynthid. (in nodulo) ʒ. j. herb. tenacet. sumitat. sabin. anà. manip. s. fiat decoct. ad ʒ. viij. colat. adde ol. absinth. ʒ. j. me.

89 Haec enemata ad lumbricos praescribi solent, ea tamen lege, ut prius enema dulce ad ipsos alliciendos, postmodum amarum ad enecandos injiciatur. Sed haec vana sunt, quippè ex certis, & indubitatis observationibus à Francisco Redi factis, constat lumbricos humani corporis ab amaris medicamentis minimè laedi, à quibusdam dulcibus offendi quam maximè, quapropter vigentibus lumbricis, satius erit enema dulce praescribere, ipsumque, prout opus fuerit, repetere, nisi adsit indicatio roborandi intestina & putredinem corrigendi, quo in casu enemata pro re nata varia esse debent.

Enema febrifugum.

R. Cortic. peruvian. pulv. ʒ. j. sal. tart. ʒ. j. coque in lb. iij. aquae flor. camomil. ad lb. j. colaturae sine expressione adde sacchar. parum me.

90 Hic clyster in febribus quibuslibet intermittentibus tollendis optimum est remedium; praescribi incipitur, finito paroxismo, & saepius repetitur ad alium usque, donec febris, aut tollatur, aut minuatur. Hoc remedii genus praeter alios adducit Helvetius Medicus Parisiensis, qui de hac corticem praescribendi methodo integrum librum conscripsit. Ego, experientia edoctus multiplici, hoc medicamentum tamquam utilissimum & securissimum commendo, non ad febres intermittentes tantum, sed ad continuas, quae quovis modo tertianarum naturam sapiant.

Clyster Anodinus.

R. *Decoct. intestinor. vervec. lb. j. vit ll. ovor. num. ij. balsam. Lucatell. ʒ. s. saevi hircini ʒ. ij. me. Usurpetur calidè antequam saevum concreascet.*

Optimè confert ad tormina, & cruciatus sedandos in dissenteria, &c.

91 Fieri possunt diversae clysterum formulae pro varia Medici intentione, ut clyster somniferus ex opio in aqua papaveris dissoluto, modica tamen dosi. Tempus opportunum ad enemata accipienda est diversum, pro diversitate morbi, & Medici intentione. Id tamen sciant Tyrones, in principiis accessionum febrium non esse adhibendos, quippe perturbando naturam, eas solent immodicè prolongare.

92 Huc pertinent suppositoria, quae sunt medicamentum solidum filo ligatum instar torundae, & medicamentis aliquibus pro variis finibus consarcinatum.

Suppositorium commune.

R. *Pulv. aloes, hier. picr. anà. ʒ. s. mell. ʒ. salis q. s. fiat suppositor.*

Suppositorium irritans in soporosis affectibus.

R. *Pulv. agarie. trochischor. albandal anà. ʒ. j. bellebor. nigr. ʒ. s. sal gemmae, nitri anà. ʒ. j. mellis quod sat. fiant duo suppositoria.*

93 Eodem modo fieri possunt ex aliis medicamentis, pro varia Medici intentione. Suppositoria, & clysteres non sunt applicanda his, qui haemorrhoidibus, siccis praesertim, laborant, nec his qui hernia afficiuntur; minus praegnantibus, & puerperis; parciore copia in pueris, & senibus, quibus

bus potius suppositoria, quam clysteres conveniunt. Neque omittendum, nimium frequentem clysterum usum nemini conferre, quia intestinum rectum debilitant, simulque totum corpus, indeque non raro fit, ut in eo intestino partibusque vicinis formentur abcessus, variique humorum fluxus periculosissimi.

CAPUT XV.

De Anodinis, & Vesicantibus.

94 **C**UM corpus humanum, innumeris subjectum laboribus, praeter alia satis vehementia, quibus affligitur, symptomata, *dolore*, omnium aliorum symptomatum longè excedente saevitiam, hinc indeque molestetur, ne quid divinae arti nostrae pro humani generis subsidio deficeret, medicamentis usa est anodinis, narcoticis, hypnoticis, ad dolores sedandos utilissimis, quae licet ad eos levandos omnia conducant, aliqua ratione differunt nihilominus quoad modum quo dolorem auferunt & vires eorum: alia namque dolores mitigant, solida laxando, & acres liquidorum particulas obtundendo, ut emollientia, & laxantia, v. g. *balnea*, *fotus herbarum emollientium*, *lac*, *crocus*, & *similia*, haecque à Medicis magis propriè *anodina* dicuntur; alia dolores auferunt somnum inducendo, ut *opium*, *papaver*. &c. & haec hypnotica; alia, sensum partis obtupesciendo, ut *biosciamus*, *mandragora*, *solanum*, *cicuta*, & hujusmodi alia; quae extrinsecus applicata sensum obtundunt: interius verò assumpta somnum profundum creant, quae *narcotica* vocantur. At caetera omnia medicamenta, & ad somnum conciliandum, & ad dolores tollendos opportuna, longè antecellit opium, & medicamenta ex eo composita, Laudanum scilicet opiatum Helmontii, aut Quercetani, ac Laudanum liquidum Sydenhamii, quibus rectè administratis, adversus innumeros morbos strenuè quilibet Medici pugnare possunt. Nec opus est in praesenti naturam opii,

opii, ejusque operandi modum inquirere, quippè id esset tractatum hunc ferè in infinitum extendere, rebusque hactenus incertis nec bene discussis operam perdere; at si per otium liceat mentis humanae hypothesibus addictae inconsistentiam inquirere, consuli possunt Etmuller. in celebri disert. *de Vi opii diaphoret.* Mang. in sua *Opiologia*: Hoffmannus in dissertatione de hoc argumento, & alii; obiter innuere sufficiat, opium, nec esse frigidum, nec frigiditate operari, ut pluribus creditum, sed imò calidum, & sulphure crasso & foetido constitutum, ut testatur ejus amaritudo, inflammabilitas, acrimonia, aliaque in opio existentia, & ejus calorem potius quam frigiditatem demonstrantia, quod latè probat Heredia tract. *de Morb. acut. cap. de Apoplexia*, & novissimè Geofroi testatur. Laudanum ergò opiatum, seu extractum opii, fortius multo operatur, quam liquidum; hoc propterea praescribi potest ad grs. xx. illud ad summum & in casu magnae urgentiae ad grana duo, aliter autem ad granum semis. licet Riverius cap. *de Cholera morbo*. satis temerè ad grana iv. praescribat. Conveniunt ergò opiata in omni dolore sedando, in fluxionibus detinendis, in quibuslibet fluxibus sistendis, in effrenato sanguinis, & liquidorum motu strangulando, in hystericis paroxismis tollendis, in febrilibus exacerbationibus eliminandis, ac denique innumeris aliis, gravissimisque morbis, & symptomatibus corrigendis.

95 Verum notent Tyrones, semper in casu doloris sedandi, & somni inducendi, incipiendum esse à levioribus anodinis, ut pediluviiis, balneationibus, aliisque hujusmodi, quibus non proficientibus, & dolore nihilominus magis molestante, ad opiata transeundum, ea vel in pillulis, vel potionibus morbo appropriatis miscendo, incipientes à leviori dosi, & sensim eam augendo usque quo, aut dolor leniatur, aut somnus concilietur; nunquam tamen dosis superius praescripta excedenda. Praeterea si fieri possit, id est, si dolor nimis non urgeat, praemittantur evacuationes humorum juxta morbi indolem & exigentiam, antequam opiata praescribantur; aliter enim dolorem tollunt, aliud ma-

Ium forte periculosius productura. Verum si dolor adeò affligat, ut aeger inquietudine magna, viribus immodicè deficientibus, laboret, tunc sat tutò, urgentiori malo occurrendo, praescribuntur. Insuper in destillationibus acribus, salsis, & tenuibus, unicum solent esse remedium post evacuantia praemissa; attamen advertant Tyrones, si materia multa impacta sit in pulmonibus, eaque levem difficultatem spirandi producat, tunc medicamenta appropriata superius adacta, prius esse offerenda ad materiam in pectore existentem educendam, & postmodum praescribantur opiata; aliter enim haec materiam illam in pulmonibus magis ac magis incrassant, & ejus motu impedito, ibidem diutius stagnans majorem spirandi difficultatem producit, quod ipse sedulo observavi. Insuper pueris, & senibus minori dosi sunt exhibenda, quippè vis vitae parum vegeta in ipsis, eorum nimium usum non permittit. Similitèr numquam viribus debilibus existentibus propinentur, quia vires magis dejiciunt, & aegrum in ruinam ducunt. Quapropter Tyrones moneo, ut magnis vigentibus doloribus, aut immodicè fluentibus liquidis (quibus duobus affectibus tamquam arcanum occurrunt opiata) semper omni cura animum dirigant ad vires, & interim quantum fieri possit, dolores sedent per opiata, pro quo fine misceri haec solent in potiunculis, pillulis, aut aliis hujusmodi formulis, ex medicamentis vires recreantibus constitutis, ut utriusque sic indicationi satisfaciendo, omni malo strenuè occurrant. Ut vero facilius rem tanti momenti accuratè agant, omnia officinalia, quae opio, solano, hyosciamo, cicuta, papavere componuntur, ad amussim calleant, ut theriacam, Mitridatium, philonium, diascordium Fracastorii, pillulas Storkii, trochiscos de Karabe, sirupos de papavere, de opio & succino, &c. sic enim fiet, ut aegris ea dent medicamina cum cautionibus necessariis, secluso penitus ex ignoratione quovis discrimine. Nec omittendum, novissime Storkium Vindobonensem Medicum non modo cicutam, sed hyosciamum, aconitum, solanum, haecenus inter venena recensita, tamquam innoxia orbi Medico attulisse. Mireris hominis ingenium in

rebus adeo lubricis occupatissimi. Sed cum hodierni medici magnam partem in nova quaevis sint propensi, hinc factum, ut eorum plurimi ambabus ulnis ea medicamina, etsi perniciosissima, aegris tamquam coelo delapsa propinaverint. Cordatiores tamen, non inter nostrates tantum sed inter externos, imò & inter Germanos, ab his applicandis abstinere, cum unius hominis auctoritas paucis aut fermè nullis fundamentis, iisque lubricis, stabilita non satis sit ad venena aegrotantibus praescribenda.

¶ 96 Quod ad vesicantia spectat, ea sunt medicamenta, quae cuti applicata, sua acrimonia, eam in bullas elevant, & lymphaticam substantiam educunt. Hippocrates, & Galenus medicamenta vesicantia nusquam, quod sciam, adhibuerunt. Posteriores Graeci ea applicuerunt ad varios morbos sanandos, credentes ipsorum operationem consistere in forti attractione, revulsione, & serosi humoris evacuatione. Recentiores vero ea omnia improbantes, statuunt particulas vesicantium in sanguinem introductas, eum commovere & dissolvere, eoque modo effectum suum producere; sed ut ingenue loquamur, fateri cogimur, effectus attractionis, & revulsionis, & evacuationis nostris sensibus patere, quod vero humores coagulatos dissolvant, nobis observationibus non constare, atque adeò, quae à Neotericis dicuntur hac de re, inter systematica, incerta, & parum fida referenda. Id igitur certum, vesicantia medicamenta opportunè applicata in quibusdam morbis mirificos effectus producere, praesertim in difficultate spirandi, fluxionibus à capite, aliisque hujusmodi affectionibus. Nec solum cruribus, sed ipsi thoracis regioni, quorundam Graecorum more, applicare ea oportet in asthmate, & ortophnoea, nam vesicantia in his morbis applicata in parte posteriori thoracis inter scapulas, naturam quam optimè juvare solent. Utilia sunt in apoplexia, epilepsia, hemicrania, ophthalmia inveterata, comate, omnibusque aliis affectibus soporosis, pleuritide, febribus malignis cum coagulatione, aliisque hujusmodi morbis in quibus humores revellendi, attenuandi, movendi; secus verò, nocent in febribus ardentibus, malig-

lignis cum dissolutione, in delirio, aliisque morbis, in quibus sanguis nimis incalescit & agitur.

R. *Mass. emplastr. vesicant. ʒ. ij. cantarid. pp. ʒ. s. cum acet. acri fiant duo vesicatoria ad formam bolae manus.*

R. *Pic. burgund. therebintin. venet. anà. ʒ. iij. cantharid. pp. ʒ. j. me. fiant duo vesicantia.*

R. *Cantharid. in acet. maceratar. ʒ. j. zinziber. piper. alb. anà. ʒ. s. pulv. majoran. ʒ. j. ferment. acerrim. q. s. fiant duo vesicantia ad formam semilunae, applicanda pone aures.*

97 In pleuritide vix praestantius est remedium, quam duo vesicantia tibiis admota. In ophthalmia, aliisque inveteratis oculorum morbis, maximè juvat vesicatorium nuchae applicatum, & per plures dies ibidem permanens. Tandem in apoplexia fortissima observavi, malum signum esse si vesicantibus adhibitis, vesiculae non excitentur. Sunt morbi in quibus statim sub initiis applicanda, ut apoplexia caeterique soporosi affectus, omnesque alii quos natura per exanthemata affectionesve cutaneas discutere consuevit: sunt alii quibus praemissis evacuationibus, sedatoque orgasmo licet adhibere, ut peripneumonia, pleuritis, & quicumque morbi cum repletionè & calore nimio conjunguntur. Inter medicamenta caustica adnumeratur calx, quae exterius apposita vesiculas excitat. Dum aqua extinguitur, non modo exterius, sed pro usibus internis praescribi solet adeò, ut aqua calcis specifica ulceribus internis detergendis censeatur, atque omnibus affectionibus quibus siccare, detergere, attenuare opportunum sit. Hippocrates aqua calcis ad quosdam morbos externos utebatur; at interius neque ipse, nec Gannus, Celsus, nec ex vetustissimis quispiam, quod sciam, unquam praescripsit. Hodie cum audacissimi sint medici in remediis quibusdam adhibendis, aqua calcis secunda pro

specifico est. Sed sciant Tyrones, eam aquam igneum quid & acre secum adsportare quod maximè laedere potest, atque adeo medicina ex earum genere est, quae utilitatem dubiam, &, meo iudicio, nullam, sed pericula multa certo secum affert.

C A P U T X V I.

De Venae sectione.

98 **V**enae sectio est: *Evacuatio sanguinis ex venis arte facta, ad varios usus naturae congruos.* Communiter creditur, venae sectionis usum introductum esse, quoniam homines antiquitus viderint hipopotamum, quod animal robustum est, dum sanguine turget, inter spinas involvi, sicque corpus dilacerando ipsum à plenitudine liberare. Ego autem crediderim, ex ipsa naturae observatione venae sectionis usum per analogiam quamdam innotuisse, nam cum naturae lege quaedam fiant sanguinis evacuationes, quibus ipsa, nedum à morbis liberatur, sed & maximas praecavet aegritudines, hinc homines naturam imitari conantes, eandem evacuationem artificiosè venas aperiendo instituerunt. Quidquid tamen sit, prorsus indubitatum est, venae sectionem maximum esse remedium, & praestantissimum ad morbos praecavendos, & curandos. Propter plures usus instituitur venae sectio. Primò pro sanguinis quantitate minuenda. Secundò pro ipso sanguine nimis calido & acri temperando. Tertiò pro eodem liquore revellendo, hoc est, removendo à partibus, ad quas nimio impetu fluere solet. Hinc colliges falsissimum esse quorundam Neoterico-
rum placitum asserentium, solam plenitudinem sanguinis esse indicans venae sectionis, cum etiam haec propter revulsionem, nimium fervorem & acrimoniam magno cum fructu excerci soleat. Ex qua parte sanguis mittendus sit, non aequè constat. Galenus in revulsionum legibus explicandis nimis prolixus fuit; contra, inter recentiores aliqui omnes

regulas revulsioniſ tamquam fictitias destruxerunt. Hinc infinitae propèmodum natae sunt controversiae, quae Medicorum mentes prorsus obscurant, & verae praxeos progressibus adversantur. Nos vero his omnibus relictis, quae ad usum Medicum minimè conferre judicamus, Tyronibus pro regula firmissima praescribimus, ut leges revulsioniſ, & derivationis non ex libris, neque ex Auctoribus inter se disceptantibus, sed ex ipsa natura vias monstrante deducant. Igitur revulsio est: evacuatio sanguinis ex parte nimium distanti ab ea, quae in morbo affecta est. Derivatio est: educatio sanguinis à parte, proxima parti laboranti. Sedulò igitur animadvertere oportet, quomodo natura se gerat in curandis morbis per sanguinis evacuationem sponte factam; ejusque leges imitando, tum demum agnoscemus, quid agendum in revulsione, & derivatione. Exempli gratia, si phrenitis causam suam habeat in cerebro, eam natura sanat per narium haemorrhagiam, hincque edocemur parum, aut nihil prodesse venae sectionem ex pede, conferre tamen quam maximè venarum jugularium, & frontis apertionem. Si phrenitis sedem suam habeat in hepate, aut septo transverso, tunc natura eam tollere solet, tum per narium haemorrhagiam, tum per haemorrhoides. Ex hac naturae lege discit Medicus aperire primum venas brachii, deinde haemorrhoidales. Pleuritidem, & peripneumoniam sanat quandoque natura, aut per haemorrhagiam narium, aut per sputum flavum sanguine permixtum. Intelligit hinc Medicus, venas partium superiorum esse in pleuritide, & peripneumonia aperiendas. Velim igitur Tyrones semper, natura duce, operari, maximumque studium collocent in ejus legibus exactè cognoscendis, & observatione discant, quae agenda sunt in morbis, interim animadvertentes, nostrorum temporum libros multa inania hac de re tractare, quoniam ex hypotesibus confictis, practica praecepta eruere volunt. Hinc falsum est, in morbis acutis capitis, secundam esse venam ex pede, quia nimius est impetus sanguinis ad caput, qui ejus conversione ad pedes sistitur, quia haec omnia hypotesi nituntur, & experientia non confirmantur, nam

deliria februm ardentium, post multas, imò & importunas venae sectiones ex pede, non cessant. Falsum etiam est, quod dicitur, derivationem non esse instituendam, nisi praecedente prius revulsione, nam haec regula observationibus non innitur, sed ex spurcissimis Arabum fontibus emanat, quinimò Hippocrates contrarium suadet, &, quod magis est, ipsa natura. Videant Tyrones, si lubeat, Martianum hac de re acutè & solidè disserentem. Hippocrates, Galenus, aliique Medicinae Principes regulas revulsione, & derivationis in praxi observandas statuerunt. Nostris autem temporibus, dum sanguinem per corpus circulare crediderunt Medici, tamquam vanas, & futes habuerunt leges revulsione, & derivationis ab antiquis statutas, quia si sanguis, qui lege circulationis modo est in capite, citissimè descendit ad pedes, quid inquit, juvare poterit, ipsum ex pede, vel ex brachio educere, si omnis, qui in corpore existit, nunc est in pedibus, nunc in brachiis, nunc in capite? Attamen cum experimenta practica saepius iterata, hanc ratiocinationem destruxerint, opinionum enim commenta delet dies, naturae opera confirmat, hinc factum est, ut prudentiores Neoterici tamquam axioma statuerint; posita sanguinis circulatione, leges revulsione, & derivationis esse observandas. Nostro autem saeculo, magna exorta est controversia inter quosdam Medicos Parisienses, num in febribus acutis, dum humores ad caput impetuosè feruntur, secare oporteat venas brachiorum, an pedum? Acriter hac de re disputarunt Philippus Hecquetus, & Silva, defendens ille, venas superiores: hic inferiores esse aperiendas. Multo antea, saeculo scilicèt decimo sexto, floruit inter Parisienses Renatus Moreau, qui dissertationem fecit de missione sanguinis in pleuritide, eruditam certè & utilem, in qua probat, omnes fere Auctores gravissimae notae, ab Hippocrate usque ad sua tempora, sanguinem in pleuritide mittendum ex vena brachii lateri affecto respondentis, docuisse. Ego autem in omni morbo acuto à fluxione inflammatoria pendente, derivationem potiùs, quam revulsionem convenire, cum Hippocrate suadeo. Ut tamen Tyrones, quibus

bus in morbis secanda sit vena: & quibus cautionibus id faciendum sit, apertè cognoscant, Cornelii Celsi sententiam apponam, qui inter Medicinae Principes hanc rem accuratissimè exposuit.

Sanguinem incissa vena mitti, novum non est: sed nullum pene morbum esse, in quo non mittatur, novum est. (a)

99 Quid Celsus nostris temporibus diceret, si videret Medicos nostrates, in omni morbo semper, & ubique venam secare? Profecto natura non omnes morbos vult per sanguinis expulsionem tollere; cur vero ars, quae naturam in omnibus ducem habere debet, sanguinem perpetuo, & ubique mittendum suadeat? Certè si nihil aliud facere oportet in morbis, quam sanguinem mittere, & purgare, inutile est artem praeceptis ornare ex ipso naturae penu deductis.

Item mitti junioribus, & foeminis uterum non gerentibus, vetus est; in pueris vero idem experiri, & in senioribus, & in gravidis quoque mulieribus, vetus non est. Siquidem antiqui primam, ultimamque aetatem sustinere non posse hoc auxilii genus judicabant, persuaserantque sibi, mulierem gravidam, quae ita curata esset, abortum esse facturam. Postea vero usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum. (b)

100 Galenus non uno tantum in loco docuit, in pueris, & senibus venam non esse secandam, utpote in his aetatibus non adest virium robur, ad venae sectionem sustinendam requisitum. Ego autem propria observatione didici, in pueris parum proficere venae sectionem, imò & quam maximè officere, etiamsi acutis morbis infestentur, vel quod eorum compages laxa sit, diffluentque facillimè vires, vel quod humore gelatinoso plurimum abundant & paucò sanguine, vel alia quavis de causa id fiat; tamquam certum igitur teneo in praxi praeceptum, in pueris, & senibus raro

san-

(a) Celsus de Medicin. lib. 2. cap. 10. | (b) Cels. loc. citat.

sanguinem esse mittendum. Dixi *raro*, quoniam firmus puer, & robustus senex tuto sic (ut Celsus loquitur (a)) quandoque curantur, non enim semper pueri, & senes annorum numero, sed virium robore stimandi sunt; maximè tamen in his aetatibus Medicus imperitus falli potest, quia ferè in iis minus roboris subest. Cum vero in mittendo sanguine vires semper contemplari oporteat, scire nunc expedit, plurimum esse discriminis inter valens corpus & obesum, inter tenue & infirmum. Nam obesa corpora paucò sanguine abundant, adeoque qui nimium pinguis est, ejus detractioe licèt modica, affligitur; contra vero tenues, si infirmi non sint, detractioem hujusmodi facilius sustinent. Propterea vis corporis melius ex venis, ut dicebat Cicero, (b) & Arteriarum pulsatu, quam ex ipsa specie aestimari debet.

Neque solum haec consideranda sunt, sed etiam morbi genus quod sit, utrum superans, an deficiens materia laeserit, corruptum corpus sit, an integrum. Nam si materia vel deest, vel integra est, istud alienum est; at si vel copia sui male habet, vel corrupta est, nullo modò melius succurritur. (c)

101. Falsum esse, observationes evincunt, solam plenitudinem esse indicans venae sectionis, nam sanguinis corruptio nullo modò melius quam vaenae sectione corrigitur. "Venam igitur tundere oportet, inquit, Actuarius, (d) in plenitudine, & calidorum humorum putredine, in anni tempore, vere potissimum, secundo loco autumno: in aetatibus à pubescentibus usque ad declinationem. Nam si sanguis vacuatur cum neque copia neque humoris superat caliditas, refrigeratio, cruditas, malusque habitus succedit." Igitur à vero aberrant, qui in omni morbo, in omni aetate, in omni tempore sanguinem detrahunt, sicut etiam illi, qui sola copia redundante, ipsum detrahendum suadent.

Er-

(a) Cels. de Medic. lib. 2. cap. 10.

(b) Cicer. in Orat. cap. 2.

(c) Cels. loc. cit.

(d) Actuar. de Method. Medend. lib. 3. cap. 1.

Ergo vehemens febris, ubi rubet corpus, plenaeque venae tumet, sanguinis detractionem requirit; item viscerum morbi, nervorumque resolutio, & rigor, & distentio, quidquid denique fauces difficultate spiritus strangulat; quidquid subito supprimit vocem: quisquis intolerabilis dolor est, & quacumque de causa ruptum aliquid intus, atque colisum est. (a)

102 In hac morborum enumeratione, omnes ferè illi continentur, qui sanguinis detractione curantur, nam si attente ea, quae à Celso proponuntur, inspiciamus, certè inveniemus in casibus ab eo propositis, plenitudinem universalem, vel saltem particularem adesse, aut sanguinis corruptionem, quae venae sectionem expostulat. Igitur in fluxionibus, & destillationibus humoris serosi à capite, item in nimio sanguinis fluxu, & in morbis à bile, seu pituita pendentibus, non video qua ratione sit sanguis mittendus.

Fieri tamen potest, ut morbus quidem id desideret, corpus autem vix pati posse videatur: sed si nullum tamen appareat aliud auxilium, periturusque sit, qui laborat, nisi temeraria quoque via fuerit adjutus, in hoc statu boni Medici est ostendere quam nulla spes sine sanguinis detractione sit, faterique, quantus in hac ipsa re metus sit, & tum demum si exigatur, sanguinem mittere. De quo dubitare in bujusmodi re non oportet, satius est enim anceps auxilium experiri quam nullum; idque maximè fieri debet, ubi nervi resoluti sunt, ubi subito aliquis obmutuit, ubi angina strangulatur, ubi prioris febris accessio pene confecit, paremque subsequi verisimile est, neque eam videntur sustinere aegri vires posse. (b)

103 Optima sunt, quae Celsus hic adducit & praxi quam maximè congruentia. Id unum excipio, quod Celsus suo tempore agnoscere non potuit, cum scilicèt, accessio febris aegrum pene confecit, & aliam succedere spes est, cui

sus-

(a) Cels. loc. citat. || (b) Cels. loc. citat.

sustinendae vires impares sint, tunc non venae sectione aeger succurrendus, sed cortice peruviano, à quo unice certum auxilium sperandum est.

Cum sit autem minime crudo sanguis mittendus, tamen ne id quidem perpetuum est, &c. (a)

104 Duo praecepta notat hic Celsus, Tyronibus scitu necessaria. Primum est, sanguinem non esse mittendum existente cruditate in primis viis. Secundum est, in casu magnae urgentiae seu suffocationis, seu contusionis vehementis, seu magnae inflammationis, sanguinem esse detrahendum, etsi cruditas adsit: imò si duae simul concurrant indicationes, altera scilicet, purgandi humores crudos: altera mittendi sanguinem cum urgentia, satius est, primum sanguinem detrahere, & postmodum cruditati succurrere. Si verò non adsit urgentia mittendi sanguinem, uti communiter, accidit, tunc tutior via est, quae abstinet à sanguine detrahendo, donec cruditas omninò corrigatur. Tanto tempore, inquit Galenus, differre oportet sanguinis missionem, existente cruditate in ventriculo, quanto opus est, ut cruditas evacuetur. Hic oportet Tyrones advertant, cruditatem ante venae sectionem non esse evacuandam in acutis per medicamentum purgans, sed per clysteres, vel usu olei amygdalarum dulcium in jusculo propinati. Hinc deducitur, in cholera-morbo, in cardialgia, & hujusmodi affectionibus oris ventriculi, periculosum esse sanguinem mittere, nam in his casibus, praeter summam cruditatem, virtus facillimè labitur, quod optimè variis locis praeceperunt Hippocrates, & Galenus.

Sed ut aliquando etiam, primo die sanguinem mittere necesse est, sic numquam utile post diem quartum est, cum jam spatium ipso materia, vel exhausta est, vel corpus corruptit. (b)

105 Optimum consilium hic praescribit Celsus, & experien-

(a) Cels. loc. citat. | (b) Cels. loc. citat.

tientia confirmatum, quod utinam Professores hodierni executioni mandarent, cum videamus, quibuscumque diebus & quocumque tempore morbi, sanguinem immoderate fundere, & indiscriminatim hoc remedii genus, sine delectu temporum morbi, passim tentare.

Fere etiam ista Medicina, ubi necessaria est, in biduum dividenda est. (a)

106 Gloriabatur Galenus, se, unica venae sectione, febres quandoque jugulasse, atque Medicis antiquis in usu erat sanguinem mittere usque ad animi deliquium. Tyrones tamen monendi sunt, ne id umquam intendant, cum maximè periculosum sit multum sanguinem una vicè extrahere, & possit aeger syncope confectus perire. Praestat certè repetitis vicibus extrahere eam copiam, quae morbo congruat, nam si, ut idem Celsus optimè monet, in aqua hydropicorum educenda id valet, quanto magis necesse est, in sanguine educendo valeat?

Mitti vero is debet, si totius corporis causa fit, ex brachio, si partis alicujus, ex ea ipsa parte, aut certè quamproxima::: Neque ignoro quosdam dicere, quam longissimè sanguinem, inde ubi laedit, esse mittendum, sic enim averti materiae cursum, at illo modò in idipsum quod gravatur, evocat. Sed id ipsum falsum est, proximum enim locum primo exhaurit, ex ulterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur. (b)

107 Habent hic Tyrones regulas revulsionis, & derivationis, observata semper lege ducendi sanguinem ex loco propinquiori parti affectae. Denique, ut omnia haec brevi methodo comprehendamus, scire oportet sanguinem numquam esse detrahendum per regulas ex hypotesi deductas, sed per praecepta practica ex certa, & indubitata observa-

(a) Cels. loc. cit.

(b) Cels. loc. cit.

tione de prompta, atque adeò minimè tenendum, plenitudinem esse unicum indicans sanguinis missionis, quia id ex hypotesi manat, & observatis practicis constat, plenitudinem in sanis adesse prorsus innoxiam, quae neque sanguinis detractionem postulat, neque specialem curationem requirit: nec satis certa sunt plenitudinis indicia, cum communiter ex pulsu, ex rubore faciei, & ex corporis mole sumantur, quae omnia, quatenus ad hanc rem spectant, fallacia sunt.

108 Neque verum est Scholarum axioma, morbum, scilicet, magnum postulare venae sectionem, aut purgationem, nam licet verum sit morbum magnum remedia magna postulare, si ea fortasse dentur, tamen non aequè verum est solam venae sectionem, & purgationem esse remedia magna, uti inter Arabum sectatores plurimi crediderunt, nam cortex peruvianus, aqua frigida juxta regulas artis praescripta, aliaque hujusmodi medicamina nedum magna, sed & maxima sunt, imò in aliquibus morbis magnis, tum venae sectio, tum purgatio medicamenta pessima esse solent. Igitur verum indicans venae sectionis observatione tantummodo innotescit, & per eam nobis constat sanguinis detractionem in iis casibus indicari, in quibus, natura ipsa duce, morbi per sanguinem ultro fluentem, aut sanantur, aut mitescunt. Juxta hanc legem utilis est venae sectio in suppressione haemorrhoidum, aliarumque sanguinis excretionum, quae certis, & determinatis temporibus fieri solent. Utilis etiam est in omnibus internis inflammationibus, quoniam si in ipsis vi naturae sanguis expellatur per nares, aut alium quemcumque locum conferentem, morbus certè mitior redditur. Idem accidit in febribus sinochis, aliisque ardentibus, quae à sanguine potius, quam bile procedunt. Constat etiam observatione, aliquos morbos, citissimè venae sectione, aut minui, aut tolli. Sic suffocatio vehemens in asthmate, apoplexia fortis, convulsiones vehementes, contusiones partium, aliaque hujusmodi affectiones sanguinis detractione levantur, idque cognoscimus non per illa ratio-
tio-

tione promoveri sanguinis motum, laxari fibras, aliaque hujusmodi, quibus nostri homines maximè abundant, utpote si non omnino falsa, saltèm incerta sunt, sed quia naturam imitantes, ejus opera sequimur, videmus enim eos, qui casu ab alto apoplectici fiunt, nullo modo melius sanescere, quàm si sanguinem ex vulnerata parte largiter fundant. Videmus etiam, in magnis suffocationibus maximè prodesse, sanguinem per haemorrhoides, aut per uterum in mulieribus copiose effluere. Nec solum scire oportet, quae venae sectionem expostulent, sed necesse etiam est intelligere, quaeenam ea sint, quae permittunt, aut impediunt ejus operationem. Igitur plenitudo vera, non fucata, vires robustae, aetas juvenilis, temperamentum sanguineum, & inter anni tempora ver, & autumnus sanguinis detractioem permittunt; contra, sanguinis paucitas, virium debilitas, aetas puerilis & senilis, aestas, & hiems, venae sectionis usum dehortantur. Pro coronide tantum restat animadvertere, Galenum plurima scripsisse de venae sectione, ac licèt dubitari nequeat, quin optima proposuerit praecepta circa hanc rem in libro de Methodo Medendi per sanguinis detractioem, tamen neque negari potest, audacem nimis fuisse in mittendo sanguine, licèt non tantum ac nostrorum temporum Medici, idque effecit ductus systemate plenitudinis, quam unicè in sanguine mittendo fermè attendebat. Verum ipse Auctor est, in pueris, & senibus, in natura frigidis, & debilibus, & in quibus os ventriculi quavis de causa affectum est, minime sanguinem esse detrahendum.

TRACTATUS IV.

DE FEBRIBUS.

CAPUT I.

Quid sit febris exponitur.

CUM quis quavis de causa calorem praeternaturalem concipit, seu interius tantum affligat, seu exterius etiam percipiatur, eodemque tempore pulsum habeat agitatam, celeritate vel inaequalitate à naturali ordine recedentem, eum hominem febricitare dicimus. Ergo febris est: *praeternaturalis corporis humani calor cum pulsu celeri, inaequali, aut inordinato conjunctus.* Haec sunt quae febris praesentiam ex observationibus certò monstrant; innumera pene dogmata circa essentiam, ut ajunt, febris, ex galenicis, chymicis, mechanicis hypothesibus deducta hic ommittimus, ne Tyrones pugnantium inter se opinionum commentis oneremus, quilibet enim pro lubitu vel fermentationem, vel solidorum irritationem, sanguinis despumationem, aliaque id genus figmenta pro febre explicanda in medium adducit. Solus Ramazzinus colligens plurium scriptorum hac de re sententias, plusquam quinquaginta inter se pugnantibus & diversissimas proponit. Cum vero nec calor crescere, nec pulsus extra naturae ordinem diu moveri sine corporis offensione possint, necesse est ut febre praesente actiones, excreta, affectiones mutantur, atque adeò omnis generis symptomata caput erigant. Sed cognita febre per characteres explanatos, & fomitem febris ex symptomatibus haud difficile erit eruere, nam etsi totum corpus molestia laboret, in ea tamen parte quae febrim originem praestat, actiones laesae aliaque ei respondentia opera, vehementius,

majorique conatu, & duratione, observatione accurata patefunt. Jam vero cum omnis febris (ne quidem diaria & hectica exceptis) inflammationem simplicem, quam *phlogosim* vocant, secum adjunctam habeat, hoc est, calorem praeternaturalem acrimonia speciali stipatum: nonnullae, at non omnes, *phlegmone*, hoc est, inflammatione cum tumore comitentur, propterea monendum duximus, in hoc tractatu de febribus simplici inflammatione conjunctis tantum agere, cum reliquae ex *phlegmone* natae morbos sui generis, quaelibet proprium, producant, ut phrenitidem, pleuritidem, peripneumoniam, &c. eosque in praxi tractandos susceperimus. An cor in omni febre necessario inflammari & calescere debeat disputant aliqui, multasque quaestiones inutiles quidem & verbosas his de rebus exagitant. Sed ab iis dubiis nos facile expediri posse censemus, si statuamus, febres universales, hoc est, universum corpus occupantes, de quibus hic loquimur, cor calore praeternaturali affectum supponere, ut inde pulsus alterationem inordinatam acquirat; febres verò particulares, hoc est, unicam tantum partem occupantes, non requirere calidam cordis affectionem, quamquam & febres istae si diutius durent, tum demum corde in consensum tracto, in universales saepe abeant. Sic, si calor praeter naturam diu caput, pulmones, ventriculum, hepar aut alia hujusmodi viscera infestet, partes istae febricitant speciali seu particulari *febre*, quae hoc nomen apud communia Medicorum effata non suscipit, donec malo cordi communicato universum corpus afficiat. Hanc febrium distinctionem in universales, & particulares in mente habeant Tyrones pro usu practico, sic enim discent, ubicumque calorem praeternaturalem observent, non calidis remediis curationem instituerre, neque catharticis, spirituosis, & calefacientibus rem absolvere, sed diaeta tenui humectante, aquae potu, abstinentia ita aegros tractare, donec calor praeternaturalis partis laesae evanescat, ejusque functiones ad statum naturalem integre restituantur.

CAPUT II.

De Differentiis febrium.

2 **G**alenici febres dividunt in diarias, putridas, & hec-
 ticas: Diarias dicunt residere in spiritibus, quibus
 accensis totum corpus deinceps accenditur, cumque spiritus
 propter eorum subtilitatem facilè dissipentur, hinc asserunt
 diarias febres spatio unius diei finiri. Putridas febres appel-
 lant, quae fiunt ex putredine humorum; ad hoc suppo-
 nunt, unum aut plures ex humoribus in aliqua corporis par-
 te detentum putrescere, indeque vapores calidos ad cor
 emittere, quibus, corde calefacto, totum corpus incales-
 cit hinc asserunt bilem putrescere in tertiana, melancho-
 liam in quartana, pituitam in quotidiana, &c. Hecticas fe-
 bres in solidis partibus radicari judicant; dum enim hae-
 quavis de causa incalescunt adeò ut calor in eisdem partibus
 quasi in proprio fomite accendatur, tunc febres fiunt hec-
 ticae. Haec divisio re ipsa omnes febres sub se comprehendit
 si bene intelligatur. Igitur sunt febres quae uno, duobus, aut
 tribus ad summum diebus durant, quoniam earum fomes
 subtilis tenuisque, nec naturae nimium adversus, citò & sa-
 lubriter consumitur, hasque veteres diarias appellabant. Sunt
 aliae durabiles, naturam lacescentes, & juxta varios laedendi
 modos diversis characteribus distinctae, nec nisi crisi aliqua
 solubiles, easque *putridas* vocabant, non quod veram humo-
 rum putredinem adesse crederent, ut falsò asserunt qui ve-
 teres non legunt, sed quoniam corrumpuntur humores cer-
 taque diathesi à naturali statu recedente inficiuntur, ut via
 ad putredinem facilis paretur. Caeteras in habitum versas,
 lento & diuturno motu corpus absumentes, heclicas no-
 minarunt.

3 Praecipua febris divisio, ac Tyronibus ad febres cla-
 rius cognoscendas utilior est, in febres, primae, secundae,
 aut tertiae regionis. Explicatur divisio; dum Medicus ad
 aegrum

aegrum febrientem vocatur, primum sibi ante oculos proponat, num febris suum praecipuum fomitem habeat in prima regione, num in secunda, an in tertia, num denique in duabus, aut tribus simul, ex ea enim cognitione utilissimae sumuntur indicationes ad aegros sanandos. Per primam regionem intelligimus ventriculum, intestina, partem cavam hepatis, mesenterium, pancreatem, vesicam, lienem, &c. Per secundam intelligimus gibbam hepatis partem cum vasis majoribus, ut arteria magna, vena cava, &c. Per tertiam regionem intelligimus totum corporis habitum.

4 Sic febres diarias ex prima regione experiuntur Medici in infantibus ex lactis corruptione in ventriculo, levique primarum viarum obstructione, quod olim jam monuit Galenus. Febres diarias ex secunda regione videmus in febribus, in quibus incalescit sanguis ab insolatione, vigilia, animi pathemate, &c. Febres diarias ex tertia regione quotidie videre licet in cutis constipationibus. Similiter febres putridas ex prima regione experimur passim in febribus mesentericis; putridas ex secunda regione in febribus malignis, ardentibus, acutis, inflammatoriis, &c. Tandem putridas ex tertia regione saepissimè observant Medici in tumoribus, ulceribus, aliisque hujusmodi morbis in habitu corporis existentibus. Febres hecticas ex prima regione saepè vident practici in abscessu, & schirro hepatis, in pertinacibus mesenterii obstructionibus, ac in hystericis, scorbuticis, & hypochondriacis. Deinde febres hecticas ex secunda regione advertunt observatores in phtisicis, empiematicis, & illis quibus naturalis adest sanguinis dispositio ad febres hecticas. Denique febres hecticas ex tertia regione videmus in leucophlegmatia, atrophia, &c. Seu febris sit primae secundae aut tertiae regionis potest esse diaria, putrida, aut hectica, nam regiones monstrant locum patientem, haec alia naturam & conditionem febrium. Insuper putrida febris potest esse continua, vel intermittens: continua dicitur, in qua aegri semper, & continuo febricitant, licet accessionis tempore magis aegrotent; intermittens est in qua tempore illo quod inter unam, & aliam mediat accessionem, non febricitant.

Con-

Continua, quae phlegmonem non habeant adjunctum, est *messengerica* recentiorum (à veteribus *quotidiana*): *ardens*, *synochus*, *maligna*, *semitertiana*, *diaria*; quaelibet enim febres putridae quocumque nomine insignitae ad has reducuntur. Intermittentes sunt tertianae, & quartanae ita dictae, quia illa tertio, haec quarto quoque die repetit; etsi interdum tertiana singulis diebus invadat, tamen accessiones & periodo & caractere tertio quoque die sibi respondent.

C A P U T III.

De Febre messengerica.

INter febres continuas fomitem praecipuum in prima regione habentes primum sibi vendicant locum *febres messengericae*, quae ita dicuntur, non quod à solo messenterio, sed quia in eo, ejusque glandulis potissimum (licet etiam in aliis primae regionis latibulis existat) harum febrium fomes majori ex parte continetur. Hominibus studiosis, laboribus, vigiliis, animique passionibus affectis, necnon hypochondriacis, scorbuticis, hystericis, veneri, & ingluviei deditis sunt maximè familiares; propterea inter populares nostros ob ventriculi languores, alimentorum copiam, & stomachi debilitatem sunt fréquentes. Veteres has febres quotidianas appellabant, & à crassis crudisque humoribus foveri credebant. Cognoscuntur ex sequentibus signis: febris ad tactum nimis ardens non est, imò quasi lento suavique calore sese explicat: etsi continua sit, accessiones habet singulis diebus, ac interdum tertioquoque die, tertianarum more, sibi mutuo correspondent. Pulsus parvus est ut plurimum, ut in omnibus morbis stomachi solemne est, & aliquantulum celer; urina parum distat à naturali, nisi à nimia salium muriaticorum copia rubicunda, & quasi lateritio tincta colore appareat, interdum autem crassa est maximè, furfure in fundo matulae quasi plena os amarum, aut insipidum est, cum levi quadam nausea,

& inappetentia; lingua viscida est, glutinosa, spurca, pellicula scabra & alba vestita; foetor circa dentes peracta ventriculi digestionem frequens est. Alvus plerumque est sicca, aliquando tamen fluida; accessiones frequentius circa noctem advenire solent, aliquando duae accessiones eodem die, interdum nec typum, nec ordinem servant, unde ab aliquibus *erraticae febres* merito dicuntur; non adveniunt accessiones cum rigore, sed aut levi quodam horrore, aut pedum refrigeratione, ac dum pedes frigidi sunt, volae manuum ardere solent: certissimum messenterii, partiumque adjacentium male affectarum, indicium. Caput denique semper patitur modo dolore, modo gravitate, & pulsatione circa tempora: at si patiens in lecto erigatur, caput hinc, inde nutando gravitat, & quasi vertiginosis motibus laborat. Non haec omnia in singulis aegris reperiuntur, nam propter temperamentorum diversitatem, aliarumque causarum quae occasionem morbo tribuerunt, magis, vel minus, plura, vel pauciora apparent aliquando, quamquam in febribus messentericis majori ex parte solent concurrere.

6 Causae occasionales febrium messentericarum sunt congesti, crudi que humores in messenterio, primisque viis, qui ibi diutius detenti, corruptionem putredini proximam, pravamque diathesim adquirunt. Est etiam occasio, non ita proxima, prima alimentorum digestio vitiata. Haec autem vitatur, aut per nimiam alimentorum quantitatem, quae stomachi vim superando, eandem ad concoquendum prorsus imparem efficit; aut per vitium liquoris gastrici, dum diathesi aliqua corruptus & acrimonia, ea vitia alimentis communicat; aut per morbos partium ad primam ciborum coctionem cum stomacho concurrentium; hinc enim fit ut alimentis bene non subactis, nec satis perfecte elaboratis, cruditates sensim accrescant in prima regione, donec naturam heterogeneam adquirentes febres excitent. Causae externae efficientes praeter aërem temporisque constitutionem, sunt diaeta ad quam pertinent studia, Venus, labores insueti, vigiliae, aliaque hujusmodi ventriculo noxia: ac demum animi pathemata,

7. Febres istae chronicae sunt ut plurimum, ac nisi rectè tractentur, in hecticas messentericas facilè transeunt. In hypocondriacis, scorbuticis, & hystericis difficilis prae caeteris sunt curationis, si à dispositione praesertim cancroso hypocondriorum, ut temperamentis nimis adustis, ac baccho, liquoribusque ardentibus deditis commune est, proveniant.

8. Curatio hujus febris tribus perficitur indicationibus, evacuandi scilicèt corruptos, & impuros humores primarum viarum; stomachum, ejusque vim concoquentem roborandi; ac feбри etiam succurrendi. Primam indicationem statim sub initiis debet Medicus adimplere, aliter enim humores illi nimis detenti, febrem perniciosam creare solent, ut non semel observant practici; ad eam proindè implendam sub primis diebus sequentem praescribat potionem.

R. Rhabarb. ʒ. j. infund. in ʒ. iij. aquae gramin. colaturae adde sirup. aurei ex rore ʒ. j. sal absinth. ʒ. s. me. matutino tempore praescribatur.

9. Hanc potionem iterum, & saepius praescribat aliquibus interpositis diebus ab una ad aliam purgationem, donec messenterium ab humorum infarctu satis purgatum agnoverit; diebus autem à purgatione liberis ad vires recreandas, & stomachum roborandum sequentem potest propinare potionem horis pomeridianis cum moderato haustu aquae, nive aut glacie refrigeratae.

R. Confect. alkerm. incompl. & sal. absinthi anà. ʒ. s. pulv. margarit. pp. ʒ. s. sirup. rosar. virid. ʒ. ij. aquae gramin. ʒ. iij. me.

10. Licèt Baglivus variis in locis agens de febribus messentericis, absorbentia medicamenta ad eas febres damnaverit, in nostris tamen popularibus ea utilissima deprehendimus, imò cum non semel in dictis febribus ea praescrip-

serimus ex consilio D. Fuller in sua *Pharmacopœia extemporanea*, felices eventus ab eis semper observavimus, dummodo nimia copia non praescribantur; sic enim adeo non prosunt, ut obstruendo laedant. Pro potu ordinario bibant aegroti in hisce febribus ptisanam ex radicibus graminis, & fragariae, radices enim istae utrique indicationi satisfaciunt, Si aliae potiones purgantes, aut stomachum roborantes procurandis his febribus magis arrideant; consulant Tyrones pharmaciam nostram in tractatu de Stomachicis, & purgantibus cum animadversionibus ibidem satis repetitis. Si ea methodo febris adhuc pertinax non cedat, ad amara, & aperitiva confugiendum est, inter quae reliqua omnia longè antecellit decoctum amarum Pharmacopœae Bateanae, cuius haec est descriptio.

R. Summitat. centaur. minor. flor. camomil. & folior. agrimon. anà. manip. ss. semin. card. bened. citri anà. ʒ. ij. flor. calendul. pug. ij. radic. gentian. ʒ. ij. sennae ʒ. vj. rhabarb. ʒ. j. vini albi, & aquae font. anà. lb. j. coque ad dimid.

11 Si purgantia auferas, merè alterans fiet, atque conveniens erit in casu, quo propter vires lacesitas tibi solum in animo sit febrem fugare, non purgare. Hoc decoctum in quibus intemperies viscerum calida regnat, aut febris est nimis intensa, utile non est propter medicamenta nimis calida, & amara; quod si decocto opus sit ad febrem tollendam, hoc modo componi potest.

R. Radic. gramin. fragar. anà. ʒ. j. summitat. centaur. minor. flor. camomil. & fol. agrimon. anà. manip. s. semin. 4. frigidor. major. & card. bened. anà. ʒ. j. aquae fontis lb. iij. coque ad medi. cola pro tribus dosibus.

12 Si autem praedictis remediis febris tenax resistat, tunc

utile est decoctum aperiens, deobstructivum, diluens, factum cum sero lactis; prodest etiam sal febrifugum Silvii, sal absinthii, centaur. minor. card. benedicti, & alia, ea cautione, ut calor viscerum minimè intendatur. Sequens decoctum ad has febres eradicandas summè prædicat Fuller, idque appellat decoctum febrifugum salsum.

R. *Sal. absinthii* ʒ. ij. *aquae fontis* lb. ij. *coque ad tertiae partis consumptionem.*

Hoc febrifugum utile etiam est.

R. *Sal. centauri minor. absinthii anà.* ʒ. j. *cremor. tartar.* ʒ. ij. *c. c. philosophic. calcinati.* ʒ. j. *s. spirit. vitriol. rectificat.* ʒ. s. *sandal. rubr. pulv.* ʒ. j. *spiritum vitrioli affunde guttatim, pulverem miscendo spatula lignea in vase vitreo, deinde lento igne mixturam exsicca. Detur q̄ ʒ. tribus horis ante paroxysmum.*

13 Quod si prædictis medicamentis febris non cedat, ad usum corticis kinae tamquam ad sacram anchoram confugiendum, licèt enim hujus saluberrimi corticis usus in hisce febribus à Bagliv. damnetur, id fortasse, ut ipse loquitur, ab aere Romano procedat; at in nostro climate observamus, febres messentericas, repurgato prius messenterio, recta illius pulveris præscriptione citò & tutò fugari, quapropter post repetitas purgationes, roborato jam stomacho, utile erit eum sic præscribere.

R. *Corticis peruv.* ʒ. iij. *sal tartar.* ʒ. s. *infund. in aquae cichor.* ʒ. vj. *& fiat tinctura. Dosis* ʒ. ij. *singulis diebus, horis ab accessione liberis.*

Si in forma pill. magis arrideat.

R. *Sal. febrifugi Silvii* ʒ. j. *sal centaur. minor.* & *pulv. flor. camomil. anà.* ʒ. s. *cortic. peruviani* ʒ. s.

antim. diaphor. ℥. s. fiat massa cum liquore idoneo, & dentur hujusmodi pill. ad ℥. j. pro qualibet dosi, sed diversis intervallis.

Vel si hunc corticem arrideat purgantibus admiscere.

R. Sal. absinth. ℥. iij. cortic. peruviani ℥. iij. extracti gentianae ℥. j. aloes succotrin. ℥. ij. sirup. de cicbor. cum rhubarb. q. s. fiat confectio. Dosis cochlearia duo superbibendo haustulum ptisanæ descriptæ, aut aquæ frigidæ.

14 Tandem pro integra febrium messentericarum curatione duo restant advertenda. Primò, ventrem esse laxandum ab initio morbi clysteribus emollientibus, refrigerantibus, & leviter irritantibus ex foliis scilicèt malvarum, absinth. rutæ, additis oleis camomelino, absinth. aut communi cum benedicta laxativa, aut si opus fuerit confectio de baccis lauri, &c. ea lege, ut si clysteres satis ventrem expurgent, prorsus omittantur supra posita cathartica. Secundo, notandum est, venæ sectionem in his febribus perniciosam esse potius, quàm utilem, unde Tyrones in ea faciendâ cautè procedant, non enim omnis febrium curatio à venæ sectione indifferenter est incipiendâ, potissimum dum humorum saburra redundat in prima regione, eam enim tunc nocere potius, quam prodesse notat Galen. & experientia confirmat, quapropter in febribus messentericis ex usu non est, imò penitè ablegandâ. Verùm hoc unicum advertant, interdum, licet raro, febres messentericas omnibus aliis remediis frustra tentatis, sola una sanguinis missione fuisse curatas, sed magnis cautionibus opus est ad eam prudenter exercendam; ac si opus sit eam quandoque in usum adducere, fiat id bene repurgato prius messenterio, ac omnibus jam supradictis attentè inspectis.

15 Denique sedulò notandum est, infantes hujusmodi febribus potius, quàm adultos laborare; ex lactis enim corruptione in primis viis ipsis sæpissimè adveniunt. Febricitare

in-

incipiunt pueri, & infantes, lac veluti coagulatum vomendo, interdum autem diarrhaea serosa, & cruda corripuntur, quae symptomata si simul in pueris occurrant, certissimum sunt stomachi, & mesenterii pravis humoribus refertorum signum, undè toto caelo errant Medici, qui in hisce febribus diarrhaea perterriti, statim ad adstringentia confugiunt, atque intus incluso hoste, morti tribuunt occasionem. Tutius tunc est, diarrhaea non obstante, deobstruentibus, levibusque laxantibus curationem moliri atque sic prosunt oleum amygdalarum dulcium sine igne extractum rhodosacharum, aut rhodomel alexandrinum, & alia id genus, fortia enim medicamina abhorret tenera puerorum aetas. Observationibus fidis mihi notum est, febres mesentericas puerorum maximè minui aut prorsus fugari emplastro ad umbilicum appposito ex herbis refrigerantibus, portulaca, acetosa, oxylapato, atque roborantibus mentha, melissa absinthio simul commixtis & porci pinguedine liquata in formam emplastri coadunatis. Prosunt etiam clysteres ex kina pura in pulverem redacta & aqua egelida probe mixta; hoc enim medicamine febres puerorum fugatas saepe vidimus.

16 Hic oportet Tyrones admonere, & omni animi contentione admoneo, ut advertant sedulò, phrenitidem morbum saevissimum, & communissimum sub larva febris mesentericae frequenter ingruere, & Medicos licèt expertos saepissime fallere. Habet enim phrenitis sub initiis febrem veluti lentam, pulsum parvum, celerem, & frequentem, urinas rubras, & linguam albam, mucilaginosam, quae omnia cum febribus mesentericis confunduntur. Attamen differunt inter se quam maximè, quoniam phrenitide incipiente adsunt dolores capitis, in febre mesenterica gravitas potius quam dolor; in phrenitide adest vigilia pertinax, in febre mesenterica somnus moderatus; in phrenitide pulsus duritiem, seu densitatem habent cum parvitate, in febre mesenterica parvi sunt, & molles. Denique urina harum febrium rubicunda quandoque est, sed simul crassa cum sedimento lateritio; attamen phreniticorum urina in initiis est rubra, & tenuis. Multa alia adsunt signa incipientis phre-

nitidis, quae Tyrones attentè inspiciant, & observent oportet, atque omnia apud Caelium Aurelianum collecta, & adeò nitidè explicata reperient, ut nihil supra.

CAPUT IV.

De Febribus intermittentibus.

17 **P**ost febres messentericas, inter febres primae regionis adnumeratur omne genus intermittentium, de quibus quaestio est inter Auctores antiquos, & Neotericos, num suum fomitem habeant in prima, an in secunda regione? Antiqui (dempto Joanne Fernelio) in secunda regione, tamquam in proprio loco residere judicant, non alia ratione ducti, nisi quia ad rigorem in accessionibus producendum, si in prima regione esset, ineptus fieret. Recentiores autem experimentis, & rationibus contrariam suadent opinionem, quam nos in praesenti sequimur, asserentes febres intermittentes, majori ex parte, pendere à prima regione. Hujus assertionis veritatem felix ipsius curationis eventus sat clarè demonstrat: cum enim intermittentes febres, ut inferius dicemus, non nisi emeticis cedant, ac à venae sectione ingravescant, certum indicium est eas à prima regione praecipuè nasci; nec in aliis tradendis rationibus immoror, quippè vanis inutilibusque quaestionibus numquam immisceri me patiar.

18 Intermittentes febres, vel sunt simplices, vel duplices; simplices sunt, cum singulis diebus non repetunt, sed per unius saltè diei spatium intermittunt; duplices dicuntur, cum singulis diebus repetunt, licèt aliquod medietempus sine febre, ab una ad aliam accessionem. Inter intermittentes febres praecipuae sunt tertiana, & quartana (quintanam, sextanam, septimanam, nonanam, quae reipsa etsi raro observantur, ad quartanas reducimus). Tertianam intermittentem dividebant Antiqui in exquisitam, & notham; exquisitam credebant esse illam, quae à sola bile,

pu-

para & impermixta procedebat; notham verò illam, quae à bile cum reliquis humoribus permixta. Crediderim verò ipse intermittentes exquisitas non dari, in nostris potissimum popularibus, in quibus eas adhuc paucis licuit observare. Imò compertum mihi est, tertianas, tum intermittentes, tum continuas, exactè, ut vocant, exquisitas, raram avim esse in praxi; frequentius tamen apparere tertianas, aut nothas, aut alias, quae licèt non sint perfectè exquisitae, accedunt ferè ad exquisitas; proindè loquemur solummodo in praesenti de tertianis intermittèntibus nothis, nostris popularibus valdè communibus, atque huic climati familiaribus.

19 Incipiunt tertianae intermittentes nothae per rigorem, aut horrorem, quos postmodum ingens subsequitur calor; singulis accessionibus invadit rigor, aliquando adedè fortis, ut quodcumque vestium pondus valeat aeger motu illo elevare; accessiones itidem duodecim, sexdecim, aut viginti horarum spatio finiuntur; lingua in accessione sicca est & scabra, extra accessionem alba, & humida; urina, quae in fine accessionum mingitur, rubicunda, haecque est veluti pathognomonicum signum februm intermittèntium, credendum enim est similes urinas non ab inflammatoria sanguinis diatesi, sed à particulis humorum, salibus similibus, acris, muriaticis, & diversi generis pendere, idè in his casibus observare licèt, tales urinas post sex, aut septem horas à mictione, sedimentum lateritium in fundo matulae relinquere, quasi pulvere laterum refrictorum implerentur. Hanc doctrinam jam olim subodoravit Sennertus, & post ipsum eam dissertè proponit Petrus Michael de Heredia in Commentario historiae Cleanastidis. Caput in accessione, vel dolore, vel gravitate affligitur, ac totum corpus lassum est, veluti si fuerit fustibus dedolatum. Tandem infallibile est signum tertianae intermittèntis, accessiones tertioquoque die advenire, & tempus medium inter unam, & aliam accessionem à febre vacare. Verum, quia rigorem diximus inter praecipua intermittèntium symptomata, esse numerandum, & ab eo dictas febres incipere, easque tertioquoque die sibi correspondere, duo propterea vellem dubia difficilè,

aut nullo modo, solvenda; proponere, quomodo scilicet, & à quibus causis fiat rigor? Et quid causae esse possit tam certi regressus febrium tertioquoque die? Difficile est adeò solvendum problema, ut tenuissimum meum ingenium ad id prorsus impar supponam. Garriant quidquid velint speculationum amatores sua arrogantia & fastu internas, & congenitas rerum causas penetrare volentes, natura enim in suis operibus constans, & provida, eorum conceptus scit optimè eludere, & ipsis ne cogitantibus, rerum causas, aliter quam ipsi per suas vanas hipoteses, explicare. Sic Galenici, humorum quadrigam in omnibus prae se ferentes, ab humore bilioso acri à venis extra venas expulso, & corporis habitum irritante, tremulum rigoris motum fieri asserunt. Verum cum fateantur ipsi rigorem esse: *Dolorificam perfrictionem cum inaequali totius corporis concussionem,* & praeter membrorum concussionem, refrigerationem etiam requiri, ad eam proinde explicandam mille ambages, inanesque rationes involvunt, ac dum his involvuntur, ipsius rigoris obliti, frustra in eo explicando laborant. Chymici ad nescio quod acidum confugientes, idem causam rigoris, & febris esse defendunt, atque ex praeconceptis his hipotesibus nascitur, ut insudantes hi in corrigendo acido per alchalia & volatilia ad rigorem febremque extirpandos, ac laborantes illi in bile nimis calida, ad extirpandum rigorem refrigeranda, omnes simul dum in hisce laborant, oleum, & operam perdant. Libenter ergo ipse ab eo explicando recederem, ego enim cum Sidenhamio Philosophi nomen non ambio; atque ad ea naturae penetralia accedens, *ea planè me nescire fateor.* Verum Tyrones scire sufficiat, in omni rigore irritationem debere adesse in ipso medullis nervorum, aut membranarum, qua istae vehementer agitantur, & concutiuntur. Sic dum pus fit, rigores adveniunt, atque in ulceribus, dum liquor aliquis mordax interiora fibrarum penetrat, rigores excitantur, idque in omnibus partibus corporis contingit, dummodo nervis, & membranis constituentur. Igitur in rigore febrium intermittentium irritatio adest in partibus membranosis, &

nervosis, seu messenterii, seu ventriculi, seu spinalis medullae, seu denique cujusvis partis, ubi earum fomes extiterit. Sed cum ad rigorem non tantum concussio membrorum ab irritatione, sed frigus etiam adsit, propterea conjectare licet, eam irritationem ab humore crasso, & frigido fieri, quo commoto in partibus nervosis, spiritus animales refrigerantur, undè torpor, frigus, retractio pulsuum, lividitas extremorum, initiis accessionum observantur.

20 Circa reditum paroxysmorum tertioquoque die in tertiana, quartoquoque in quartana, &c. quibus non solum certo in hujusmodi febribus, dictis diebus, sed & determinatis horis aegri misere affliguntur, minus credendum est Antiquis, naturae cujuscumque humoris febrem producentis, id tribuentibus; talis enim esse naturae, ajunt, humorem biliosum tertianas generantem, ut propter ipsius tenuitatem & calorem, tribus tantum diebus queat ad novam producendam accessionem cumulari; contra, humorem melancholicum talis esse indolis, ut propter ipsius pondus, terreamque naturam quatuor indigeat diebus ad novam producendam accessionem, eoque penè modo quartoquoque die repetit paroxysmus in quartana, tertioquoque die in tertiana, &c. Haec opinio praeterquamquod plura supponit improbabilia, mille praepudiciis excogitata, praxeos operibus parum congruit, propterea minus veritati est consona. Deindè cum incomprehensibile sit, solam bilem producere tertianam, solamque melancholiam generare quartanam, imò cum certum sit, omnes humores in qualibet febre concurrere, intelligi vix potest, quo modo sola bilis repetat in tertiana, & solus humor melancholicus in quartana. Quod si tenaciter instaveris, quid in materia febrili adest, quod paroxysmum per tertios, quartosve repetere cogat, id me ignorare certò scio, & aut occultae morborum indoli, aut incognitae eorum causae judico esse tribuendum. Neque enim solis intermittentibus febribus commune est, tertioquoque die repetere, plures enim observavi morbos suas periodos habentes, tertianarum more ingravescere, quod sedulò notent Tyrones in praxi. Ego autem in opere practico
diu-

diutius circa haec meditatus, tum demum conjectavi, periodos omnes in morbis ab occulto influxu aëris tamquam à causa efficiente procedere, seu hic suas mutationes ab astris accipiat temporibus determinatis; seu certis legibus moveatur ab Auctore Naturae in perpetuum statutis. Cum vero spiritus aëris, qui est pars coelestis & subtilior cum ipso permeans, certis periodis, determinato ordine, & statutis legibus agitetur, & moveatur, necesse est spiritus humani corporis ejus motus sequi, & ejus mutationibus adaptari; quod si Medici sedulò advertant, invenient nedum verum esse in periodis, sed etiam in crisibus excitandis.

21. Circa causas occasionales febris tertianae intermittētis (variis omissis opinionibus) suspicantur aliqui cum Silvio Deleboe, in bile, & succo pancreatico residere, dum enim glandulae, ductusque pancreatis à crassis humoribus occluduntur, adeò ut liber ipsi succo exitus per Virsungianum ductum in duodenum intestinum non pateat, fit ut hic diuturna mora exaltatus, immodicum contrahat acorem, postmodum in intestinum extillans, ibidemque cum vitiosa bile partibus potissimum activis destituta, effervescens, chilumque per idem intestinum transeuntem inquinans, usque ad sinistrum cordis ventriculum, imò & in ipsum sanguinem cum eodem chilo perveniens, praeternaturales excitat in ipso motus, accessionesque producit. Haec est, eorum judicio, omnium februm intermittētium causa, solumque in eo differunt, ut bilis tum vitio, tum copia excedat in tertiana, & contrà pancreaticus liquor, in quartana. At haec omnia systematica sunt & gratis conficta, ut jam ex omnium doctorum mentibus sint exclusa. Igitur occasionalis tertianarum causa esse solet obstructio partium ventris ex humoribus pituitosis & biliosis cumulata, & speciali diatesi corrupta, sic enim fit ut locis humidis paludosis degentes, nimioque aquarum corruptarum potu utentes tertianis febribus facilè corripiantur. Haec tamen non ita strictè intelligi velim, ut omnes tertianae, & quartanae ab humoribus in his partibus vitiatis semper procedant, nam vitium aliquando esse in liene, quandoque in intestinis, &

messenterio indubitatum prorsus est; sed aliquando fomitem tertianarum in thorace existere, & pulmonibus, ac non semel in cerebro aliisque partibus pro certo tenendum; quod sedulò notare oportet, ne fortè credentes in prima regione *perpetuò* causam harum febrium hospitari, curationem eò collimare faciamus, quò fortasse non oportet.

22 Licèt intermittentes febres periculo vacare vulgare sit, juxta illud divini Senis praeceptum: *Febres omnes continuæ, quæ tertioquoque die fortiores fiunt, magis periculosæ, quocumque autem modo intermisserint, periculum abesse significant*; (a) plures nihilominus sunt febres intermittentes cum decubitu materiae febrilis in caput, aut alias partes, quæ periculosissimæ sunt. Dum vero febris fuerit continua periodica, & circa crisim in intermittentem mutetur, signum est aegrum periculo defungi, atque hæc est Hippocratis in citato aphorismo mens & vera doctrina. Pejus est, tertianam duplicem esse, quam simplicem, & accessiones multum temporis durare, multam enim materiae febrilis copiam adesse significant. Si accessiones non solum eisdem diebus, sed & eisdem horis invadant, longum morbum fore denuntiant, juxta dictum magni Hipp. *Febre intermittenti habito, si accessiones cras eadem hora occupaverint, difficilem crisim significant*. (b) Si accessiones adeò longæ sint, ut una aliam attingat, aut una finita, statim incipiat alia, tunc hujusmodi febres *subintrantes* dicuntur, & sunt periculosissimæ.

23 Curationem febris tertianæ intermittētis incipiunt plurimi à venæ sectione, eamque per venæ sectionem perficere contendunt, quasi nihil aliud certè sciant, nisi sanguinem mittere, & purgare, eos propterea irridet Helmontius, quòd Infantem Hispaniarum absque ulla ferè sanguinis gutta pro febre tertiana curanda reliquerint, eumque prius ab hac vita fugaverint, quam febrem; è contrariò Chymici (Van-helmont potissimum, qui vanè & futiliter, uti ipsi in more erat, quamcumque febrem intra quatri-duum curare volebat) volatilibus, & spirituosis medicamen-

tis

(a) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 43. | (b) Hipp. lib. 4. Aphor. sentent. 30.

tis ad acidum corrigendum; harum febrium curationem molliuntur, quibus nihil aliud certè faciunt, quam febres minus periculosas, acutas reddere, & lethales; proinde Tyroneo moneo, ut harum febrium curationem non incipiant à venae sectione, quia celeberrimorum practitorum observatione notum est, post venae sectionem, tertianam simplicem fieri duplicem, & febrem prius intermittentem verti in continuam, nisi speciales circumstantiae aegri eam necessario excercendam postulaverint; tutius ergo est ab emetico incipere curationem, non semel enim in Xenodochio Regio cum Valentinae Universitatis Primario Professore, practico celeberrimo, mihiq̄e conjunctissimo, observavi, febres intermittentes unius emetici exhibitione omnino cessisse, quod saepissimè observasse asserunt doctissimi alii, clarissimiq̄e viri in Xenodochiis. Nec opus in praesenti est, Auctorum opiniones circa emetica in hisce febribus praescribenda in medium adducere, certè enim scio plurimos ex Neotericis, medicamentum id caeteris aliis longè antepone-re, quòd experimento ipsum feliciter operari animadverterint, imò Galeno, & Hippocrati solemne erat, emeticum medicamentum in principiis febrium intermittantium, pro eis citò extirpandis, offerre, pròpterea nescio, an Medicorum indulgentia, an ignari vulgi petulantia, nunc in usu non sint, quemadmodum antiquis temporibus erant. Sic ergò praescribi potest.

R. *Vini emetici* ʒ. ij. Vel

R. *Pulv. hipeacabuanæ* ʒ. j. sumatur cum jure.

24 Aliud etiam praescribi potest cum cautionibus in Pharmacia nostra notatis, cap. de Emeticis. Hic obiter notandum emetica antimonialia certa Auctorum observatione, ut ait Sidenhamius, pro hisce febribus curandis reliqua omnia superare, verum quia multis cautionibus opus est ad ea praescribenda, ideò ad alia blandiora, consulo, Tyroneo confugiant. Si aeger, uti nostris popularibus familiare est, ab emetico abhorreat, tunc purgandus est non citissimè, sed ali-

ali-

aliquâ spectata coctione. At notandum est, in hujus febris curatione nimis insistendum non esse purgantibus, potius enim fugatur per alterantia, quam purgantia, idcirco tutum est adhibito medicamento emetico, hepatica vegetabilia praescribere, quibus si febris non cedat, ad potentiora febrifuga, ceu cortice peruviano maritata, ceu illo destituta, transeundum.

○ *R. Cortic. peruvian. pulverat. ℥. iv. centaurae minor. radic. gentian. anà. ℥. ij. serpentariae virginianae ℥. j. spirit. vini q. s. extrahere tincturam, secundum artem. Dosis ad ℥. j.*

In usu etiam est specificum febrifugum Mangeti.

R. Cortic. peruvian. ℔. vj. serpentariae virginianae ℔. j. s. diaphoretici martialis ℔. j. distilla desuper spiritus vini sale ammoniaco acuat q. s. post infusionem 30. dierum decantetur liquor, asservetur. Dosis ad ℥. iij.

○ *R. Cortic. peruv. ℥. j. sal tartari ℥. ij. pulv. viper. antimon. diaphoret. anà. ℥. v. cum sirup. granator. fiat electuarium, ex quo sumat aeger ℥. ij. longè à paroxismo.*

25. Scire hic expedit, tot hisce saeculis à variis Auctoribus tradi pro febribus tollendis remedia, ut omnium febrium vim longè superatura videantur, verum illis tanto numero existentibus, febrium nihilominus ardores adeò molestant, ut his omnibus quantumvis efficacissimis exhibitis, facilè permaneant. Solo ergò cortice peruviano, tamquam divino febrium antidoto fugantur, atque tam salutaris remedii ope prorsus tolluntur; plura alia apud Auctores non infimae notae pro eliminandis febribus venditantur arcana, ut *sal cichor. centaurae minoris, ejusque extractum: radix plantag. Zedoar. chelidoniae, major. imperat. gentian. angelic. valerian. asari, tormentil: item myrrha, alumen, sulphur, vitriolum, imò pulvis ille militaris pyrius: similiter aqua febrif-*

*fuga Poterii: duplex aqua, temperata, & calida D. Mayerne: emplastra etiam ex allio, sabina, ranunculo, theriaca, therebentina, mercurio, adjuncta campbora, araneis, & ovi pellicula, multaue alia febrifuga adducta à Schrodero, & aliis, quae omnia magis apud mulierculas, & agirtas, quam Medicos exaltantur, eorum enim ratione febrium incendia nec compescuntur, nec superantur, imò febris in dies magis ardet, & magis adhuc arderet, si speciali Dei beneficio, corticis peruviani usus in Medicorum caetum non advenisset. Nec immorari nunc vellem in hujus saluberrimi medicamenti laudibus afferendis, quippè à clarissimis viris Mortono, Sidenahamio, Tenche, & aliis factum suppono, atque licèt apud ignarum vulgus minimi nostris hisce temporibus habeatur, id Medicorum culpa, imò agirtarum abusui iudico esse tribuendum, eo quod extra tempus commodum, & nullis adhibitis cautelis eum exhibeant; proindè sciant Tyrones duplicem esse methodum kinam kinae praescribendi, in curatione scilicèt libera, vel coacta; in curatione libera ex consilio Sidenahamii numquam exhibeatur, nisi prius febris magnam exaltationem fuerit adeptas, & ut ejus verbis loquamur: *Antequam morbus se, suo Marte, antecederet satis protriverit*, tunc enim corticis peruviani usus febrem extinguere potest abs metu futurae recidivae. In curatione autem coacta (cum scilicèt judicat Medicus jam sub initiis vires impares esse pro febre, ejusque symptomatibus superandis) statim in principio, nec venae sectione, nec purgatione praecedentibus est tribuendus, ut morbo sic inducias dante, queat Medicus illicò sua arte ei occurrere, antequam iterum denuò ingravescat. At, cum kina praescribenda, potiores salubrioresque effectus producit sola, nullis medicamentis permixta, quam quavis arte elaborata. Itaque uncia una corticis electi & in pulverem redacti in sex doses partita, quarta quaque hora propinanda, ut, intra diei spatium, aut paulo plus assumatur, sic enim certo febrem subigit, & omnino fugat. Sunt qui, sublata febre, singulis diebus drachmam corticis matutinis horis praescribunt nè revertatur, ut facere post tres septimanas consuevit, sed etsi*

eam

eam methodum non prorsus improbare audeam, neque eam consulere, cum parum aut nihil emolumenti ex ea aegros sensisse observaverim. Satius igitur est ad recidivam vitandam locum mutare, dietam servare, & corpus ab externis injuriis defendere. Circa operandi modum hujus tam salutaris medicamenti adeò digladiant Auctores, ut ipsius naturae potius, quam eorum judiciis litem hanc absolvendam intelligam, alii enim figendo, alii praecipitando, alii sale quodam acri febres fugare contendunt, ipse tamen dixerim cum Ricardo Mortono eum corticem speciale esse fermenti febrilis antidotum, cujus operandi modus à priori est nobis ignotus, licèt à posteriori per multiplicem experientiam foelices producere effectus, nobis pateat; probabilissimè nihilominus dici potest, peruvianum corticem in intermittibus febribus primam coctionem alimentorum corrigendo ex parte prodesse, sua enim amaritie, & sale fixo primam alimentorum coctionem potest corrigere, & causas febrium intermittentium ad naturalem statum revocare; verum eo modo tantummodò febrem tollere, id certò statuere non audeo.

26 Antequam tractatum de Febribus tertianis concludamus, notare oportet, hucusque locutos fuisse de his febribus, quatenus regulares sunt, & debitam communemque sibi naturam servant, nunc vero de tertianis, quae *perniciosae* dicuntur, quaedam admonere convenit. Igitur quandoque tertianae febres, malignam induentes naturam, à sua regulari indole adeò discedunt, ut aegros in summum vitae discrimen adducant. Eam tertianarum naturam malignam primus explicuit Hippocrates. Circa nostra tempora Ludovicus Mercatus, Pincianus Professor longè sapientissimus, tractatum edidit de tertianis perniciosis accuratissimum. Hunc sequutus postea Franciscus Torti Mutinensis Medicus, paraphrasi, & eleganti interpretatione illustravit. Hos Auctores videant Tyrones, si liceat; nos tamen hic, praecipuam hac de re doctrinam, principaliora capita complectentem, proponemus. Igitur febris tertiana intermittens duobus modis fieri solet maligna, quoad effectus in praxi observabiles.

les. Primò, dum incipiente paroxismo decubitus humorum fit in aliquam partem principem, exempli gratia, in stomachum, cor, aut cerebrum. Ergò si incipiente accessione tertianae, aeger in delirium, aut soporem delabatur, vel in sincopem pronus fiat, seu cardialgia maligna afficiatur; quocumque demum ex his modis laboret, tertiana erit maligna, & periculosissima, etenim fieri potest, ut superata ab aegro una accessione, alia adveniente fortasse pereat. Secundo, fit tertiana maligna, quatenus impressionem quamdam in humoribus inducit, ex se aptam ad ipsos summopere invertendos, & corrumpendos. Hinc, licèt nullam noxam sensibilem in partibus praecipuis corporis producat, tamen periculosa admodum est, quoniam progressu temporis labefactatis nimium humoribus, magnam etiam labem in caeteris partibus induci debere necessarium est. Certum est nihilominus, ex his duabus tertianae febris speciebus multò periculosiorem esse primam, quàm secundam; ac sicut illa per symptomata partium principalium agnoscitur, haec per sudores coliquativos, per putredinosam mephitim; per vomitus immanès, diarrheam profusam, aliaque humorum corruptorum indicia, innotescit. Omnis ergò Mercati doctrina, si ad trutinam revocetur, ad ea quae hactenus proposuimus, reduci potest, ex qua id utile in praxi deducitur, quod scilicèt in talibus febribus intermittentibus malignis *citò, nullaque expectata mora*, per modum curationis coactae ad corticem chinae confugiendum, atque magnis & repetitis dosibus ipsum praescribere oportet, donec sedata sit febris, & ulterius non repetat. Neque purgans, neque emeticum, neque phlebotomia, neque quidquam aliud faciendum ante corticem, sed ipsum modo dicto praescribere *citissimè* oportet. Hoc facto, curatio regularis institui debet, ne febris revertatur, per amara, digestiva, leviter purgantia, quemadmodum de tertianis regularibus dictum est. Id pro coronide advertendum, corticem peruvianum duplicata dosi per repetitos clysteres ex aqua communi applicatum miros interdum produxisse effectus.

27 Circa quartanam febrim pauca nunc restant dicenda.

S

Cog-

Cognoscitur facillimè, & ab aliis febribus in eo distinguitur, quod accessiones, vel quartoquoque die invadant, vel saltem sibi respondeant; incipit praeterea ab horrore, qui solum secundum magis, & minus distinguitur à rigore, eodem enim modo fit, & ab eisdem causis procedit, licet non ita intensus; accessiones etsi nimium molestant, diebus tamen liberis aegri solent consueta munia exercere. Longus est morbus, qui ad annum, & ultra aliquando progreditur; verum salutaris, atque aliis morbis superveniens salutem portendit, juxta illud divini senis praeceptum, 6. Epid. sect. 6. *Quartana correpti à magno morbo non corripuntur, si verò corripiantur prius, & accedat quartana, liberantur*; propterea alibi ait, lib. 5. Aph. sent. 70. *Quartanis capiti non admodum convulsionibus capiuntur, si verò prius capiuntur, & quartana superveniat, liberantur* similiter quartanae fiduciam, & securitatem explicat his verbis, 1. Epid. sect. 3. *Quartana securissima omnium, & facillima, ac longissima est.* Insuper hic notandum, febres quartanas in alias graviores, aut hecticas transire posse, si nimium rebelles fuerint, quod innuit Cous noster, lib. 1. Coac. num. 166. *Quartanae hibernae quandoque in acutos morbos transeunt.* Ac tandem melius est aestate, quam autumno invadere, juxta illud: *Aestivae quartanae magna ex parte breves, autumnales verò longae.* (a) Neque omittendum, non nimis fidendum quartanae si diutissime duret & improvida curatione tractetur, ita enim hydropem, icterum, aliaque saevissima mala induxisse vidimus, & ex intempestivo & multiplici remediorum usu in pleuritidem & phrenitidem transisse observavimus.

28 Curationem quod spectat, eam à venae sectione incipiunt Galenico-Arabes, quemadmodum diximus de tertiana, verum eisdem rationibus hic refellitur, quibus ibi impugnatur. Ego verò quartanarios moneo ut morbum tolerant & optima diaeta utantur. Quod si, ut fieri solet, impatientes sint, curationem, quam semper tempori commitendam censeo, sic instituo. Post tres accessiones praescribo corticem

(a) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 25.

peruvianum qui ad tres septimanas febrem fugat. Sub eo intervallo jubeo ut aeger assumat singulis diebus matutino tempore lac asininum, donec quartana iterum adveniat. Praesente quartana abstinet aeger à lacte, sed tres ad minus accessiones sustinere debet, quibus peractis iterum corticem peruvianum praescribo, atque hac methodo aegri minore molestia longum tempus huic feбри debitum transigere possunt. At si aeger lac assumere nequeat, ejus loco serum lactis cum tartaro vitriolato prodest, quin necesse sit totum intervallum quartanarum his rebus implere, sed aliquibus tantum vicibus ex Medici intentione id efficiendum.

29 Non modo Medici, sed & vulgares multa jactant arcana pro febribus quartanis fugandis, nulla enim quantumvis vilis muliercula est, quae adversus Medicos non garrat, sibi vellens pro hisce febribus infallibile arcanum arrogare. Miror tamen, Riverium suum proponere antiquartanarium, aded occultum, & incomprehensibile, ut nesciam certè, an ipse idem potuisset explicare. Ex triplici hercule componi asserit, sole, scilicèt, mercurio, & antimonio, quibus ita ab eo confusè relictis, occasionem arripuerunt plures ex Chymicis tale febrifugum parandi, & sensum Auctoris extrahendi, inter quos, caeteros, meo judicio, praestat Joannes Hartmanus. Aded infallibile suum praedicat arcanum Riverius, ut innumeros tum tertiana, tum quartana affectos eo fuisse curatos memoret, unde non tantum quartanis, sed & tertianis utile esse praedicat. An ergò ita certum sit febrifugum, quemadmodum à Riverio commendatur, mihi certò non constat, quippè id adhuc in usum non adduxi, verum optarem ipse aliquos ex Medicis id experimentis comprobarent, quia si ita esset, ut ab Auctore proponitur, toto certè generi humano magnum exinde beneficium sequiturum, non inficiabor; quod si aliquis hujus medicamenti vires expertus, ejus quoque utilitatem magnam esse agnoscat, in publicum quaeso offerat, ut artis medicae decus in dies crescat, & humani generis salus magis affulgeat. Id certum est quartanam febrim rarò, aut numquam medicamentis cedere sed tempòri, aded ut

cum longissima sit, non fugatur, quousque tempus, ipsi à natura datum, impleatur. Propterea minimè insistant Medici in usu purgantium, nec pillularum, nec diureticorum, nam ea methodo nihil aliud efficient, quam febrem ex se benignam, & salutarem, reddere laboriosam, & malignam, ut saepè vidimus. Satis ergò est, aegros admonere, ut optima servata victus ratione, tempori, & naturae se committant, & medicamentis parum fidentes, completo tempore quartanae debito, tum demum, se convalituros, sperent.

CAPUT V.

De Febris ardentibus.

CUM quis febre correptus calorem ardentem, sic cum, interdum urentem, seu exterius seu interiorius percipit cum vehementi & fermè inexhausta siti, *febre ardente* laborare dicitur. Interiorum partium, aliquando etiam exteriorum phlegmonem commitari solet, interdum sine phlegmone, sed numquam absque phlogosi, accedit. De ea febre ardente hic loquimur quae sine phlegmone est, & continuo aegrum ingenti calore & molestissima siti torquet: verum quia praeter dicta signa febris ardentis, alia etiam symptomata eam committantur, quae totam Medici intentionem quandoque exposcunt, idcirco ea omnia prout ab ipsa natura offeruntur, sedulo Tyronibus proponemus. Febris ardens aestate potissimum invadere solet, ardente praesertim Sirio, totoque terrarum orbe solis caloribus aestuante; incipit frequenter sub falso titulo constipationis, uti omnibus febribus acutis commune est, & non immerito, numquam enim propter hominum negligentiam transpiratio citius impeditur, quam tempore aestatis, magno vigente calore, quia post aliquod exercitium, toto corpore benè transpirante, detractis repente vestibus, ut aliqui imprudenter faciunt, aerae frigidae viam parant, undè transpiratione impedita, hujusmodi febribus, si non in totum, ex parte saltèmbuunt

buunt occasionem. Incaepa semel febris gravia adhuc sub initiis non habet symptomata, imò in dies crescente febre, augentur, juxta illud: *Circa principia, & fines omnia sunt imbecilliora, circa statum verò fortiora.* (a) Febris continua est, accessiones licèt singulis diebus invadant, tertioquoque die ut plurimum sibi mutuo respondent, ut inde occasionem nonnulli arripuerint, quasdam ardentis febris sub nomine *febris tertianae continuae* indigitandi. Accessiones nec incipiunt rigore, nec horrore, durant solummodò ad decem, vel duodecim horarum spatium, & levi quodam madore, aut sudore integro finiuntur. Pulsus inaequalis est, & celer, urina sub initiis parum distat à naturali, postmodum verò flammea seu intensè flava, lingua sicca, aspera, nigra, praesertim in accessione, in qua omnia symptomata ingravescent, propter quod Tyrones rogo, ut dum aegrorum curationi incumbunt, febrientes accessionis tempore videant, ex ea enim totus indicationum ordo perfectè desumitur; lingua interdum lineam habeat nigram, & scabram in medio, quam ex utraque parte cingit fimbria inalbescens. Praedicta symptomata rarò non committantur ardentis febris, verum alia etiam advenire solent graviora, quae in diversis aegris propter causarum diversitatem, aut temperamentorum varietatem, magnam in Medico diligentiam exposcunt, & aegris quandoque pravum negotium facessunt. Sic tremores, seu ut melius loquar, motus convulsivi sunt frequentes, delirium saepè adest, ac non rarò post delirium coma, aut alius soporosus affectus febrem committatur, ita saepè vidi febre ardente laborantes sopore corripì non nimis profundo, atque pauca verba loquentes, ea delirando proferre; cardialgia, seu dolor partis superioris ventriculi aliquos infestat, quam saepissimè sequitur tensio totius abdominis & hypochondriorum. Diarrhaea supervenire etiam solet, quae est aliquando biliosa, quandoque serosa, & non rarò cruda. Caput ab initio dolet, ac per totum morbi decursum vehementer offenditur. Tandem difficilis saepe adest respiratio, quae

(a) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 30.

quae omnium aliorum symptomatum saevitiam longè antecellit. Hic notandum, febrem ardentem duplicem esse, aliam exquisitam, aliam spuriam. Utraque cognoscitur per signa superius posita, ea tamen differentia, ut in legitima vehementiora multò sint symptomata, quam in notha. Notare etiam oportet, exquisitam ardentem in nostro climate raro advenire, notham verò frequentissimam esse, idque peculiare habet, ut in peripneumoniam facilè transeat, quapropter in statu hujus febris saepissimè adest spirandi difficultas, quae aegros in magnum discrimen adducit. Transire etiam solet in febres intermittentes, ita tamen, ut cum mutatur in peripneumoniam periculum sit majus, secus dum transit in tertianam, fermè enim ea mutatione sanatur aeger.

31 Plethora interdum, etsi raro, causa occasionalis est febrium ardentium, ut fit in his quibus consueta sanguinis evacuatio supprimitur. Obstructio cum diathesi frequentes sunt harum febrium occasionales causae. Dum enim humores biliosi detenti calorem, acrimoniam, corruptionem determinatae conditionis acquirunt, proclives sunt ad febres arduas inducendas. Locus biliosorum humorum potest esse totum corpus, ut interdum summa cutis, interdum caput, aliquando pectus, at frequenter hypocondria harum febrium fomitem contineant. Inter causas efficientes praecipua est aër calidus, aestivus, urens, aut occulta vi biliosos humores certa corruptione inficiens. Diæta maxime confert ad febres arduas producendas, ut alimenta calida, exercitia vehementia sub sole ardente, potus spirituosus, & id genus alia. Animi pathemata, iram praesertim has febres generare, quotidiana experientia constat.

32 Febris ardens morbus est acutissimus, periculosus, & quam maximè lethalis, si pravis praesertim signis, aut symptomatibus superius positis committetur, atque quo haec graviora, & intensiora erunt, eo febris erit magis acuta, & perniciosa; ad quatuordecim dies extenditur, quandoque autem ad 21. qui terminus esse solent morborum acutorum, juxta illud: *Acuti morbi quatuordecim diebus judicantur.*

tur. (a) Si die undecimo, vel alio quovis die circa 14. rigor adveniat aegro, ac post rigorem insignis aliqua evacuatio sequatur, sive per vomitum, seu per alvum, urinam, sudores, &c. bonum est, juxta illud. (b). *Febre ardente laboranti, rigore superveniente, solutio fit.* Solet etiam haec febris sine rigore per alvi fluxum, vomitum, sudores, sanguinis ex naribus effluxiones, seu subito, seu paulatim factas fugari. Si autem rigor superveniat aegro jam debili, ac nulla humoris excretio modo dicto appareat post rigorem, primum signum est, juxta illud: *Febre continua laboranti, rigore superveniente, aegro jam debili, lethale.* (c) Si tensio hypocondriorum statim sub initiis adveniat, imò quocumque tempore febris, mala est ex Hippocrat. libr. Prog. frequenter enim delirium antecedere solet, propterea nunquam recedant Tyrones ab aegris, nisi hypocondria inspiciant, ex eis enim attentè inspectis, plura utilissima deducuntur ad praesagiendum, & curandum. Si urina prius crocea, repente fiat limpida instar aquae, delirium citò adventurum demonstrat, testante Hippocrat. 4. Aphorism. sentent. 72.. Tandem qui plura de his velit, legat Hippocr. nostrum, in Prognosticis, Epidemiis, & Aphorismis, ubi quaecumque de his possunt offerri, longè explanantur, propterea rogo Tyrones, ut ipsum habeant prae manibus
 " plus enim, ut ait Duretus, sequitur utilitatis à lectione
 " Hippocratis uno die, quam ab omnibus pragmaticis uno
 " saeculo."

33 Curationem hujus febris incipere solent Galenici plurimi, medicamento purganti, vulgo dicto *minorativa*; sed fatalis ignorantia; nescio enim an crassior error in medica arte hucusque fuerit observatus, quam aegros febribus acutis afflictos, purgationibus magis affligere, & vitam potius, quam causam febris minuere, nihil enim aliud certè faciunt vulgares minores in febribus acutis, quam novum addere feбри nimis effraenatae fomitem, ut nova simp-

(a) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 23.

(b) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 58.

(c) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 46.

tomata, eaque graviora producat, idcirco Hipp. 1. Aphor. sent. 22. *Concocta medicari oportet, non cruda, nisi humor turgeat.* Et alibi: *In acutis morbis raro, & in principiis, medicinis purgantibus uti, & hoc cum praemeditatione faciendum.* (a) Nec obstant fuites quaedam rationes, & inania Auctorum experimenta ad purgans medicamentum in principiis acutorum morborum praescribendum, quippe subtilis ingenii, aut inversae Auctorum intelligentiae sunt effectus: neque etiam obstat vulgare illud muliercularum effugium, medicamentum purgans leve scilicet esse praescribendum sub initiis, ut prima regione sic à sordibus liberata, tutius ad sanguinem mittendum Medicus accedat; quoniam haec, insani vulgi sunt turpia deliramenta, quippe cum materia morbosa altè tunc corpori sit immersa, nihil ex ea certè educi potest, quinimo catharticum virulenta vi nocet, & subdola levaminis specie fallit. Ac licet in prima regione sint aliquae impuritates, haeque per medicamentum leve purgans excernantur, nihilominus vix dici potest, quantò majus sit detrimentum à medicamento purganti febrienti inductum, quam utilitas ex ventre mundo, ut vulgus loquitur, consequuta. Tutius ergò est, statim sub initiis, ubi metus praecipuè est pravi humorum apparatus in messenterio, clysterem refrigerantem, & emollientem adhibere, eumque si alvus non obediat, iterum praescribere, ac si opus fuerit per totum morbi decursum repetere. Venae sectio in febre ardente tunc tantum confert, cum plethora morbo tribuerit occasionem, alias noxia est, quidquid vulgares Medici contra clament, qui nihil aliud sciunt quàm venam secare in quavis febre sine discrimine. Excipe tamen febres, quae paratae sunt phlegmonem cursu morbi alicubi inducere, sub eo enim casu conducit sanguinis missio modice celebrata. Excipe etiam febrem ardentem notham, in qua sub initiis sanguinem extrahere ad inflammationem pulmonum vitandam haud noxium est. Id mali genus pauca postulat medicamenta, sed acida omnia seu vegetabilia ut limonum, granatorum,

ci-

(a) Hipp. lib. 1. Aphor. sent. 24.

citri, seu mineralia ut nitrum, spiritus salis, sulphuris, vitrioli, & similia parè præscripta febrei temperant. Confe-
runt etiã emulsionem ex seminibus frigidis, addito, si vigiliã
urget, semine papaveris albi. Haec medicamenta sub initiis
& incremento febris ardentis sunt opportuna, at sub statu
conveniunt nitrum stibiatum ad gr. iiii. bezoardicum ani-
male ad gr. viij. itemque confectioes hiacintorum & Gen-
tilis cordialis, atque modicum aquae theriacalis, aliaque id
genus pro re nata, ex quibus potiohum formulae concinnè
confici possunt.

34 Circa potum aquae frigidae in febribus sciendum
est, aquam instar glaciei concretam, quam nunc profusa un-
dique voluptas in publicis tabernis magnarum Civitatum ad
communem usum paratam habet, inutilem prorsus esse, imò
& hominibus sanis perniciosissimam, ex ejus enim usu, ne
dicam abusu varios procreari morbos saepe videmus; ve-
rum aqua nive refrigerata, qualis apud nostrates in usu est,
febrientibus omnibus est utilissima. Bibitur ergò aqua in fe-
bribus, vel naturalis prout ex fontibus ipsis emanat, vel
medicata, aliquibus medicamentis morbo appropriatis decoc-
ta, ac nesciunt nostri temporis Medici, ut notat Fuller,
aquam aegris præscribere, nisi viperinam, aut saccharum,
aut aliud quippiam immisceant; ipse autem judico aquam
naturalem utilem valde esse, praesertim si nitrum cum ea
miscéatur. Si autem aqua herbis quibusdam cocta magis ar-
rideat, praescribatur in febribus ardentibus ptisana ex suc-
co limonum & saccharo, aut decoctum radicum fragariae,
& cichorii.

35 Ea methodo quiescere debet Medicus in his febribus
usque ad diem 14. quo transacto, si febris cum simp-
tomatibus jam mitior fuerit reddita, atque natura, per vo-
mitum, alvi fluxum, sudores, &c. evacuationem materiae
moliatur, totum opus ipsi relinquendum, ac abstineat à re-
mediis, haec enim febris melius curatur per pauca, quam
per multa medicamenta, imò ex multa saefragine remedio-
rum, ut nebulones faciunt, in dies magis exacerbatur.

36 Haec est Hippocratica methodus curandi febres ar-

dentes, sedula Naturae observatione assequuta, quae ita excerceri debet, nisi aliquod gravissimum symptoma eam aliter faciendam exposcat, urgentiori enim succurrendum esse clamat medicina, unde non raro accidit, ut ratione symptomatum nimis urgentium, curatio ad ipsa potius, quam febrem sit dirigenda. Inter symptomata, quae regularem hujus febris curationem inveniunt, adnumeratur dolor in pectoris cavitate similis dolori pleuritico: sub eo casu sequens medicamentum praescribi potest.

R. *Conf. alcher. incompl. & pulv. c. c. anà. ℞. j. sirup. papaver. rubri ℥. ij. aquae card. bened. ℥. iij. me. repetatur.*

37 Cave tamen, ne pulverem sanguinis hirci pp. in his febribus pro ea pleuritide spurea praescribas, nam praeterquamquod vanum est quidquid de ejus viribus traditur, noxium esse experientia compertum. Insuper si coma, delirium, aut alius capitis gravis morbus adsit.

R. *Conf. alcherm. incompl. & pulvis marq. anà. ℞. s. spirit. c. c. succinat. gs. vj. sirup. endiv. ℥. ij. aquae card. bened. ℥. iij. me.*

38 Tandem, si ab initio adsit alvi fluxus, sedulo hic contemplandus, nam si biliosus, aut serosus sit permittendus, etsi ex morbi potius vi quam Naturae nascatur; fit enim ut humores disgregati expellantur, alias nocituri. Si erudus sit, videndum an cum debilitate, aut irritatione procedat, nam abstinendum à nimio refrigerantium usu, miscendaque sunt cum his roborantia si ex stomacho aut intestinis flaccidis proveniat, quod non semel fieri vidimus; si vero ex nimio viscerum ardore incocta deiciantur alimenta & humores vitiosi ac corrupti, tunc decoctum album Sydenhamii, quod in Pharmacopaea Matritensi, prostat, commodum est, itemque clysteres ex decocto pulli gallinaei acetoroseo immixto, vitantes adstringentia, & externis robo-

rantibus naturam juvantes, ut cum vitiosa pellit, non nimis languescat. Sub his casibus aquae potus modicus esse debet, nec nitrum addendum, utpote alvum laxare paratum, imò frustulum panis torrefacti aquae simplici immittere, & sine coctione ulla relinquere; aquam reddit hujusmodi aegris congruentem. Id pro coronide advertendum, hirudines post aures applicatas in statu febris, cum aeger delirio aut sopore affigitur, optimum esse remedium, pro quo etiam sine conducit *lotio pedalis* Fuller, & capiti exterius applicatum aliquod medicamentum refrigerans, ut lac, succus symphiti & id genus alia. Sed dices, quomodo cognosci potest diarrhaeam crudam ab irritatione pendere, non ab inertia, & debilitate? Respondeo faciliè agnosci ex ipsa aegrotantium relatione, nam si ipsi referant dolorem in regione stomachi, etsi plevem, antecedere alvi fluxum, ac tempore dejectionis sensum caloris, & acrimoniae in intestini recti extremitate sentiri: si interim in materia excreta lineae quaedam veluti nigrae, aut flavae, reliqua existente alba, appareant, certò significant similem alvi fluxum ab irritatione potius, quam debilitate ventris procedere.

CAPUT VI.

De Febre synocho.

39 **F**EBris synochus post Galenum & posteriores Craecos sub speciali ordine collocata, etsi ad febres continuas ardentes pertineat, quia certas secum fert proprietates, diversamque à caeteris febribus curationem postulat. Est igitur: febris continua ardens non tan biliosa quam sanguinea, cujus indoles cum vix possit unica diffinitione comprehendi, ex ejus historia faciliè patebit. Sine rigore aut horrore incipit, at interdum simplex refrigeratio praecedit. Homines plethoricos, juvenes, exercitatos, bene nutritos adoritur vere & aestate; sub ipso ingressu febris vehemens, sed calor neque urens neque acutus, quin potius halituosus

& blandus: sitis molesta, sed quae potu sedatur, secus ac fit in ardente febre biliosa: lingua per initia humida & albescens, deinceps sicca, facies florida, inflata, rubescens: pulsus magni, vehementes, sine duritie, nisi cum febris haec erisipelas, variolas, aut aliam cutis inflammationem, vel partium interiorum phlegmonem praecedat, sub eo enim casu, pulsus aliquam duritiam cum tensione participat: oculi illachrimantes cum levi rubore: caput dolet & pulsatus arteriarum colli & temporum visu percipiuntur: urina flammea: alvus modo occlusa, modo fluida ut excrementa biliosis humoribus mixta dejiciantur. In statu morbi delirant aegri: hypochondria elevantur: vigilia interdum, non raro somnus cum torpore molestat. Solvitur febris synochus septem, novem, undecim, aut quatuordecim diebus. Quo symptomata sub initiis vehementiora, eò citius aegritudo finitur; quod si ad septimum diem malum increscit, ad undecimum aut decimum quartum extenditur. Periculosa est haec febris, tum ex se ipsa, cum maximè cum in peripneumoniam mutatur, quod morbo jam provecto, fieri consuevit: si vero in intermittentem febrem transeat, sine discrimine est. Sudore, haemorrhagia, dysenteria, haemorrhoidum fluxu, & interdum vomitu terminari solet, ita tamen ut interdum una, saepe plures ex his excretionibus conjungantur. Id notare expedit, febrem synochum triplici cursu metam absolvere: modo increscens ab initio ad finem usque percurrit: modo post primam invasionem minuitur impetus, & continua diminutione in finem tendit: aliquandò sub eo statu quo incipit usque in terminum perseverat; quod Graeci accuratè inspexerunt, ac propriis nominibus indigitarunt.

40 Causa occasionalis febris synochi est plethora, quae semper adest, eamque non raro aliqua viscerum obstructio cum diathesi phlogistica commitari solet. Efficiens causa omnium efficacissima est aër seu manifestis, seu occultis viribus laedens, ut per constitutiones epidemicas palam fit. Diaeta improvida etiam hanc febrem excitat. Sic insolatio, quam Graeci *Syriasim* vocant, exercitationes vehementes sub corporis plenitudine, alimentorum boni succi major quam

pro

pro viribus copia, & id genus alia febrem synochum procreant. Animi pathemata vehementiora in plethoricis nullum morbum frequentius generant quam febrem synochum.

41 Curatio hujus febris sic instituenda ut venae sectio tamquam remedium necessarium cito excerceatur, purgatio numquam, quia nullo non tempore noxia est. Nitrum aqua pura mixtum optimum potum pro febre synocho praestat. Si quatuor drachmae nitri *purificati*, sex aquae fontanae libris infundantur, saluberrimum constituunt pro omni febre ardente remedium. De caetero paucis hic medicamentis adlaborandum, praestat enim Medicum in ea febre se potius spectatorem, quam imprudentem artificem constituere, praesertim si narium haemorrhagia instet, aut sudor utilis, tunc enim opus naturae bene operanti relinquendum. Quod si symptomata caput, nervos, aut alia viscera nimium molestant, his auxiliis oppugnanda, quae ad febres ardentes antecedenti capiti attulimus.

CAPUT VII.

De Febre maligna.

42 **N**ihil apud vulgus communius, quam aegros mortuos febre maligna periisse, unde haec est quotidiana per urbem fabula: *Febris maligna fuit, Medicus eam non cognovit, & aeger mortuus est*: huic errori ansam dederunt vulgares Medici, qui febres ardentes, & alias quascumque, saevis stipatas symptomatibus, in malignarum classe reponunt: hinc adhibitis alexipharmacis, & calidis medicamentis ad fictam illam, quam supponunt, malignitatem subjugandam, novum fomitem febrienti homini addunt, & febrem prius fortasse levem reddunt ipsi malignam; proinde crediderim cum Sidenhamio plures dirae mortis saevitiae tradidisse fictum & suppositum malignitatis nomen, quam inventionem pulveris pyrii, atque plures febres, quas vulgus malignas vocat, ex improvida, & intempestiva methodo

potius, quam ex sua natura tales esse. Nec interim negamus, dari aliquas malignas febres, sed non ita frequentes, ut vulgus loquitur, quapropter, ut Tyronibus notum sit, qua via in earum cognitione sit procedendum, eas ut à clarissimis in medicina viris, & expertissimis practicis traduntur, brevissimè exponam. Febris maligna magnam habet cum peste analogiam, atque ab ea penes magis & minus solummodò discrepat, proinde apud aliquos febris pestilentialis audit, differunt tamen in eo, quod in peste plures intereant, quam serventur, in omnes populariter grassetur, & ab aëre infecto ut plurimum pendeat; non ita febris pestilentialis & maligna, quae aliquos solum invadit, & ex ea plures servantur, quam moriuntur.

43 Est ergò maligna febris propria, de qua hic loquimur (impropriam namque appellant communiter Medici quamlibet febrem diris symptomatibus stipatam) quae sub benigno praetextu magnas injurias parit; accidit enim, ut cum bonis signis, Medico & assistentibus ne cogitantibus, aegri in manibus inopinatè pereant; atque cum diverso modo ingruere soleat, propter causarum eam producentium diversitatem, idcirco ejus causas prius examinabimus.

44 Causam febris malignae dixerunt antiqui esse humorem venenatum, seu sanguinem naturam veneni aemulantem, quem humorem malignum appellant, verum in ea malignitate explicanda multum dissident. Alii dicunt in sordida, & *totali* humorum putredine, consistere malignitatem; alii in corruptione *totali* sanguinis, & humorum; alii in qualitate quadam maligna: alii denique, ut praedictas quaestiones uno verbo absolvant, in qualitate occulta, consistere judicant. Neoterici autem altius morborum causas inquirentes, febres malignas omnes ex duplici asseruerunt fonte manare, ex coagulatione scilicet aut ex dissolutione: sic alii in febribus malignis acidum quoddam fixum supponunt, quod liquida coagulando, eorumque perennem motum impediendo, ipsa minus liberè circulari facit, & symptomatibus inde advenientibus ansam praebet, cui opinioni vehementer opponuntur aliqui nullum acidum in sanguine hos-

pi-

pitari, & rationibus, & experimentis suadere conantes, quod verum est in statu naturali, non in morbo. Alii in sale quodam volatili acri, nimiam sanguinis, & limphae dissolutionem molienti, malignarum febrium causam collocant, in quam opinionem fertur clarissimus Zuingerus scribens: *Caeterum probabilior sententia videtur, malignitatem consistere in fermento acerrimo spirituoso, fluida corporis immutante, & solida irritante.* Haec tamen omnia non ita intelligi velim, ut febres malignas, opinemur, à dissolutione, aut coagulatione humorum pendere, nam dissolutio, & coagulatio sunt effectus febris malignae, non causa. Igitur, pro causa malignitatis statuere oportet principium quoddam subtilissimum, acerrimum, activissimum specialis naturae, & indolis, quod humoribus nostris communicatum, eos mirificè turbat, & corrumpit, & inter alios effectus, quos producit, eos quandoque coagulat, quandoque dissolvit. Attamen cum effectus in humoribus magis perceptibiles in febre maligna sint eorum coagulatio, & dissolutio, propterea communem loquendi modum insequentes, de ipsa disseremus, vel quatenus coagulatione, vel dissolutione comitatur. Interim animadvertimus, non raro febres malignas sub initiis inducere dissolutionem; accedente earum statu, magnam coagulationem; quas mutationes secundum varias humorum dispositiones contingere, in praxi observamus, easque Tyrones per sua signa cognoscere poterunt. Inter causas occasionales plethora interdum, at raro: obstructio frequenter: diathesis frequentissime adnumeranda, etenim dispositio humorum ad putredinem, corruptionem & acrimoniam, quae per obstructionem & diathesim erumpit, ad febrem malignam procreandam multum confert.

45 Causae efficientes potentes inducere febres malignas sunt plurimae, inter quas primum locum sibi vindicat aër, tetris vaporibus nimisque corruptus exhalationibus, vel à cadaverum strage, ut tempore belli contingit, vel è terrae criptis locisque subterraneis vi alicujus terraemotus elevationis, vel speciali siderum influenza. Ea igitur labe imbutus febres malignas creare potest. Conducit etiam maximè ali-

men-

mentorum penuria, & annonae caritas, hinc namque fit, ut quaelibet gentium sors, pravis ad replendum stomachum alimentis sese ingurgitans, corpus ad cachochimiam disponat, atque ita facilè in gravissimos morbos incidat, unde nascitur vulgare illud: *Post famem, pestis*. Sed praeter infectum aërem, & improvidam dietam, adeo animi pathemata hic vim suam exerunt, ut ferme eorum proprium sit id mali genus procreare.

46 Febris maligna jam citò sub initiis adeò prava inducit symptomata, ut nullum sit in humana natura, quod febrem malignam quandoque non commitetur, verum inter alia quae statim producit, sibi familiaris est *debilitas virium*, id enim hujusmodi febribus commune est, ut vires statim in principiis debiles reddant. Haec tamen virium debilitas non semper est essentialis, sed quandoque per aggravationem, quod ad prognosim maximè conducit, quippè viribus ab initio debilibus per essentialiam, rarò, aut numquam aeger convalescit; contra, si debilitas sit per aggravationem, & bona methodo tractetur, solet in curationem salutarem devenire. Neque Tyrones intendant virium has differentias per solum pulsum agnoscere, nam necessario caetera etiam signa consulenda sunt. Si igitur aeger, quoad decubitum, respirationem, & somnum, & alia, quae in ejus curatione offeruntur, benè se habeat, atque interim pulsus parvi sint, & debiles cum intermixta aliqua pulsatione fortiori, credendum est, vires esse debiles per aggravationem; si verò pulsus parvi fuerint, simulque delirium, & convulsiones cum spirandi difficultate, anxietatibus, malo decubitu, & membrorum impotentia conjungantur, certè vires debiles sunt per essentialiam. Hoc ergo symptoma, debilitas scilicèt virium, commune est omni feбри malignae, sive haec cum coagulatione, sive cum dissolutione conjuncta sit, verum quia symptomata reliqua pro harum rerum diversitate variant, idcirco claritatis gratia, symptomata cuicumque propria sigillatim proponam.

47 Febris maligna cum coagulatione, praeter virium lapsum, incipere solet levi quodam horrore, aut rigore, qui

semel, & iterum; ac inordinate saepius invadere solet. Post rigorem sequitur levis calor ad tactum, huncque levem calorem comitantur lingua sicca, & sitis intensa, urina parum distat à naturali, anxietates magnae circa praecordia, inapetentia summa, dolor gravativus in capite, quem postmodum morbo crescente coma, delirium obscurum, aut catheche sequitur, extremitates frigidae, lipothimiae frequentes, parotides, ac tandem maculae purpureae, lividae, aut nigrae, quae certum esse solent mortis jam jam instantis indicium. Haec omnia miserè aegros excruciant, paucò interim existente calore. Febris maligna cum dissolutione incipit per rigorem, quem sequitur postmodum calor non nimis intensus, cum siti, linguae siccitate, & urina fere naturali, pulsus est frequens, & parvus, dolor capitis adest, quem sequitur delirium, convulsiones, & tremores, haemorrhagiae, sudores symptomati, nimia jaectatio, & inquietudo, vigiliae, & alvi fluxus serosi, aut varii, & plurima alia symptomata, eaque anomala, & minimam inter se connexionem habentia, quibus additur signum sanguinis venae sectione educti, in febre enim maligna cum dissolutione summè dissolutus, sicut in febre cum coagulatione summè coagulatus apparet. Quamquam in hoc signo non omnis fiducia collocanda.

48 Prognosis hujus febris, à quacumque causa proveniat, incertissima est, quia plures cum bonis signis è medio sublatis sunt, alii autem cum lethalibus, ab orci faucibus erepti fuerunt. Multi cum signis coctionis in urinis perierunt, alii sine signis coctionis levati sunt. Nihilominus si parotides in principiis appareant, aegrum pravè se habere significant; si autem veniant cum signis coctionis, quae nec majores sint quam ferri possint à parte affecta, nec minores quam purgare valeant aut tollere morbum: si sint plus diffusae, quam contractae, citra nimium ruborem, & dolorem bonae sunt; contra, malae. Si interim existentibus parotidibus alvus libera, & biliosis humoribus fluat, spes salutis adhuc est ex Hipp. Interim maculae lividae, & nigrae in febre maligna, à quavis causa oriri solitae, certissimum sunt

mortis indicium, praesertim, si ante signa coëtionis, & symptomatibus ingravescentibus, appareant; si fuerint rubrae non ita sunt periculosae. Si parotides, & maculae semel erumpentes, iterum abscondantur, & retrocedant, malum est, omnia namque symptomata citò ingravescunt, & mors in propinquo adest. De caetero, discrimen majus aut minus juxta symptomatum vehementiam, & virium imbecillitatem agnoscendum est.

49 Curationem quod spectat, dubitant Auctores de venae sectione faciendae; alii nullatenus sanguinem mittendum esse volunt, alii totam salutis spem in sanguinis missione collocant; alii ad diaphoretica, alii ad alexipharmaca, seu antimaligna confugiunt; nos tamen pro varietate causae, morbi, & aegri, diversa dicimus postulari remedia; nam si conjuncta sit febris cum coagulatione, ex usu sunt omnia dissolventia cum antimalignis mixta, v. g. antimonium diaphoreticum, bezoardicum animale, corallum, Unicornu, spirit. c. c. fuliginis, salis ammoniaci, urinae, sal volatile viperarum, & cornu cervi, camphora & ex ea parata remedia, inter quae praecipua est tinctura Tachenii, aqua similiter theriacalis Crollii, seu simplex prout describitur à Palacios in sua Pharmacopœa, item pulvis radicis contrayervae, serpentariae virginianae, electuarium diascordi Fracastorii, & theriaca.

R. Conf. alcherm. incompl. & pulv. contrayervae anà.
 ℞. j. spirit. c. c. succinat. ℞. s. sirup. papaver. rubr. &
 aquae card. bened. anà. ℥. ij. me. Vel

R. Conf. alcherm. incompl. & aquae theriacal. Crol.
 anà. ℞. s. antimon. diaphoret. ℞. j. sirup. viper. & aquae
 bugloss. anà. ℥. ij. me.

R. Conf. biacinthor. sin. aromatib. & antimon. diaph.
 anà. ℞. j. camphorae gr. ij. spirit. c. c. gs. vj. sirup. &
 aquae vip. anà. ℥. ij. me.

R. *Elect. diascord. Fracastor. & theriacae magn. anà.*
q. s. fiat bolus, bis in die sumendus.

50 Hic bolus praecipue confert his febribus, dum diarrhaea symptomatica stipantur. Verum obiter notandum, non esse utendum camphoratis, aliisque calidioribus medicamentis, nisi in casu *maximae* coagulationis, praesertim si aeger viscerum intemperie calida affectus sit, tunc enim, satis est potione primò descripta, & saepius repetita, morbi curationem moliri.

51 Si febris jungatur cum dissolutione, tunc conveniunt acida temperata, & ea medicamenta, quae pro febribus ardentibus adducta sunt: Ita tamen ut aliqua levia medicamina spirituosam misceantur, quoniam in his febribus etsi unquam nimis calefacere conveniat, refrigerantia languorem immodicum inducunt. De purgatione in principio idem dicendum, quod de febre ardenti. Circa venae sectionem judico, eam bis repetitam (nisi aegri aetas, aut temperamentum aliud postulaverint) utilem valdè fore in utraque specie febris malignae, si excerceatur potissimum statim sub initiis, dum vires adhuc satis constant. Verum si parotides, aut maculae appareant, tunc à venae sectione est abstinendum, ne Natura impotens reddita ferendo morbo sit impar, nisi specialis epidemica constitutio contrarium suadeat. Denique advertere oportet, non nimis fidendum in curatione malignae febris medicamentis alexipharmacis, praesertim calidioribus, nam praeterquamquod eorum decantata virtus incerta est, id peculiare habent, ut dum partibus suis spirituosam naturam roborare creduntur, simul causam morbi ex se acrem, & urentem magis agitent, & dissolvant, unde gravissima mala producunt. Quare etsi ea praescribenda sint, caute nec immodice id faciendum suademus. Observavi tamen Gelatinam cornu Cervi cum succo limonum paratam, & repetitis dosibus praescriptam, plus valere, quam caetera quaecumque alexipharmaca, quantumvis auro pretiosiora.

CAPUT VIII.

De Febre semitertiana.

52 **H**emitraeteos Graecis, Latinis semitertiana, est febris frequentissima, & periculosa, autumnii praesertim tempore, senes, scorbuticos, hypocondria calida & debilia habentes, itemque crassis, crudis multisque sese replentes cibis, invadens. Continua cum sit, singulis diebus paroxismos habet, ita tamen ut tertioquoque die fortiores & sibi respondententes esse soleant, atque sub paroxismorum initiis horror, aut extremorum refrigeratio adveniunt, quinimo interdum per totam accessionem sese ex intervallis proderere consuevere. Calor in remissionibus moderatus, subinde vehemens. Pulsus etsi videantur magni, ad inanitatem potius quam veram magnitudinem vergunt cum inaequalitate. Lingua incipiente morbo crassa, & albescens, deinde sicca, nigra cum pauca siti. Urina crassa rubescens, plurimo sedimento repleta. Totum corpus grave & ferme immobile jacet. Crescente malo accedit delirium cum comate, difficilis respiratio, virium impotentia, faciei inflatio, languor summus, mors, quae intra quatuordecim, aut viginti dies contingit. Quod si in summo febris augmento remissiones extra paroxismos longae sint, ut demum in febrem intermittentem transeat, salus expectanda est.

53 Curatio hujus febris paucis remediis peragenda. Venae sectio sub initiis his aegris auxilio esse solet. Purgatio noxia est, non tamen emeticum, quod scitè praescriptum mirificè juvat. Advertere hic expedit, semitertianas interdum ex phlegmone, abcessibus, ulceribus viscerum nasci, ut saepe videamus incipientem phthisim hac febre comitari. Sed in praesenti de his non agimus, quippe curationem postulant morbi principalis; sed de semitertianis simplicibus, iis scilicet quae ex causis occasionalibus antea propositis, absque vitio viscerum organico, oriuntur. Oleum amygd-

amygdalarum dulcium sine igne extractum ad album molliendam in hoc malo confert: conferunt etiam leves potiones ex temperantibus & roborantibus, ut diximus in febre maligna. Si uspiam alias hic expectatio Medici commoda est, quippè, multis medicamentis aegrum opprimere, morbum exasperat. Quod si in febrem intermittentem permutari videatur, decocum amarum cum cortice peruviano rem feliciter absolvit.

CAPUT IX.

De Variolis.

54 **I**Nter morbos pestilentes meritò adnumerantur variolae, in his temporibus adeò frequentes, ut nullum hominum genus intactum ferè relinquant. Infantes potissimum invadere solent, ac non rarò adultos, licèt ipse viderim, & agnoverim, qui eas unquam sint passi, ac extremo senio confecti, absque illis migraverunt ex vita. Sunt variolae exanthemata specialis naturae summam cutem occupantia, eamque certo & ineffabili inflammationum parvularum numero corrumpentia. Variolae, vel sunt *confluentes*, vel *discretae*; primae sunt, cum pustulae exiguae, plurimae tamen, & quasi planae, parum instertitii ab una ad aliam relinquentes, apparent in facie, licèt in trunco, & artubus aliter se habeant; *discretae* verò sunt illae, quarum pustulae mediocrem magnitudinem habentes, nimis numerosae non sunt, & aliquid spatii adinvicem relinquant in facie, licèt in reliquo corpore diverso modo procedant. Ad variolas igitur dignoscendas, confert constitutionem epidemicam agnoscere, nam si ea epidemice grassante, pueri corripiantur febre intensa cum siti, nausea, oculorum rubore, dolore dorsi, inquietudine, aliisque id genus symptomatibus, suspicio est imminentium variolarum, nam etsi in puerorum lumbricis febris adsit symptomata nihilominus diverso modo procedunt, nam in variolis febris adest intensa ab horrore levi incipiens, durat toto tempore
ebul-

ebullitionis, tribus scilicet, aut quatuor diebus, adeoque sibi similis existit ab initio, ut incrementa non habere videatur, sed semper sub eodem statu permanere; secus autem in febre verminosa, quae quantumvis efficax, ter, & amplius in die repetere solet, & pueri aliquando sibi bene videntur valere, ac statim iterum febris cum symptomatibus invadit. Comitantur ergo febrem variolarum rubor in facie, ardor satis vehemens, sitis ingens, dolor capitis cum gravitate, pulsus celer, vehemens, urina non dissimilis ab urina sanorum, tussis sicca, oculorum rubor, & lachrymae involuntariae, rauco, difficilis respiratio, somnus profundus, in quibusdam motus epileptici, qui proximè jam erumpentium variolarum sunt certum indicium. Haec omnia si variolae adultos corripiant, facilè ex eorum relatione innotescunt, verum si lactentes puerulos invadant, non nisi summa Medici solertia, & labore deprehenduntur. Igitur praefata symptomata in eo statu se habent ad diem tertium, vel quartum, quo in superficie corporis apparere incipiunt pustulae numerosae, rubentes primum, parvae, fastigiatae, deinde usque ad diem septimum increscentes, eoque peracto albescentes usque adeo, ut verum pus in ipsis efformetur. Inde fit, ut post eum diem paulo plus minusve febris nova accendatur suppuratoria, usque ad undecimum vehemens, periculosa, & discrimine plena, & ultimum terminum extendens ad decimumquartum, quibus omnibus palam fit, variolas morbum esse inflammatorium, & ab inflammatoria, & acri sanguinis diatesi pendere, siquidem convulsiones, deliria, dolores, sitis, & alia hujusmodi, à materia acri procedere non dubitamus. Oportet tamen hic animadvertere, sanguinem, caeterosque nostri corporis humores diversis modis inflammari, adeò ut licet in qualibet inflammatione habeant dotes inflammationum proprias, ut sunt calor, acrimonia, febris, & alia hujusmodi, tamen speciales adsunt characteres in ipsarum qualibet, in alia quantumvis simili non reperiendi. Sic sanguis modo speciali inflammatur in phlegmone, alio in erisipelate, diverso in herpete, diversissimo ab iis omnibus in febre punctulari, & ita

de aliis morbis inflammatoriis. Debet igitur Medicus nedum generales inflammationis notas, sed speciales cujuslibet in particulari characteres ad perfectam curationem agnoscere, nam dantur remedia omni inflammationi congrua, qualia sunt venae sectio, nitrum, aqua frigida, serum lactis, & alia hujusmodi: dantur etiam cuique inflammationi propria, ut in erisipelate aqua florum sambuci, meliloti; in herpete, & impetigine decoctum fumariae, agrimoniae, & pim-pinelae, flores sulphuris, & sic de reliquis. Variolae ergò sunt vera inflammatio cutis, seu varius cumulus multarum inflammationum in cute, sed haec inflammatio specialis est naturae, & proprios habet characteres, nullibi praeterquam in ipsis inveniendos. Disputant aliqui, an variolae à sanguine materno orientur: alii, an veteribus Graecis fuerint cognitae? Sed Tyrones in his inquisitionibus parum immorari debent, cum sint vanae & inutiles ad medendum, neque sine magna temporis jactura comprehendi possint. Id certum est, plethoram non solam, sed certa & ineffabili diathesi comitatam communem esse hujus morbi causam occasionalem, & aërem infectum causam efficientem. Vitiatur aër interdum ab ipsis aegris, unde malum ex uno in alium per contagium migrat, quandoque à coeli constitutione quae potissima est causa variolarum tum benignarum cum malignarum, id enim huic malo peculiare, ut certis constitutionibus temporum boni moris, aliis pessimae conditionis & indomabilis esse soleat.

55 Variolae ut plurimum morbus sunt adeò periculosus, ut infantes quam plurimos truculenta morte saepissimè interficiant. Si febris tertio, vel quarto die ab invasione, pustulis jam erumpentibus, desinat, bonum est, significat namque totam materiam variolarum, febrem, & symptomata praefata producentem, integrè à natura despumari, & ad corporis habitum expelli; si autem post eruptionem variolarum febris adhuc persistat, aut intendatur, malum est, quia indicat materiam febrilem, & variolosam perfectè non depurari, sed in sanguine adhuc permanere, majores tragoe-dias ulterius excitaturam. Variolae confluentes semper peri-

cu-

culosissimae, quippè gravissima symptomata secum admixta habent, imò si pustulae, postquam apparuerint, planae admodum sint, atque non modo in dies non intumescant, sed decliviores fiant, signum lethale est. Si post variolarum eruptionem, febre adhuc permanente, maculae purpureae inter pustulas appareant, mortem praenuntiant, si autem pustulae eminentiam habeant nigram in medio, mortem praeforibus esse demonstrant. Si variolae postquam semel eruperunt, iterum abscondantur, difficili accedente respiratione, intra 24. horas aegri moriuntur. Si pustulae perfectè non suppurentur, imò colorem lividum secum habeant adjunctum, prius gangrena, dein mors in propinquo est. Mictio cruenta, aut alvi fluxus sanguineus, mortem certissimè advenire praenuntiat. Delirium, alvi fluxus, aliaque hujusmodi symptomata post eruptionem mala, difficultas spirandi, his aliis symptomatibus superveniens mortem cito venturam praenuntiat, praesertim cum raucedo & gutturis inflammatio comitantur. Bonae ergò, & salutes sunt variolae, in quibus, postquam eruperint, febris, & alia symptomata, aut deficiunt, aut multum remittunt. Bonae praeterea sunt, quae postquam semel eruperint, integrè suppurantur, & squamulas furfuraceas in fine post se relinquunt. Ac tandem morbus est adèò incerti praesagii, ut non semel peritissimis, & expertissimis Medicis illudat, accidit enim ipsis, quod febris pestilenti, multi enim moriuntur cum bonis signis, dum alii jam ferè desperati, cum pravis signis liberantur, undè moneo Tyrones, ut cauti in praesagiendo procedant, ac in hoc morbo, uti de aliis diximus, praesens habeant celebre illud Hippoc. dictum: *Acutorum morborum non sunt omninò certae praenuntiationes salutis, aut mortis.* (a)

56 In curatione prius advertendum est, duo tempora in variolis esse consideranda, tempus nimirum ebullitionis ut vocant, quod durat à primo morbi insultu, ad diem tertium, vel quartum quo pustulae apparere incipiunt: & tempus

(a) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 19.

pus despumationis seu expulsionis, ab eruptione scilicet pustularum usque ad integram suppurationem, & maturitatem, quae circa diem 14. integrè solet absolvi. Si igitur Medicus vocatus fuerit statim ab initio, tempore scilicet ebullitionis antequam pustulae erumpant praecipiat subito, ut ne torreantur infantes appositis ignibus in cubiculo, uti Hispanis in usu est, sic enim non adjuvant eruptionem, ut ipsi volunt, sed aegrum, plusquam par est, calefaciendo, magis, & magis perturbant, & miseris infantibus febrem, sitim, linguam asperam, & siccam, ac interdum mortem accersunt.

57 Jubeant ergò, ut moderati regiminis ope tractentur, nec scilicet eos ignibus torquendo, nec frigore etiam externo nimis molestando, sed mediocriter in hisce omnibus procedendo. His factis, statim imperanda est venae sectio, quae repeti potest, prout febris, plenitudo, aliave symptomata postulaverint. Hoc monitum ita intelligendum, ut non omnes indiscriminatim venae sectione tractentur, sed id remedium fiat cautelis superius positis cum de eo exproffesso egimus. Nec cogitent Medici de purgatione in variolis pro sordibus primae regionis expurgandis, ut nebulones imprudenter faciunt, quippè naturam despumationem mollientem à suo opere recedere faciunt; quod si, uti pueris familiare est, stomachus pravis ingestis abundet, omni opera curandum est, ut clysteribus refrigerantibus, & emollientibus sarcina illa educatur, ut sic natura opus perfectius assequi queat. Si igitur pustulis jam erumpentibus, Medicus accedat, ac post earum eruptionem desinat febris & symptomata remittant, expulsionem benè procedente, tunc sanguis mittendus non est, ac nihil agendum, sed naturae opus commitetur, atque sufficet tunc levibus diaphoreticis expulsionem in totum perficere; si autem erumpentibus pustulis, febris sit intensior, symptomata graviora, sanguis, non obstante expulsionem, moderate detrahendus, quia sic natura ab onere levata facilius expellit, quod prius fortasse expellere non potuit, quia nimis oppressa. At si diarrhaea interim accidat, eaque fuerit biliosa, certius sanguis detrahendus, san-

guine namque educto cessare solet diarrhæa, quae raro in variolis non est periculosa. Ante variolarum eruptionem bibant pueruli, aut adulti aquam cum hordeo, rasura eboris, & floribus papaveris rhaeos alteratam, eaque ipsis concedatur ad satietatem; interim omnia acida, & temperantia conveniunt, ut succus granatorum, citri, sirupus acetositatis citri, acetosae, granatorum, violarum, sal prunellae, & alia hujusmodi.

R. Conf. *hiacynthor. sin. aromatib. & sal. prunel. anà.*
 ℞. j. *pulv. cristal. pp.* ℞. s. *sirup. granator.* ℞. j. *aquae portulac.* ℞. ij. *me.*

R. Confect. *hiacynthor. incompl. & spirit. nitr. dulcif.*
anà. ℞. s. *pulv. c. c. pp.* ℞. j. *succi citri* ℞. j. *sacchar. albis.*
 & *aquae portulac. anà.* q. s. *me. detur cochleatim.*

Si diarrhæa urgeat,

R. Conf. *hiacynth. incompl. & pulv. coral. pp. anà.* ℞.
 j. *sirup. acetositat. citr. & aquae arnaglos. anà.* ℞. j. *me.*

Variolis jam erumpentibus, si febris cum symptomatibus adhuc urgeant,

R. Conf. *hiacynth. incompl. & bezoard. animal. anà.* ℞.
 s. *sirup. endiv. simpl. & aquae portulac. anà.* ℞. j. *me.*

R. Conf. *hiacynth. incompl. & pulv. c. c. pp. anà.* ℞. j.
lapid. bezoard. gr. iv. sirup. violar. & aquae bord. anà.
 ℞. j. *me.*

R. Conf. *alcherm. sin. arom. & antimon. diaphoret.*
anà. ℞. s. *sirup. endiv. & aquae bord. anà.* ℞. ij. *me.*

58 Sic ergò procedendum, donec variolae maturescant, & febris remittat; cavendo, ne fortibus diaphoreticis sanguis nimis excandescat, sic enim expulsio non perficitur, sed impeditur, imò refrigerantibus, & diluentibus leviora tantum diaphoretica immiscenda sunt, in quo casu ptisana

supra descripta pro toto morbi decursu confert. Si pustulis jam erumpentibus, febris aut desinat, aut remittat, ac interim suppuratio & maturatio aequè percurrant, Medicus spectatoris munus agat, totum opus Naturae relinquens; quod si suppuratio & maturatio aliquo auxilio indigeant, nihil aliud praeter gran. j. aut ij. lapid. bezoard. in singulis jusculis est offerendum.

59 Multa multi jactant, & undique venditant pro variolis sanandis arcana, verum minimè credam unquam impostoribus, & medicastris, imò inter celebres Auctores aliqua laudantur, quae verè incertissima sunt; sic Dolaeus suo *liquore antivarioloso* omnibus salutem offert, quam nescio certe, an revera ipse praestaret, quia *quisque suum laudat*. Multi etiam tegumentis rubris aegrum operiri imperant, & agnum in cubiculo detineri, humores enim avocare ad cutem hujusmodi apparatus credunt, ipse autem nescio, quid veritatis id ferat, etenim Magnates, & Principes, qui damascenis sericis, & pretiosis purpurisvolvuntur, hocce morbo immaniter pereunt. Si oculi difficilè aperiri queant, aqua malvarum abluendi. Guttur, & fauces decocto hordei, aut sirupo moror. & granator. cochleat. sumpto defendi possunt. In cordis regione prodest inunctio ex oleo Mathioli, & theriaca. Arabes Medici, & cum ipsis Sennertus, ejusque transcriptor Riverius, decoctum *lentium*, tamquam specificum in variolis habent, at rectè Junquerus, expertus & sagax Naturae scrutator, de hujusmodi virtute dubitat, neque scimus per experimenta benè instituta, an quidquam boni in variolis lentes praestiterint. Denique, repetere licet, in variolis omnibus circa septimum morbi diem, febrim, vel augeri, vel de novo accendi, idque contingit, quoniam earum suppuratio eo tempore, vel incipit, vel augeatur. Inter Neotericos aliqui vocant hanc, *secundam variolarum febrem*, ut ipsam distinguant ab illa febre, quae incipientibus ipsis durat usque ad exactam expulsionem, modo quo dictum est. Haec secunda febris durat usque ad finem variolarum, & gravis est, atque totius morbi periculum in ejus cursu praecipuè spectatur. Joannes Freindius, Medicus

Anglus celeberrimus , intendit variolosos purgare hac secunda febre detentos , atque prolixè de ea re disputat in Epistola ad Ricardum Meadium , quae , inter ejus opera Parisiis excusa , extat. Attamen doctrina de purgatione in secunda variolarum febre , seu in earum suppuratione , incerta & periculosa est , neque unquam Tyronibus commendanda quia nova , & rectae praxeos observationibus minimè fundata. Fatemur , variolas morbum esse atrocissimum ; fatemur etiam nullum hucusque inventum esse remedium specificum pro his debellandis. Sed certò scimus numquam licere praescribere medicamenta , quae magis ad nocendum , quam ad juvandos aegros , sint opportuna. Atque abundè constat purgationem in maturatione variolarum naturam turbare , suppurationem , quae ejus opus est , interrumpere , aegrosque , in magnam perniciem adducendo , trucidare.

C A P U T X.

De Febre hectica.

60 **P**ost febres putridas simplices neque ex phlegmone natas hectica febris explicanda est. Hectica febris est quae , lento quodam calore sed acri & sine gravibus symptomatibus totum corporis habitum praecipuè marcescere facit. Haec febris sequitur alios morbos , ut febres mesentericas , inflammationes internas , atrophiam , phthisim , hypocondriacam , scorbuticam , aut histericam affectionem , solent enim febres , quae hosce morbos comitantur , lentè procedere , & corpus contabescere faciunt. Hinc origo prima febris hecticae semper est aliquis morbus àltè in visceribus infixus ; dum enim in febribus ardentibus , malignis , & inflammatoriis crassa materia , cruda , & acris in visceribus detenta , neque per evacuationem , neque per abcessum expellitur , in dies magis figitur , & majori cohaerentia , atque acrimonia sensim praedita , naturam ad febriles motus perpetuo inducit. Sic post febres mesentericas , &

hypocondriacas affectiones, hecticae febres fiunt, quatenus humores in visceribus impacti, acres redduntur, indeque labes toti corpori communicatur. Plures sunt, qui ex sua natura, sive id ab ortu jam habeant, sive postmodum adveniat, naturam maximè dispositam habent, ut levi quavis de causa in febres hecticas incidant. Propterea dum similes aegrotantes in febrem ardentem, malignam, aut inflammatoriam incidunt, Medici interest, serio crisin earum animadvertere, nam si haec fuerit perfecta, & salutaris, totum negotium naturae relinquendum; si vero fuerit imperfecta, & videat febriculam ultra terminum acutorum morborum procedere, statim nullaque spectata mora lac asininum praescribat, & naturam quantum fieri possit adjuvet, ut abcessum ad crura efficiat, juxta auream magni Hippocrates sententiam: *In longa febre, ex qua tamen aeger liberari potest, si neque ob inflammationem, neque ob aliam manifestam causam, dolor infestat; aut tumorem, aut dolorosum in articulis abcessum expectare oportet, praecipue in imis partibus.* (a)

61 Tres gradus febris hecticae communiter distinguuntur, ac licet in secundo, & tertio gradu facile agnoscat, non ita in primo. Verum febris hectica, jam sub initiis, id proprium habet, ut calor ad tactum levis sit, aegri bene sibi videntur valere, quasi non febricitarent, febris continua est cum inaequalitate, & celeritate in pulsu, corpus sensim marcescit, ac nullum grave symptoma apparet. His accedit aliud signum, nempe auctio caloris à cibo, nam tales aegri duabus, aut tribus horis, ab assumpto cibo, incalescunt plus solito. Galenus, ejusque Asseclae hoc vocant proprium, & inseparabile signum febrium hecticarum, quod in ipsis credat semper & necessario adesse, atque nullibi, praeterquam in hecticis, reperiri. At certe fallitur, quia in hypocondriacis, scorbuticis, histericis, aliisque aegrotantibus, calida viscerum intemperie laborantibus, post cibum, dum peragitur coctio, certo, & sensibilibus augetur calor,

(a) Hipp. Prognost. sect. 3. sent. 23.

nedum tempore sanitatis, sed etiam si febre qualibet praesertim messenterica laborent, quin propterea hectici sint; è converso in empiematicis, & phthisicis, calor non semper à cibo crescit, sed noctu perpetuo ingravescit, ut experientia constat, & magni Hippocratis oraculo confirmatur: *Qui ex pulmone, inquit, empijici fiunt, febres habent interdum leves, de noctu fortiores, &c.* (a) Igitur augmentum caloris à cibo, in febribus exiguis, communiter & ut plurimum, significat, aut febrem esse hecticam, aut in ipsam facilè transire posse. Quod si aliquando id deficiat, & caetera signa sufficienter arguant, febrem esse hecticam, pro tali tunc habenda est; immo etsi incalescat à cibo aeger, & febricitet, non ideo putandum ejus febrem hecticam esse. Oportet ergò, ut Tyrones omnia signa hujus febris attentè inspiciant, videlicet ejus lentorem, aequalitatem, corporis extenuationem, & morbum fixum à quo haec omnia procedant, quibus si jungatur auctio caloris à cibo, febris erit hectica, immo cum talibus signis, licet à cibo non incalescat aeger, sed potius noctu, febre hectica laborare, censendum. In secundo autem, & tertio gradu, jam corpus adeò extenuatur, ut cutis vix ossibus haereat, facies squallida est, & tristis, oculi concavi, nasus acutus, tempora collapsa, aures subversae, & frigidae, quae facies Hippocratica dicitur, è quod ab Hipp. pingatur, lib. I. Prognost. In eo statu miseri aegri sunt gelidae mortis imago. Accedit diarrhaea indomabilis, colliquans, sudores nocturni, capillarum defluvium, mors.

62 Praesagium hujus febris infelix est, nam praeterquam quod est longissima, omnia remedia quantumvis efficacissima spernit, & aegros saepissimè jugulat. Si sit in primo gradu, adhuc admittit curationem; in secundo, aut in tertio, nullo modo curari potest. Sed hi gradus ex contabescencia metiuntur. Alvi fluxus eidem superveniens solet esse colliquativus, & mortem citò venturam praenuntiat. In juvenibus difficulter, in senibus nullo modo curatur. Si accen-

(a) Hipp. coac. praenot. lib. 2.

dente alvi profluvio, crura intumescant, mors ostia pulsat.

63 In curatione videndum est, quos morbos sequatur, nam tunc habita ratione morborum, eis, & feбри simul est succurrendum. Sic, si proveniat ab stomacho pravè dige-
rente, ut commune est, curandum est, ut stomacho respi-
ciatur, & feбри. Generice tamen, omni feбри hecticae con-
veniunt restaurantia, humectantia, diluentia, & acres hu-
mores temperantia. Inter restaurantia locum habent juscula
viperarum, ut

R. *Frustul. carnis vervecin. & pullu gallinac. fol. borrag. endiv. lactuc. anà. manip. j. coque ut fiat jusculum, cui sub finem adde carnis viperarum frustul. j. leviter bulliat.*

64 Sumatur hoc jusculum per plures dies matutino tem-
pore. Si febris hectica sit in hipocondriacis, &c. misceri
possunt praedicto juri pulvis ocul. cancr. c. c. alia dictis mor-
bis appropriata. In usu etiam est, ad restaurandum, & hu-
mectandum, jusculum facere ex ranis, ostreis, aut testudi-
nibus; item gelatina c. c. quae sic describitur à D. Fuller.

R. *Ped. ovium numer. iiij. ped. vitul. num. ij. rasur. c. c. ebor. anà. ℥. j. ichtbycol. ℥. s. gum. arabic. traga- cant. anà. ℥. ij. aquae bord. depurat. ℔. xij. coq. ad ℔. iiij. colaturae adde sacchar. ℥. iiij. me. Usurpanda est recens, aliter enim citò putrescit. Sed gelatina communis cornu cervi saepe praestantior est.*

Inter restaurantia praescribi solet aqua, quae vulgo di-
citur *Palata*, sic describitur:

R. *Testud. eviscerat. num. j. pull. gallinar. eviscera- tor. num. ij. ranar. eodem modo paratar. num. xij. panis albissimi recent. ℔. j. folior. borrag. & lactuc. anà. ℥. iv.*
pa-

panis scindat. in taleolas, & humectetur cum aqua rosar. animalia eviscerata pistentur, & ex omnibus fiat stratum super stratum in alembico vitreo, hinc destillent. secundum artem.

Inter humectantia, & diluentia, & temperantia, locum habent emulsiones.

R. Amygd. dulc. praeparat. par. iiij. semin. quatuor frigidior. major. anà. ʒ. j. semin. lactuc. & papaver. alb. anà. ʒ. s. cum aqua bord. extrahatur emulsio, cui adde sirup. violar. ʒ. j. me. & per plures dies repetatur matutino tempore.

65 Item, conveniunt balnea aquae dulcis, quae usurpári possunt, aegro satis robusto existente, alternis diebus, ita ut in nimios sudores non cogatur; nec nimis calida sit aqua, sed temperata. Hora ingrediendi balneum est 9. matutina assumpto jusculo, aut 5. vespertina, peracta ciborum digestionem. Post balneum, imò & in ipso balneo, dummodò aegri vires id postulent, iterum nutriendus jusculo, modo jam dicto. Si his medicamentis febris non obediat, tunc lac caprillum, aut asininum est praescribendum, equidem istud nutrit, diluit, temperat & contabescentiám impedit. Praescribi incipit matutino tempore, jejuno stomacho, & sub primis diebus propinatur ad uncias octo, magis, vel minus, pro majori, vel minori ventriculi robore, postmodum natura jam lacti magis assueta, dosis augenda est, ita ut mane, & vesperi praescribi possit: ac si opus sit, & aeger ferre possit, diaeta lactea est reficiendus. Si lacte assumpto, acescat in ventriculo, aut corrumpatur, vel rugitus, & flatus praetermodum commoveat, tunc ab eo abstinendum, & aliis remediis curatio est aggredienda. Denique sedulò notandum est, non raro accidere, ut in conjugatis, propter immodicum exercitium coitus, febres cum atrophía adveniant, easque sub tabis dorsalis nomine explicat Hipp.

in quibus medicamenta refrigerantia, & diluentia non conferunt; prosunt imò restaurantia, nutrientia, & illa, quae naturam invalidam reficere valent, ut juscula viperarum, gelatina c. c. modo superius adducto, &c.

CAPUT XI.

De Febre diaria.

66 **S**unt febres continuæ satis vehementes, at securissimæ, quæ cum uno, duobus, aut tribus ad summum diebus absolvantur, *diariæ* à Medicis vocari solent. Licet igitur plures sint febres diariæ, à variis causis ortæ, ut ab ira, insolatione, vigilia, animi moerore, &c. & ita dicantur, quia ultra unius diei terminum ut plurimum non progrediuntur, tamen cum omnes eodem uno modo curentur, trademus dignotionem & curationem febris ortæ à constipatione, qua cognita, reliquæ facile innotescunt.

67 Dum ergò incautè aliquis auræ frigidae repente exponitur, poris interim quavis de causa immodicè apertis & liberè procedente transpiratione, febris oritur interdum catharralis, ex diariæ genere, vulgo à *constipatione*. Incipit per rigorem, quem adèò in aliquibus vehemens subsequitur calor, ut in ardore sæpius magnas febres videatur æmulari. Facies rubet, caput gravitate primum, deinde dolore quasi lancinante affligitur, dolores simul vagi hinc inde molestant. Lingua, urina, & pulsus ferè sunt secundum naturam. Febris absque accessionibus per integrum diem, & amplius aliquando procedit, donec levi quodam madore finiatur. Præcipuum signum ad has agnoscendas febres ex ipsa aegrotantis relatione desumitur, equidem ipse suspicionem de constipatione propter susceptum frigus habere refert. Galenus de Febribus diariis dignoscendis longè, feliciterque tractavit variis in locis, sed præsertim in initio operis de Methodo Medendi ad Glaucionem, & certè quam

maximè oportet febres diarias cito cognoscere, ne sub earum larva putridae, aut malignae occultentur. Observare oportet aegri calorem, qui in febribus diariis, etsi vehemens, blandus est, & halituosus, in putridis vero siccus, & acris. Praeterea, attentè inspicere oportet pulsum aegrotantis, qui celer esse solet in febre diaria, cum pauca, aut nulla inaequalitate, secus ac accidit in febribus putridis. Sunt etiam urinae naturales, neque ullum symptoma vehemens aegrum molestat. Accidit aliquando, ut febris diaria ortum suum trahat à repletionem ventriculi, in quo casu, tum vomitus ad-sunt, tum crudorum ciborum egestionem, verum ex aegrotantis relatione, & ex signis hucusque propositis id Medicus haud difficulter cognoscet. Causae occasionales plethora, obstructio, diathæsis hic maxime locum habent; ea tamen lege ut non nimis molestae sint. Febres diarias ex cruditatibus & obstructionibus ventriculi quotidie videre licet. Ex diathesi ortas observamus in quibusdam ad has febres nullo negotio paratissimis. Ex plethora interdum fiunt, at non ita frequenter. Externæ efficientes causae aër, diaeta, animi pathemata adeo evidentem febres diarias producant, ut quotidie in communi praxi sese offerat occasio id inspiciendi, ut maximè conferat aegros de causa aegrotandi interrogare, sic enim unde febris orta sit, omni prorsus certitudine intelligitur.

68 Curationem harum febrium natura ipsa satis absolvit, equidem levi commoto sudore, eas perfecte solet judicare, hincque mulierculae sua habent remedia, quapropter Medicos ad has febres sanandas non vocant. Omnis ergo harum febrium curatio in levi movendo sudore, & augenda transpiratione sita est. Hoc faciet Medicus, si id opus esse judicet, per levia diaphoretica, ut sal. card. bened. cum sirup. papaw. rubr. & aqua bugloss. Decoctum folior. the, aut florum cordial. calide sorbillatum omnem curationem absolvunt, sed praestat curationem naturae relinquere, quam importuna medicatione aegros lacessere. Interim corpus non adeo stragulis cooperiendum, ut in violentos sudores adigatur, quippe plures sunt aegri, qui quavis adhibita diligentia minimè sudant,

sufficit ergò ad integram harum febrium curationem, liberam reddere transpirationem, quod levi solum madore satis perficitur.

FINIS.

MONITA PRACTICA

EX MEDICINA VETERI, ET NOVA
deducta, & in formam Aphorismorum
disposita ad Tyrones.

I **N** morbis ventriculi, hypocondriorum, aliorumque
viscerum primae regionis, certum indicium dat uri-
na earum aegritudinum, quae ipsa molestant. Tract. de Ur.
cap. 1. n. 3.

2 Si urina tenuis appareat in principio februm acuta-
rum, aut morbum capitis citò venturum, aut aegrum in de-
terius ire demonstrat. Tr. de Ur. cap. 1. n. 6.

3 Si urina tenuis in hystericis appareat, instantis paro-
xismi est certum indicium, ibid.

4 In scorbuticis, gallicis, & hypocondriacis, talis urina,
eos, magis quam par est, molestari demonstrat, ibid.

5 In febribus tertianis, aliisque intermittentibus fre-
quentissimae sunt urinae crassae; fieri ergò solent à salibus
diversi generis in corpore hospitantibus, & febrilibus impu-
ritatibus in eo existentibus. Tr. de Ur. cap. 1. n. 8.

6 Urina rubra cum lingua sicca, aspera, & nigra, si
febris fuerit aliquo modò ardens, signum est dispositionis
inflammatoriae in sanguine. Tr. de Ur. cap. 2. n. 14.

7 Urina rubra cum lingua alba, spurca, ac viscida in
febribus tertianis, in scorbuticis, hypocondriacis, à sali-
bus muriaticis procedit, & venae sectionis usum dehorta-
tur, ibid.

8 Urina rubra cum lingua alba, & viscida, si febris
fuerit acuta, & aeger in delirium, aut convulsionem pro-
clivis, significat affectionem inflammatoriam, ibid.

9 Urina nigra in hypocondriacis, & ictericis cum du-
ritie dextri, aut sinistri hypocondrii lethalis est ut plu-
ri-

rimum, sin minus, longum fore morbum significat, ibid. n. 16.

10 Si in urina signa coctionis appareant, & haec, ulterius procedente morbo, non augeantur, aegrum, vel moriturum, vel longo tempore laboraturum indicium est. Tr. de Ur. cap. 3. n. 19.

11 Si in urina hominis acutè febricitantis appareat in superficie pinguedo, instar telae aranearum, ut saevi liquati, signum est magnae colliquationis, & gravissimi morbi; si autem talis pinguedo in hominibus sanis appareat, aut in hypocondriacis, & scorbuticis, tum pravum signum non est, ibidem. n. 20.

12 Si cum urina crassa veluti jumentorum aliquod signum in febre appareat malignum, nedum capitis dolorem, sed & convulsionem, & mortem significat. Tr. de Ur. cap. 4. n. 21.

13 Cum urina stridendo mingitur, duo significat, aut hominem indigere medicamento purganti, aut morbum aliquem adesse in vesica, vel partibus ei proximis. Tr. de Ur. cap. 4. n. 21.

14 Non est idem sanguinem mingere, ac urinam ejicere sanguineam, ibid.

15 Si igitur sanguis mingatur, idque non saepius fiat, sed rarò, neque tunc febris adsit, neque dolor, significat per renes plenitudinem expurgari, qua evacuatione lassitudo tollitur; quod si sanguis cum febre, aut dolore excernatur, tunc scire oportet, urinam purulentam postmodum esse mingendam, ibid.

16 Urina mere sanguinea, seu sanguinis colorem exacte referens, pravam sanguificationem significat, atque ex male affectis hypocondriis provenire, ibid.

17 Licèt pulsus magnus à virium robore fere semper procedat, tamen quandoque fallax esse solet, saepè enim accidit, ut cum pulsu magno aegri citò moriantur, potissimum in morbis pectoris, dum magna adest spirandi difficultas, qua instante, cum pulsu magno suffocantur aegri. Tr. de Puls. cap. 2. n. 4.

18 In magnis, vehementissimisque partium internarum doloribus, pulsus parvi fiunt, quapropter ne terreantur Tyrones in praxi, si doloribus incipientibus, pulsus parvi statim fiant, *ibid.*

19 Fatalis est pulsus intermittens in morbis acutis; verum in morbis chronicis apparet aliquando absque ullo periculo, potissimum in pueris, & senibus. *Tr. de Puls. cap. 2. n. 5.*

20 Advertere oportet, non esse idem fibram tensam, ac robustam, nam si siccitas vigeat, fibra tensa est, & quandoque cum ea tensione debilis, *ibid. n. 6.*

21 Qui ob duritiem ventris marcescunt, in his pulsus tensus, & vibratus est cum magna debilitate, *ibid.*

22 In quocumque dolore, si pulsus ex magnitudine in parvitatem transeant, aegri vires maximè debilitantur; quod si ab initio doloris jam pulsus parvi fiant, unum ex duobus significat, aut partem summe sensibilem laborare, quale os ventriculi esse solet, aut materiam aliquam malignam esse causam doloris, *ibid.*

23 In omni inflammatione pulsus est durus, & veluti serratus, varius tamen quoad magnitudinem, & parvitatem, nam in quibusdam inflammationibus magnus esse solet, in aliis autem parvus; celeritatem vero in omnibus habet inflammationibus, *ibid.*

24 Magna pleuritis cruditas ex pulsu multum serratili deducitur, si vero haec pleuritis nimium cruda cum viribus debilibus jungatur, mortem inducit, si autem cum facultate fortiori, aut morbum longum, aut in suppurationem vertendum demonstrat, *ibid.*

25 Si procedente pleuritide, pulsus in magnam crebritatem, aut frequentiam mutetur, signum est syncopis, aut peripneumoniae venturae; si vero morbo crudo existente, neque sputo procedente secundum rationem, pulsus in tarditatem veniant, delirium aut soporem venturum indicant, *ibid.*

26 In omni peripneumonia semper aliquid comatosum adest, si vero parum comatis adsit, pulsus crebri sunt, si

vero in magnum soporem morbus vergat, tunc pulsus tardi fiunt, *ibid.*

27 Incipiente phrenitide tria haec necessario contingunt, vigilia pertinax cum dolore capitis; pulsus parvi, celeres, nervosi, densi; & febris acuta cum paucis calore, seu, ut loquitur Coelius Aurelianus, febris difficile ad superficiem corporis ascendens, *ibid.*

28 Ortophnoea dum vehementissima est, pulsus reddit tardos, quod velim Tyrones notent, ne in pectoris morbis fallantur, dum bonum pulsum videntes, aegrum moriturum, non ita gravatum, credant, *ibid.*

29 Stomachi inflammatio pulsum efficit similem pulsui phreniticorum. Languor vero, vomitus, singultus, aliaque hujusmodi oris ventriculi symptomata, pulsum parvum, *ibid.*

30 Tyrones animadvertant, omnium remediorum maximum ad tollendos morbos esse ipsam naturam, quae vera est, ex Hippocrate, aegritudinum medicatrix. *Tr. de Mat. Med. cap. 3. n. 4.*

31 Maximum remedium est naturam relinquere, ut juxta leges sibi proprias, morborum curationem aggrediatur, ipsius motus minimè turbare, ejus actiones salutiferas, quantum fieri possit, promovere, neque eam unquam divertere, *ibid.*

32 Quoad medicamentorum vires attinet, scire oportet, eam Medicinae partem, quae de his tractat, & Pharmaceutica dicitur, esse fallacissimam, & nugis ac erroribus plenam. *Tr. de Mat. Med. cap. 3. n. 5.*

33 Scire etiam Tyrones oportet, medicamenta simplicia, caeteris paribus, compositis semper esse praeferenda, quippe natura simplicissimè semper operatur, & inter composita ea praeferrì debent, quae minus composita sint, *ibid.*

34 Minima in morbis, quantumvis minima, semper in Medicorum contemplatione sunt maxima, ac ex rebus ita minimis, basis curationis quandoque desumitur, *ibid. n. 6.*

35 Humorù crassities, lentor, & coagulatio non à
fri-

frigidityte, ut vulgus credit, sed quandoque ab immodico viscerum, & sanguinis aestu procedunt, nihil enim fluida corporis humani citius coagulat, quam immodicus calor. Tr. de Mat. Med. cap. 4. n. 10.

36 Nullus est humor in humano corpore absolute frigidus. Tr. de Mat. Med. cap. 4. n. 14.

37 Propterea quo magis crassi, & densi fiunt humores, eo majorem indicant calorem, ibid.

38 Scire igitur convenit, dum humores calefiunt, & inflammantur, non uno, eodemque modo id fieri, sed aliter in erisipelate, aliter in phlegmone, aliter in herpette, multò aliter in cancro, & sic de aliis, ibid.

39 Oportet ergò, ut Tyrones generalibus alterantibus non acquiescant, sed ipsis semper misceant specialia, ibid.

40 Alterantia semper praecedant evacuantia, quippè humores prius concoquere oportet, & deinde à corpore eliminare, sequentes naturae legem, quae eo modo semper operatur in commodum aegrotantium, ibid.

41 Advertere oportet, curationes chronicorum morborum, alterantibus potius, quam purgantibus esse absolvendas, quippè natura tales morbos, magis humorum correctione, quàm excretionem curat, ibid.

42 Est advertendum ventriculi languores, & cruditates acidas non rarò ab immodico viscerum aestu procedere, ut accidit biliosis, & hypocondriacis. Tr. de Mat. Med. cap. 7. n. 29.

43 Idque perpetuo tenendum, numquam calidiora stomachica convenire, ut spiritus, tincturae, olea essentialia, aliaque hujusmodi, quia nimis calefaciendo laedunt, ibid. n. 30.

44 In cruditatibus nidorosis nihil magis confert, quam aqua simplex, cui mixtus sit liquor ex nitro & marte compositus, ibid.

45 In principio doloris nephritici, nec acria purgantia, nec clysteres acres, nec fortia medicamenta conveniunt, sed emollientia, laxantia, & fibrarum crispaturam corrigentia, Tr. de Mat. Med. cap. 9. n. 43.

46 Urinae ardores in senibus adeò frequentes, non tam ab immodico eorum calore, quam primae digestionis defectu procedunt. Quapropter fugienda sunt in dicto casu medicamenta nimis temperantia, & frigida, ac obtundentia, *ibid.* n. 45.

47 Notare oportet, nulla esse medicamenta, quae directè habeant virtutem ad menses movendos, *ibid.* n. 39.

48 Animadvertere etiam oportet, nulla esse medicamenta, quae propria, & specifica virtutè gaudeant ad calculos comminuendos, *ibid.* n. 46.

49 Divisio purgantium in eradicativa, & minorativa, varia est, & aegrorum saluti perniciosissima. *Tr. de Mat. Med. cap. 10. n. 48.*

50 Ex conferentia, & tolerantia dignoscenda est utilitas purgantis, minimè ex numero, & quantitate dejectionum, *ibid.*

51 Advertere oportet, maximum esse errorem credere, cacochimiam esse objectum purgationis adeò, ut ipsa praesente, purgans medicamentum exhiberi possit, *ibid.* n. 64.

52 Errant quidam Medici, & maximo aegrorum periculo errant, qui titulo obstructionum tollendarum, neque humoribus praeparatis, neque coctis, perpetuò purgant, & morbos prorsus incurabiles reddunt, *ibid.*

53 Si humores pravi ab aliqua internarum partium diathesi, & intemperie procedant, purgando frequenter, nihil aliud efficiunt Medici, quam laterem lavare, & partes morbo oppressas magis offendere, *ibid.*

54 In magnis, & vehementibus partium internarum doloribus, praesertim convulsivis, ut colica hysterica, convulsiva, iliaca passione, & aliis, non sunt exhibenda purgantia, nisi prius emollientia, & laxantia praecedant, *ibid.*

55 Multiplici experimento constat, solius quandoque emetici exhibitione, omnibus frustra tentatis, fuisse integre sanatas febres intermittentes. *Tr. de Mat. Med. cap. 11. n. 70.*

56 Pleuritis licet à vomitu frequenter incipiat, vomitorium non indicat; imò venae sectiones moderatè praescriptas, quod de omnibus inflammationibus intelligendum, ibid.

57 In omnibus morbis à repletionem ventriculi, vel depravata digestionem nascentibus, praestantius non est remedium emetico medicamento, ibid. n. 71.

58 In empyematicis, aliisque pectoris morbis convenire diuretica docuit Hipp. attamen remedia ex vegetabilibus desumpta plus prosunt, quàm omnia quaecumque inventa ex chimiae furnis deprompta, cap. 12. n. 75.

59 In ulcere renum, & vesicae nullo modo sunt adhibenda diuretica, ibid. n. 75.

60 In principiis acutorum morborum, in inflammatoria scilicet sanguinis diatesi, cane pejus, & angue fugienda sunt diaphoretica. Tr. de Mat. Med. cap. 13. n. 80.

61 In colica convulsiva, carminantia, & purgantia aegros in mortem ducunt; praescribenda potius tunc sunt laxantia, emollientia, & anodina, quae dicto morbo specificè occurrunt. Tr. de Mat. Med. cap. 14. n. 86.

62 Dum Medici tensiones hypocondriorum, & ventris, in febribus, aliisque morbis inspiciunt, non statim confugiant ad carminativa, id à flatibus provenire judicantes, quippè aliquando fit à materia acri, fibras pungente, ibid.

63 Suppositoria, & clysteres non sunt applicanda his, qui haemorrhoidibus, siccis praesertim, laborant, nec his, qui hernia afficiuntur; minus praegnantibus, & puerperis, ibid. n. 93.

64 Si materia multa impacta sit in pulmonibus, eaque levem difficultatem spirandi producat, tunc medicamenta appropriata superius adducta prius sunt offerenda ad materiam in pectore existentem educendam, & postmodum praescribantur opiata; aliter enim haec materiam illam in pulmonibus magis, ac magis incrassant, & ejus motu impedito, ibidem diutius stagnans majorem spirandi difficultatem producit. Tr. de Mat. Med. cap. 15. n. 95.

65 Nec solum cruribus, sed ipsi thoracis regioni quo-

rumdam Graecorum more, applicare vesicantia oportet in asthmate, & ortophnoea, nam in his morbis applicata in parte posteriori thoracis inter scapulas, naturam quàm optime juvare solent. Tr. de Mat. Med. cap. 15. n. 96.

66 In apoplexia si vesicantibus adhibitis, vesiculae non excitentur, malum, *ibid.* n. 97.

67 Falsissimum est quorundam Neotericorum placitum asserentium, solam plenitudinem esse indicans venae sectionis. Tr. de Mat. Med. cap. 16. n. 98.

68 Pro regula firmissima praescribimus, ut Tyrones leges revulsionis, & derivationis, non ex libris, neque ex Auctoribus inter se discrepantibus, sed ex ipsa natura, vias monstrante, deducant. Tr. de Mat. Med. cap. 16. n. 98.

69 Falsum est, in morbis acutis capitis secundam esse venam ex pede, quia nimius est impetus sanguinis ad caput, qui ejus conversione ad pedes sistitur; quia haec omnia hypotesi nituntur, & experientia non confirmantur, *ibid.*

70 Falsum etiam est, quod dicitur, derivationem, non esse instituendam, nisi praecedente prius revulsione, nam haec regula observationibus non innititur, *ibid.*

71 In omni morbo acuto à fluxione inflammatoria pendente, derivationem potius, quam revulsionem convenire, cum Hipp. suadeo, *ibid.*

72 Tamquam certum teneo in praxi praeceptum, in pueris, & senibus raro sanguinem esse mittendum, *ibid.* n. 10.

73 Cum vero, in mittendo sanguine, vires semper contemplari oporteat, scire nunc expedit, plurimum esse discriminis inter valens corpus, & obesum, inter tenue, & infirmum, *ibid.*

74 Si sanguis vacuatur, cum neque copia, neque humoris superat caliditas: refrigeratio, cruditas, malusque habitus succedit. Tr. de Mat. Med. cap. 16. n. 101.

75 In fluxionibus, & destillationibus humoris serosi à capite, item in nimio sanguinis fluxu, & in morbis à bile, seu pituita pendentibus, non est sanguis mittendus, *ibid.* n. 102.

76 Si duae simul concurrant indicationes, altera scilicet, purgandi humores crudos, altera vero mittendi sanguinem cum urgentia, satius est primum, sanguinem detrahere, & postmodum cruditati succurrere, *ibid.* n. 104.

77 In cholera morbo, in cardialgia, & affectionibus oris ventriculi, periculosum est sanguinem mittere, nam in his casibus virtus facillimè labitur, *ibid.*

78 Maximè periculosum est, multum sanguinem una vice extrahere, cum possit aeger syncope confectus perire. *Tr. de Mat. Med. cap. 16. n. 106.*

79 Verum non est, solam venae sectionem, & purgationem esse remedia magna, *ibid.* n. 108.

80 Oportet Tyrones admonere, phrenitidem morbum saevissimum, & communissimum, sub larva febris messentericae frequenter ingruere, & Medicos licet expertos saepissime fallere. *Tr. de Febr. cap. 3. n. 16.*

81 Februm intermittentium curatio non est incipienda, à venae sectione, quia celeberrimorum practitorum observatione notum est, post venae sectionem, tertianam simplicem fieri duplicem, & febrem prius intermittentem verti in continuam, nisi speciales circumstantiae aegri eam necessario exercendam postulaverint. *Tr. de Febr. cap. 4. n. 23.*

82 In tertianae febris curatione, nimis insistendum non est purgantibus, potius enim fugatur per alterantia, quam purgantia, *ibid.* n. 24.

83 Duplex est methodus chinam chinae praescribendi, in curatione, scilicet, libera, vel coacta, *ibid.* n. 25.

84 Tertiana intermittens duobus modis fieri solet maligna, quoad affectus in praxi observabiles, *ibid.* n. 26.

85 In febribus intermittentibus malignis citò, nullaque spectata mora, per modum curationis coactae, ad corticem chinae confugiendum, atque magnis, & repetitis dosibus ipsum praescribere oportet, donec sedata sit febris, & ulterius non repetat. *Tr. de Febr. cap. 4. n. 26.*

86 Minime insistant Medici curantes quartanam, in usu purgantium, nec pillularum, nec diureticorum, nam ea methodo nihil aliud efficient, quam febrem ex se benignam,

& salutarem, reddere laboriosam, & malignam, *ibid.* n. 29.

87 Minimè medicamento purganti, dicto *Minorativa*.
uti licet in principiis febrium ardentium, *ibid.* cap. 5. n. 33.

88 Num diarrhaea, quae cruda dicitur, à debilitate,
num à nimio calore procedat, videndum. *Tr. de Febr.* cap. 5.
n. 38.

89 Coagulatio, & dissolutio humorum non sunt causa,
sed simptomata febris malignae. *Tr. de Febr.* cap. 7. n. 44.

90 Medicamenta alexipharmaca ad febres malignas, in-
certae sunt virtutis, & operationis, *ibid.* n. 51.

91 Oportet animadvertere sanguinem, caeterosque nos-
tri corporis humores diversis modis inflammari, adeò ut li-
cèt in qualibet inflammatione habeant dotes inflammationum
proprias, ut sunt calor, acrimonia, crispatura solidorum, &
alia hujusmodi, tamen speciales adsunt caracteres in ipsa-
rum qualibet, in alia quantumvis simili, non reperiendi,
cap. 9. n. 54.

92 Variolae sunt vera inflammatio cutis, seu varius cu-
mulus multarum inflammationum in cute, sed haec inflam-
matio specialis est naturae, & proprios habet caracteres,
nullibi, praeterquam in ipsis, inveniendos, *ibid.*

93 Secunda febris variolarum maximè perniciosa est, in
eaeque purgationem instituere velle, temerarium est, *ibid.*
n. 59.

94 Omnis febris hectica ab alio morbo necessariò de-
pendet. *Tr. de Febr.* cap. 10. n. 60.

95 Auctio caloris à cibo non est signum perpetuum, &
inseparabile febris hecticae, n. 61.

FINIS.